

ANNA WARTECKA

POCHWAŁA

IDENTYFIKACJA I CHARAKTERYSTYKA GATUNKU MOWY

Pochwała.
Identyfikacja i charakterystyka
gatunku mowy

Anna Wartecka

**Pochwała.
Identyfikacja i charakterystyka
gatunku mowy**

**Analiza wybranych wypowiedzi chwalących
z programu „Mam talent!”
(2008-2016)**

Poznań 2023

Projekt okładki:
Wydawnictwo Rys

Recenzja:
dr hab. Evelina Kristanova, prof. SWPS

Copyright by:
Anna Wartecka

Copyright by:
Wydawnictwo Rys

Wydanie I

Poznań 2023

ISBN 978-83-68006-07-0

DOI 10.48226/978-83-68006-07-0

Wydanie:

Wydawnictwo Rys
ul. Kolejowa 41
62-070 Dąbrówka
tel. 600 44 55 80

e-mail: tomasz.paluszynski@wydawnictworys.com
www.wydawnictworys.com

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział 1. O gatunku mowy.....	15
1.1. Wprowadzenie do rozdziału.....	15
1.2. Gatunek mowy vs akt mowy – popularność koncepcji.....	19
1.3. Teoria gatunków mowy według M. Bachtina	23
1.4. Teoria aktów mowy według J. L. Austina	29
1.5. Teoria gatunków mowy vs teoria aktów mowy	34
1.6. Podsumowanie rozdziału	57
Rozdział 2. O pochvale jako gatunku mowy	63
2.1. Wprowadzenie do rozdziału.....	63
2.2. Pochwała w ujęciu kognitywnym jako uzupełnienie spojrzenia genologicznego	63
2.3. Cechy gatunkowe pochwały	70
2.3.1. Pochwała a pochlebstwo	73
2.3.2. Pochwała a przechwałka	74
2.3.3. Pochwała a aprobata	75
2.3.4. Pochwała a komplement	79
2.3.5. Zestawienie tzw. „wypowiedzi pozytywnej oceny”	90
2.4. Struktura i postaci pochwał.....	92
2.4.1. Krzyżowanie się gatunków mowy.....	97
2.4.2. Pochwała a implikatury konwersacyjne	104
2.4.3. Pochwała a wypowiedzi ironiczne	106
2.4.4. Pochwała a zagadnienie inicjatywności / reaktywności gatunku mowy.....	107
2.5. Podsumowanie rozdziału	109
Rozdział 3. Pierwsze przesianie: Sito sytuacji komunikacyjnej.....	113
3.1. Wprowadzenie do rozdziału.....	113
3.2. Opis procesu przesiewania oraz uzasadnienie wyboru sytuacji komunikacyjnej.....	113
3.3. Zasady transkrypcji <i>korpusu wstępnego</i>	126
3.3.1. Organizacja podziału <i>korpusu wstępnego</i>	127
3.3.2. Szczegółowe zasady transkrypcji wypowiedzi	131
3.4. Podsumowanie rozdziału	136
Rozdział 4. Drugie przesianie: Sito reaktywnego gatunku mowy	137
4.1. Wprowadzenie do rozdziału.....	137
4.2. Etapy <i>Sita Reaktywnego Gatunku Mowy</i>	138

4.2.1. Etap I.....	138
4.2.2. Etap II	139
4.2.3. Etap III	139
4.2.4. Etap IV.....	140
4.2.5. Etap V	145
4.2.5.a. Eliminacja wypowiedzi reprezentujących gatunek aprobaty	149
4.2.5.b. Eliminacja wypowiedzi reprezentujących gatunek gratulacji.....	150
4.2.5.c. Eliminacja wypowiedzi reprezentujących gatunek podziękowania.....	151
4.2.5.d. Eliminacja wypowiedzi reprezentujących gatunek życzenia.....	152
4.2.5.e. Eliminacja wypowiedzi reprezentujących pozostałe gatunki mowy.....	154
4.3. Podsumowanie rozdziału	154
Rozdział 5. „Badanie «ziarna»: analiza językowa korpusu pochwał”	157
5.1. Wprowadzenie do rozdziału.....	157
5.2. <i>Elementarna Częstka Wypowiedzi Chwalącej</i>	157
5.3. Aksjologiczna warstwa pochwał.....	161
5.4. Rodziny zbiorów ECWC	166
5.4.1. RODZINA 1.: o znaczeniu nakierowanym na tzw. „CHWAŁĄCEGO”	166
5.4.1.a. Zbiór 1.a.: EMOCJE CHWAŁĄCEGO.....	167
5.4.1.b. Zbiór 1.b.: „PODOBANIE SIĘ” CHWAŁĄCEMU ..	174
5.4.1.c. Zbiór 1.c.: „LUBIENIE” PRZEZ CHWAŁĄCEGO...	176
5.4.1.d. Zbiór 1.d.: SUBIEKTYWNOŚĆ CHWAŁĄCEGO ...	179
5.4.1.e. Zbiór 1.e.: PERCEPCJA WZROKOWA CHWAŁĄCEGO.....	182
5.4.1.f. Zbiór 1.f.: OCZEKIWANIA CHWAŁĄCEGO.....	185
5.4.1.g. Zbiór 1.g.: DOŚWIADCZENIA CHWAŁĄCEGO ...	188
5.4.1.h. RODZINA 1.: PODSUMOWANIE	192
5.4.2. RODZINA 2.: o znaczeniu nakierowanym na tzw. „CHWAŁONEGO”	194
5.4.2.a. Zbiór 2.a.: ZWROT DO OSOBY CHWAŁONEJ TYPU: „JESTEŚ JAKI?”	194
5.4.2.b. Zbiór 2.b.: ZWROT DO OSOBY CHWAŁONEJ TYPU: „JESTEŚ KIM? / CZYM?”	199
5.4.2.c. Zbiór 2.c.: ZWROT DO OSOBY CHWAŁONEJ TYPU: „ROBISZ CO? JAK?”	206

5.4.2.d. RODZINA 2.: PODSUMOWANIE	213
5.4.3. RODZINA 3.: o znaczeniu nakierowanym na tzw. „CHWALONE”	214
5.4.3.a. Zbiór 3.a.: SKUPIENIE NA PRZEDMIOCIE POCHWAŁY TYPU: „MASZ CO / (JAKIE)?”	214
5.4.3.b. Zbiór 3.b.: SKUPIENIE NA PRZEDMIOCIE POCHWAŁY TYPU: „TO JEST JAKIE? LUB TO JEST CO? JAKIE?”	218
5.4.3.c. Zbiór 3.c.: SKUPIENIE NA PRZEDMIOCIE POCHWAŁY TYPU: „TWOJE CO? JEST JAKIE? / CZYM?”	235
5.4.3.d. RODZINA 3.: PODSUMOWANIE	238
5.4.4. RODZINA 4.: o znaczeniu nakierowanym na tzw. „CHWALENIE”	239
5.4.4.a. Zbiór 4.a.: WYRAŻENIA TYPU: „POWIEM CI, ŻE...”	240
5.4.4.b. Zbiór 4.b.: OPERATORY METATEKSTOWE TYPU: „WIESZ?”	247
5.4.4.c. Zbiór 4.c.: ZWROTY ADRESATYWNE TYPU: „ANIU! / KOLEGO!”	251
5.4.4.d. Zbiór 4.d. WYKRZYKNIKI TYPU: „BRAWO! BOŻE! OJ!”	255
5.4.4.e. Zbiór 4.e. TZW. „ELEMENTY MIĘDZYWYRAŻENIOWE”	259
5.4.4.f. RODZINA 4.: PODSUMOWANIE	260
5.5. Trzecie (nowe) przesianie: <i>Sito Elementarnych Cząstek</i> <i>Wypowiedzi Chwalącej</i>	261
5.6. Podsumowanie rozdziału	263
Wnioski	269
Bibliografia	275
Wykaz skrótów	280
Streszczenie	281
Summary	283

Wstęp

Niniejsza monografia jest poświęcona pochwie jako gatunkowi mowy. Jej głównym celem jest przedstawienie procesu (autorskiej metody) identyfikacji gatunku pochwały w tzw. *uniwersum mowy*, tzn. w całokształcie wypowiedzi formułowanych przez ludzi (Wierzbicka 1983: 125). Na potrzeby opracowania badane są wyłącznie wypowiedzi sformułowane w języku polskim, a materia badawczą – szczegółowo omawianą w dalszych częściach publikacji – są wybrane wypowiedzi zaczerpnięte z niektórych wyemitowanych w latach 2008-2016 odcinków programu telewizyjnego typu *talent show* pt. „Mam talent!”. Głównemu celowi towarzyszy teza, którą formułuje się następująco: „Identyfikacja gatunku mowy pochwały możliwa jest przy zastosowaniu tzw. *Metody Trzech Sit*”. Drugim celem publikacji – będącym niejako wypadkową celu głównego – jest nakreślenie możliwie jak najpełniejszej charakterystyki gatunku mowy pochwały.

Wspomniana *Metoda Trzech Sit*, opracowana i zaproponowana przez autorkę, polega na stopniowym (dwuetapowym) zawężaniu polskojęzycznego *uniwersum mowy* tak, by w analizowanym zbiorze wypowiedzi pozostały wyłącznie pochwały (rozumiane jako: wypowiedzi, co do których z najwyższym możliwym prawdopodobieństwem można założyć, że są pochwałami). Zawężanie to można przedstawić obrazowo jako proces przesiewania przez sito (stąd nazwa metody): celem jest tutaj „odrzucenie plew”, tj. eliminacja z badanego *uniwersum mowy* wszystkiego, co nie jest pochwałą. Po drugim przesianiu otrzymuje się „ziarno” – tzw. *korpus pochwał*, który poddawany jest na następnym etapie analizie językowej. W rezultacie tej analizy uzyskuje się matrycę językową: tj. wyrażenia regularnie występujące w pochwałach. Na końcu tego procesu możliwy jest powrót do *uniwersum mowy* lub do materiału pozyskanego po pierwszym jego przesianiu i przyłożenie takiej matrycy do dowolnej wypowiedzi, aby sprawdzić, czy spełnia ona kryterium przynależności do gatunku pochwały. Posłużenie się matrycą w procesie identyfikacji pochwał ma znaczenie w przypadku tych wypowiedzi, których nie można poddać procesowi drugiego przesiania przez sito (nawiązuje się do tego w opracowaniu nieco dalej).

Etapy *Metody Trzech Sit* można opisać w sposób następujący:

1. **Pierwsze przesianie przez sito** – tj. określenie sytuacji komunikacyjnej sprzyjającej występowaniu pochwał (w oparciu o to, co na temat pochwały już wiadomo) oraz zawężenie jej do tzw. „podsytuacji”, czyli tych pomniejszych sytuacji komunikacyjnych w jej ramach, w których prawdopodobieństwo wystąpienia pochwał będzie jak największe. Rezultatem przeprowadzenia tego etapu jest uzyskanie pierwszego korpusu (tzw. *korpus wstępny*). Etap ten nazwany został na potrzeby opracowania *Sitem Sytuacji Komunikacyjnej*.
2. **Drugie przesianie przez sito** – tj.:
 - 2.1. Wybranie z uprzednio wyłonionego *korpusu wstępnego* wyłącznie tych wypowiedzi, po których występuje gatunek podziękowania. Rezultatem przeprowadzenia tego kroku jest uzyskanie drugiego korpusu (tzw. *korpus potencjalnych pochwał*).
 - 2.2. Usunięcie tych wypowiedzi, co do których można stwierdzić, że – mimo iż występuje po nich gatunek podziękowania – nie są one pochwałami (np. występuje w nich czasownik performatywny charakterystyczny dla innego gatunku mowy). Rezultatem przeprowadzenia tego kroku jest uzyskanie trzeciego korpusu (tzw. *korpus pochwał*).Etap ten nazwany został na potrzeby opracowania *Sitem Reaktywnego Gatunku Mowy*.
3. **Językowa analiza pozyskanego korpusu** – tj. identyfikacja w *korpusie pochwał* struktur językowych typowych dla gatunku pochwały. Etap ten nazwany został na potrzeby pracy *Badaniem Ziarna*.
4. **Trzecie (nowe) przesianie przez sito** – tj. przykładanie matryc opartych o strukturę językową do dowolnej wypowiedzi – celem sprawdzenia, czy spełnia ona kryteria przynależności do gatunku pochwał (matryce uzyskane zostały w rezultacie przeprowadzenia analizy językowej *korpusu pochwał* i nadaje się im w pracy nazwę *Elementarnych Częstek Wypowiedzi Chwalącej*). Matryce można przyłożyć do tych wypowiedzi, które nie mogły zostać zakwalifikowane do przesiania przez *Sito Reaktywnego Gatunku Mowy*, ponieważ nie następowało po nich podziękowanie. Ze względu na fakt, iż przykładanie matryc wykonuje się w stosunku do wypowiedzi pozyskanych przed utworzeniem *korpusu pochwał* jest to

proces przesiewania niejako niezależny od dwóch pozostałych, stąd też nadaje mu się miano *nowego*. Przyłożenie matryc zostaje w niniejszych badaniach wykonane jedynie egzemplifikacyjnie celem ukazania takiej możliwości. Etap ten nazwany został na potrzeby pracy *Sitem Elementarnych Cząstek Wypowiedzi Chwalące*.

Jak wynika z powyższego opisu poszczególnych etapów przesiewania – punktem wyjścia do tego, aby ze zbioru wszystkich wypowiedzi, które formułowane są po polsku przez użytkowników języka, wyłonić właśnie pochwały, jest odwołanie się do tej wiedzy, która już na temat pochwał jest badaczowi znana (jest to istota „pierwszego przesiania przez sito”). Mówiąc inaczej – aby móc zbadać pochwałę dogłębniej, należy już wstępny korpus pochwał posiadać. Czy istnieje zatem ryzyko, że w tego rodzaju podejściu pojawi się niebezpieczeństwo błędu zwanego *circulus in demonstrando*? Czy takie działanie – tj. odwołanie się do istniejącej już na temat pochwał wiedzy, aby potencjalne pochwały zebrać, poddać analizie i – w konsekwencji – dowiedzieć się na ich temat jeszcze więcej – nie zakłada kolejności odwrotnej do zwykle praktykowanej procedury analitycznej? To zasadne pytania, jednak autorka niniejszego opracowania jest zdania, że paradoks *circulum in demonstrando* – choć z pewnością niechciany – jest w pewnym sensie w badaniach nad gatunkami mowy nieunikniony. Można bowiem zapytać: „Skąd badający gatunek mowy obelgi wie, że dana wypowiedź jest obelgą?”, „Skąd badający gatunek mowy rady wie, że dana wypowiedź jest radą?” itp. Można by w związku z tym zadać szereg powiązanych pytań, np.: „Skąd założenie by danego gatunku mowy szukać w takiej, a nie w innej sytuacji komunikacyjnej? Czy założenie to nie wynika z posiadanej już w punkcie wyjścia wiedzy dotyczącej charakterystyki danego gatunku mowy? Jeśli tak – skąd owa wiedza? Czy została pozyskana w wyniku przestudiowania dotychczasowego stanu badań nad danym gatunkiem mowy, czy może jest to wiedza zakładana intuicyjnie? Jeśli jest to wiedza «nabyta» – jakie podstawy formułowania teorii o danym gatunku mają badający dany gatunek poprzednicy? Czym kierował się pierwszy badający?” Trudne jest niesięgnięcie po to, co już na dany temat powiedziano i – mimo, iż powołanie się na stan badań nie zlikwiduje paradoksu – to jednak należy na czymś oprzeć. Za swoisty aksjomat uznaje się zatem w opracowaniu spójny i ceniony dorobek innych badaczy. Dlatego pierwszym krokiem na drodze do wy-

łonienia pochwał z *uniwersum mowy* w niniejszej pracy była analiza tego, co na temat pochwały już powiedziano (jest to istota „przesiania przez pierwsze sito”).

Przedstawienie procesu identyfikacji gatunku mowy pochwały przy zastosowaniu *Metody Trzech Sit* zakłada konieczność omówienia nie tylko samej metody, ale również konieczność:

- przedstawienia rozumienia samego pojęcia „Wypowiedź”, które determinuje spojrzenie badacza na interesujący go „obiekt” analizy językowej;
- uporządkowania i przedstawienia wiedzy dotyczącej istoty gatunku mowy;
- uporządkowania i przedstawienia wiedzy na temat pochwały jako gatunku mowy (przeгляд stanu badań);
- przedstawienia korpusów, w których, na poszczególnych etapach, mieszczą się analizowane wypowiedzi;
- przedstawienia metody zapisu (transkrypcji) wypowiedzi ustnych, stanowiących analizowany materiał korpusowy.

Wszystkie wyszczególnione powyżej działania zostały uwzględnione w poszczególnych rozdziałach pracy, na które składają się:

- **Rozdział 1.** (teoretyczny), zatytułowany „O GATUNKU MOWY”. Jest to rozdział poświęcony rozważaniom nad istotą gatunku mowy (kontrastywnie do aktu mowy) oraz istotą wypowiedzi. Myślą przewodnią tego rozdziału (która rozciąga się na całe opracowanie) jest bachtinowskie ujęcie istoty gatunku oraz pojęcia wypowiedzi.
- **Rozdział 2.** (teoretyczny), zatytułowany „O POCHWALE JAKO GATUNKU MOWY”. Jest to rozdział poświęcony przedstawieniu przeگلądu stanu badań dotyczących pochwały jako gatunku mowy (oraz – uzupełniająco – także jako aktu mowy). Ponadto – pobieżnie – przedstawia się w nim pokrewne wypowiedzi pozytywnej oceny, jak np. komplement czy aprobata. Celem tych rozważań jest wyodrębnienie możliwie jak największej ilości cech charakteryzujących pochwałę – ich znajomość będzie na dalszym etapie badań wykorzystana w procesie identyfikacji pochwał.
- **Rozdział 3.** (praktyczny), zatytułowany „PIERWSZE PRZESIANIE: *SITO SYTUACJI KOMUNIKACYJNEJ*”. Jest to rozdział poświęcony opisowi pierwszego etapu *Metody Trzech Sit*. Uzasadnia się w nim m.in. wybór sytuacji komunikacyjnej (program telewi-

zyjny typu *talent show*) dla utworzenia *korpusu wstępnego* [który to korpus określić można jako zbiór wypowiedzi pojawiających się w obszarze sytuacji komunikacyjnej uznanej (w najwyższym możliwie stopniu) za sprzyjającą występowaniu pochwał]. W rozdziale tym przedstawia się też metodę zastosowania *Sita Sytuacji Komunikacyjnej* oraz sposób transkrypcji *korpusu wstępnego*.

- **Rozdział 4.** (praktyczny), zatytułowany „DRUGIE PRZESIANIE: *SITO REAKTYWNEGO GATUNKU MOWY*”. Jest to rozdział poświęcony cesze inicjatywności pochwały oraz opisowi stworzonej na jej podstawie *Sita Reaktywnego Gatunku Mowy* (gatunkiem reaktywnym jest w tym przypadku gatunek podziękowania). Za pomocą *Sita Reaktywnego Gatunku Mowy* dokonuje się „odsiania” (z *korpusu wstępnego*) wypowiedzi niebędących pochwałami. „Odsiane” wypowiedzi tworzą tzw. *korpusy poboczne* (odrzucone i niewykorzystywane w dalszej analizie), na które składają się *korpus aprobat*, *korpus gratulacji*, *korpus podziękowań*, *korpus życzeń*, *korpus innych wypowiedzi inicjatywnych względem gatunku mowy podziękowania (niebędących pochwałami)*. Wypowiedzi uznane za pochwały wchodziły w skład *korpusu pochwał*.
- **Rozdział 5.** (praktyczny), zatytułowany „BADANIE «ZIARNA»: ANALIZA JĘZYKOWA KORPUSU POCHWAŁ”. Jest to rozdział poświęcony analizie wypowiedzi zawartych w korpusie pochwał pod kątem ich struktury językowej [co jest bezpośrednim nawiązaniem do tej części teorii Bachtina, która odnosi się do warstwy językowej wypowiedzi (jako jej budulca)]. Oś rozdziału stanowi omówienie poszczególnych powtarzalnych struktur językowych (tzw. *Elementarnych Częstek Wypowiedzi Chwalących*) pojawiających się w obrębie wypowiedzi chwalących. W Rozdziale V umieszcza się ponadto podrozdział zatytułowany „Trzecie (nowe) przesianie: *Sito Elementarnych Częstek Wypowiedzi Chwalącej*”. Celem tego podrozdziału jest zarysowanie możliwości dalszego wykorzystania struktur, jakimi są *Elementarne Częstki Wypowiedzi Chwalących*, w procesie identyfikacji pochwał (np. w odniesieniu do tych wypowiedzi, których nie można zbadać przy użyciu *Sita Reaktywnego Gatunku Mowy*, ponieważ nie następuje po nich podziękowanie). Do korpusów językowych analizowanych w niniejszej pracy zaliczają się:

- a) *korpus wstępny*;
- b) *korpus potencjalnych pochwał*;
- c) *korpus pochwał* („ziarno”);
- d) *korpusy poboczne* („plewy”).¹

Wnioski z przeprowadzonych analiz korpusów umieszcza się w zakończeniu pracy.

Wartość badań będących przedmiotem omawianego opracowania jest przede wszystkim równa wartości uprawiania nauki, której celem jest dochodzenie do prawdy na temat wybranego wycinka rzeczywistości. Sensu przedstawienia propozycji metody identyfikacji gatunku mowy pochwały można upatrywać w korzyściach przekładalnych na większy obszar genologii: posiadając skuteczne narzędzie do identyfikacji jednego z gatunków mowy, można podjąć się próby zastosowania go (przy wprowadzeniu niezbędnych modyfikacji) do wyodrębnienia innego. Sam cel, w jakim identyfikuje się gatunki mowy (poza wspomnianą już wartością wiedzy samą w sobie), może być też *stricte* utylitarny: jest nim np. stworzenie możliwości prowadzenia skutecznych badań komparatystycznych nad danym gatunkiem mowy w poszczególnych językach (oraz przeszczepienie wyników takich badań np. na grunt wiedzy o kulturze), czy też stworzenie narzędzia pomocnego w dochodzeniu swoich praw [np. w sprawach sądowych wymagających sporządzenia ekspertyzy językoznawczej (genologicznej), tj. proces z tytułu zniesławienia, znieważenia, gróźb karalnych itd.]. Wartości, jaką niosą badania nad identyfikacją gatunku mowy pochwały, upatruje też autorka niniejszej pracy w poszerzeniu wiedzy na temat samej pochwały – będącej stosunkowo rzadko² (w przeciwieństwie np. do komplementu) obiektem rozważań językoznawców – oraz w poszerzeniu wiedzy na temat gatunku mowy (co wydaje się cenne przez wzgląd na obserwowalne³ ustępowanie teorii gatunków mowy pragmalingwistyce rozumianej jako teorię aktów mowy).

¹ Korpusy są załącznikiem (w formie elektronicznej) do rozprawy doktorskiej, stanowiącej podstawę opracowania niniejszej monografii [rozprawa z roku 2022 autorstwa Anny Wardeckiej („Pochwała. Identyfikacja gatunku mowy w oparciu o analizę wybranych wypowiedzi z programu telewizyjnego typu talent show”) znajduje się w zasobach bibliotecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu].

² Problematyka ta poruszana jest w Rozdziale 2.

³ Uszczegółowieniu problemu poświęca się fragment Rozdziału 1.

Rozdział 1.

O gatunku mowy

1.1. Wprowadzenie do rozdziału

Przystąpienie do kompleksowych badań nad pochwałą jako gatunkiem mowy winno być poprzedzone pogłębioną refleksją nad istotą samego gatunku mowy (rozpatrywanego kontrastywnie do aktu mowy) oraz istotą wypowiedzi. Rozważaniu tych kwestii może towarzyszyć m.in. następujące pytanie: „Kiedy i w kontekście jakich sytuacji językowych uzasadnione jest mówienie o pochwaleniu jako o *gatunku mowy*, kiedy zaś o *akcie mowy*?”

To, że pochwała może być rozpatrywana zarówno jako gatunek, jak i akt mowy, wynika z jej definicji. W *Słowniku Języka Polskiego* jest ona bowiem definiowana jako: „wyrażenie uznania, pochwalenie; uwydatnienie zalet kogoś lub czegoś” (Szymczak 1979: 717 II). Pochwała jako „wyrażenie uznania” jest zatem z jednej strony wypowiedzią, z drugiej natomiast – działaniem językowym (werbalnym bądź niewerbalnym, np. gestycznym). Traktowanie pochwały jako wypowiedzi skłania do rozpatrywania jej pod kątem genologicznym (zgodnie z zapoczątkowaną przez Michała Bachtina koncepcją gatunków mowy), natomiast traktowanie pochwały jako działania językowego obliguje do rozpatrywania jej pod kątem pragmalingwistycznym (zgodnie z zaproponowaną przez Johna Langshawa Austina teorią aktów mowy). Ta dwoistość pochwały (pochwała będąca zarówno gatunkiem, jak i aktem mowy) wpisana jest w jej naturę, a zatem podejmując rozważania nad pochwałą i przystępując do badań językoznawczych nad nią, należy uwzględnić zarówno jej wymiar genologiczny, jak i pragmalingwistyczny⁴.

Nakreślenie różnic pomiędzy pochwałą rozpatrywaną z perspektywy pragmalingwistycznej, a pochwałą widzianą przez pryzmat genologii ma znaczenie dla lepszego poznania pochwały jako gatunku

⁴ Pod pojęciem „pragmalingwistyczny” rozumie się w niniejszej pracy „mający odniesienie do teorii aktów mowy”. Utożsamienie takie było typowe dla lat '70 XX wieku, w których to latach „występowała tendencja do identyfikowania pragmatyki (językowej) z teorią aktów mowy” (Polański 1999: 454).

mowy. Należy jednak wspomnieć, że wymiar genologiczny i wymiar pragmalingwistyczny pochwały to nie jedyne jej wymiary (może być ona bowiem – jako obiekt rozważań lingwistycznych⁵ – rozpatrywana również m.in. w aspekcie tekstologicznym, aspekcie dyskursu, czy pod kątem językoznawstwa kognitywnego. W niniejszym opracowaniu pochwała jest jednak rozpatrywana przede wszystkim jako gatunek mowy (jednak gatunek nieustannie „konfrontowany” z owocem swojej realizacji, jakim jest akt mowy). Konsekwencją takiego podejścia jest celowe pominięcie spojrzenia tekstologicznego, dyskursywnego oraz kognitywnego na pochwałę (choć temu ostatniemu spojrzeniu poświęcony jest fragment niniejszego opracowania). Istnieją dwa powody uzasadniające wybór tego rodzaju podejścia. Pierwszym z nich jest oparcie się na przytoczonej wyżej definicji pochwały (wraz z wynikającymi z niej wymiarami pochwały). Drugim powodem jest fakt, że liczni badacze gatunku wskazują na pewnego rodzaju „absorpcję” przez genologię (zarówno lingwistyczną, jak i literaturoznawczą) dziedzin takich, jak tekstologia czy teoria dyskursu. Pisze o tym m.in. (w odniesieniu do lingwistyki tekstu) Bożena Witosz, która tekst określa mianem „kategorii badawczej” genologii (Witosz 2005: 15). Wspominają też o tym Jerzy Bartmiński oraz Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, wskazując na nieuchronność powiązania tekstu z gatunkiem [„nacechowanie stylowe i gatunkowe jest obowiązkową właściwością każdego tekstu” (Bartmiński i Niebrzegowska-Bartmińska 2009: 49)]. Również według Anny Duszak same studia tekstologiczne „doprowadziły do ewolucji badań na szerszym obszarze zjawisk komunikacyjnych, przyczyniając się tym samym do rozwoju całej lingwistyki” (Duszak 2008: 103), co potwierdza fakt przenikania się dziedzin mających tekst (a więc również cechującą tekst gatunkowość) za obiekt swoich badań. Autorka ta stawia pytanie o to, czy zasadne jest w związku z tym mówienie wciąż o tekstologii, czy może – w świetle nowych dociekań i podejścia do komunikacji – należałoby budować nowy paradygmat myślenia lingwistycznego. A. Duszak, poruszając poprzez swoje rozważania kwestię interdyscyplinarności badań genologicznych, wskazuje także na zazębianie się genologii lingwistycznej

⁵ Sama pochwała – jako zjawisko i zagadnienie interdyscyplinarne – jest także obiektem zainteresowań nauk społecznych (m.in. psychologii, pedagogiki, antropologii).

z teorią dyskursu. Zwraca ona uwagę na to, że centrum zainteresowania lingwistyki tekstu od zawsze stanowił tekst pisany (to właśnie w nim najprościej było pokazywać relacje między jego poszczególnymi elementami), natomiast badanie tekstu mówionego to raczej domena zrodzonej na gruncie amerykańskiej tzw. analizy dyskursu [autorka przyznaje jednak, że brak w tej kwestii wśród badaczy konsensusu (Duszak 2008: 15)]. Niemniej jednak, jak konstatuje autorka: „dla wielu analiza dyskursu stała się po prostu nową wersją lingwistyki tekstu, tj. lingwistyką tekstualną” (Duszak 2008: 105). A. Duszak stwierdza tym samym, że: „pojęcie tekstu i pojęcie dyskursu nie funkcjonują w opozycji” (Duszak 2008: 105), lecz jednocześnie pojęcie dyskursu (co daje mu pewnego rodzaju przewagę nad pojęciem tekstu) wywołuje skojarzenia „praktyczne”, tj. „sugeruje odniesienie do sytuacji aktu mowy, do kontekstu, do intencji komunikacyjnej” (Duszak 2008: 105). Autorka wskazuje tym samym na ścisłą relację, pomiędzy dyskursem i pragmatyką (wraz z wchodzącą w jej zakres teorią aktów mowy). Po raz kolejny wypukła się tutaj kwestia zazębiania się dyscyplin zajmujących się badaniem tekstu. Z jednej strony mamy bowiem, co obrazuje w jednym ze swoich opracowań Danuta Ostaszewska, dwie widoczne relacje, tj. relację *tekst – dyskurs* oraz relację *tekst – gatunek* (Ostaszewska 2008: 19), z drugiej: wzajemną nieprzerwaną i nieustannie się przenikającą relację pomiędzy wszystkimi dyscyplinami badającymi w jakikolwiek sposób to, co (pisemnie lub ustnie) wypowiedziane: genologią lingwistyczną i literaturoznawczą, pragmatyką (pragmalingwistyką), lingwistyką tekstu, analizą dyskursu, lingwistyką kognitywną i innymi. Pojawiają się prace, które poświęcone są jednocześnie tekstowi, aktom, jak i gatunkom mowy (przykładem może być tu tom „Tekst, akt mowy, gatunek wypowiedzi” pod red. Urszuli Sokólskiej z 2013 r.). W niniejszym opracowaniu wspomina się o istnieniu tych zależności, jednak – o czym już powiedziano – świadomie pomija się rozpatrywanie pochwały pod kątem *stricte* tekstologicznym lub dyskursywnym, skupiając się na genologicznym wymiarze pochwały [wymiar ten jest odpowiednio „sprzężony” z teorią aktów mowy, co autorka niniejszego opracowania stara się uzasadnić].

Uwzględnienie obu wymienionych wymiarów pochwały (genologicznego i pragmalingwistycznego) nie będzie jednak możliwe bez poznania ich istoty. Z tego też względu rozdział ten poświęcony jest

m.in. przedstawieniu najważniejszych założeń koncepcji gatunków mowy M. Bachtina oraz teorii aktów mowy J. L. Austina, a także zestawieniu ich ze sobą w celu wyodrębnienia różnic i cech wspólnych pojęć „Gatunek mowy” i „Akt mowy”. Rozważania te uzupełnione zostały ponadto o teorie innych badaczy z zakresu pragmatyki i genologii (z uwzględnieniem również tych podejmujących zagadnienie komparatystryki obu poddziedzin). Punktem wyjścia do rozważań nad gatunkiem mowy pochwały oraz – jednocześnie – centralną teorią, wokół której buduje się narrację jest teoria M. Bachtina. Jej wybór jako wiodącej dla niniejszych badań genologicznych nad pochwałą motywuje się w pierwszej kolejności założoną koniecznością posiadania jasnej definicji wypowiedzi, zawierającej w sobie nakreślenie granic tejsze, a także jasno przez M. Bachtina zaznaczonym podziałem na abstrakcyjną i językową płaszczyznę wypowiedzi, co – w ocenie autorki pracy – daje pozwolenie na przeprowadzenie identyfikacji w korpusie pochwał struktur językowych typowych dla gatunku pochwały (p. *Badanie Ziarna*). Z tego też względu obrano za cel sięgnięcie przede wszystkim do prac badaczy czerpiących bezpośrednio z M. Bachtina – głównie do prac badaczy publikujących w języku rosyjskim. Autorce zależy na tym, aby nie tyle skupić się na ogólnej teorii gatunku, ile na samym gatunku mowy pochwały. Jest to powód, dla którego uznaje się za priorytetowe sięgnięcie do prac poświęconych pochwalę właśnie – pochwalę, której do tej pory nie poświęcano uwagi w zachodniej literaturze lingwistycznej [co uzasadnia się (za Natalią Bigunovą) w dalszej części pracy]. Cytując badaczy publikujących w języku rosyjskim, autorka ma nadzieję spopularyzować spojrzenie na pochwałę jako na oddzielny (np. w odróżnieniu od komplementu) gatunek mowy. W rozdziale tym, jak i w innych częściach pracy, odwołano się też m.in. do opracowań Anny Wierzbickiej, Joanny Opoki, Jacka Grębowca, Stanisława Gajdy, Stefanii Skwarczyńskiej, Jerzego Bartmińskiego, Stanisławy Niebrzegowskiej-Bartmińskiej, Bożeny Witosz, Danuty Ostaszewskiej oraz Johna Rogersa Searle’a. W rezultacie rozważań prowadzonych w ramach niniejszego rozdziału wyłoni się kilka elementarnych pytań – odpowiedzi na nie (poszukiwania w Rozdziale 2. oraz pozostałej części pracy) stanowią komplementarne informacje o cechach pochwały jako gatunku mowy.

1.2. Gatunek mowy vs akt mowy – popularność koncepcji

Rozważania nad dwoistością natury pochwały zaczyna się od przedstawienia wyników krótkiego pogładowego badania, które miało na celu uzyskanie orientacyjnej informacji dotyczącej popularności koncepcji genologicznej i pragmalingwistycznej wśród polskojęzycznych, anglojęzycznych i rosyjskojęzycznych językoznawców.⁶ Polegało ono na przeszukaniu zasobów wyszukiwarki internetowej *Google Scholar* pod kątem ilości artykułów naukowych oznaczonych hasłami: *akt mowy* i *akty mowy*, *gatunek mowy* i *gatunki mowy*, a także *speech act* i *speech acts*, *speech genre* i *speech genres* oraz *акт речи* i *акты речи*, *жанр речи* i *жанры речи*. Badanie uwidocznilo znaczące różnice w ilości artykułów naukowych dotyczących zagadnień aktów mowy i gatunków mowy opublikowanych w języku angielskim, a tych dotyczących zagadnień aktów mowy i gatunków mowy opublikowanych w języku rosyjskim. Pozyskane dane wykazały, że na 100 anglojęzycznych publikacji poświęconych tematyce gatunków lub aktów mowy przypada 6 publikacji genologicznych i aż 94 publikacje pragmalingwistyczne, podczas gdy w przypadku publikacji rosyjskojęzycznych poświęconych tematyce gatunków lub aktów mowy zaobserwowano, że na 100 właściwych publikacji przypada aż 81 artykułów genologicznych i tylko 19 artykułów pragmalingwistycznych.⁷ W przypadku artykułów polskojęzycznych, na 100 artykułów poświęconych tematyce gatunków lub aktów mowy przypada 71 pragmalingwistycznych

⁶ Przedstawione badanie jest badaniem pogładowym, odwołującym się do obserwacji wybranych zmiennych. Aby uzyskać pełniejszy obraz rozłożenia zainteresowań genologicznych i pragmalingwistycznych wśród badaczy z kręgu poszczególnych kultur warto rozszerzyć badanie o inne wyszukiwarki artykułów naukowych oraz o inne hasła nawiązujące do gatunków i aktów mowy, a także wziąć pod uwagę dodatkowe zmienne. Badanie zostało przeprowadzone przez autorkę pracy.

⁷ Stosunek publikacji genologicznych do pragmalingwistycznych w danym języku publikacji podany jest w przybliżeniu. Ilość artykułów naukowych oznaczona danym hasłem w zasobach wyszukiwarki *Google Scholar* (dane z dnia 27.02.2016) jest następująca: hasło *akt mowy* = 536, hasło *akty mowy* = 695, hasło *gatunek mowy* = 143, hasło *gatunki mowy* = 369, hasło *speech act* = 159000, hasło *speech acts* = 182000, hasło *speech genre* = 4800, hasło *speech genres* = 18300, hasło *акт речи* = 416, hasło *акты речи* = 117, hasło *жанр речи* = 262, hasło *жанры речи* = 2050.

i 29 genologicznych.⁸ Przy założeniu, że język publikacji odzwierciedla pochodzenie badacza z danego obszaru, w którym przyjęte jest publikowanie prac naukowych w danym języku (j. angielski – tzw. „obszar zachodni” oraz cały świat; j. rosyjski – tzw. „obszar wschodni”, tzn. Rosja i niektóre kraje byłego ZSRR; j. polski – Polska)⁹, można wysunąć ogólny wniosek: badania pragmalingwistyczne cieszą się na całym świecie (zwłaszcza w kręgu tzw. „obszaru zachodniego”) nieporównywalnie większą popularnością aniżeli badania genologiczne, podczas gdy w kręgu tzw. „obszaru wschodniego” obserwuje się tendencję odwrotną. Na gruncie polskim notuje się natomiast widoczną orientację w kierunku dociekań pragmalingwistycznych, co zgodne jest z tendencją światową i z kręgiem tzw. „obszaru zachodniego”, a jednak częściej niż w badaniach światowych i „zachodnich” podejmuje się

⁸ Powtórne badanie wykonane w 2023 r. wykazało, co następuje: 1) na 100 anglojęzycznych publikacji poświęconych tematyce gatunków lub aktów mowy przypada 5 publikacji genologicznych i 95 publikacji pragmalingwistycznych; 2) na 100 rosyjskojęzycznych publikacji poświęconych tematyce gatunków lub aktów mowy przypadają 83 publikacje genologiczne oraz 17 publikacji pragmalingwistycznych; 3) na 100 polskojęzycznych publikacji poświęconych tematyce gatunków lub aktów mowy przypadają 32 publikacje genologiczne oraz 68 publikacji pragmalingwistycznych. Stosunek publikacji genologicznych do pragmalingwistycznych w danym języku publikacji podany jest w przybliżeniu. Ilość artykułów naukowych oznaczona danym hasłem w zasobach wyszukiwarki Google Scholar (dane z dnia 11.01.2023) jest następująca: hasło akt mowy = 1970, hasło akty mowy = 2360, hasło gatunek mowy = 571, hasło gatunki mowy = 1440, hasło speech act = 430000, hasło speech acts = 469000, hasło speech genre = 12300, hasło speech genres = 38300, hasło акт речи = 1130, hasło акты речи = 322, hasło жанр речи = 749, hasło жанры речи = 6480. Na przestrzeni ostatnich siedmiu lat nie zanotowano zatem istotnych zmian w podejściu badaczy publikujących w języku angielskim, polskim i rosyjskim do zagadnienia aktów i gatunków mowy [notuje się minimalny spadek zainteresowania teorią gatunków mowy wśród badaczy publikujących po angielsku (co potwierdza obserwacje o niskim zainteresowaniu tej grupy językoznawców genologią lingwistyczną), a także minimalny wzrost zainteresowania teorią gatunków mowy wśród badaczy publikujących po polsku i po rosyjsku (wyniki te potwierdzają obserwacje z 2016 r.)].

⁹ Uzasadnienie tego podziału stanowi fakt, iż języki: angielski, rosyjski, polski są językami publikacji naukowych w tych częściach świata, w których są językiem ojczystym badaczy, ponadto – język angielski używany jest współcześnie jako język międzynarodowych publikacji, natomiast język rosyjski (były język urzędowy radzieckich republik socjalistycznych) stanowi wiodący język artykułów naukowych publikowanych w Rosji i na niektórych terenach byłego ZSRR.

zagadnienia genologiczne. Jedną z przyczyn takiego podziału może być pochodzenie prekursorów koncepcji gatunków mowy i teorii aktów mowy¹⁰, a co z tym związane, przywiązanie językoznawców z danego obszaru do rodzimych teorii, a ponadto: dostępność materiałów oraz popularność danego języka i kultury.

W świetle przedstawionych danych zróżnicowanie i bogato przedstawia się ogół badań prowadzonych na gruncie polskim. Na gruncie tym, o czym już wspomniano, mimo wyraźnej orientacji w kierunku pragmalingwistycznym, zdecydowanie więcej uwagi niż globalnie oraz w obszarze, który na potrzeby niniejszego badania określony został umownie jako „zachodni”, poświęca się zagadnieniom genologicznym. Jednoczesna bliskość tzw. „obszaru wschodniego”, podobieństwo słowiańskich języków, a także znajomość języka rosyjskiego przez polskich językoznawców i dostępność materiałów naukowych w tymże języku (zwłaszcza w okresie Polski Ludowej) mogły być istotnymi czynnikami wpływającymi na wzrost zainteresowania genologią w ujęciu M. Bachtina. Ważne zasługi ma w tym bez wątpienia również A. Wierzbicka, która przy pomocy swojego artykułu „Genry mowy” nie tylko zaszczerpiła bachtinowską myśl na grunt polski, ale również zinterpretowała ją i dopełniła. Jej artykuł stał się dla wielu polskich badaczy swoistym punktem wyjścia do dalszych refleksji nad koncepcją gatunków (ale także i aktów) mowy.¹¹

Refleksja genologiczna w nauce polskiej rozwijała się jednak również niezależnie od M. Bachtina i jego kontynuatorów. Przykładem mogą być tutaj badania S. Skwarczyńskiej, autorki genologicznej syntezy teoretycznej, założycielki i długoletniej redaktorki czasopisma *Zagadnienia Rodzajów Literackich* (od 1958 r.), w którym ukazuje się *Słownik gatunków literackich*, zawierający opisy poszczególnych gatunków tekstów (Gajda 1993: 248). Należy wspomnieć, że genologiczne rozważania S. Skwarczyńskiej wykraczały poza ramy genologii

¹⁰ W przypadku M. Bachtina – Rosja, w przypadku – J. L. Austina – Wielka Brytania.

¹¹ Według Joanny Opoki na podstawie rozważań A. Wierzbickiej „powstało wiele prac o gatunkach mowy, jednak trudno oprzeć się wrażeniu, że koncepcje autorki przyjmowane były bezrefleksyjnie. Nikt nie pokusił się o sięgnięcie do źródeł i porównanie dwóch przecież odmiennych teorii (mowa tu o teorii gatunków mowy i teorii aktów mowy – przypis własny), na bazie których A. Wierzbicka konstruuje własną koncepcję” (Opoka 2003: 256).

literaturoznawczej i przekładały się na grunt nieliterackich gatunków mowy. Badaczka ta – co ma istotne znaczenie dla badań z obszaru gatunków mowy – wyszczególniła m.in. czynniki konstytuujące komunikat (będące jego podstawowymi wyznacznikami), na które składają się: 1) nadawca, 2) odbiorca, 3) stosunek łączący nadawcę z odbiorcą, 4) sytuacja: nadawcza, odbiorcza, nadawczo-odbiorcza, 5) funkcja komunikatu, 6) przedmiot komunikatu, 7) ujęcie przedmiotu komunikatu, 8) tworzywo komunikatu, 8) przedstawienie i wyraz, 9) kod (Skwarczyńska 1965: 89). S. Gajda, uznający S. Skwarczyńską za najwybitniejszą przedstawicielkę genologii polskiej (Gajda 1993: 248), o genologii polskiej powiedział, że zajmuje ona „znaczącą w skali światowej pozycję” (Gajda 1993: 248). Warto podkreślić, że samą nazwę „genologia lingwistyczna” zaproponował polski językoznawca – Antoni Furdal (Furdal 1982: 62).

Na podstawie tego, o czym wspomniano powyżej, można powiedzieć, że badacze światowi oraz z tzw. „obszaru zachodniego” prezentują w stosunku do „mówionego”¹² podejście zdecydowanie bardziej pragmalingwistyczne niż genologiczne, natomiast badacze z kręgów tzw. „obszaru wschodniego” podejście zdecydowanie bardziej genologiczne niż pragmalingwistyczne. Badacze polscy, mimo wyraźnego skłonu w stronę pragmalingwistyki, nie lekceważą podejścia genologicznego, a zatem prezentują w stosunku do „mówionego” podejście mieszane. Jest to podejście uzasadnione, ponieważ – jak zostało już wspomniane – to, co mówione, jest zawsze rodzajem wypowiedzi, ale i równocześnie działaniem za pomocą języka, a zatem zawiera w sobie komponent zarówno genologiczny, jak i pragmalingwistyczny. Niedostrzeżenie jednego z komponentów i nieujęcie go w opisie badanego zjawiska językowego (tzw. „mówionego”) zubaża i może zafałszowywać jego całościowy obraz. Dlatego też to, co mówione, jak np. pochwała, może być rozpatrywane zarówno jako gatunek, jak i akt mowy (w przypadku pochwały na ową „dwoistość” wskazuje ponadto – jak to już powiedziano – jej definicja słownikowa).

¹² Mianem „mówionego” określa się w niniejszym rozdziale austinowski akt „powiedzenia czegoś” oraz bachtinowską „wypowiedź”. W dalszej części pracy określenie to zastępuje się ujednoliconym terminem „wypowiedź” lub „wypowiedzenie”.

1.3. Teoria gatunków mowy według M. Bachtina

Traktowanie pochwały jako wypowiedzi skłania do rozpatrywania jej pod kątem genologicznym. Wypowiedź jest bowiem konceptem-kluczem M. Bachtina, pojęciem stojącym u podstaw rozważań nad teorią gatunków mowy. Według badacza nie da się prowadzić żadnych rozważań nad zagadnieniem gatunków mowy bez uprzedniego dotarcia do głębi istoty wypowiedzi i zrozumienia jej w wymiarze takim, jaki jest możliwy. Dlatego M. Bachtin dokonuje jej wyjątkowo dokładnej definicji, poprzedzonej niezwykle precyzyjnym rozważaniem odnośnie jej natury.

Według M. Bachtina dotychczasowy brak refleksji genologicznej wynika z niedostatecznego skupienia się na pojęciu wypowiedzi i stosowania nań niejednoznacznych określeń, tj. „mowa”, „frazą”, „komunikacja” czy „strumień mowy”. Wypowiedź jest, w opinii badacza, także zbyt często niewłaściwie utożsamiana ze zdaniem. Zdanie, podobnie jak słowo, jest według M. Bachtina jednostką języka, wypowiedź natomiast – jednostką językowego porozumiewania się. Jednostki języka są jakby budulcami wypowiedzi, lecz nie posiadają jej mocy. Mocą tą natomiast jest „umiejętność” wywoływania tzw. *współodpowiadającego rozumienia*, to znaczy swoistej odpowiedzi odbiorcy wypowiedzi. Odpowiedź tę charakteryzuje M. Bachtin jako reakcję (a zatem „postawę” czynną, a nie bierną) adresata na skierowaną do niego wypowiedź. Reakcja ta przyjmuje rozmaite formy, poczynając od klasycznej odpowiedzi (np. odpowiedź na replikę dialogu) po przyjęcie względem „usłyszanego”¹³ odpowiedniej postawy (tj. zgoda, sprzeciw, współczucie itp.) czy podjęcie działania *sensu stricto* (tj. wypełnienie rozkazu). Pojawienie się *współodpowiadającego rozumienia* jest możliwe dzięki swoistemu zwieńczeniu, które wypowiedź posiada i które jej odbiorca jest w stanie rozpoznać. Zdanie, jak mówi M. Bachtin, „całkowicie skończone i zro-

¹³ Pojęcie „usłyszane” w odniesieniu do adresata stosuje się w niniejszym rozdziale jako odpowiednik „mówionego” w odniesieniu do nadawcy. Chodzi o „wypowiedź”, którą adresat „otrzymuje” (w dalszej części stosuje się ujednolicony termin „wypowiedź” lub „wypowiedzenie”). Należy podkreślić, że zarówno terminy „mówione”, „usłyszane” oraz „wypowiedź” („wypowiedzenie”) są umowne i nie oznaczają wyłącznie wypowiedzi ustnych, ale również pisemne oraz odnoszą się do wypowiedzi sformułowanych za pomocą innych, niż ustny i pisemny, kanałów przekazu.

zumiałe, jeśli jest zdaniem, a nie wypowiedzią zbudowaną z jednego zdania, nie wywołuje reakcji odpowiadającej: jest zrozumiałe, ale nie stanowi jeszcze całości” (Bachtin 1986: 371), a „każda replika, nawet najkrótsza, nagle urwana, wyrażając pewną postawę mówiącego, wobec której można zająć jakieś stanowisko, odpowiedzieć na nią, jest w szczególności sposób zwieńczona” (Bachtin 1986: 364). Jednostkom języka towarzyszą pauzy o cechach gramatycznych i fonetycznych, nie jest to jednak zwieńczenie, na które można odpowiedzieć, tak jak w przypadku wypowiedzi odznaczającej się pełną i skończoną strukturą.¹⁴

Rozmaitość form odpowiedzi, tzw. *współodpowiadającego rozumienia*, wiąże się dla M. Bachtina z różnorodnością odbiorców, a co z tym związane, z różnorodnością samych wypowiedzi (a zatem i istnieniem zróżnicowanych gatunków mowy). Przede wszystkim dla badacza nie ulega wątpliwości, że każda wypowiedź jest do kogoś skierowana, ma swojego odbiorcę. Jednostki języka natomiast, tj. słowo i zdanie, z natury swej nie posiadają kierunku ani adresu: „są niczyje i nie zwracają się do nikogo” (Bachtin 1986: 401). Jeśli jednostki języka taki adres zyskują, oznacza to, że stały się zamkniętą wypowiedzią złożoną wyłącznie z owego zdania (zbioru zdań) lub słowa (słów). Wypowiedź ma zatem, w ujęciu M. Bachtina, swojego odbiorcę, o którym można powiedzieć, że jest przez nią zdeterminowany. Budując swoją wypowiedź, mówiący¹⁵ ma na względzie antycypowaną odpowiedź (*współodpowiadające rozumienie*) odbiorcy, zakłada pewną wiedzę o adresacie i oczekuje jego konkretnej reakcji. Inaczej bowiem zachowa się prototypowy odbiorca repliki potocznego dialogu, inaczej adresat intymnego listu, inaczej zaś żołnierz reagujący na komendę przełożonego czy czytelnik dzieła literackiego lub rozprawy naukowej.

Dochodzi się tu do wspomnianej kwestii różnorodności wypowiedzi – a co z tym związane – do kwestii istnienia zróżnicowanych gatunków mowy. Wypowiedzi są bowiem według M. Bachtina tak różnorodne, jak różnorodna jest sfera ludzkiej działalności, w której używa się języka. Wypowiedź nie jest jedynie, w bachtinowskim ujęciu, prostym aktem „powiedzenia czegoś”, jej natura jest o wiele bardziej złożona. Bazując

¹⁴ Istotna jest tu kwestia nieporozumień, które wynikają w przypadku zajęcia stanowiska wobec niepełnej i nieukończonej wypowiedzi.

¹⁵ Terminem „mówiący” określa się tu nadawcę wypowiedzi, niezależnie od kanału przekazu, jaki wybiera dla komunikacji.

na refleksjach badacza, można spróbować zdefiniować ją jako produkt wszelkiej w pełni wyrażonej myśli nadawcy. Wypowiedzią, w myśl Bachtina, będzie zatem zarówno krótka replika codziennego dialogu (pytanie, pozdrowienie, prośba, komplement itp.), „potoczna opowieść i list [...], krótki standardowy rozkaz wojskowy, [...] szczegółowo rozwinięte polecenie, zbiór najróżnorodniejszych dokumentów służbowych [...], jak i wielokształtny świat publicystyki”, a także „różne formy wystąpień naukowych” i tym podobne (Bachtin 1986: 349). Każda z tych form wypowiedzi otrzymuje od Bachtina miano „gatunku mowy”.

Według M. Bachtina nie ma wypowiedzi bezgatunkowych. Gatunki mowy badacz definiuje jako „konkretne, względnie trwałe pod względem tematycznym, kompozycyjnym i stylistycznym typy wypowiedzi” (Bachtin 1986: 354). Z pojęciem gatunku mowy M. Bachtin wiąże zatem zagadnienie tematu, kompozycji i stylu, szczególnie dużo miejsca poświęcając temu ostatniemu (a także towarzyszącej mu ekspresji). Nim szczegółowo zostaną omówione te kwestie, warto wrócić jeszcze na chwilę do rozważań nad naturą samej wypowiedzi.

Jak już wspomniano, wypowiedź jako jednostka językowego porozumiewania się tym różni się od jednostek języka (słowa i zdania), że kierowana jest do konkretnego odbiorcy, oraz tym, że, dzięki zamkniętej strukturze i swoistemu zwieńczeniu, posiada moc wywoływania u tegoż odbiorcy *współodpowiadającego rozumienia*. Nie są to jednak jedyne jej właściwości. M. Bachtin, który traktuje wypowiedź jako ogniwo w łańcuchu językowego porozumiewania się, zauważa, że mówiący formułuje swoją wypowiedź nie tylko w odniesieniu do odbiorcy, ale także w relacji do przedmówców. Badacz porównuje przedmiot wypowiedzi do areny, na której spotykają się, w rozmowie lub dyskusji na temat jakiegoś codziennego zdarzenia, poglądy bezpośrednich współrozmówców, a także, w sferze obcowania kulturalnego, punkty widzenia, tendencje, teorie itp.” (Bachtin 1986: 395). Formułując wypowiedź, mówiący nigdy nie zawiesza jej w próżni, jest ona bowiem zawsze nawiązaniem do tego, co już powiedziane (a zarazem i podstawą tego, co będzie powiedziane). „Mówiący – to nie biblijny Adam, który nadawał imiona dziewiczym, jeszcze nie nazwanym przedmiotom.” (Bachtin 1986: 394). „Wypowiedź jest zawsze nasyciona odgłosami dialogu” (Bachtin 1986: 392), w wypowiedzi nadawcy zawsze pobrzmiwają słowa jego przedmówców. Słowa te, będące

w istocie wypowiedziami przedmówców, nazywa M. Bachtin „cudzymi słowami”. Każda wypowiedź jest zatem zawsze i jednocześnie odpowiedzią na wypowiedź ją poprzedzającą, na to, co już powiedziane, jest reakcją na „cudze słowa”. Mówiący nigdy nie zaczyna *ab ovo*, ale dołącza do ogniw łańcucha wypowiedzi, wchodzi w dyskurs już rozpoczęty. Co ważne, słowo i zdanie jako jednostki języka „same w sobie nie wchodzi w żadnego typu związku z cudzą wypowiedzią, z cudzym słowem” (Bachtin 1986: 401).

O tzw. „cudzych słowach” M. Bachtin mówi ponadto: „te cudze słowa niosą również właściwą im ekspresję, mają swój własny ton oceniający, który albo przyjmujemy wraz z nimi, albo zmieniamy, przesuując akcenty” (Bachtin 1986: 388). Ekspresja stanowi, według M. Bachtina, konstytutywną cechę wypowiedzi, a „ekspresywna intonacja, wyraźnie brzmiąca w ustnej realizacji wypowiedzi, jest jednym ze sposobów wyrażania emocjonalnego i oceniającego stosunku mówiącego wobec przedmiotu, o którym mowa” (Bachtin 1986: 383). Jednostki językowe, tj. słowo i zdanie, są w opinii badacza pozbawione ekspresji, są one zawsze neutralne. Choć, jak mówi M. Bachtin, ciężko pozbyć się przekonania, że niektóre słowa czy zdania są same w sobie nacechowane ekspresywnie, to jednak należy mieć na względzie, że właściwą im ekspresję, zgodną z wolą mówiącego, uzyskują one dopiero w kontekście całości wypowiedzi bądź jako pełna wypowiedź. W takim przypadku rozumienie jako „zadanie” odbiorcy komunikatu nie może polegać na zwykłym uchwyceniu znaczenia wyrazu wziętego z języka, lecz „oznacza zajęcie wobec niego aktywnej pozycji współodpowiadającej” (Bachtin 1986: 384). „Tym samym okazuje się, że intonacja ekspresywna należy nie do wyrazu, lecz do wypowiedzi” (Bachtin 1986: 384). Również, „gdy w procesie konstruowania wypowiedzi decydujemy się na wyrazy, prawie nigdy nie sięgamy do systemu języka, do ich neutralnej formy słownikowej (Bachtin 1986: 385). Czerpiemy je zazwyczaj z innych wypowiedzi, „głównie z tych, których gatunek jest pokrewny naszemu, tzn. bliski ze względu na temat, kompozycję, styl” (Bachtin 1986: 385). Gatunek zawiera w sobie właściwą mu ekspresję, ponieważ nie jest formą języka, ale formą wypowiedzi. Ekspresja ta zatem jakby „udziela się” słowom i zdaniom budującym wypowiedź i znajdującym się w ich obrębie, lecz nie istnieje w jednostkach języka poza nią samą.

Ekspresja gatunku mowy jest nieodłącznym elementem jego stylu. Styl zaś jest elementem gatunkowej jedności wypowiedzi.¹⁶ Łączy się on w nierozzerwalny sposób z przedmiotem wypowiedzi oraz jej jednostkami kompozycyjnymi, tj. pewne typy budowy całości, formy jej zwieńczenia, odmiany stosunku mówiącego wobec innych uczestników porozumiewania się. Styl, jak mówi M. Bachtin, „przechodząc z jednego gatunku do drugiego, nie tylko zmienia swe brzmienie w otoczeniu gatunkowym, do którego przywykł, ale zarazem niweczy lub modyfikuje dany gatunek” (Bachtin 1986: 356). Jego przekształcenia na przestrzeni lat determinują historyczne zmiany w obszarze gatunków mowy. Styl w bezpośredni sposób wiąże się również ze „indywidualizowaniem” gatunku przez mówiącego. Choć, jak mówi M. Bachtin, każda poszczególna wypowiedź jest indywidualna, to jednak istota gatunków mowy zawiera się w tym, że są one względnie trwałymi typami takich wypowiedzi dla określonych obszarów zastosowania języka. Jako takie podlegają więc różnym stopniom zestandaryzowania. Z jednej strony istnieją zatem gatunki mowy, tj. powitanie, pożegnanie, pozdrowienie, wszelkiego rodzaju życzenia, zawiadomienie o stanie zdrowia, o pracy itp., o których M. Bachtin mówi, że wchodzą w skład całego szeregu rozpowszechnionych w codziennym użyciu gatunków, na tyle zestandaryzowanych, że „indywidualna wola mówiącego przejawia się jedynie w wyborze któregoś z nich, a ponadto także w ekspresywnej intonacji” (Bachtin 1986: 374).¹⁷ Z drugiej strony, obok gatunków zestandaryzowanych, funkcjonują bardzo swobodne, twórcze gatunki, w których indywidualność mówiącego może znaleźć mocniejsze odbicie, tj. gatunki konwersacji salonowej, czy gatunki artystyczne.¹⁸ „Różne gatunki mowy mogą ujawniać różne warstwy i aspekty osobowości” (Bachtin 1986: 353).

Wspomniano o tym, że styl, według koncepcji M. Bachtina, wchodzi w ścisły związek z tematem i kompozycją wypowiedzi (gatunku mowy). Elementem aspektu tematycznego (przedmiotowego) wypowiedzi jest

¹⁶ Rozważaniom o stylu i ekspresji wypowiedzi M Bachtin poświęca obszernie fragmenty swojego opracowania (Bachtin 1986: 352-357, 381-392).

¹⁷ Wśród gatunków zestandaryzowanych wyróżnia się gatunki o różnym stopniu standaryzacji.

¹⁸ Poszczególne gatunki w tym przypadku również może cechować różny stopień standaryzacji.

m.in. problem wyczerpania tematu, które może być zarówno zupełne (dotyczy to np. tych dziedzin życia, w których człowiek posługuje się gatunkami nieomal pozbawionymi aspektu twórczego, np. zapytaniem o godzinę), jak i niepełne (dotyczy to m.in. dziedzin twórczych, np. nauki). W drugim przypadku, wtedy, gdy pełne wyczerpanie tematu nie jest możliwe, mówiący dąży do tego, aby nakreślić relatywne zwieńczenie. Wyznaczane jest ono przez określony zamiar autorski, zwany też przez M. Bachtina wolą, zamysłem lub intencją mówiącego.

Wola mówiącego jest podstawowym składnikiem istoty wypowiedzi (a zarazem i gatunku mowy). Według M. Bachtina mówiący, oczekując od odbiorcy określonego *współodpowiadającego rozumienia* (tj. klasycznej odpowiedzi, zgody, współczucia, sprzeciwu, stosownego działania itp.), dąży przede wszystkim do tego, by uczynić swoją mowę zrozumiałą. Takie dążenie jest w ujęciu badacza abstrakcyjnym pierwiastkiem konkretnego i pełnego zamysłu językowego mówiącego. Wyczucie intencji mówiącego pomaga odbiorcy zorientować się, kiedy wypowiedź jest zwieńczona.¹⁹ Jako adresaci komunikatu „wyobrażamy sobie, co chce przekazać mówiący, a następnie za pomocą tak rozpoznanego zamysłu, intencji mowy (tak, jak ją pojmujemy) sprawdzamy, czy wypowiedź jest skończona” (Bachtin 1986: 372). Zwieńczenie wypowiedzi jest nieodzownym warunkiem reakcji na nią. „Aby mogło do niej dojść, nie wystarcza zrozumiałość wypowiedzi pod względem językowym” (Bachtin 1986: 370). Intencja mówiącego wyznacza zatem całą wypowiedź, jej rozmiar i granice. Jednak sama wola mówiącego nie wystarczy, aby wprowadzić odbiorcę w przestrzeń *współodpowiadającego rozumienia*, jest tylko jednym z trzech, ściśle ze sobą powiązanych, czynników warunkujących możliwość odpowiedzi wespół z wyczerpaniem przedmiotowym i znaczeniowym oraz typowo kompozycyjno-gatunkowymi formami zwieńczenia. Wola mówiącego określa temat wypowiedzi oraz determinuje wybór formy gatunkowej, w której dana wypowiedź będzie formułowana.

M. Bachtin, opierając się na swoim przekonaniu, o którym już wspomniano, a w myśl którego nie ma wypowiedzi bezgatunkowych,

¹⁹ Niewłaściwe odczytanie intencji mówiącego przez adresata (spowodowane np. brakiem kompetencji komunikacyjnych adresata) prowadzi do nieporozumień w obcowaniu językowym, o czym wspomina się w dalszej części rozdziału w kontekście teorii aktów mowy i zagadnienia fortunności.

stawia swoisty znak równości pomiędzy wypowiedzią a gatunkiem mowy.²⁰ Gatunek mowy jest, w ujęciu badacza, czymś w rodzaju formy wypowiedzi typowej dla danej sfery obcowania językowego. Ponieważ, o czym również już wspomniano, sfer takich jest tak wiele, jak wiele jest typowych sytuacji, w których człowiek posługuje się językiem, dlatego też gatunki mowy są niezwykle liczne. M. Bachtinowi udaje się zgromadzić je na jednej płaszczyźnie i dokonać opisu zjawiska gatunku w oparciu o pojęcie wypowiedzi. Jest również twórcą podziału na gatunki proste (prymarne), wykształcone w bezpośrednim językowym porozumiewaniu się oraz złożone (wtórne), powstałe w wyniku przekształcania się gatunków prostych w procesie „skomplikowanego, względnie wysoko rozwiniętego i zorganizowanego porozumiewania się w obrębie kultury (głównie w formie pisanej), sztuki i nauki, w sferze społeczno-politycznej itp.” (Bachtin 1986: 350). Warto podkreślić, że podział ten – o czym wspomina D. Ostaszewska – uznawany jest przez niektórych badaczy za niedostatecznie klarowny (Ostaszewska 2008: 21), jest jednak z perspektywy analizy gatunkowej niezwykle ważny (Witosz 2005: 39).

1.4. Teoria aktów mowy według J. L. Austina

Pochwała jest, w myśl przytoczonej definicji słownikowej, nie tylko wypowiedzią („wyrażenie uznania”), ale również działaniem za pomocą języka („wyrażenie uznania”, „pochwalenie”, „uwydatnienie zalet”). Takie ujęcie pochwały obliuguje do spojrzenia na nią pod kątem pragmatyngwistycznym, zwłaszcza pod kątem teorii aktów mowy, ponieważ to właśnie u jej podstaw stoi pojęcie-klucz, jakim jest akt, czyli czynność, działanie za pomocą języka.

Punkt wyjścia do rozważań nad zagadnieniem aktów mowy stanowi dla prekursora tychże badań, J. L. Austina, refleksja nad nieprawidłowym pojmowaniem przez ówczesnych mu filozofów języka pojęcia „Twierdzenie”. Według badacza: „zbyt długo filozofowie zakładali, że zadaniem *twierdzenia* może być jedynie *opisywanie* jakiegoś stanu

²⁰ Chodzi o wypowiedź rozumianą jako „forma wypowiedzi”, nie zaś jako jednorazowy akt „powiedzenia czegoś”. Do kwestii tej powraca się w niniejszym rozdziale nieco dalej.

rzeczy lub *stwierdzanie jakiegoś faktu*, co musi ono czynić prawdziwie lub fałszywie” (Austin 1993: 550). Co prawda, twierdzenie, które J. L. Austin nazywa wypowiedzią konstatającą, spełnia w istocie funkcję „opisu” bądź „stwierdzania faktu” (a co z tym związane, właściwe mu jest kryterium prawdziwości i fałszywości)²¹, jednak w przytoczonym cytacie jest mowa o „twierdzeniu” jako pojęciu jeszcze bliżej niezdefiniowanym, czemuś, co jest równoważne zdaniu w ogólności.²² J. L. Austin podkreśla, że to, co uznawano przez długi okres za twierdzenia, we współczesnych mu czasach poddano badaniu z nową starannością. Zauważono przede wszystkim, że wiele wypowiedzi, które uznawano do tej pory za twierdzenia, mimo nienaganej formy gramatycznej, są zupełnymi nonsensami. W rezultacie tej obserwacji pojawił się pogląd, że twierdzenie (o fakcie) powinno być „weryfikowalne”. Zaczęto również utrzymywać, że „wielu wypowiedziom wyglądającym jak twierdzenia albo w ogóle nie towarzyszy intencja, albo tylko częściowo towarzyszy intencja, by utrwać lub przekazywać zwykłą informację o faktach” (Austin 1993: 551). Również J. L. Austin wyróżnił pewne zdania (wypowiedzi)²³, poprawne gramatycznie, formułowane w trybie oznajmującym, niebędące nonsensami i mające wygląd twierdzeń, o których jednak mówił, że: „A. w ogóle nie opisują, nie „zdają sprawę” z niczego i nie konstatają niczego, nie są *prawdziwe* ani *fałszywe*; oraz B. wypowiedzenie danego zdania jest w całości lub w części wykonaniem jakiejś czynności, której z kolei nie opisałoby się normalnie jako mówienia czegoś” (Austin 1993: 554). Nazwał je performatywami (zdaniami, wypowiedziami performatywnymi).

Performatyw jest w ujęciu J. L. Austina aktem mowy, czyli działaniem za pomocą języka. Poprzez powiedzenie czegoś w odpowiednich okolicznościach mówiący stwarza nowy stan rzeczy w świecie

²¹ Szczegółowiej kwestię zależności pomiędzy twierdzeniem a performatywem omawia się w dalszej części rozdziału.

²² Sam J. L. Austin wspomina jednak jednocześnie, że współcześni badacze zdawali sobie sprawę, że zdanie nie jest tożsame z twierdzeniem, że jest niejako jego gramatycznym „budulcem” (opinia ta jest zbieżna z opinią M. Bachtina, według którego zdanie jako jednostka języka jest „budulcem” wypowiedzi). Mimo to nie widziano do tej pory potrzeby odróżnienia wypowiedzi (zwanych przez J. L. Austina „zdaniami”), tj. pytania czy rozkazy, od twierdzeń.

²³ J. L. Austin stosuje zamiennie terminy „zdanie” i „wypowiedź”, mimo świadomości różnic ich znaczeń.

rzeczywistym. Np. wypowiadając słowa: „Nadaję temu statkowi imię *Królowa Elżbieta*”, nie zdaje on relacji z faktu („prawdą lub nieprawdą jest, że robię to w tej chwili”)²⁴, lecz w rzeczy samej nadaje statkowi imię – zmienia stan rzeczy w społecznej rzeczywistości. Istotne są tu wspomniane już okoliczności. Aby skutecznie zrealizować dany akt mowy, np. obietnicę, mówiący musi: (A) być przez kogoś usłyszany, bodaj przez tego komu obiecuje; „(B) być przez niego rozumiany jako ktoś, kto obiecuje” (Austin 1993: 571), a także spełnić szereg innych warunków, które decydują o skuteczności jego działania za pomocą języka.

Skuteczność tę nazywa J. L. Austin fortunnością. Fortunność wypowiedzi polega, w ujęciu badacza, na pokryciu się zamiaru mówiącego z osiągniętym skutkiem. Powiedzeniu czegoś przez mówiącego towarzyszy pewien zamiar nadawcy, cel, który mówiący, decydując się na użycie danego performatywu, chciałby osiągnąć (jeśli tak się stanie, jego wypowiedź uznana zostanie wówczas za fortunną). Warunków, które muszą zostać spełnione, aby zapewnić taki rezultat, jest kilka. Musi przede wszystkim: (1) „istnieć uznana procedura konwencjonalna, posiadająca pewien konwencjonalny skutek; procedura ta musi obejmować wypowiedzanie pewnych słów przez pewne osoby w pewnych okolicznościach” (Austin 1993: 563), przy czym (2) „poszczególne osoby i okoliczności w danym przypadku muszą być odpowiednie dla powołania konkretnej procedury, jaka została powołana” (Austin 1993: 564), a także (3) „wszyscy uczestnicy muszą przeprowadzać daną procedurę zarówno poprawnie” (Austin 1993: 564), jak też (4) „w zupełności” (Austin 1993: 564), a w przypadku, w którym (5) dana procedura jest przeznaczona dla osób, mających pewne myśli i uczucia „lub do wszczynania, jako następstwa, pewnego postępowania jakiegoś uczestnika, wtedy osoba uczestnicząca, a więc powołująca daną procedurę, musi faktycznie mieć owe myśli i żywić te uczucia, a intencją uczestników musi być postępowanie w dany sposób” (Austin

²⁴ Interpretacja tego rodzaju wypowiedzi jako twierdzenia jest w konkretnym kontekście również możliwa. Według J. L. Austina: „bardzo często w różnych sytuacjach mówienia używa się tego samego zdania na oba sposoby jako performatywu i jako wypowiedzi konstatującej” (Austin 1993: 613). Szczegółowiej kwestię zależności pomiędzy twierdzeniem a performatywem omawia się w dalszej części rozdziału.

1993: 564) oraz (6) „rzeczywiście muszą w następstwie postępować w ten sposób” (Austin 1993: 564). Pogwałcenie którejkolwiek lub którychkolwiek z wymienionych zasad sprawi, że wypowiedź będzie niefortunna, przy czym pogwałcenie zasady 1, 2, 3, 4 (jednej z nich, kilku bądź wszystkich) sprawi, że procedura nie zostanie uznana, a wypowiedź uczyni tzw. „niewypałem” (z sytuacją taką ma się do czynienia na przykład wtedy, gdy słowa „ogłaszam was mężem i żoną” wypowiada osoba niemająca do tego uprawnień), natomiast pogwałcenie zasady 5 lub 6 bądź obydwu łącznie sprawi, że wypowiedź uzyska status tzw. „nadużycia”, tj. działanie za pomocą języka zostanie uznane za dokonane, a jednak będzie nieszczerze (z sytuacją taką ma się do czynienia na przykład wtedy, gdy słowa „nie znajduję go winnym – uniewinniam” wypowiada uprawniony do wydawania wyroków sędzia przekonany o winie oskarżonego).

Poruszone do tej pory kwestie w ścisły sposób wiążą się z zagadnieniem intencji mówiącego, skutku, jaki osiąga się w rezultacie wypowiedzenia odpowiednich słów, a także samej formy wypowiedzi. J. L. Austin sam proces wypowiedzenia słów nazywa czynnością lokucyjną (lokucją). Wykonanie czynności lokucyjnej jest w ujęciu badacza „równoważne wypowiedzeniu pewnego zdania z pewnym sensem i odniesieniem, co z kolei jest z grubsza równoważne *znaczeniu* w tradycyjnym sensie” (Austin 1993: 654). Badanie lokucji to zatem badanie pełnych jednostek mowy. Jednak, jak mówi badacz, „wykonać czynność lokucyjną to w ogólności [...] *eo ipso* wykonać także [...] czynność illokucyjną” (Austin 1993: 644). Wypowiadając pewne słowa, a zatem dokonując czynności lokucyjnej, mówiący może bowiem zasadnie pytać: Czy „mają one moc przynależną pytaniu? Czy powinny być traktowane jako ocena? itd.” (Austin 1993: 645). Istnieją bowiem liczne funkcje mowy, liczne sposoby, na jakie może jej użyć, a sposób i sens, w jakich używa jej w danej sytuacji, nadaje jego wypowiedzi pewien określony sens. Jest bowiem, jak twierdzi J. L. Austin, „czymś zupełnie innym, czy radzimy, czy tylko sugerujemy; czy rzeczywiście rozkazujemy; czy obiecujemy w sensie ścisłym, czy tylko ogłaszamy jakiś mglisty zamiar; i tak dalej” (Austin 1993: 645). Wypełnienie czynności illokucyjnej (zwanej przez J. L. Austina również illokucją) jest swoistym spełnieniem intencji mówiącego, nadaniem wypowiedzi sensu zgodnego z jego wolą. Jak mówi badacz, aby zrozumieć właściwy sens wypowiedzi (tzn. taki, jaki

nadaje jej mówiący), należy użyte słowa „w pewnej mierze *wyjaśniać* poprzez *kontekst*, w jakim miały być wypowiedziane lub faktycznie zostały wypowiedziane w ramach wymiany językowej” (Austin 1993: 646), natomiast nie wystarczy kierować się rozumieniem w kategorii klasycznych „znaczeń słów”.

J. L. Austin twierdzi, że wykonanie czynności illokucyjnej jest wykonaniem czynności kryjącej się „w powiedzeniu czegoś” (Austin 1993: 645), podczas gdy wykonanie czynności lokucyjnej jest po prostu powiedzeniem czegoś, wypowiedzeniem pewnych słów. Wykonaniem czynności illokucyjnych jest np. informowanie, rozkazywanie, ostrzeżenie, przyrzekanie itd., a zatem wygłoszenie wypowiedzi, które mają pewną (konwencjonalną) moc (J. L. Austin nazywa ją mocą illokucyjną²⁵). Według badacza istnieje jeszcze jeden sens, „w którym wykonanie czynności lokucyjnej, a tym samym czynności illokucyjnej, może być również wykonaniem czynności innego rodzaju” (Austin 1993: 646). Mowa tu o tzw. czynnościach perlokucyjnych (perlokucji), które są tym, „co powodujemy lub osiągamy dzięki mówieniu czegoś” (Austin 1993: 654). Powiedzenie czegoś wywołuje bowiem często „pewne skutki w sferze uczuć, myśli lub działań słuchaczy, lub mówiącego, bądź innych osób, a powiedzenie to może być wygłoszone z przeznaczeniem, intencją lub zamiarem wywołania owych skutków” (Austin 1993: 646). Czynnościami perlokucyjnymi będą więc zatem takie czynności, jak przekonywanie, perswadowanie, powstrzymywanie, a nawet zaskakiwanie czy wprowadzanie w błąd. Pomocne w rozróżnieniu istoty czynności illokucyjnych od perlokucyjnych mogą być zdania: „Mówiąc to ostrzegałem go” (obrazujące illokucję) oraz „Dzięki powiedzeniu tego przekonałem go” (obrazujące perlokucję).

Za jedną z ważniejszych kwestii uważa J. L. Austin wyróżnienie kryteriów, które mogłyby pomóc w identyfikacji wypowiedzi performatywnych i odróżnieniu ich od twierdzeń (wszak, jak już wspomniano, możliwe jest użycie tego samego zdania w różnych sytuacjach mówienia, zarówno jako performatywu, jak i wypowiedzi konstatującej). J. L. Austin zauważa, że jeśli wygłaszanie wypowiedzi jest robieniem czegoś, performatyw powinno cechować występowanie czasownika

²⁵ J. L. Austin dzieli wszystkie czynności illokucyjne według pięciu typów mocy illokucyjnych: osądzeniowce, sprawcze, zobowiązaniowce, zachowaniowce, wykładniowce (Austin 1993: 695).

w stronie czynnej w pierwszej osobie, co obrazują następujące zdania: „Rozkazuję ci zamknąć to” (Austin 1993: 619), czy „Radzę ci zamknąć to” (Austin 1993: 619). Wypowiedzi, które cechuje obecność tego rodzaju czasownika, badacz nazywa performatywami wyraźnymi (a sam czasownik – wyraźnym czasownikiem performatywnym). Oznacza to, że istnieją jeszcze innego rodzaju performatywy (J. L. Austin nazywa je pierwotnymi), w których czasownik istnieje niejako domyślnie. Są to wypowiedzi typu: „Będę tam” (Austin 1993: 615), które, zgodnie z wiedzą na temat woli mówiącego, można przekształcić w wyraźne wypowiedzi performatywne, np.: „Obiecuję, że będę tam” (Austin 1993: 615).

1.5. Teoria gatunków mowy vs teoria aktów mowy

W świetle przedstawionych teorii pochwała jako gatunek mowy rysuje się dość wyraziście. Dostrzeżenie w niej cech pragmatyngwistycznych może być trudniejsze. To, co powiedziano do tej pory na temat aktów mowy, wymaga jeszcze pewnych uzupełnień. Warto na początek przyjrzeć się pochwałę pod kątem genologicznym.

Z punktu widzenia teorii gatunków mowy M. Bachtina pochwała jest wypowiedzią.²⁶ Obecność w jej definicyjnym opisie rzeczowników odczasownikowych utworzonych od czasowników w aspekcie dokonanym, tj. „wyrażenie”, a także „pochwalenie” i „uwydatnienie (zalet)”, wskazuje na to, że jest to wypowiedź jednorazowa. I choć M. Bachtin nie dzieli *explicite* wypowiedzi na jednorazowe i tworzące grupy (rodzaje), to jednak, definiując gatunek mowy jako swoisty wzorzec wypowiedzi typowych dla danej sfery obcowania językowego, czyni to niejako *implicite*. Wyróżnia się więc wypowiedzi tzw. „jednorazowe” (nazwane tak dla potrzeb niniejszych rozważań) oraz wypowiedzi typowe dla danej sfery obcowania językowego (konstituujące gatunek mowy), a ponieważ – w opinii badacza – wypowiedzi bezgatunkowe nie istnieją, to również każda z wypowiedzi „jednorazowych” do jakiejś grupy gatunkowej (rodzaju) przynależeć musi, a zatem przejawia charakterystyczne dla danego rodzaju cechy.

²⁶ Pod pojęciem „Wypowiedź” w niniejszej pracy rozumie się (za M. Bachtinem) „produkt wszelkiej, w pełni wyrażonej myśli nadawcy”.

Pochwała, będąca wypowiedzią jednorazową, jest więc jednocześnie reprezentantem danej grupy (rodzaju) wypowiedzi, a zatem gatunku mowy, i przejawia typowe dla tego gatunku cechy. Aby uzyskać pełny genologiczny opis gatunku pochwały (w zakresie takim, jaki jest możliwy), należy poddać jej cechy gatunkowe wnikliwej analizie.

Cechy gatunkowe determinują gatunkowość danego rodzaju wypowiedzi i są elementami składowymi każdego gatunku mowy. Są też takie same dla każdego gatunku mowy, choć oczywiście ich specyfika i istota jest inna dla poszczególnych gatunków. To właśnie różnice w ich specyfice i istocie stanowią o dywersyfikacji gatunków.

Wspomniano już o tym, że gatunek mowy jest, w ujęciu M. Bachtina, swoistym wzorcem wypowiedzi typowych dla danej sfery obcowania językowego. Sfera obcowania językowego stanowi zatem jedną z cech gatunkowych wypowiedzi. W przypadku pochwały, przystępując do badania sfery obcowania językowego, zasadne będzie zatem zadanie pytania „Kiedy (w jakich okolicznościach) mówiący używa gatunku pochwały?” Nie ulega bowiem wątpliwości, że „użycie” gatunku pochwały następuje w określonej sytuacji komunikacyjnej i stosownym kontekście. Tak jest zresztą w przypadku „użycia” każdego z gatunków mowy.

Zagadnienie sfery obcowania językowego (choć definiuje ją za pomocą innych terminów) podejmuje w swoich rozważaniach na temat gatunkowych wzorców wypowiedzi S. Gajda. Mówi on o tym, że „rozwoj genologii wyraźnie zmierza do uwzględnienia w teorii gatunku komunikacyjno-kulturowego kontekstu wypowiedzi” (Gajda 1993: 249). Według badacza każdy tekst występuje w określonych kulturowo okolicznościach i może być w różnym stopniu przez nie determinowany. Okoliczności te stanowią kontekst wypowiedzi, który, w opinii S. Gajdy, można podzielić na cztery warstwy. Najbliższym kontekstem wypowiedzi będzie w takim ujęciu konkretna sytuacja komunikacyjna. Mieści się ona w kontekście nieco szerszym (badacz proponuje, by nazwać go socjokulturowym). „Obejmuje on m.in. typy sytuacji, np. zebranie, zakupy, wizyta, podróż; kategorie uczestników – ich funkcje i role społeczne; typowe zachowania, np. kupowanie, komentowanie, oraz wpisane w nie reguły, normy i nawyki” (Gajda 1993: 250). Kontekst ten mieści się z kolei w jeszcze szerszym kontekście, tzw. ogólnokulturowym, „w którym mieszczą się rodzaje i cele działalności

społecznej. Wszystkie te konteksty składają się na kontekst kultury, stanowiący ramę, w której pojawiają się sytuacje społecznie istotne i rozpoznawalne” (Gajda 1993: 250).

Zagadnienie sfery obcowania językowego podejmuje w swoich rozważaniach również S. Skwarczyńska. Zwraca ona uwagę na dodatkowy istotny aspekt, o którym do tej pory nie wspomniano: możliwą (a nawet w pewnym stopniu nieuchronną) rozbieżność między sytuacją, w której znajduje się nadawca oraz sytuacją, w której znajduje się odbiorca komunikatu (Skwarczyńska 1965: 95). Zauważanie tej rozbieżności stoi u podstaw wyszczególnienia przez badaczkę nie tylko jednolitej sytuacji komunikacyjnej (którą S. Skwarczyńska nazywa sytuacją nadawczo-odbiorczą), ale również dwóch odrębnych sytuacji: nadawczej oraz odbiorczej.

Jak wspomniano, kontekst socjokulturowy, w ujęciu S. Gajdy, obejmuje m.in. kategorie uczestników – ich funkcje i role społeczne. Drugą cechą gatunkową wypowiedzi są zatem uczestnicy komunikacji – nadawca i odbiorca wypowiedzi. Ich cechy są ściśle powiązane ze sferą obcowania językowego, w jakiej następuje komunikacja.

W swoich rozważaniach na temat gatunków mowy M. Bachtin szczególnie dużo miejsca poświęca odbiorcy wypowiedzi. W opinii badacza każda wypowiedź jest do kogoś skierowana, ma swojego adresata. Odbiorca stanowi zatem kolejną cechę gatunkową wypowiedzi. Określenie cech typowego odbiorcy danego gatunku jest ściśle powiązane ze sferą obcowania językowego, w jakiej następuje komunikacja. Wybór formy gatunkowej przez mówiącego zakłada bowiem pewną wiedzę o adresacie. Ta zaś związana jest z kontekstem, w jakim toczy się dyskurs, o czym wspomniano już, nawiązując do S. Gajdy i jego twierdzenia o obejmowaniu przez kontekst socjokulturowy m.in. kategorii uczestników – ich funkcji i roli społecznych. Znajomość funkcji i roli społecznej odbiorcy pomaga mówiącemu uczynić swoją wypowiedź zrozumiałą. Zwiększa tym samym prawdopodobieństwo uzyskania oczekiwanego *współodpowiadającego rozumienia*, bowiem, jak już wspomniano, mówiący, formułując swoją wypowiedź, ma zawsze na względzie antycypowaną odpowiedź. Tatiana Šmelëva, bazując m.in. na rozważaniach M. Bachtina, stworzyła swoisty model gatunku mowy. Składa się na niego siedem konstytutywnych cech gatunkowych, wśród których znajduje się tzw. „postać adresata” (образ адресата). W opinii

badaczki dany gatunek mowy oraz adresat determinują się wzajemnie, co dobrze obrazują przykłady imperatywnych gatunków mowy, które stawiają znak równości pomiędzy adresatem a wykonawcą. W przypadku niektórych imperatywnych gatunków mowy adresat zobowiązany jest do wypełniania roli wykonawcy (tak jest np. w przypadku gatunku rozkazu), w przypadku innych – pełni rolę wykonawcy we własnym interesie (np. w przypadku gatunku rady). W każdym gatunku mowy zawarte jest swoiste „wyobrażenie” idealnego (prototypowego) adresata tegoż gatunku, w każdym gatunku ma on do spełnienia konkretną funkcję i rolę. Zdarza się jednak tak, na co zwraca uwagę badaczka, że adresat w danej sytuacji komunikacyjnej widzi swoją rolę inaczej. Ma się wtedy do czynienia z „niedopasowaniem” postrzegania swojej roli przez adresata w danej sytuacji komunikacyjnej z założeniem dotyczącym prototypowej roli adresata dla danego gatunku mowy, które czyni, decydując się na ów gatunek, nadawca wypowiedzi. W rezultacie tego „niedopasowania” występuje swoisty konflikt pomiędzy nadawcą a odbiorcą wypowiedzi, który może ujawnić się po stronie adresata w jego replikach, tj. „Nie jestem dla ciebie kimś, komu można rozkazywać / [...] / radzić itd.” (Šmelëva 1997)²⁷. Ujmując ten problem w kategoriach, jakimi posługuje się J. L. Austin, można by mówić tu o niefortunności wypowiedzi. Do porównania tego nawiązuje się w dalszej części rozdziału.

Cecha gatunkowa, jaką jest tzw. „postać adresata”, jest nieodłącznie związana z inną cechą gatunkową, tzw. „postacią nadawcy”. I choć M. Bachtin nie definiuje tej cechy *explicite*, to w jego rozważaniach charakterystyka nadawcy rysuje się dość wyraziście. Wspomniano już o tym, że tzw. „mówiący” jest u M. Bachtina kimś, kto poprzez wypowiedź wyraża swoją postawę, a kierując się wiedzą na temat odbiorcy wypowiedzi oraz uwzględniając obszar komunikacji językowej, ubiera swoją wypowiedź w szatę odpowiedniego gatunku mowy. Wspomniano też o tym, że w ujęciu M. Bachtina głównym dążeniem nadawcy wypowiedzi jest uczynienie swojej mowy zrozumiałej, co stanowi abstrakcyjny pierwiastek jego konkretnego i pełnego zamysłu języko-

²⁷ Dostęp do artykułu (w dn. 29.03.2019) poprzez stronę internetową archiwum saratowskiego czasopisma naukowego pt. Жанры речи: <https://www.sgu.ru/structure/philological/linghist/sbornik-zhanry-rechi/materialy-vypuskov/vypusk-1> (brak podanych stron).

wego. Formułując swoją wypowiedź, mówiący ma też na względzie wypowiedzi poprzedników (tzw. „cudze słowa”) oraz antycypowaną odpowiedź odbiorcy, której oczekuje. M. Bachtin zauważa jednak, że wielu mówiących, którzy swobodnie posługują się gatunkami mowy charakterystycznymi dla danych obszarów komunikacji językowej, ma kłopot z posługiwaniem się innymi gatunkami mowy – tymi, które są charakterystyczne dla innych obszarów komunikacji językowej. Badacz mówi o tym w sposób następujący: „W pewnych dziedzinach porozumiewania się wielu doskonale władających językiem ludzi odczuwa całkowitą bezradność właśnie dlatego, że nie potrafi praktycznie posługiwać się formami gatunkowymi, jakie w nich obowiązują” (Bachtin 1986: 376). Według M. Bachtina „im lepiej opanowaliśmy gatunki, tym swobodniej posługujemy się nimi, tym pełniej odslaniamy w nich własną indywidualność (tam, gdzie to możliwe i konieczne), zgrabniej i subtelniej odzwierciedlamy niepowtarzalną sytuację, w jakiej przebiega porozumiewanie się” (Bachtin 1986: 376). Według badacza, im lepiej mówiący opanował gatunki, tym doskonale realizuje swój własny zamiar językowy. Nieumiejętne posługiwanie się gatunkiem mowy przez mówiącego stanowi przeszkodę w komunikacji. Nadawca wypowiedzi może nie zostać zrozumiany, może też, co gorsza, zostać zrozumiany opacznie. W obu przypadkach rezultat, jaki osiągnie mówiący, nie będzie pokrywał się z jego wolą, a komunikacja w danym momencie stanie się nieefektywna. Tak jak w przypadku odmiennego postrzegania swojej roli przez odbiorcę wypowiedzi, o którym wspomniano powyżej, tak też i w tym przypadku – gdyby ująć omawiane zjawisko w kategoriach pragmatyngwistycznych, można by mówić o niefortunności wypowiedzi.

Na temat „postaci nadawcy” w kategoriach efektywności (a jednak na płaszczyźnie genologicznej, a nie pragmatyngwistycznej) wypowiada się T. Šmel'eva. Według badaczki, w konstytutywnej cesze gatunkowej, jaką jest tzw. „postać nadawcy” (образ автора), zawiera się taka informacja o nadawcy, która charakteryzuje dany gatunek mowy, gwarantując temu ostatniemu „udaną realizację” (успешное осуществление). Informację tę, podobnie jak w przypadku „postaci odbiorcy”, najłatwiej zobrazować, posługując się przykładem imperatywnych gatunków mowy. Na przykład u podstaw prototypowego rozkazu stoi założenie (wspomniana informacja) o posiadaniu przez nadawcę odpowiednich

„uprawnień”, swoistej autoryzacji, które upoważniałyby go do posługiwania się tym gatunkiem. Zdarza się tak, że adresat tych uprawnień nie uznaje, o czym może świadczyć jego wypowiedź typu: „Kim jesteś, aby mi rozkazywać?” (Šmelëva 1997). Konsekwencją wystąpienia tego rodzaju sytuacji jest, podobnie jak w omawianym już analogicznym przypadku „postaci adresata”, nieudana komunikacja, którą, bazując na terminologii J. L. Austina, można by nazwać niefortunnością. Przykładem nieimperatywnego gatunku mowy zawierającym w sobie jasną informację o cechach tzw. „postaci autora” jest prośba, w której istotę wpisane jest zainteresowanie autora, aby spełniono to, o co prosi. Innym przykładem takiegoż gatunku jest pouczenie, które zakłada starszeństwo autora w relacji do adresata lub podobnego rodzaju przewagę. Jeszcze innym – skarga, w którym to gatunku „postać autora” przyjmuje postać „poszkodowanego”. T. Šmelëva zwraca uwagę na fakt, że w każdym z tych przypadków głównym elementem konstytuującym „postać nadawcy” są relacje nadawcy z adresatem. Jak mówi badaczka, jest to swojego rodzaju „portret (nadawcy) na tle (adresata)”. Z tego też względu „postać nadawcy” i „postać odbiorcy” najefektywniej rozpatrywać łącznie.²⁸ Zwraca uwagę na to również S. Skwarczyńska, która poza wyszczególnieniem nadawcy i odbiorcy jako czynników konstytutywnych komunikatu, wyszczególnia również czynnik oddzielny: stosunek łączący nadawcę z odbiorcą (Skwarczyńska 1965: 93). W przypadku pochwały przed przystąpieniem do badania (głównych) cech konstytutywnych gatunku należy postawić sobie pytanie: „Kto chwali i kto jest chwalonym?”

O „postaci nadawcy” i „postaci odbiorcy” jako o konstytutywnych cechach gatunku mowy (w kontekście opisu tła komunikacyjnego) wspomina także S. Gajda. Według badacza, jednym ze składników kontekstowych przy opisie tła komunikacyjnego są właśnie postaci „partnerów aktu”, na które składają się ich role społeczne, „tj. zinstytucjonalizowane funkcje, np. badacza, ojca, kierownika oraz ich wzajemne stosunki” (Gajda 1993: 250), a także wykształcenie, płeć, wiek, dyspozycje psychiczne i tzw. kompetencja językowa partnerów. Ten ostatni element ma szczególne znaczenie przy opisie kolejnej cechy konstytutywnej gatunku, jaką stanowi cel wypowiedzi. Według S. Gaj-

²⁸ Wzajemnie powiązane ze sobą są wszystkie cechy gatunkowe.

dy elementami kompetencji językowej są (m.in.) intencje działania językowego oraz wzorce (konwencje) działania. Warto w tym miejscu skupić się na intencjach działania językowego²⁹. Jak mówi badacz: „działanie językowe ma bowiem charakter intencjonalny, prowadzi się je z pewnym zamiarem, jest nastawione na osiągnięcie jakiegoś celu [...]” (Gajda 1993: 250). W opinii S. Gajdy owe językowe intencje „urzeczywistniają się przede wszystkim w wyborze określonych konwencji, w tym gatunkowych” (Gajda 1993: 250). Pod terminem „intencja” badacz rozumie „pewien stan psychiczny użytkownika, myśl ujmowaną w planie komunikatywnym” (Gajda 1993: 250), zamiar. M. Bachtin mając na myśli intencję mówi o „woli mówiącego”, „zamyśle”, „zamiarze”. Według S. Gajdy w przypadku intencji „nie chodzi tylko o doraźne, krótkotrwałe motywy nadawców, jak w teorii aktów mowy, lecz także o długotrwałe zamiary (strategie) i nastawienia (Gajda 1993: 250). Tzw. „cel komunikacyjny”, który utożsamiamy z intencją jest, według T. Šmelëvej, główną konstytutywną cechą gatunków mowy. Jest on ważny przede wszystkim z punktu widzenia typologii gatunków mowy, ponieważ przeciwstawia sobie cztery typy gatunków mowy: informacyjne, których celem są „liczne działania związane z informacją – jej udzielenie lub zapytanie o nią, potwierdzenie jej lub odrzucenie”³⁰ (Šmelëva 1997); imperatywne, których celem jest „doprowadzenie do podjęcia lub wstrzymania działań niezbędnych, pożądaných, niebezpiecznych dla któregoś z uczestników komunikacji” (Šmelëva 1997); etykietalne, których celem jest „realizacja specjalnego wydarzenia, postępowania w sferze społecznej, które przewidziane jest etykietą danego społeczeństwa: przeprosin, wdzięczności, pozdrowienia, współczucia itd. aż do abdykacji” (Šmelëva 1997); oceniające, których celem jest zmiana samopoczucia uczestników komunikacji poprzez porównanie ich działań, cech itp. z przyjętą w danym społeczeństwie skalą wartości.

S. Gajda rozróżnia intencję i funkcję wypowiedzi. Według badacza, intencja „odnosi się do subiektów działalności językowej, podczas gdy pokrewny termin *funkcja* bywa ujmowany w sposób *zobiektywizowany*,

²⁹ Mówiąc o „intencjach działania językowego”, badacz w swoich rozważaniach genologicznych stosuje terminologię bliższą teorii aktów mowy.

³⁰ Jeżeli w tekście nie podano inaczej, wszelkie tłumaczenia z języka rosyjskiego dokonane zostały przez autorkę pracy.

pozapodmiotowy (mówi się o niej nie w kontekście użytkowników, lecz np. w kontekście tekstu). Również S. Skwarczyńska pisze z jednej strony o funkcji komunikatu, którą definiuje jako „kierunek działania komunikatu ze względu na określony cel” (Skwarczyńska 1965: 98), z drugiej zaś o owym konstytuującym funkcję celu, którym jest intencja przyświecająca nadawcy w stosunku do adresata komunikatu.

Przystępując do badań nad tą cechą konstytutywną gatunków mowy, jaką jest cel komunikacyjny (wola mówiącego itp.), należałoby zadać pytanie: „Jaki jest cel chwalenia?”.

Wspomniano już o tym, że intencja działania językowego (cel komunikacyjny) jest, według S. Gajdy, jednym z elementów [obok wzorców (konwencji) działania] kompetencji językowej. Według badacza, kompetencję językową można określić „jako zdolność do językowego międzyludzkiego działania” (Gajda 1993: 251), a także „jako umiejętność zintegrowania wszystkich czynników kontekstowych oraz przekształcenia ich w działanie, czyli do takiego użycia środków komunikacji, aby osiągnąć zamierzone cele” (Gajda 1993: 251). Ponadto, według badacza, „można na nią wreszcie spojrzeć jako na zasób informacji, obejmujący wiedzę o systemie językowym i zasadach jego użycia. Wiedza ta tworzy się bezpośrednio w toku działalności językowej i w niej jest wykorzystywana” (Gajda 1993: 251). Oprócz tego wiedza ta „kształtuje się w zasadzie spontanicznie i ma charakter umiejętności, nawyków, programów działania itp.” (Gajda 1993: 251), a „użytkownicy języka tylko do pewnego stopnia uświadamiają sobie te przekonania (Gajda 1993: 251), jest to tzw. potoczna samoświadomość językowa, potoczna wiedza o języku.

Przekonania S. Gajdy na temat kompetencji językowej i jej spontanicznego kształtowania są bliskie rozważaniom M. Bachtina. Według M. Bachtina „dysponujemy bogatym repertuarem ustnych (i pisemnych) gatunków mowy” (Bachtin 1986: 373) i, choć „teoretycznie możemy nawet w ogóle nie wiedzieć o ich istnieniu, w praktyce stosujemy je zręcznie i pewnie” (Bachtin 1986: 373). Według badacza jest to spowodowane tym, że „gatunki mowy są nam dane w taki sam sposób, jak język ojczysty, którego używamy bez trudności również przed teoretycznym opanowaniem gramatyki” (Bachtin 1986: 373). Podobnie jak swój język ojczysty człowiek poznaje dzięki konkretnym wypowiedziom, w ten sam sposób poznaje człowiek gatunki mowy, ponieważ,

jak mówi badacz: „gatunki mowy organizują wypowiedź prawie w tym samym stopniu, co formy gramatyczne (syntaktyczne)” (Bachtin 1986: 374). A zatem:

„Uczymy się nadawać naszym wypowiedziom formę gatunkową, a słysząc cudzą mowę, już od pierwszych słów identyfikujemy jej gatunek, odgadujemy właściwy jej rozmiar (tzn. przybliżoną rozpiętość całości), określoną budowę kompozycyjną, przewidujemy koniec. Innymi słowy – od początku wyczuwamy językową całość, którą potem, w procesie mowy, tylko się precyzuje. Gdyby nie istniały gatunki mowy lub gdybyśmy nie opanowali umiejętności posługiwania się nimi, jeśli trzeba by było powoływać je do istnienia dopiero w mówieniu, zaś każdą wypowiedź tworzyć swobodnie, jako pierwszą, to obcowanie językowe byłoby prawie niemożliwe” (Bachtin 1986: 374).

Łatwo nakreślić paralelę pomiędzy takim podejściem M. Bachtina do istoty gatunku mowy a definicją gatunku mowy, jaką prezentuje S. Gajda, który mówi o tym, że „w kompetencji istnieją zatem *obrazy* podejmowanych działań językowych i tekstów jako ich wytworów.” „Te *obrazy* mają charakter wewnętrznych wzorców” (Gajda 1993: 251), a „posługiwanie się językiem polega m.in. na tworzeniu tekstu zgodnie z wzorcami” (Gajda 1993: 251). Stąd już tylko krok do definicji gatunku, który badacz definiuje jako: „kulturowo i historycznie ukształtowany oraz ujęty w społeczne konwencje, sposób językowego komunikowania się; wzorzec organizacji tekstu (Gajda 1993: 245) oraz, wtórnice, jako „zbiór tekstów, w których określony wzorzec jest realizowany, aktualizowany” (Gajda 1993: 245).

Jak już wspomniano, bazując na rozważaniach M. Bachtina, każdy gatunek mowy charakteryzuje właściwy mu styl, a styl zaś – właściwa mu ekspresja. Styl jest więc kolejną cechą konstytutywną gatunku mowy [S. Skwarczyńska mówi w tym kontekście o „przedstawieniu i wyrazie” (Skwarczyńska 1965: 103)]. Styl jest powiązany m.in. z jednostkami kompozycyjnymi wypowiedzi, tj. pewnymi typami budowy całości, formami jej zwieńczenia, odmianami stosunku mówiącego wobec innych uczestników porozumiewania się. Te trzy wymienione przykładowo jednostki kompozycyjne są wskazówką, jak właściwie sformułować pytanie dotyczące cechy konstytutywnej stylu w badaniach nad pochwa-

łą. Można to zrobić w sposób następujący: „Jaki styl charakteryzuje gatunek pochwały, to znaczy jakie cechy gramatyczne oraz leksykalne są charakterystyczne dla wypowiedzi chwalaćej?” Szczegółowe badania nad gramatyką oraz leksyką i jej strukturą morfologiczną należałoby także przeprowadzić pod kątem ekspresji będącej składową stylu. Tego rodzaju analiza jest szczególnie ważna np. w badaniach aksjolingwistycznych. Warto jednak pamiętać o przekonaniu M. Bachtina dotyczącym neutralności środków językowych oraz uzyskiwaniu przez nie właściwej im ekspresji tylko w ramach konkretnej wypowiedzi.

T. Šmelëva, która dokonała typologii gatunków mowy w oparciu o kryterium celu komunikacyjnego (zostały one wymienione powyżej), uważa, że każdy z wyróżnionych typów charakteryzuje właściwa jemu forma gramatyczna, cechy intonacyjne oraz leksyka. Z tego też względu jeden z konstytutywnych elementów gatunku mowy stanowi tzw. „językowa realizacja” lub „językowy obraz” (языковое воплощение) gatunku mowy. Patrząc na konstytutywne cechy gatunkowe z pozycji nadawcy, „językowy obraz” powinien znajdować się na końcu (od zamysłu do realizacji), natomiast z pozycji odbiorcy – na samym początku spisu konstytutywnych elementów gatunku („językowy obraz” jest pierwszym elementem, który adresat „otrzymuje” – dopiero z niego wyczytuje on informacje o autorze, jego komunikatywnych celach oraz o przeszłości i zaplanowanej przyszłości gatunku).

Według T. Šmelëvej, na „językową realizację gatunku mowy powinniśmy patrzeć jak na „*spectrum* możliwości” leksykalnych i gramatycznych zasobów gatunku. „W *spectrum* tym można oznaczyć niektóre pola: standartowość / indywidualność, minimalność / maksymalność wyrażenia słownego” (Šmelëva 1997). Pierwsze pole, tj. pole standartowości / indywidualności, pozwala, według badaczki, na wyróżnienie stereotypowej realizacji gatunku (przykładem stereotypowego / standardowego gatunku mowy jest np. dokumentacja urzędowa). Drugie pole, tj. pole minimalności / maksymalności wyrażenia słownego, pozwala na poszukiwanie gatunku na skali tzw. implicytności i eksplicytności, począwszy od wypowiedzi *implicite* (tj. zgoda – kiwnięcie głową), aż po wypowiedzi o różnym stopniu eksplicytności [„por. *Niech pan / pani poprosi do telefonu Andrzeja* oraz *Ponieważ w telefon w pani / pana sąsiednim biurze nie działa, a ja muszę pilnie porozmawiać z pani / pana kolegą z pracy Andrzejem,*

proszę pana/panią uprzejmie: jeśli to nie problem, niech pan / pani poprosi go do telefonu (Šmelëva 1997)].

Według T. Šmelëvej, dla charakterystyki „językowej realizacji” gatunku mowy ważna jest obecność w wypowiedzi tzw. metakomponentu oznaczającego gatunek mowy. I choć badaczka podaje porównania zdań z obecnym metakomponentem oraz bez niego, tj. „*Proponuję panu / pani napić się herbaty* oraz *Proszę, herbatka*” (Šmelëva 1997), czy „*W odpowiedzi na państwa zapytanie informujemy, że nie dysponujemy niezbędnymi państwu danymi* oraz *Nie dysponujemy niezbędnymi państwu danymi*” (Šmelëva 1997), to jednak nie rozwija opisu tego aspektu. Gdyby spojrzeć na poruszone przez T. Šmelëvą zagadnienie metakomponentu przez pryzmat pragmatyki w ujęciu J. L. Austina, można postawić znak równości pomiędzy metakomponentem a wyraźnym czasownikiem performatywnym (tu: „proponuję”, „informujemy”). Podobnie jak metakomponent w badaniach genologicznych jest wskazaniem na konkretny gatunek mowy (te wypowiedzi, w których metakomponent jest obecny są wypowiedziami o wysokim stopniu eksplicytności), tak i obecność czasownika performatywnego, pokazuje z jakim rodzajem aktu mowy ma się do czynienia. Zahacza się tu częściowo o zagadnienie bezpośrednich i pośrednich aktów mowy, których wyodrębnienie zawdzięcza się uczniowi J. L. Austina – J. R. Searle’mu. Kwestia ta nie będzie jednak dalej podejmowana w niniejszym rozdziale.

Wspomniano już o tym, że styl, według M. Bachtina, jest nieodłącznie powiązany m.in. z przedmiotem wypowiedzi. Przedmiot wypowiedzi można zatem wyodrębnić jako kolejną konstytutywną cechę gatunku mowy. Również S. Skwarczyńska wyróżnia przedmiot komunikatu jako jeden z jego czynników konstytucyjnych (Skwarczyńska 1965: 101). Rozpatrując gatunek pochwały pod kątem tej cechy konstytutywnej, należałoby zadać pytanie: „Co jest przedmiotem pochwały?”

S. Gajda przedstawia najprostszy model aktu komunikacji w sposób następujący:

„Nadawca, aby porozumieć się ze swoim partnerem komunikacyjnym, tworzy wypowiedź, niosącą informację o jakimś fragmencie świata. Ów tekst adresat-odbiorca stara się zrozumieć. Porozumienie jest możliwe dzięki, w znacznej części podobnej,

świadomości (kompetencji) językowej, która stanowi rezultat uwewnętrzniania systemu znaków językowych i warunków ich użycia” (Gajda 1993: 250).

Informacja o jakimś fragmencie świata jest poszukiwanym przez użytkowników języka przedmiotem wypowiedzi. Jednym ze składników kontekstowych przy opisie tła komunikacyjnego, które najczęściej, według S. Gajdy, bierze się pod uwagę, jest właśnie temat wypowiedzi.

Bazując na rozważaniach T. Šmelëvej, wspomniano powyżej też o tym, że autor wyczytuje niezbędne mu dla zrozumienia (odkodowania) gatunku informacje na podstawie „językowego obrazu” wypowiedzi, który „otrzymuje” od nadawcy. Jedną z takich informacji jest przeszłość i zaplanowana przyszłość gatunku.

Według M. Bachtina, jak już wspomniano, wypowiedź jest zawsze nawiązaniem do tego, co już powiedziane (do tzw. „cudzych słów”), oraz swoistą antycypacją tego, co zostanie powiedziane w przyszłości. Według T. Šmelëvej kolejne cechy konstytutywne, które można wyodrębnić to tzw. „obraz przeszłości” oraz „obraz przyszłości” gatunku (w idei tej widać nawiązanie do bachtinowskiego łańcucha porozumiewania językowego). Badaczka wyróżnia gatunki mowy, które określa mianem „reaktywnych”. Są to wszystkie te gatunki, które stanowią reakcję na gatunki je poprzedzające: tj. odpowiedź, odmowa, zgoda, sprzeciw i inne. Z drugiej strony są gatunki, które poprzedzają gatunki reaktywne, tj. pytanie, propozycja itp. (można nazwać je „inicjatywnymi”). Rozpatrując gatunek pochwały pod kątem „obrazu przeszłości i obrazu przyszłości”, należałoby zadać pytania: „Czy pochwała jest gatunkiem inicjatywnym czy reaktywnym? Jeśli jest to gatunek inicjatywny: jakie gatunki mowy antycypuje? Jeśli jest to gatunek reaktywny: po jakich gatunkach mowy następuje?”

Mikhail Fedosûk uważa stosowanie terminologii pragmalingwistycznej w badaniach genologicznych za uzasadnione. Mimo że prace badacza nad wypowiedziami dotyczą głównie teorii gatunku mowy i widać w nich silne zakorzenienie w myśli M. Bachtina, językoznawca uważa, że mocnym punktem teorii aktów mowy jest jej dobrze opracowana terminologia: „[...] prawdziwa wartość teorii aktów mowy zawiera się w jej dobrze opracowanej terminologii, czym, niestety, nie może się poszczycić teoria gatunków mowy” (Fedosûk 1997b: 105). M. Fe-

dosùk twierdzi w następstwie, że fakt ten skłania do podjęcia próby odniesienia powszechnie znanych terminów pragmalingwistycznych do podstawowych pojęć teorii gatunku mowy.

W istocie, porównując badanie zjawisk językowych w zakresie koncepcji gatunków mowy i teorii aktów mowy, można znaleźć wiele punktów styecznych. Przede wszystkim, zarówno M. Bachtin, jak i J. L. Austin, w podobny sposób postrzegają sam proces komunikacji (co więcej, obydwaj na plan pierwszy wysuwają funkcję komunikatywną języka)³¹. Jak już powiedziano, „gatunek mowy” jest, według M. Bachtina, czymś w rodzaju formy typowej wypowiedzi dla danej sfery obcowania językowego. Wypowiedź zaś (zawsze przynależna do jakiegoś gatunku) można rozumieć jako produkt wszelkiej w pełni wyrażonej myśli nadawcy. Odbiorca może zająć wobec niej postawę współodpowiadającą. Z tego też względu najbardziej charakterystyczną cechą w ujęciu genologicznym jest zmiana podmiotów mowy.

W podobny sposób przedstawia model komunikacji (w odniesieniu do teorii aktów mowy) J. L. Austin. Istotną różnicę stanowi jednak stosunek obu badaczy do samej wypowiedzi, czyli tego, co jest mówione. Zdefiniowanie wypowiedzi M. Bachtin uważa za rzecz elementarną w badaniach nad gatunkami mowy. Dogłębne poznanie istoty wypowiedzenia uważa za solidny fundament i zarazem dobrze ugruntowany punkt wyjścia dla rozważań nad naturą gatunku. Z tego też względu wystrzega się stosowania niejednoznacznych określeń, tj. „mowa”, „fraza komunikacyjna”, czy „strumień mowy”, a także rzetelnie definiuje zdanie, które, w przeciwieństwie do wypowiedzi będącej jednostką porozumiewania językowego, uważa za jednostkę języka, swoisty „materialny” budulec wypowiedzi. J. L. Austin nie dokonuje tak precyzyjnej definicji „mówionego” (wypowiedzi, wypowiedzenia). Ponadto stosuje on zamiennie niektóre z wykluczonych przez M. Bachtina terminów, a także, niekiedy, utożsamia wypowiedź ze zdaniem, co w świetle bachtinowskiej teorii może skutkować swoistą terminologiczno-pojęciową konfuzją. Niemniej jednak J. L. Austin wyszczególnia

³¹ M. Bachtin mówi o tym, że wiodącym trendem w językoznawstwie było do tej pory skoncentrowanie na samym nadawcy i języku jako narzędziu służącym formułowaniu myśli, a przedstawiane modele komunikacji językowej (tj. model Ferdinanda de Saussure'a) były, choć ważne, to jednak dość uproszczone i nieopracowane głębką analizą istoty komunikacji (Bachtin 1986: 358-359).

trzy najważniejsze aspekty, które przybliżają istotę „mówionego”³². Aspekty te w znacznej mierze pokrywają się ze składnikami natury bachtinowskiej wypowiedzi.

Pierwszym aspektem wypowiedzi jest, o czym już wspomniano, tzw. lokucja (czynność lokucyjna), to znaczy sam proces wypowiedzania słów. Badanie wypowiedzi chwalebnych pod kątem ich aspektu lokucyjnego należałoby przeprowadzić w oparciu o analizę fonologiczno-prozodyczną wypowiedzenia. Elementy takie jak intonacja mają istotne znaczenie dla nadania wypowiedzi ostatecznego rysu stylistycznego, ostatecznej ekspresji. Podkreśla to w swoich rozważaniach M. Bachtin (Bachtin 1986: 383). Nie zawsze bowiem wypowiedzenie, które zbudowane jest ze zdania, które posiada cechy zdania chwalebego, będzie w rzeczywistości pochwałą. Intonacja jest w mocy sprawić, że mimo iż to prototypowe zdanie chwalebne jest budulcem wypowiedzi, sama wypowiedź pochwałą nie będzie, co więcej, może stać się nawet ubraną w szatę ironii krytyką. Niemniej jednak w ramach niniejszej pracy rezygnuje się z badania aspektu fonologiczno-prozodycznego wypowiedzi chwalebnych ze względu na wysoki stopień złożoności tego rodzaju analiz oraz brak odpowiednich narzędzi badawczych.³³ W badaniu nie bierze się także pod uwagę wypowiedzi gestycznych, tym niemniej należy pamiętać, że „jeśli akt lokucji to samo wypowiedzenie zdania [...], to analogicznie, w sposób metaforyczny można mówić o niewerbalnym akcie lokucji będącym czysto behawioralnym wykonywaniem pewnych układów gestykulacyjno-mimicznych [...]” (Jarmołowicz 2005: 91).

Na poziomie lokucji nie może być jeszcze mowy o sensie komunikacyjnym wypowiedzi. Jednak, o czym również już wspomniano, wykonanie czynności lokucyjnej jest jednoczesnym wykonaniem czynności illokucyjnej, a zatem zrealizowaniem woli mówiącego, nadaniem jego wypowiedzi mocy illokucyjnej (tj. mocy groźby, rozkazu, ostrzeżenia itp.). I choć M. Bachtin nie stosuje terminów „działanie illokucyjne” oraz „moc illokucyjna”, to jednak mówi on o woli³⁴ mówiącego, która

³² Bazując na rzetelnej definicji M. Bachtina, proponuje się, aby w niniejszej pracy również w kontekście teorii aktów mowy mówić konsekwentnie o „wypowiedzi”.

³³ Celowość tej rezygnacji uzasadnia się bardziej szczegółowo w kolejnych rozdziałach pracy, które będą miały na celu pokazanie, że mimo pominięcia tego istotnego składnika wypowiedzi – rzetelna i wiarygodna analiza korpusu jest możliwa.

³⁴ Pod pojęciem „woli” rozumie się tu „zamysł” / „zamiar” / „intencję”.

ubiera wypowiedź w szaty konkretnego gatunku (np. gatunku groźby, rozkazu, ostrzeżenia itd.). Z tego też względu można założyć, że nie będzie błędem nazwanie konstytutywnej cechy gatunkowej, jaką jest cel komunikacyjny wypowiedzi, terminem właściwym dla teorii aktów mowy – tj. celem illokucyjnym.³⁵ W odpowiedzi na zadane już uprzednio pytanie o to „Jaki jest cel chwaleń?” nie można też ograniczać się jedynie do udzielenia odpowiedzi na płaszczyźnie genologicznej, posługując się omówioną uprzednio typologią gatunków T. Šmelëvej utworzoną w oparciu o kryterium celu komunikacyjnego. Niezbędne jest tu również bazowanie na teorii pragmalingwistycznej, a dokładniej na rozszerzeniu teorii aktów mowy, które zawdzięcza się J. R. Searle’amu. Badacz ten, podobnie jak T. Šmelëva na płaszczyźnie gatunków mowy, dokonał typologii poszczególnych aktów mowy w oparciu o kryterium celu illokucyjnego. Wyróżnił on pięć następujących rodzajów wypowiedzi: 1) asercje, które służą nadawcy do formułowania swojego stosunku do danego sądu (wśród nich znajdują się m.in. takie wypowiedzi, jak: stwierdzanie, negowanie, zeznawanie, przypuszczanie, składanie sprawozdania, odnotowywanie, informowanie, przepowiadanie, prognozowanie, prorokowanie, przypominanie, oskarżanie, potwierdzanie, poświadczanie, sugerowanie, zgadywanie, zwierzenie się, wspomnianie); 2) dyrektywy, „których celem jest skłonienie adresata do wykonania czynności określonej w akcie mowy (dyrektywy różnicuje nacisk illokucyjny, który można przedstawić w formie kontinuum, np. od błągania do rozkazu)” (Grębowiec 2013: 44) – do dyrektyw należą takie wypowiedzi jak: rozkazywanie, zakazywanie, prośzenie, zapytywanie, błaganie, proponowanie, zapraszanie, żądanie, radzenie, rekomendowanie, modlenie się, naleganie, ponaglanie); 3) komisywy, „czyli akty wyrażające branie odpowiedzialności przez mówiącego [tak jak dyrektywy różnicuje nacisk illokucyjny, który można przedstawić w formie kontinuum, np. od zwykłych zobowiązań nieobarczonych konsekwencjami po przyrzeczenia i przysięgi)” (Grębowiec 2013: 44), tak do aktów komisyjnych należą wypowiedzi, tj. obiecywanie, grożenie, przyrzecanie, poręczanie, przysięganie, zatrudnianie, ślubowanie, gwarantowanie; 4) akty ekspresywne, „których celem – według

³⁵ Wspomina o tym M. Fedosük (Fedosük 1997a). Brak podanych stron dla danej pozycji – wersja czasopisma online: URL: <http://www.sgu.ru/structure/philological/linghist/> (dostęp w dniu 23.09.2015).

J. R. Searle'a – jest uczciwe wyrażenie stanu psychicznego przez mówiącego” (Grębowiec 2013: 44), do tzw. ekspresywów zaliczają się m.in. przepraszenie, gratulowanie, protestowanie, dziękowanie, lamentowanie, witanie; 5) deklaracje, czyli „wyrażenia performatywne instytucjonalne”, np. mianowanie, powierzenie komuś urzędu, poruczenie do czegoś (Grębowiec 2013: 44), należą do nich takie wypowiedzi jak: nazywanie, definiowanie, nominowanie, abdykowanie, ratyfikowanie, ekskomunikowanie, karanie oraz nagradzanie słowne, wybaczenie, akceptowanie, rezygnowanie.³⁶ Spojrzenie J. R. Searle'a na akt mowy wymaga rozszerzenia odpowiedzi na pytanie „Jaki jest cel chwaleń?” (spojrzenia na odpowiedź z szerszej perspektywy niż tylko pod kątem typologii T. Šmelěvej). Niezbędne jest tu spojrzenie łączne – genologiczno-pragmalingwistyczne.

Pozostaje trzeci aspekt wypowiedzi, jakim jest czynność perlokucyjna (perlokucja), która zdefiniowana została, za J. L. Austinem, jako rezultat, który rozmówca powoduje lub osiąga dzięki powiedzeniu czegoś. Ponieważ, co już w niniejszym rozdziale podkreślano, czynność „powiedzenia czegoś” łączy się z pewną intencją nadawcy (a dokładniej: wywołania pewnych skutków), muszą się w rezultacie wypowiedzenia owe pewne skutki pojawić. Tak więc: nadawca – chcąc przekonać – rzeczywiście przekonuje, chcąc pogrozić – rzeczywiście trwoży, chcąc skomplementować – rzeczywiście sprawia przyjemność. Bywa też jednak tak, o czym wspomina J. L. Austin, że tzw. efekt perlokucyjny nie pokrywa się z zamierzeniem nadawcy i nadawca – chcąc kogoś na przykład skomplementować – wprawia jedynie w zakłopotanie. W obu jednak przypadkach skutek (choć nie zawsze zgodny z intencją mówiącego) zachodzi, a zatem perlokucja ma miejsce.

Austinowską perlokucję można do pewnego stopnia, na płaszczyźnie genologicznej, porównać do bachtinowskiego *współodpowiadającego rozumienia*. *Współodpowiadające rozumienie* jest bowiem swoistym skutkiem, jaki wypowiedź wywołuje na płaszczyźnie odczuć odbiorcy wypowiedzi (a w konsekwencji – także i na płaszczyźnie ewentualnych, postępujących w ślad za odczuciami, odpowiedzi wyrażonych poprzez język i formułowanych przez tegoż odbiorcę). *Współodpowiadające rozumienie* jest zajęciem przez adresata stanowiska, które może

³⁶ Teoria opracowana na podstawie: J. Grębowiec, J. R. Searle oraz http://filozof.uni.lodz.pl/prac/mn/mat/wyk_z_teorii%20akt_%20mowy.pdf

przejawiać się w rozmaitych formach – począwszy od sprzeciwu lub zgody (np. jako „odpowieź” na głoszone przez mówiącego poglądy polityczne), poprzez doznania estetyczne (np. jako reakcja na piękno utworu poetyckiego), aż po działanie (np. jako reakcja na rozkaz). W przeciwieństwie jednak do *współodpowiadającego rozumienia*, które jest wyłącznie „atrybutem” odbiorcy wypowiedzi, efektem perlokucyjnym może zostać „dotknięty” sam mówiący. Trafnym przykładem obrazującym tego rodzaju sytuację może być komplement – wszakże podstawowym celem illokucyjnym tego aktu mowy jest sprawienie przyjemności odbiorcy (i rzeczywiście efekt perlokucyjny, choć niekoniecznie zgodny z wolą nadawcy, „dotyka” odbiorcę tego rodzaju wypowiedzi). Jednak komplement posiada też cele poboczne, a jednym z nich jest sprawienie przyjemności samemu sobie (jako mówiącemu), podniesienie swojego samopoczucia.³⁷ Cel ten często pokrywa się ze skutkiem i w efekcie, pod wpływem mówienia komuś miłych słów, sam nadawca czuje się lepiej.

Jak już wspomniano, zdarza się często (i jest to przez nadawcę pożądanym), że zamysł mówiącego pokrywa się z oczekiwanym efektem perlokucyjnym. Bywają jednak i takie sytuacje, kiedy nadawca wypowiedzi osiąga skutek, który nie był przez niego zamierzony, a był wręcz niepożądany. Wkracza się tu w obszar opisanej już na poprzednich stronach fortunności.

Jak wspomniano uprzednio, M. Bachtin nie porusza *explicite* zagadnienia, które można uznać za tożsame z austinowskim zagadnieniem fortunności, jednak do zjawiska bliskiemu pragmalingwistycznej fortunności nawiązuje niejako pomiędzy wierszami. Przede wszystkim, o czym również wspomniano, mówi on o tym, że bywają takie sfery obcowania językowego, które są nadawcy obce, bądź też w których z różnych względów nie czuje się swobodnie, a co się z tym wiąże – z dużą niezręcznością posługuje się właściwymi dla takiej sfery obcowania językowego gatunkami mowy (nawet przy założeniu, że ogólne kompetencje językowe tegoż nadawcy są wysokie). Tego rodzaju sytuacje mogą prowadzić do tzw. *faux pas* językowych (jako przykład można by tu wymienić chociażby nieudaną pochwałę). Wypowiedzi mogą być zatem niefortunne, wśród nich natomiast wyróżnia się: 1) wypowiedzi

³⁷ Wspomina o tym m.in. B. Drabik (Drabik 2004: 18).

spełnione (a jednak będące nadużyciami, co z kolei wynikać może z nadaniu aktowi mowy niewłaściwej intencji) lub 2) „wypowiedzi-niewypały”, a zatem wypowiedzi, które w żaden sposób nie mogły wpłynąć na rzeczywistość, ponieważ nie został spełniony któryś z warunków fortunności (bądź kilka łącznie), o których wspomiano uprzednio. O fortunności (w powiązaniu z sytuacją komunikacyjną) w sposób następujący mówi J. Grębowiec:

„Mówiąc o kontekstach, o tym, jak ważną rolę zajmują w pragmatycznym ujęciu komunikacji, siłą rzeczy dotykamy pojęcia fortunności. Potocznie jest ono synonimem skuteczności, która [...] należy do kluczowych zagadnień pragmatyki. Skoro język (czy też mowa) stanowi narzędzie umożliwiające osiągnięcie rozmaitych celów i dominują w nim akty performatywne, oznacza to, że poszczególne akty mowy mają – teoretycznie – powodować założone w nich efekty. Gdy prosimy o zaparzenie herbaty, składamy życzenia, gratulujemy, wiemy, że celem tych aktów mowy nie jest wyłącznie wypowiedzenie aktu, ale że ostatecznie chodzi nam o dostarczenie napoju, wywołanie radości, dajmy na to u jubilata, czy intensyfikowanie czyjegoś zadowolenia z przeżywanego sukcesu. Wyobrażamy sobie, iż cele te można, pod pewnymi warunkami osiągnąć, choć same w sobie leżą one poniekąd poza aktem mowy. Kierujemy się zatem doświadczeniem komunikacyjnym, uwzględniamy uchwytnie poznawczo okoliczności (np. konteksty), od których zależy powodzenie naszych aspiracji, dysponujemy środkami językowymi i kodami pomocniczymi języka w taki sposób, by zamiary przeistoczyły się w określone efekty czy nawet wydarzenia. Próbuje rozpoznać odbiorców tych aktów mowy, widzimy w nich, lepiej lub gorzej usposobionych, wykonawców naszych np. próśb i oczekiwań. Szukamy rozwiązań optymalnych, choć nigdy nie nazwiemy ich paradygmatem – o taki bowiem niezwykle trudno, z racji złożoności naszych interakcji, zróżnicowania kontekstów, zewnątrzjęzykowych oddziaływań, rozmaitych charakterów i usposobień lokutorów. Nawet gdy mówimy o typach komunikacji, dyskursach, aktach mowy, rejestrach, nie mamy na myśli powielania wypowiedzi oraz sytuacji identycznych” (Grębowiec 2013: 50).

Choć J. Grębowiec w swoim opracowaniu, z którego zaczerpnięto powyższy cytat, nie odwołuje się do M. Bachtina (bazuje on raczej na teoriach pragmatyngwistycznych, mimo iż wspomina on także o „typach”, „gatunkach mowy” oraz „rozmaitych formach wypowiedzi”), to jednak na gruncie genologicznym można znaleźć opis bardzo podobnego zjawiska. J. Grębowiec mówi o tym, że wybierając pewne wzorce językowe, mówiący kieruje się przede wszystkim swoim doświadczeniem, podczas gdy M. Bachtin stwierdza, że: „gdyby nie istniały gatunki mowy lub gdybyśmy nie opanowali umiejętności posługiwania się nimi [...] to obcowanie językowe byłoby prawie niemożliwe” (Bachtin 1986: 374) oraz że: „słyszac cudzą mowę, już od pierwszych słów identyfikujemy jej gatunek” (Bachtin 1986: 374), a także, że „gatunki mowy są nam dane w taki sam niemal sposób jak język ojczysty” (Bachtin 1986: 373). Nie ulega więc wątpliwości, że również w ujęciu M. Bachtina posługiwanie się gatunkami mowy opiera się w dużej mierze na doświadczeniu, a co za tym idzie, to właśnie na posiadaniu pewnej wiedzy, zakorzenionej na polu doświadczenia, opiera się ich efektywność.

Oczywiście, jak słusznie zauważa J. Grębowiec: „do nielicznych należą akty mowy, w których wszystkie warunki fortunności są przewidywalne i ilościowo ograniczone”³⁸ (Grębowiec 2013: 52). Bywa też i tak, że mimo spełnienia większości typowych warunków fortunności, nadawca poprzez swoją wypowiedź i tak nie osiągnie zamierzonego skutku. Posłużyć można się tu chociażby przykładem adresata, który przez wrodzoną (lub nabytą) nadwrażliwość psychiczną przejawiającą się w podejrzliwości i charakteryzującą się szukaniem tzw. podtekstów w wypowiedzi traktuje każdą szczerą pochwałę nadawcy jak pochlebstwo. Nierzadko nadawca nie jest w stanie uwzględnić wszystkich czynników, które mogłyby pomóc w spełnieniu celu. I choć im większe doświadczenie, tym, jak mówi M. Bachtin, lepsza jakość komunikacji, to jednak zdarza się, że nadawca pozostaje bezradny wobec zróżnicowanych oddziaływań, tj. np. złożonego charakteru czy usposobienia interlokutora. Niemniej jednak możliwe jest nakreślenie tych warunków, które mają istotny wpływ na skuteczność wypowiedzi, i uznanie, że istotnie wpływają one na efektywność działania za pomocą języka.

³⁸ Akty tego rodzaju związane są z działaniami wysoce zinstytucjonalizowanymi, np. „tam, gdzie używa się deklaracji asertywnych: w urzędach, sądach, kościołach itp.” (Grębowiec 2013: 52).

Warunki fortunności, wyróżnione przez J. L. Austina, omówiono na poprzednich stronach. J. Grębowiec proponuje ich nieco inny podział. Na pierwszym miejscu stawia trafne rozpoznanie kontekstów, czyli: kontekstu fizycznego, tj. „rzeczywistości, o której i w której się komunikuje” (Grębowiec 2013: 52); „zależności, w jakie z innymi wypowiedziami wchodzi nasz akt mowy” (Grębowiec 2013: 52) – warto w tym miejscu przywołać ideę bachtinowskiego „łańcucha wypowiedzi”, nawiązywania do wypowiedzi przedmówców i antycypowania wypowiedzi następców. Według J. Grębowca ważna jest również świadomość tzw. kontekstu interakcyjnego i sytuacyjno-obyczajowego, a zatem typu dyskursu, w którym zamierza się uczestniczyć (w obszarze tym można umieścić genologiczny problem sformułowany przez M. Bachtina dotyczący niezręcznego posługiwania się gatunkami mowy w pewnych obszarach porozumiewania językowego – wszak już samo trafne rozpoznanie takiego obszaru mogłoby powstrzymać mówiącego przed popełnianiem błędów komunikacyjnych). W punkcie tym, w odniesieniu do aktów mowy, autor zawarł ten sam sens, który w odniesieniu do gatunków występuje u S. Gajdy, mówiąc o kontekście wypowiedzi jako istotnym komponencie gatunku. Kolejnym warunkiem fortunności jest, w ujęciu J. Grębowca, poprawność samego komunikatu, a zatem „optymalna (możliwa do osiągnięcia i wystarczająca w danej sytuacji) jego zgodność z porządkiem brzmieniowym [...], semantycznym, gramatycznym i logiczno-składniowym języka” (Grębowiec 2013: 52). Dla samego J. L. Austina, o czym już wspomniano, nie ulega wątpliwości, że aby skutecznie zrealizować dany akt mowy, np. obietnicę, mówiący musi: (A) być przez kogoś usłyszany, bodaj przez tego komu obiecuje; „(B) być przez niego zrozumiany jako ktoś, kto obiecuje” (Austin 1993: 571). Ważne jest tu zatem rozpoznanie nadawcy (tzw. „optymalne rozpoznanie użytkowników języka prowadzących daną komunikację” jest kolejnym, trzecim warunkiem fortunności wypowiedzi w ujęciu J. Grębowca), który uprzedza odpowiednie użycie języka przez nadawcę. Założenie, że nadawca będzie używał języka w sposób zgodny ze swoją najlepszą wiedzą i umiejętnościami, zawiera się poniekąd *implicite* w twierdzeniu M. Bachtina, że głównym dążeniem mówiącego jest uczynienie swojej mowy zrozumiałą. Właściwa struktura wypowiedzi pozwala na poprawne skonstruowanie aktu (jak i gatunku), a co z tym związane – umożliwia poprawne odkodowanie

aktu (gatunku) przez odbiorcę. Pojawia się w tym miejscu zagadnienie doświadczenia, którego owocem jest wiedza umożliwiająca zarówno nadawcy przeprowadzenie procesu kodowania, jak i odbiorcy – procesu odkodowania aktu (gatunku) mowy. Elementarna jest tu kwestia posługiwania się, zarówno przez nadawcę, jak i odbiorcę wypowiedzi, tym samym kodem językowym. S. Skwarczyńska pisze o tej kwestii w sposób następujący: „Fakt komunikacji nie zaistnieje, jeśli przekaz sformułowany będzie w języku francuskim, a odbiorca komunikatu tego języka nie zna, czyli nie dysponuje właściwym kodem do rozszyfrowania komunikatu” (Skwarczyńska 1965: 104). Nietrudno wyobrazić sobie też problemy z fortunnością wypowiedzi, jakie mogą towarzyszyć rozmówcom pochodzącym z innych kultur. Z jednej strony niewłaściwa konstrukcja zdań w języku obcym na poziomie gramatycznym lub fonetycznym może uczynić wypowiedź niezrozumiałą i „zablokować” rozmówcy możliwość odkodowania aktu (gatunku) mowy. Z drugiej strony, mimo doskonałego władania przez mówiącego językiem obcym na poziomie gramatycznym i fonetycznym, niedostateczna znajomość Językowego Obrazu Świata³⁹ rozmówcy, która łączy się ze znajomością gatunków mowy funkcjonujących w obrębie danej sfery obcowania językowego w danej kulturze, również może skutkować niefortunnością wypowiedzi. Według J. Grębowca w obszar poprawności samego komunikatu „można również włączyć względy stylistyczno-językowe, choć w takim samym stopniu przynależą one do kontekstu sytuacyjno-obyczajowego, wiążą się bowiem ze swoistym *decorum* wypowiedzi, jak do wąsko pojmowanej, na gruncie gramatyki opisowej i semantyki, poprawności (Grębowiec 2013: 52). W pragmalingwistyczny obszar poprawności komunikatu można by zatem włączyć genologiczne rozważania M. Bachtina nad zależnościami pomiędzy stylem a gatunkiem mowy, o których wspomniano uprzednio. Ostatnim warunkiem fortunności w ujęciu J. Grębowca, do którego częściowo już nawiązano w ni-

³⁹ Mowa w niniejszej pracy o Językowym Obrazie Świata (JOS) w ujęciu J. Bartmińskiego, według którego „JOS jest zawartą w języku, różnie zwerbalizowaną interpretacją rzeczywistości dającą się ująć w postaci zespołu sądów o świecie. Mogą to być sądy «utrwalone» w gramatyce, słownictwie, w kliszowych tekstach np. przysłowia, ale także sądy «presuponowane», tj. implikowane przez formy językowe utrwalonej na poziomie społecznej wiedzy, przekonań, mitów, rytuałów” (Bartmiński 2006: 12).

niejszym rozdziale, jest optymalne rozpoznanie użytkowników języka prowadzących daną konwersację, nieodłącznie związane z punktami poprzednimi. Mowa tu o rozpoznaniu u rozmówcy jego „doświadczeń, kompetencji językowych, usposobienia, kulturowych przed-sądów” (Grębowiec 2013: 52). Według autora: „wzgląd na odbiorcę, a więc na wszystkie zdradzane przez niego cechy, które z punktu widzenia naszych zamiarów wydają się być istotne [...], jest wynikiem fundamentalnego dla praktyki założenia, że mowa to działanie – działanie na kogoś (lub na świat poprzez kogoś) (Grębowiec 2013: 52). Poszukiwane cechy, o których mowa, to m.in. „płeć, status społeczny, stopień pokrewieństwa czy zażyłości”, a zatem te cechy, które w genologii składają się na tzw. „obraz adresata”.

Z kwestią fortunności wiąże się jeszcze jeden problem istoty gatunku i aktu mowy. M. Bachtin mówi o niezwykle różnorodności form gatunkowych – od gatunków prostych aż po złożone. Gatunkiem mowy jest zatem i prosta replika codziennego dialogu (np. odpowiedź na zapytanie o godzinę), ale i również kilkustronicowa powieść czy rozprawa naukowa. O zagadnieniu fortunności (wedle rozumienia J. L. Austina) wspomina się w kontekście wypowiedzi performatywnych, to znaczy tych, które zawierają w sobie performatywny komponent – najczęściej w postaci czasownika performatywnego. W rozważaniach genologicznych znajdują się analogie. T. Šmelëva, mówiąc o metakomponencie jako o istotnym elemencie gatunku mowy, mówi *de facto* o czasowniku performatywnym, zaszczepiając tym samym na grunt genologii podejście pragmalingwistyczne. M. Fedosûk idzie w swoich rozważaniach jeszcze dalej. Według badacza, który powołuje się na rozważania swoich poprzedników, pierwszym krokiem ku utworzeniu typologii gatunków mowy jest analiza systemu czasowników w danym języku. Chodzi oczywiście o czasowniki, które w ujęciu austinowskim zostałyby nazwane performatywnymi. W opinii M. Fedosûka, tylko te wypowiedzi, które da się wyrazić za pomocą czasownika performatywnego, zasługują na miano odrębnych gatunków mowy. A zatem zdanie: „To był naprawdę dobry występ” można uznać za odrębny gatunek – na przykład gatunek pochwały, ponieważ można powiedzieć: „Chwalę cię (za to), że to był naprawdę dobry występ”. Nie powie się jednak: „Schlebiam ci (za to), że to był naprawdę dobry występ” – w przeciwnym razie

nadawca wypowiedzi zdradziłby swoje niegodziwe cele, a zatem spełniłby tzw. „samobójstwo illokucyjne”. Z tego też względu, w ujęciu M. Fedosúka, uznanie pochlebstwa za odrębny gatunek mowy nie jest możliwe. Według badacza, tego rodzaju wypowiedzi są negatywnie oceniane społecznie, a zatem nie posiadają cech gatunkowych i występują przebrane w szaty innego gatunku.

Co jednak z gatunkami mowy pozbawionymi wyżej wymienionego komponentu, a zatem, przede wszystkim, z liczną grupą gatunków złożonych, np. gatunkami literackimi? Jako że akt mowy jest, w ujęciu pragmatyngwistycznym, tożsamy z performatywem, postawienie znaku równości pomiędzy gatunkiem a aktem mowy będzie w tym przypadku niemożliwe. Należy jednak pamiętać, że gatunki złożone, o których mowa, są nadal wypowiedziami – zamkniętymi konstrukcjami logicznymi, powstałymi w wyniku zamysłu konkretnego nadawcy i skierowanymi na konkretnego odbiorcę. Jeśli spojrzeć na nie z punktu widzenia teorii aktu mowy – są językowym konstruktem (lokucja), ich powstaniu towarzyszy intencja nadawcy, która zakłada osiągnięcie konkretnego celu illokucyjnego (illokucja), odnoszą również skutek (perlokucja). Nie ma więc powodu, aby nie uznać, że nie podlegają „prawu fortunności” – podobnie jak w przypadku aktu mowy, można przecież skierować daną gatunkową wypowiedź do niewłaściwego odbiorcy bądź nie wziąć pod uwagę szeregu innych czynników, co sprawi, że cel, jaki przyświecał nadawcy, nie zostanie osiągnięty. Wypowiedzi te nie podlegają też weryfikowalności ze względu na kryterium prawdziwości lub fałszywości, nie będzie więc zasadne umieszczenie ich w jednym rzędzie z twierdzeniami.

Czy jednak tego rodzaju spojrzenie nie zobliguje użytkowników języka do tego, aby wszelkiego rodzaju wypowiedzenie traktować jako działanie za pomocą języka? Czy zdanie „Maria jest w domu” jest wyłącznie twierdzeniem? Trudno wyobrazić sobie, że tego rodzaju wypowiedzeniu nie towarzyszy żadna intencja nadawcy, że nie jest ono skierowane w konkretnym celu, do konkretnego odbiorcy, że jest „oderwane” od determinującego je obszaru porozumiewania językowego. Kwestię tę porusza M. Bachtin, posługując się przykładem wypowiedzi: „Słońce wzeszło” oraz „Trawa zazieleniła się”. Według badacza „podobne bezmyślne *komunikaty* są często uznawane za klasyczne przypadki zdania” (Bachtin 1986: 380), a u podstaw ich analizy

stoi przekonanie, że wypowiedzane są w skrajnie uproszczonych sytuacjach, tj.: „słońce faktycznie weszło i mówiący konstatuje: *Słońce weszło*, widząc, że trawa jest zielona, oznajmia: *Trawa zazieleniła się*” (Bachtin 1986: 380). Jednak w rzeczywistości wszelkie powiadomienie tego typu „jest dla kogoś skierowane, czymś zainspirowane, ma jakiś cel – jest realnym ogniwem w łańcuchu językowego porozumiewania się w określonej sferze ludzkiej działalności i bytu” (Bachtin 1986: 380). Na grunt podobnych rozważań wkracza też J. L. Austin. Mimo nakreślenia na samym początku wyraźnego rozdziału pomiędzy twierdzeniami a performatywami, w toku dalszej analizy stawia pytanie o performatywność samych twierdzeń. Czy zdanie: „Pada deszcz?” jest wyłącznie twierdzeniem? Z pewnością jest to twierdzenie, ponieważ podlega ocenie w oparciu o kryterium prawdziwości lub fałszywości. Jest też jednak jednocześnie wypowiedzią silnie osadzoną w kontekście, związaną z intencją nadawcy i skierowaną w konkretnym celu do odbiorcy. Można przecież powiedzieć: „Stwierdzam, że pada deszcz”, a „stwierdzanie”, w ujęciu J. L. Austina, „spełnia, jak się wydaje, wszystkie kryteria jakie mieliśmy dla wyodrębnienia czynności illokucyjnej” (Austin 1993: 679). Dla zobrazowania tej kwestii badacz posługuje się następującą wypowiedzią nadawcy: „Mówiąc, że padało, nie zakładałem się, ani nie przekonywałem, ani nie ostrzegałem; stwierdzałem to po prostu jako fakt” (Austin 1993: 679). A zatem, jak mówi J. L. Austin, „*stwierdzanie* znajduje się tu dokładnie na tym samym poziomie co przekonywanie, zakładanie się i ostrzeganie” (Austin 1993: 679).

1.6. Podsumowanie rozdziału

W obliczu wszystkiego, co powiedziano do tej pory, można odnieść wrażenie, że staje się przed obrazem wypowiedzi, która na płaszczyźnie genologicznej jest „wytworem” (można w tym miejscu pokusić się o użycie terminu „aktem”) zarówno prostym, jak i wysoce złożonym, na płaszczyźnie pragmatycznej zaś aktem wyłącznie prostym, niejako ulotnym i tymczasowym, a z pewnością, o czym już wspomniano, nieskonkretyzowanym i niezdefiniowanym. O takim wrażeniu pisze A. Wierzbicka:

„Przeoglądając listy rozmaitych *aktów mowy* omawianych w literaturze lingwistycznej trudno się oprzeć wrażeniu, że *akt mowy* jest nie tylko pojęciem nigdy i nigdzie nie zdefiniowanym, ale również nie dającym się zdefiniować; że jest to w istocie pojęcie heterogeniczne, rzekomy produkt wyzwolenia pragmatyki ze sztywnych ram „martwego” opisu gramatycznego, a w istocie krzyżówka pojęcia czysto gramatycznego – „zdania” – z nieśmiało, niezdecydowanie i niekonsekwentnie lansowanym pojęciem werbalnej interakcji ludzi – użytkowników języka. Jakież bowiem *akty mowy* przyciągają zazwyczaj uwagę badaczy? Przede wszystkim pytania (literatura dotycząca pytań jest bodajże większa niż literatura dotycząca wszystkich innych *aktów mowy* razem wziętych); w dalszej kolejności: rozkazy, prośby, obietnice, ostrzeżenia i groźby, przywitania i pożegnania, gratulacje i kondolencje, podziękowania i przeprosiny. W sumie – przede wszystkim wypowiedzi bardzo krótkie, w przeważającej większości wypadków jednozdaniowe. A więc mówi się: akt mowy, jednostka zupełnie innego rzędu niż morfemy, wyrazy czy zdania, w rzeczywistości jednak myśli się nadal: zdanie. Językoznawca ma poczucie, że dopóki trzyma się zdania – nawet jeśli patrzy na to zdanie z nowego, niegramatycznego punktu widzenia – dopóty ma twardy grunt pod nogami. Wypowiedź wielozdaniowa to w jego poczuciu grząski grunt, przywodzący na myśl teorię literatury i inne podejrzenie dziedziny *wiedzy nie-ściślej*” (Wierzbicka 1983: 126).

A. Wierzbicka jako pierwsza zauważa potrzebę odważnego wkroczenia przez badaczy zajmujących się aktami mowy na grunt genologii, promując niejako konieczność połączenia obu omawianych poddziedzin, swoistego sprzężenia genologii i pragmalingwistyki. Jest to podejście słuszne, jeśli uznać, że zarówno teoria aktów mowy, jak i teoria gatunków mowy mają taki sam przedmiot badań – wypowiedź. Każda wypowiedź może zostać poddana analizie pod kątem pragmalingwistycznym i genologicznym – podejścia te wzajemnie się przenikają i uzupełniają. Z tego też względu nie można traktować ich rozłącznie, a co z tym związane – uzasadnione jest twierdzenie M. Fedosûka, jakoby dozwolone było stosowanie terminologii pragmalingwistycznej w odniesieniu do pojęcia „gatunku mowy”. Warto jednak, mimo konieczności zastosowania szerokiego podejścia do badań nad

wypowiedzią, zachować świadomość różnic pomiędzy podejściem genologicznym i pragmalingwistycznym. Mimo iż tylko zespolone genologiczno-pragmalingwistyczne podejście da kompletny obraz wypowiedzi i jej formy jako przedmiotu analizy w niniejszej pracy, nie można uznać, że obie teorie są tożsame. Charakteryzuje je bowiem wiele różnic, które już omówiono, zwłaszcza tych, dotyczących natury samej wypowiedzi. Z tego też względu stosowanie ujednocionej dla obu podejść terminologii musi poprzedzać świadomość pochodzenia nazw i pojęć, które opisują. Nie należy też utożsamiać ze sobą pojęć, które z gruntu tożsame nie są. A. Wierzbicka, mimo wskazania na punkty styczne aktu i gatunku mowy, nie dokonała pomiędzy nimi wyraźnego rozróżnienia, co według Joanny Opoki skłania czytelnika „(może nawet wbrew intencjom autorki [...]) do utożsamienia aktu z gatunkiem mowy” (Opoka 2003: 256). Według tej badaczki „nie można tak samo traktować terminów, takich jak akt mowy i gatunek mowy, a zachowanie pojęciowych rozróżnień jest konieczne dla uporządkowania i odróżnienia terminów, które odnoszą się do innych zjawisk” (Opoka 2003: 257). Warto mieć to na względzie, zwłaszcza w obliczu podjętych rozważań o gatunku jako wzorcu wypowiedzi i o akcie, jako bliżej niezdefiniowanym działaniu językowym, czynności „powiedzenia czegoś”. Z tej perspektywy warta uwagi wydaje się być konkluzja J. Opoki, która stwierdza:

„1. Elementarną jednostką komunikacji językowej jest akt mowy. Akty są indywidualnymi oraz intencjonalnymi działaniami poprzez język. 2. Gatunek mowy jest konstrukcją teoretyczną, na którą składa się zespół reguł, normalizujących działania językowe w pewnych typowych sytuacjach komunikacyjnych. Każda jednostka porozumiewania się (akt mowy) realizuje gatunkowy model w konkretnej sytuacji, za pomocą konkretnej wypowiedzi skierowanej do konkretnego odbiorcy” (Opoka 2003: 261).

Mówiąc o akcie mowy jako o jednostce komunikacji językowej, Joanna Opoka obnaża swoisty paradoks, który jest niejako potwierdzeniem nieustannego i nieuchronnego krzyżowania się teorii genologicznej i pragmalingwistycznej. Wszak za jednostkę porozumiewania językowego uważał M. Bachtin wypowiedź, a ta, jak powiedziano na samym

początku rozdziału (za M. Bachtinem właśnie), kieruje badacza automatycznie w stronę badań na płaszczyźnie teorii gatunków mowy. Takie ukierunkowanie związane jest z niezwykle precyzyjnym ujęciem istoty wypowiedzi przez M. Bachtina – precyzji takiej w odniesieniu do wypowiedzi brakuje w austinowskiej teorii aktów mowy. Być może jednak należałoby dopowiedzieć, że to traktowanie pochwały jako wypowiedzi w ujęciu nie innym niż bachtinowskie obliguje badacza do rozpatrywania jej pod kątem genologicznym. „Wypowiedź” nie może być wszak terminem zarezerwowanym wyłącznie dla jednej teorii. Warto jednak przypomnieć, że mając ten fakt na względzie, uznano, w toku niniejszych rozważań, że do pragmalingwistycznego „powiedzenia czegoś”, nazwanego w niektórych miejscach niniejszego rozdziału „mówionym”, również będzie się konsekwentnie stosować termin „wypowiedź”. Owa „wypowiedź” jest w istocie jednorazowym aktem „powiedzenia czegoś”, a zatem, jak mówi J. Opoka – „aktem mowy”. W podobny sposób na „elementarne akty mowy” patrzą J. Bartmiński i S. Niebrzegowska-Bartmińska, definiując je jako „proste formy gatunkowe” i nadając im status składowej podstawowego gatunku mowy, jakim jest potoczna rozmowa (Bartmiński i Niebrzegowska-Bartmińska 2009: 49).

Badając konkretne wypowiedzi (akty mowy) należy jednak uwzględnić ich istotę (w przeciwnym razie ryzykuje się zatracenie sensu badanego zjawiska). Niezbędne jest zatem uznanie, że każda konkretna wypowiedź (akt mowy) zawiera w sobie swoistego ducha, zespół cech i komponentów, które ją tworzą, a które uchwycił i opisał M. Bachtin.

Jednym z celów niniejszego opracowania jest przedstawienie możliwe jak najpełniejszego obrazu pochwały jako gatunku mowy. Aby to uczynić, niezbędna jest analiza konkretnych jednostkowych wypowiedzi (aktów mowy) składających się na korpusy językowe. Pochwałę można więc traktować zarówno jako pojedynczy, konkretny i zindywidualizowany akt mowy (choć w tym przypadku być może trafniejszy niż „pochwała” byłby termin „wypowiedź chwaląca”), jak i typową dla danej sfery obcowania językowego formę (model, wzorzec) wypowiedzi (gatunek mowy). Aby uzyskać niezbędną wiedzę, która pomoże w poznaniu poszukiwanego w niniejszej pracy modelu pochwały, zostanie podjęta w kolejnych rozdziałach próba odpowiedzi na sześć pytań postawionych w ramach rozważań zawartych w niniejszym rozdziale:

- 1) „Kiedy (w jakich okolicznościach) mówiący używa gatunku pochwały?”;
- 2) „Kto chwali i kto jest chwalonym?”;
- 3) „Jaki jest cel chwalenia?”;
- 4) „Jaki styl charakteryzuje gatunek pochwały, to znaczy jakie cechy gramatyczne oraz leksykalne są charakterystyczne dla wypowiedzi chwalącej?”;
- 5) „Co jest przedmiotem pochwały?”;
- 6) „Czy pochwała jest gatunkiem inicjatywnym czy reaktywnym? Jeśli jest to gatunek inicjatywny: jakie gatunki mowy antycypuje? Jeśli jest to gatunek reaktywny: po jakich gatunkach mowy następuje?”

Próba odpowiedzi na powyższe pytania zostanie podjęta w oparciu o teorię pragmatyngwistyczną i genologiczną⁴⁰, to, co już powiedziano na temat wzorca pochwały do tej pory (stan badań), a także analizę korpusów.

⁴⁰ Spojrzenie na pochwałę przez pryzmat obu teorii zostanie ponadto wzbogacone o krótką refleksję kognitywną.

Rozdział 2.

O pochwalę jako gatunku mowy

2.1. Wprowadzenie do rozdziału

W Rozdziale 1. nakreślona została istota gatunku mowy, natomiast niniejszy rozdział poświęcony jest przeglądowi wiedzy dotyczącej pochwały jako gatunku mowy. Głównym jego celem jest zebranie i przedstawienie możliwie jak największej ilości informacji dotyczących pochwały (informacje te pozyskiwane są w rezultacie przeglądu stanu badań, a następnie wykorzystywane w dalszej części pracy, m.in. jako podstawa do wyłonienia korpusów badawczych). Poszukiwanie cech charakterystycznych dla pochwały odbywa się z uwzględnieniem sześciu naprowadzających pytań, które zostały sformułowane w ramach Rozdziału 1. (p. s. 61). Wiedzę o pochwalę jako gatunku mowy wzbogaca się ponadto o przegląd stanu badań nad pochwalę z punktu widzenia pragmatyki językowej (zgodnie z podkreślanym w Rozdziale 1. faktem wzajemnego uzupełniania się teorii gatunków oraz teorii aktów mowy), a także (skrótowo) nakreśla się jej aspekt kognitywny. Ważną część niniejszego rozdziału stanowią rozważania nad cechami gatunkowymi, istotą oraz semantycznym zróżnicowaniem pojęć, tj. „Pochwała”, „Aprobata”, „Komplement” oraz innych pojęć, związanych z zagadnieniem tzw. „wypowiedzi pozytywnej oceny”.

2.2. Pochwała w ujęciu kognitywnym jako uzupełnienie spojrzenia genologicznego

Na problematykę chwalenia można w badaniach językoznawczych spoglądać wieloaspektowo – przez pryzmat genologii, pragmalingwistyki, kognitywizmu językowego, antropologii lingwistycznej itp. Pochwała jest jednak przede wszystkim gatunkiem mowy, tj. wzorcem wypowiedzi odznaczającym się cechami, które właściwie rozpoznane przez odbiorcę pozwalają mu na udzielanie odpowiedzi (tj. *współod-*

powiadającego rozumienia), jakiej nadawca oczekuje. Nie oznacza to jednak, że w badaniach nad gatunkiem nie należy uwzględniać innych, niż tylko genologiczne, aspektów spojrzenia językoznawczego – wzajemnie się one przecież przenikają i uzupełniają. Na potrzeby niniejszego opracowania za szczególnie ważne uważa się, uzupełnienie refleksji genologicznej nad pochwałą o spojrzenie pragmalingwistyczne – wszak gatunek mowy konstytuują konkretne wypowiedzi będące aktami (w Rozdziale 1., bazując na rozważaniach J. Opoki, przedstawiono propozycję, aby traktować pochwałę dwojako: zarówno jako pojedynczy, konkretny i zindywidualizowany akt mowy, jak i typowy dla danej sfery obcowania językowego wzorzec wypowiedzi, tj. gatunek mowy). Niniejszy podrozdział stanowi krótkie nawiązanie do kognitywizmu językowego, który można sprzęgnąć z teorią gatunków mowy, ponieważ został już z powodzeniem sprzężony z teorią aktów mowy (na gruncie polskim badania nad aktami mowy w ujęciu kognitywnym prowadzili m.in. Roman Kalisz, Henryk Kardela, Olga Sokołowska, Beata Drabik). Aspektowi kognitywnemu pochwały warto poświęcić szczególną uwagę, albowiem „Pochwała” jest pojęciem, a rozumienie pojęcia nie jest bez znaczenia dla umiejętności posługiwania się gatunkiem.

Źródło bogatej wiedzy na temat pojęcia „Pochwała” mogłyby stanowić wnioski z kompleksowych badań nad Językowym Obrazem Świata rodzimych użytkowników języka polskiego w zakresie tegoż pojęcia. W niniejszym opracowaniu ograniczono się jednak do uzyskania podstawowych informacji na temat pojęcia „Pochwała” zawartych w definicjach słownikowych. Choć uzyskana w ten sposób wiedza nie jest wyczerpująca, to jednak uznaje się ją na potrzeby niniejszej pracy za wystarczającą. Współcześni badacze mają do swojej dyspozycji słowniki, w których odchodzi się od stosowanego niegdyś w leksykografii encyklopedycznego⁴¹ opisu pojęć, zastępując definicje naukowe kognitywnymi, zawierającymi elementy wiedzy potocznej. Analizy pojęcia „Pochwała” wraz z wybranymi leksemami pochodnymi (tj. formy czasownikowe w ich aspekcie dokonanym i niedokonanym, rzeczowniki odczasownikowe, przymiotniki odrzeczownikowe oraz inne formy derywacyjne) dokonuje się w oparciu o trzy najnowsze

⁴¹ Na problem ten zwracali uwagę m.in. J. Bartmiński (Bartmiński 1984: 9ff), czy Maciej Grochowski (Grochowski 1982: 129ff).

słowniki języka polskiego: 1) aktualizowany na bieżąco internetowy słownik *PWN* (dalej: PWN); 2) opracowywany od roku 2005 i dostępny w wersji wyłącznie internetowej *Wielki Słownik Języka Polskiego* pod redakcją Piotra Żmigrodzkiego (dalej: WSJP) oraz 3) internetową wersję *Uniwersalnego Słownika Języka Polskiego* pod red. Stanisława Dubisza z roku 2003 (dalej: USJP), a także w oparciu o jeden nieco starszy słownik, tj. 4) *Słownik języka polskiego* pod redakcją Mieczysława Szymczaka z lat 1978-1981 (dalej: SJPSzym). Wymienione pozycje leksykograficzne wykorzystywane są również w niniejszej pracy w celu analizy pojęć „Komplement” i „Aprobata” wraz z ich derywatami (o uzasadnieniu przeprowadzenia tego rodzaju analizy wspomina się nieco dalej). Ponadto w rozważaniach poświęconych kreśleniu pola semantycznego pojęcia „Pochwała” korzysta się ze *Słownika syntaktyczno-generatywnego czasowników polskich* pod red. Kazimierza Polańskiego z roku 1980 (dalej: SSGCP). Informację o źródłosłowie analizowanych pojęć zaczerpnięto ze *Słownika etymologicznego języka polskiego* Wiesława Borysia (dalej: SEJP) z roku 2005. W rozważaniach nad pochwałą oraz gatunkami pokrewnymi nie ograniczono się jedynie do eksploracji stanu badań nad językiem polskim, ale wykorzystano również ustalenia badaczy zajmujących się obszarem języka angielskiego i rosyjskiego. Nie byłoby to możliwe bez zagłębienia się w znaczenie anglojęzycznego oraz rosyjskojęzycznego odpowiednika pojęcia „Pochwała” (oraz pojęć pokrewnych). Skorzystano w tym celu ze słowników: internetowej wersji słownika *The Oxford English Dictionary* (dalej: OED) oraz *Wyjaśniającego Słownika Języka Rosyjskiego* pod red. Siergieja Ożegowa i Natalii Švedovej z roku 2006 (dalej: SJR).

Termin *pochwała* nie występuje w słowniku etymologicznym (p. SEJP), natomiast źródłosłów czasownika *chwalić* oznaczony jest przez autora jako niejasny, pochodzący prawdopodobnie od słowa *chwala* [możliwy też jest odwrotny kierunek derywacji (SEJP 2005: 72)]. Pochodzenie samego terminu *chwala* również ukazane jest jako niejasne: autor wskazuje na możliwy formalnie związek tego słowa z *pochylać*, *zginać*, *skłaniać* (uznając go jednak za mało prawdopodobny z przyczyn semantycznych) oraz na niepewną przynależność do pierwiastka o znaczeniu *tlić*, *palić się*, a także na niepewny związek z wyrażeniami *czcza paplanina*, *puste słowa* (SEJP 2005: 72). W. Boryś

za mało prawdopodobne uznaje także przekształcenie synonimicznego słowa *sława* (SEJP 2005: 73)⁴².

„Pochwała” definiowana jest w języku polskim jako: „wyrażenie uznania, pochwalenie; uwydatnienie zalet kogoś lub czegoś” (SJPSzym, t. II, s. 717), jako: „wypowiedź, w której mówiący wyraża się dobrze o kimś lub o czymś” (WSJP⁴³), jako: „pochwalenie kogoś” (PWN⁴⁴) oraz jako: „wyrażenie uznania, pochwalenie kogoś” (USJP⁴⁵). Kluczowym pojęciem w ww. definicjach jest pojęcie „Pochwalenie”, które nie występuje w słowniku SJPSzym, PWN, WSJP ani USJP, jednak w słownikach tych obecny jest leksem „pochwalić”, definiowany jako: „wyrzucić pozytywną opinię o kimś lub o czymś” (PWN⁴⁶), jako: „wyrzucić uznanie, pozytywną opinię o kimś lub o czymś, dać pochwałę” (SJPSzym, t. II, s. 716), jako: „wyrzucić uznanie, pozytywną opinię o kimś lub o czymś, udzielić pochwały” (USJP⁴⁷), a także jako „powiedzieć o kimś lub o czymś dobrze” (WSJP⁴⁸). Forma niedokonana tego samego czasownika („chwalić”) wskazuje natomiast na istnienie jeszcze innego znaczenia leksemu; obok znaczeń: „mówić o kimś lub o czymś z uznaniem” (PWN⁴⁹), „mówić o kimś, o czymś z uznaniem, z aprobatą; oceniać dodatnio” (SJPSzym, t. I, s. 285 i USJP⁵⁰), „mówić o kimś lub o czymś dobrze” (WSJP⁵¹), posiada również znaczenie: „czcić, wielbić, sławić” (SJPSzym i USJP), „czcić” (PWN), „oddawać cześć religijną” (WSJP). Obok czasownika „pochwalić” oraz leksemu oznaczającego jego aspekt niedokonany („chwalić”) notuje się występowanie w ww. słownikach czasownika „pochwalać”. Oznacza

⁴² W internetowym słowniku etymologicznym języka rosyjskiego podana jest informacja, że pochodzenie terminu хвала ma różne wyjaśnienia: jedni uczeni wskazują na jego związek ze słowem schylać (хилить – наклонять), inni uważają jego powstanie za efekt przeistoczenia słowa *sława* (слава). Hasło „хвала” w: <https://lexicography.online/etymology/> (dostęp w dniu 30.12.2021).

⁴³ Hasło „pochwała” w: www.wsjp.pl (dostęp w dniu 10.02.2023).

⁴⁴ Hasło „pochwała” w: www.sjp.pwn.pl (dostęp w dniu 10.02.2023).

⁴⁵ Hasło „pochwała” w: www.usjp.pwn.pl (dostęp w dniu 02.05.2017).

⁴⁶ Hasło „pochwalić” w: www.sjp.pwn.pl (dostęp w dniu 10.02.2023).

⁴⁷ Hasło „pochwalić” w: www.usjp.pwn.pl (dostęp w dniu 02.05.2017).

⁴⁸ Hasło „pochwalić” w: www.wsjp.pl (dostęp w dniu 10.02.2023).

⁴⁹ Hasło „chwalić” w: www.sjp.pwn.pl (dostęp w dniu 10.02.2023).

⁵⁰ Hasło „chwalić” w: www.usjp.pwn.pl (dostęp w dniu 02.05.2017).

⁵¹ Hasło „chwalić” w: www.wsjp.pl (dostęp w dniu 22.05.2017).

on: „uznawać za dobre, słuszne, właściwe; aprobować” (SJPSzym⁵² i USJP⁵³), „uznawać za słuszne, dobre, właściwe” (PWN⁵⁴) oraz „uznawać czyjeś postępowanie lub czyjeś zamiary za właściwe” (WSJP⁵⁵). Z pojęciem „Pochwała” związane są ponadto: 1) przymiotnik „pochwalny”, definiowany jako: „wyrażający lub zawierający pochwałę” (SJPSzym⁵⁶, USJP⁵⁷ oraz PWN⁵⁸), a także jako „taki, w którym ktoś wyraża się dobrze o kimś lub o czymś”⁵⁹; 2) przymiotnik „chwalebny”, definiowany jako: „zasługujący na pochwałę” oraz „taki, który wiąże się z czynami zasługującymi na uznanie i chwałę” (WSJP⁶⁰), jako „godny pochwały, przykładny, wzorowy” (SJPSzym⁶¹ i USJP⁶²) oraz jako „godny pochwały” (PWN⁶³) (leksem ten posiada ponadto w SJPSzym i USJP znaczenie „przynoszący chwałę, zaszczytny, chlubny” a w PWN znaczenie: „przynoszący chwałę”).

Aby uzyskać pełen schemat konotacyjny derywatu *pochwała* niezbędne jest przyjrzenie się walencji czasownika podstawowego (tu: *chwalić*). Analizując materiał przykładowy przytaczany w słownikach, z których zaczerpnięto ww. definicje, możemy wyodrębnić poniższe połączenia wyrazowe⁶⁴:

- Pochwała może być: zasłużona, wielka, przesadna, niezasłużona, ustna, na piśmie;
- Pochwała może być: rozumu, (czyjejs) pracowitości, prawości;
- Pochwały można: być chciwym, żądnym;
- Pochwałę/ą można: otrzymać, zyskać (od kogoś), obsypać / w pochwałach można: przesadzać / na pochwałę można: zasłużyć;

⁵² Hasło „pochwalać w: (SJPSzym, t. II, s. 719).

⁵³ Hasło „pochwalać” w: www.usjp.pwn.pl (dostęp w dniu 02.05.2017).

⁵⁴ Hasło „pochwalać” w: www.sjp.pwn.pl (dostęp w dniu 22.05.2017).

⁵⁵ Hasło „pochwalać” w: www.wsjp.pl (dostęp w dniu 22.05.2017).

⁵⁶ Hasło „pochwalny” w: (SJPSzym, t. II, s. 717).

⁵⁷ Hasło „pochwalny” w: www.usjp.pwn.pl (dostęp w dniu 02.05.2017).

⁵⁸ Hasło „pochwalny” w: www.sjp.pwn.pl (dostęp w dniu 10.02.2023).

⁵⁹ Hasło „pochwalny” w: www.wsjp.pl (dostęp w dniu 10.02.2023).

⁶⁰ Hasło „chwalebny” w: www.wsjp.pl (dostęp w dniu 10.02.2023).

⁶¹ Hasło „chwalebny” w: (SJPSzym, t. I, s. 284).

⁶² Hasło „chwalebny” w: www.usjp.pwn.pl (dostęp w dniu 02.05.2017).

⁶³ Hasło „chwalebny” w: www.sjp.pwn.pl (dostęp w dniu 10.02.2023).

⁶⁴ Opracowano na podstawie przykładów użycia leksemów podanych w analizowanych definicjach zaczerpniętych z SJPSzym, PWN, WSJP, USJP (dostęp do stron internetowych w dniu 02.05.2017 oraz w dniu 10.02.2023).

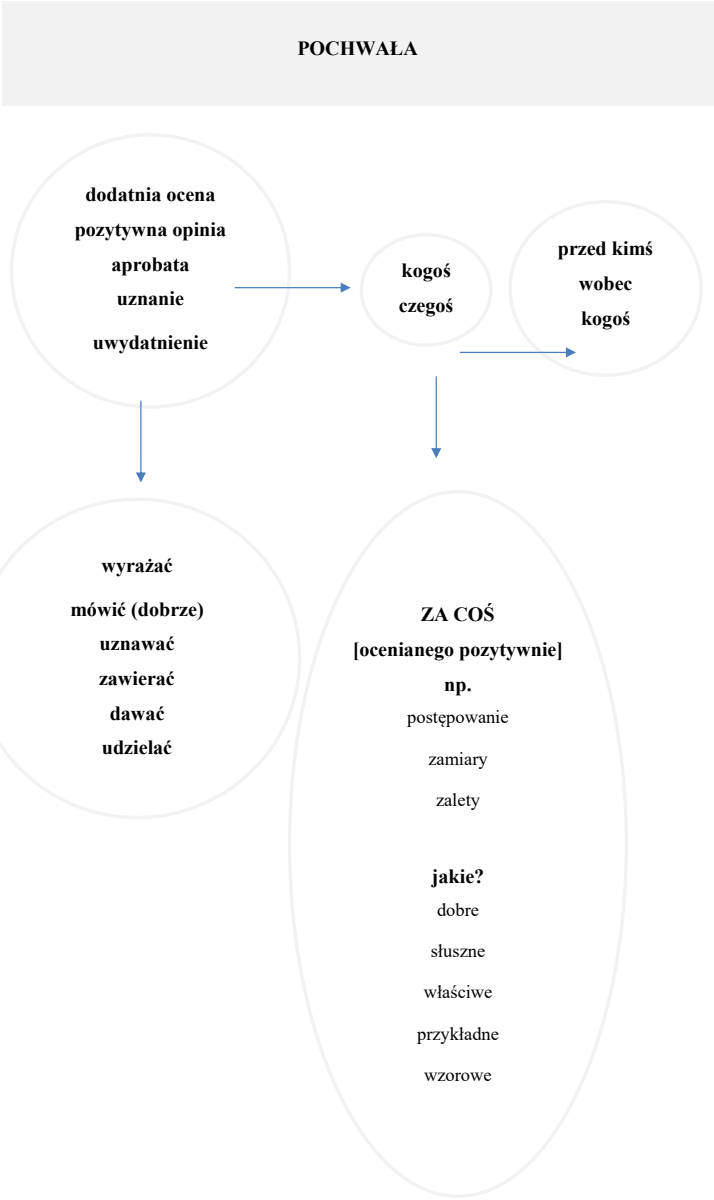
- Pochwalić można za / pochwała może być za: za dzielność, za odwagę, za pilność, za punktualność;
- Pochwalić/chwalić można: ucznia, dziecko;
- Pochwalić/chwalić można: przed całą klasą;
- Chwalić można: czyjąś gospodarność, Boga;
- Chwalebny/a/e może być: zwyczaj, praca dla innych, zamiary, a także śmierć, blizny, rany;
- Pochwała (kolokacje czasownikowe): (być) chciwym, żądnym pochwał; zyskać pochwałę od kogoś; obsypywać kogoś pochwałami; przesadzać w pochwałach; zasłużyć na pochwałę.

Materiał przykładowy przytaczany w *Słowniku syntaktyczno-generatywnym czasowników polskich* pod red. K. Polańskiego (SSGCP, t. I, s. 79) wskazuje na następującą łączliwość czasownika *chwalić*:

- *Chwalić + kogo / co?*
- *Chwalić + wobec kogo / przed kim?*
- *Chwalić + za co?*

Opierając się na ww. analizie słownikowej leksemu „pochwała” oraz jego derywatów, a także walencji czasownika *chwalić* można utworzyć następujące pole semantyczne⁶⁵ pojęcia „Pochwała”:

⁶⁵ Pod pojęciem pola semantycznego rozumie się tu „uporządkowany wewnętrznie pod względem paradygmatycznym i syntagmatycznym zbiór leksemów reprezentujących zbiór pojęć związanych jakimś pojęciem nadrzędnym [...]” (Polański 1999: 444).

Rys. 1. Pole semantyczne pojęcia „Pochwała” i współzależność między jego elementami.

W powyższym schemacie pochwała prezentuje się jako działanie za pomocą języka tzn. akt mowy (wyrażać / mówić / zawierać / dawać / udzielać) odzwierciedlający stan umysłowy mówiącego (uznawanie) i będący pozytywną oceną (dodatnia ocena / pozytywna opinia / aprobata / uznanie) podmiotu (kogoś / czegoś) ze względu na właściwy mu przedmiot (postępowanie / zamiary / zalety), odznaczający się dodatnią cechą aksjologiczną (dobry / słuszny / właściwy / przykładowy / wzorowy). Pochwała jest ponadto przedstawiona jako uwydatnienie zalet (tj. przedmiotu) przynależnych podmiotowi oceny (tj. komuś / czemuś). Pochwała może być formułowana przed kimś / wobec kogoś⁶⁶.

Powyższy schemat jest przedstawieniem tylko jednego z dwóch pól semantycznych pojęcia „Pochwała”. W skład jej drugiego pola semantycznego wchodzić te znaczenia wymienionych leksemów, które zostały w definicjach słownikowych wymienione jako drugie, są to znaczenia odnoszące się do aspektu religijnego pochwały oraz do oddawania czci i chwały. Znaczenia te nie są obiektem niniejszych badań, dlatego zrezygnowano z ich interpretacji.

2.3. Cechy gatunkowe pochwały

Obecność czasowników oznaczających powiedzenie czegoś (tj. „wyrażać”, „mówić”) w analizowanych definicjach słownikowych pojęcia „Pochwała” (oraz pojęć z nim powiązanych) wskazuje na fakt, że pochwała jest działaniem za pomocą języka, a zatem – w ujęciu J. L. Austina – aktem mowy. Pochwała jest jednak przede wszystkim, co ustalono na kanwie rozważań w Rozdziale 1., gatunkiem mowy, a zatem wzorcem, typowej dla danej sfery obcowania językowego, wypowiedzi.

⁶⁶ Przytoczne przykłady walencji czasownika *chwalić* wskazują na taką możliwość, choć zaznaczyć należy, że dotyka się tutaj kwestii istnienia dwóch typów relacji pomiędzy oceniającym a ocenianym – pierwszy typ to relacja, w której odbiorca chwalącego komunikatu językowego jest jednocześnie adresatem jego pochwalnych treści, natomiast drugi typ to relacja, w której odbiorca chwalącego komunikatu językowego nie jest adresatem jego pochwalnych treści (wspomina się o tym w opracowaniu nieco dalej). Walencja czasownika *chwalić* w postaci *chwalić + wobec kogo? / przed kim?* występuje jedynie w przypadku tej drugiej relacji.

Pochwała jest ponadto, co wynika z interpretacji przytoczonych definicji, wypowiedzią pozytywniej oceny.⁶⁷ „Pozytywna ocena” jest zatem zbiorem, który zawiera w sobie gatunek pochwały. Czy jest to jedyny gatunek, jaki mieści się w zbiorze „pozytywniej oceny”, a zatem czy pozytywna ocena może być wyłącznie pochwałą? A może ów zbiór zawiera w sobie więcej gatunków? Można odpowiedzieć na to pytanie poprzez utworzenie listy potencjalnych gatunków mowy w języku polskim i weryfikację tego, czy spełniają kryteria gatunku. Wniosek, czy dana wypowiedź spełnia cechy gatunku, zostanie wyciągnięty m.in. poprzez analizę danej wypowiedzi pod kątem wybranych kryteriów gatunkowych wyszczególnionych przez T. Šmelěvą. Badaczka ta wyodrębniła siedem konstytutywnych cech gatunku, wśród których wyszczególnić można: 1) właściwy dla danego gatunku cel komunikacyjny wypowiedzi, 2) właściwe dla danego gatunku cechy nadawcy, 3) właściwe dla danego gatunku cechy odbiorcy, 4) właściwa dla danego gatunku przeszłość komunikatywna, 5) właściwa dla danego gatunku przyszłość komunikatywna, 6) właściwa dla danego gatunku struktura językowa oraz 7) właściwe dla danego gatunku zdarzenie (Šmelěva 1997)⁶⁸.

W celu utworzenia listy potencjalnych gatunków mowy pozytywniej oceny w języku polskim na potrzeby niniejszej pracy sięgnięto do opracowania M. Fedosůka. Badacz proponuje, aby typologii gatunków dokonać poprzez analizę systemu rzeczowników i czasowników występujących w danym języku (Fedosůk 1997a). Kierując się tymi wskazówkami, dokonano analizy czasowników mówienia w języku polskim, tzw. *verba dicendi*, w oparciu o opracowanie Krystyny Kleszczowej (Kleszczowa 1989: 198ff). Na podstawie analizy spisu czasowników wyróżniono następujące potencjalne gatunki mowy pozytywniej oceny: pochwałę, komplement, aprobatę, przechwałkę, pochlebstwo oraz pozytywną ocenę.⁶⁹ Tę

⁶⁷ O pochwałę jako ocenie pisze m.in. N. Arutůnova (Arutůnova 1992) i I. D'áčkova (D'áčkova 1998).

Dla pozycji I. D'áčkovej brak podanych stron – wersja artykułu online: URL: <http://www.omsu.ru/vestnik/articles/y1998-i3/a055/article.html#begin> (dostęp w dniu 24.05.2019).

⁶⁸ Brak podanych stron dla danej pozycji – wersja czasopisma online: URL: <https://www.sgu.ru/structure/philological/linghist/sbornik-zhanry-rechi/materialy-vypuskov/vypusk-1> (dostęp w dniu 24.05.2019).

⁶⁹ Podobnego podziału na wypowiedzi wyrażające pozytywną ocenę (z wyłączeniem „pozytywniej oceny”) dokonał w języku rosyjskim M. Fedosůk (Fedosůk 1997a).

ostatnią uznaje się na potrzeby niniejszej pracy za hiperonim pozostałych, nie została zatem uwzględniona w analizie porównawczej.

W podrozdziałach 3.3.1. – 3.3.5. omówiono wyłącznie relacje łączące pochwałę z takimi gatunkami mowy, jak: pochlebstwo, przechwałka, aprobata i komplement. Może zrodzić się pytanie: dlaczego wybrano tylko te gatunki mowy, nie uwzględniono natomiast bogatego zespołu synonimów pochwały?⁷⁰ Odpowiadając na to pytanie, podkreślić przede wszystkim należy, że zestawienie w przytoczonych podrozdziałach pochwały z pochlebstwem, przechwałką, aprobatą i komplementem nie jest zestawieniem słowa *pochwała* z jej synonimami, ale zestawieniem ze sobą odrębnych i różnych (aczkolwiek mających ze sobą cechy wspólne) gatunków mowy. To właśnie te gatunki mowy wyodrębniono w rezultacie wspomnianej powyżej analizy tzw. *verba dicendi*. Kluczowym argumentem za wyborem pochlebstwa, przechwałki, aprobaty i komplementu jako tych gatunków, które w pierwszej kolejności należałoby rozpatrzeć kontrastywnie do gatunku pochwały, jest nakładanie się na siebie pól semantycznych pojęć oznaczających te gatunki, co wykazało zestawienie wybranych definicji słownikowych [zagadnieniu temu poświęca się również osobny artykuł zatytułowany „Chwalić, komplementować, aprobować – cechy dystynktywne wybranych gatunków mowy pozytywnej oceny” (Wartecka 2017: 137-150)]⁷¹. Ograniczenie się natomiast do definicji pojęcia „Pochwała” i tego, co w obrębie tejże się definicji się znajduje, wynika z przyjętej w pracy strategii, która polega na tym, aby, kierując się potrzebą precyzji, nakreślić pole semantyczne pochwały przede wszystkim w oparciu o definicje słownikowe (o czym wspomina się w podrozdziale 2.2.). Niemniej

⁷⁰ W internetowym słowniku synonimów na witrynie Synonim.NET wyróżnia się około 200 synonimów słowa *pochwała* (z podziałem na 20 grup znaczeniowych): hasło *pochwała* w: <https://synonim.net/synonim/pochwała> (dostęp w dniu 27.12.2021).

⁷¹ W samym artykule autorka za najważniejsze uznaje wyodrębnienie cech dystynktywnych pochwały, komplementu i aprobaty [„Z badań wyeliminowałam pochlebstwo (charakteryzujące się wyraźną cechą różnicującą w postaci celu illokucyjnego przypodobania się) oraz przechwałkę (charakteryzującą się wyraźną cechą różnicującą w postaci nakierowania treści pozytywnej oceny sformułowanej przez nadawcę na niego samego). W badaniu nie uwzględniłam też gatunku *pozytywna ocena*, ponieważ tę nazwę uznałam za hiperonim pozostałych (Wartecka 2017: 138)].

jednak należy wspomnieć, że część pozostałych (niewspomnianych w niniejszym opracowaniu) synonimów słowa *pochwała* zostało przez naukowców uznanych za oddzielny gatunek mowy i doczekało się oddzielnych opracowań⁷².

2.3.1. Pochwała a pochlebstwo

Spśród wyszczególnionych potencjalnych gatunków mowy wyrażną cechą dystynktywną odznacza się pochlebstwo. Jest to cecha różnicująca w postaci celu illokucyjnego przypodobania się. W Rozdziale 1. wspomniano już o tym, że według M. Fedosûka uznanie pochlebstwa za odrębny gatunek mowy w ogóle nie jest możliwe. Według badacza bowiem, jedynie te wypowiedzi, które da się wyrazić za pomocą czasownika performatywnego, mogą zostać uznane za oddzielny gatunek mowy⁷³ (Fedosûk 1997a). W Rozdziale 1 przyrównano wyszczególniony przez M. Bachtina nadrzędny cel nadawcy wypowiedzi gatunkowej, jakim jest uczynienie swojej mowy zrozumiałą, do austinowskich warunków fortunności wypowiedzi. Warto jednak w kontekście tegoż celu przywołać też reguły konwersacyjne (zwane również maksymami konwersacyjnymi) Paula Grice'a (Grice 1980). Ponieważ pochlebstwo oparte jest na zniekształcaniu prawdy a nawet jej fałszowaniu, czyli na kłamstwie (Dawidziak-Kładocznà 2012: 67 za: Antas 1999) posługiwanie się nim narusza maksymę jakości konwersacji („nie mów tego, o czym sądzisz, że nie jest prawdą”). Niewiele

⁷² Przykładem może być tutaj gatunek laudacji, omówiony – w duchu metody tekstologii kontrastywnej – przez Annę Matuszewską [p.: Matuszewska A. (2011), Laudacje polskie i niemieckie – podobieństwa i różnice, [w:] Gatunki mowy i ich ewolucja, red. D. Ostaszewska, t. IV, s. 251-265, Katowice].

⁷³ Badacz nie stwierdza tego wprost, jednak sugeruje takie podejście przywołując [za: (Vendler 1985)] przykłady tzw. samobójstwa illokucyjnego, związanego z przyznaniem: „kłamię”, „naigrywam się” itd. W tym ujęciu użycie performatywu, tj. „chwalę” czy „aprobuję”, jest adekwatne do użytego gatunku, nie zdradza ukrytych zamiarów, które w tym przypadku nie występują. Nie oznacza to jednak, że każdy autonomiczny gatunek mowy realizowany jest poprzez użycie czasownika performatywnego. Zarówno w języku polskim, jak i w języku rosyjskim nie jest przyjęte formułowanie pochwał, które posiadałyby strukturę: „chwalę, że...”. Zwracają na to uwagę w swoich pracach m.in. B. Drabik (Drabik 2004: 15) oraz N. Bigunova (Bigunova 2014: 455).

zmienia tu fakt, że „maksym nie należy traktować jako czegoś, do czego zawsze musimy się stosować (Grębowiec 2013: 61 za: Grice 1980).” Naruszenie reguł P. Grice’a przyczynia się do powstawania implikatur konwersacyjnych, „możliwych zresztą do odczytania właśnie dzięki podświadomemu funkcjonowaniu owych reguł u wszystkich bez mała użytkowników języka” (Grębowiec 2013: 61). Sięganie przez mówiącego po implikaturę (tj. niedosłowny, pośredni sens wypowiedzenia np. aluzję, sugestię itp.) ma różne cele (zapewnienie bezpieczeństwa nadawcy wypowiedzi, uczynienie swojej wypowiedzi grzeczną i inne), jednak intencją nadawcy jest, aby mimo ukrycia sensu między wierszami został on przez odbiorcę odnaleziony i właściwie odczytany. Celem pochlebcy jest natomiast ukrycie swojego zamiaru. Wspomniano już w niniejszej pracy o tym, że użycie czasownika performatywnego w opisie aktu schlebiana, tj. powiedzenie „Schlebiam ci (za to), że..”, jest równoznaczne z odkryciem prawdziwego zamiaru nadawcy, a zatem dokonaniem działania, które J. L. Austin nazywa „illokucyjnym samobójstwem”. Jak też wspomniano – tego rodzaju wypowiedzi są według M. Fedosûka negatywnie oceniane społecznie, a zatem nie posiadają cech gatunkowych i występują przebrane w szaty innego gatunku. W przypadku pochlebstwa jest to szata pochwały – pochlebstwo jest stylizowane na pochwałę, ponieważ nadawca chce, aby odbiorca odczytał wypowiedź właśnie jako pochwałę.

2.3.2. Pochwała a przechwałka

Nieco więcej problemów co do swojej tożsamości gatunkowej sprawia rodzaj wypowiedzi będącej przechwałką. Na przykład A. Wierzbicka wymienia przechwałkę jako jeden z gatunków mowy (Wierzbicka 1983: 130). Ze zdaniem tym nie zgadza się M. Fedosûk, według którego przechwałka, podobnie jak i pochlebstwo, jest rodzajem wypowiedzi negatywnie ocenianym społecznie, a zatem świadome nazywanie za pomocą czasownika performatywnego swojej wypowiedzi („ja się przechwalam”) będzie takim samym samobójstwem illokucyjnym, jak przyznanie się do stosowania pochlebstwa (Fedosûk 1997a). O tyle jednak, o ile pochlebstwo można z powodzeniem ukryć pod postacią pochwały (forma pochwały i pochlebstwa jest przecież

taka sama, różni je tylko cel, który pozostaje w ukryciu), o tyle trudniej przyodziać przechwałkę w szaty innego gatunku. Charakteryzuje się ona oczywistą cechą różnicującą w postaci nakierowania treści pozytywnej oceny sformułowanej przez nadawcę na niego samego. Można przyznać rację M. Fedosûkowi co do negatywnej oceny społecznej przechwałki (również w przełożeniu na grunt języka polskiego), trudno się zgodzić z porównaniem konsekwencji użycia performatywów „przechwalam się” i „schlebiam”. W przeciwieństwie do zamiarów pochlebcy, intencje chwaliپیęty, choć niezbyt szlachetne, są przed odbiorcą odkryte. Spostrzeżenia te pozwalają na założenie, że przechwałka może istnieć jako samodzielny gatunek mowy.⁷⁴

2.3.3. Pochwała a aprobata⁷⁵

Pojęcie „Aprobata” pojawia się w polu semantycznym pojęcia „Pochwała” i na odwrót – pojęcie „Aprobata” eksplikowane jest w definicjach słownikowych za pomocą pojęcia „Pochwała” [„Aprobata” to: „uznanie czegoś za dobre, pochwała czegoś, zgoda na coś, przyzwolenie” (SJPSzym, t. I, s. 71), „uznanie czegoś za dobre, słuszne i godne poparcia, pochwała czegoś, zgoda na coś; akceptacja” (USJP⁷⁶), „uznanie czegoś za dobre, słuszne, godne poparcia i zgoda na to” (PWN⁷⁷), „uznanie czegoś za dobre i słuszne” (WSJP⁷⁸); „Aprobować” zaś oznacza: „uznawać coś za dobre, właściwe, pochwalać, zgadzać się na coś” (SJPSzym, t. I, s. 71), „uznawać coś za dobre, właściwe, pochwalać, zgadzać się na coś; akceptować” (PWN⁷⁹), „uznawać coś za dobre i słuszne i sądzić, że jest dobrze, że się to dzieje” (WSJP⁸⁰)]. W ujęciu M. Fedosûka aprobata nie może zostać uznana za niezależny gatunek mowy, ponieważ jest ona bliskim synonimem pojęcia „Pochwała”, różni

⁷⁴ W obszarze językoznawstwa polskiego publikowana została m.in. pracą Dariusza Galasińskiego, który spogląda na przechwałkę przez pryzmat aktu mowy (Galasiński 1992).

⁷⁵ O aprobacie jako akcie mowy kompleksowo pisze Artur Czapiga (Czapiga 2017).

⁷⁶ Hasło „aprobata” w: www.usjp.pwn.pl (dostęp w dniu 02.05.2017).

⁷⁷ Hasło „aprobata” w: www.sjp.pwn.pl (dostęp w dniu 11.02.2023).

⁷⁸ Hasło „aprobata” w: www.wsjp.pl (dostęp w dniu 11.02.2023).

⁷⁹ Hasło „aprobować” w: www.sjp.pwn.pl (dostęp w dniu 23.05.2017).

⁸⁰ Hasło „aprobować” w: www.wsjp.pl (dostęp w dniu 10.02.2023).

się jedynie tym, że pojęcie „Pochwała” oznacza wyższy, niż aprobata, stopień oceny. Niemniej jednak, według badacza, na poziomie konkretnych wyrażzeń trudno o wyszczególnienie cech, które mogłyby pomóc w odróżnieniu pochwały od aprobaty (Fedosûk 1997a). N. Bigunova, pragmatyngwistka publikująca m.in. w języku rosyjskim, nie uznaje aprobaty (ros. „Одобрение”) jako wypowiedzi, będącej w istocie pochwałą (pochwałą jednak o niższym stopniu oceny za jaką uważa ją M. Fedosûk). Według badaczki „Одобрение” jest wypowiedzią skierowaną na pozytywną ocenę obiektów nieożywionych i pojęć abstrakcyjnych (tj. przedmiotów, zjawisk przyrody i zjawisk pogodowych, jedzenia, idei, propozycji, wiadomości, tradycji itp.), pod warunkiem, że nie są one powiązane z odbiorcą wypowiedzi – jeśli tak jest, to ma się wtedy, według badaczki, do czynienia z komplementem (Bigunova 2016: 6). Z tego rodzaju wypowiedziami można spotkać się również w języku polskim (por. „Ale dzisiaj jest piękny dzień”⁸¹). Ocena zdarzeń, zjawisk, idei, przedmiotów itp. niepowiązanych z odbiorcą wypowiedzi będzie zatem aprobatą również dla użytkownika języka polskiego w myśl fragmentu definicji aprobaty jako: „uznania czegoś za dobre”. Aprobata będzie w tym użyciu występować jako oddzielny gatunek mowy, choć przyjmie postać i strukturę typową dla pochwały. To, co pozwoli ją od pochwały odróżnić to kontekst, a zwłaszcza cel illokucyjny nadawcy, który tylko po części pokryje się z celem illokucyjnym nadawcy pochwały – tj. będzie nim przekazanie informacji o pozytywnej ocenie przedmiotu, jednak bez elementu zmotywowania odbiorcy⁸² (będącego w przypadku pochwały „wytwórcą” ocenianej rzeczywistości) do kontynuowania podjętych działań lub trwania w przyjętych postawach, a także bez intencji sprawienia mu przyjemności, a tym samym (niekiedy) sprawienia przyjemności również sobie samemu.⁸³ Jest to jeden z aspektów aprobaty. Definicje słownikowe pojęcia „Aprobata” wskazują jednak również na jego inne wymiary. Przede wszystkim aprobata

⁸¹ Przykład zaczerpnięty z Narodowego Korpusu Języka Polskiego: <http://nkjp.pl/poliqarp/nkjp300/query/4/> (dostęp w dniu 12.05.2017).

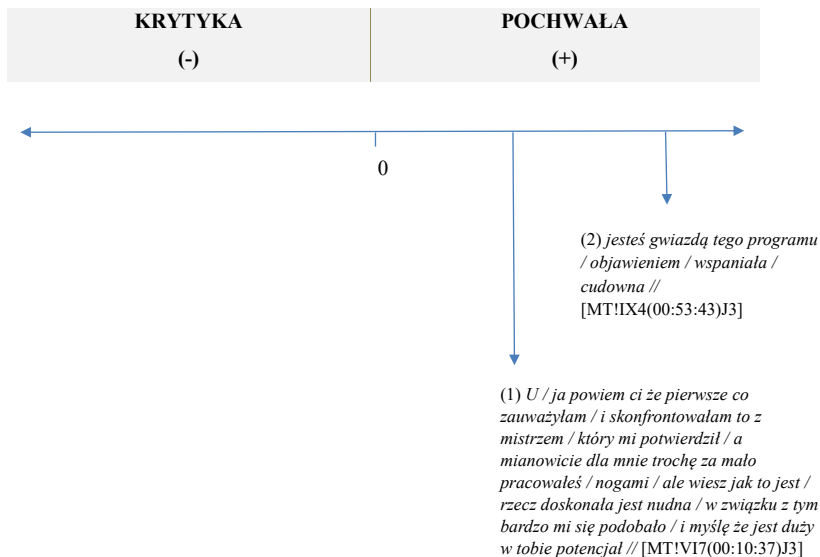
⁸² Realizacja tego celu illokucyjnego może mieć miejsce tylko wówczas, gdy nadawca i odbiorca wypowiedzi znajdują się względem siebie w relacji P1 (jak w przypadku wszystkich pochwał-komplementów). Kwestię tę omawia się nieco dalej.

⁸³ Zagadnienie struktury wypowiedzi chwalących oraz kontekstu (w tym kontekstu właściwego pochvale) porusza się w dalszej części pracy.

może być równa pochwałe – pochwałe o strukturze wskazującej na jej ukierunkowanie w stronę przedmiotu aprobaty (tego rodzaju pochwałę charakteryzują konstrukcje składniowe typu: „*to jest + przymiotnik nacechowany pozytywnie*”, a nie: „*jesteś + przymiotnik nacechowany pozytywnie*” – szczegółowiej konstrukcje te omawiane są w dalszej części pracy). W odróżnieniu jednak od aprobaty-gatunku, ma się w takim przypadku do czynienia z oceną zdarzeń, zjawisk, idei, przedmiotów itp. powiązanych z adresatem wypowiedzi chwalącej⁸⁴, który jest ich swoistym „wytwórcą”. Przedstawiona powyżej opinia M. Fedosûka wskazuje, że spogląda on podobnie na rosyjskie pojęcie „Одобрение” (jest to zresztą spojrzenie zgodne ze jego słownikową definicją⁸⁵). Czy polska aprobata jest podobnie jak „одобрение”, w myśl M. Fedosûka, pochwałą o niższym stopniu oceny? Pozostawia się tę kwestię otwartą. Faktem jest, że pochwała jest gatunkiem stopniowalnym, co można przedstawić za pomocą poniższego schematu:

⁸⁴ N. Bigunova uważa tego rodzaju wypowiedzi za komplement (Bigunova 2016: 6). Wypowiedzi takie mogą być jednak formułowane w sytuacji P2 (nawiązuje się do tego nieco dalej), dlatego autorka niniejszej pracy nie podziela tego stanowiska badaczki.

⁸⁵ Hasło „одобрение” w: Słownik Języka Rosyjskiego, red. Ożegov, Švedova Moskwa, 2006, s. 447.

Rys. 2. Gradualność wypowiedzi pozytywnie wartościującej na osi.

Przedstawione na powyższym schemacie wypowiedzi chwające charakteryzuje inny stopień intensywności, o czym decyduje przede wszystkim ekspresywność leksyki, a także obecność w pochwalę (1) komponentu krytyki. Schemat ten wskazuje jeszcze jeden istotny aspekt pojęcia „Aprobata” jako „zgody na coś, akceptacji”. Cechą aprobaty jest jej dwubiegowość – zastaną rzeczywistość można zaakceptować lub nie (inną kwestią jest, czy czyni się to z mniejszym lub większym entuzjazmem) – nie ma niczego pomiędzy (jeśli akceptuje się tylko wycinek ocenianej rzeczywistości, nie zgadzając się na jej pozostałą część, to ów wycinek nadal akceptowany jest w całości). Obecność krytyki w pochwalę nie może zatem determinować całości wypowiedzi, która nadal pozostaje pochwalę. Pochwalę (aprobata) wiąże się tu z aprobatą–działaniem, aprobatą mającą moc usankcjonowania nowego stanu rzeczy – można powiedzieć, że ten aspekt aprobaty występuje również w postaci oddzielnego gatunku mowy realizowanego w postaci aktu mowy za pomocą czasownika performatywnego („aprobuję” oraz

pokrewnych mu „zgadzam się”, „akceptuję” itp.).⁸⁶ Wyłania się w tym miejscu czwarty aspekt aprobaty jako procesu myślowego, albowiem jak już wspomniano przy interpretacji schematu przedstawiającego pole semantyczne pochwały – pochwała jest działaniem za pomocą języka odzwierciedlającym stan umysłowy mówiącego („uznawanie”), „uznać zaś za dobre” oznacza, zgodnie z definicją, „aprobować”. W tym sensie „aprobata” będzie synonimem „pochwały” jako „pochwalania”. Oprócz „pochwały” będącej „pochwalaniem” (tj. „uznawaniem”) wyróżnić można „pochwałę” jako „chwalenie”, to jest ubieranie stosunku psychicznego do ocenianej rzeczywistości w słowa. Zależność tę można przedstawić za pomocą zdania: „Pochwalam (aprobuję, uznaję), a w konsekwencji chwałę (wyrażam aprobatę / uznanie)”. Można zatem uznać, że aby zaistniała wypowiedź chwaląca, musi być ona poprzedzona myślą (aprobata). Aprobata w tym ujęciu nie jest już terminem oznaczającym wypowiedź, ale stanowi warunek zaistnienia pochwały.

2.3.4. Pochwała a komplement

Prawdopodobnie najwięcej problemów sprawia badaczom kwestia gatunkowości komplementu i jego relacji w stosunku do pochwały. Według N. Bigunovej większość badań prowadzonych poza obszarem badań nad językiem rosyjskim poświęconych jest komplementowi. Stwierdza ona: „[...] zagraniczni uczeni nie dokonują rozróżnienia pomiędzy pochwałą a komplementem, interpretując każdą wypowiedź chwalącą jako komplement. Wiąże się z tym brak zagranicznych badań poświęconych zwłaszcza aktowi pochwały” (Bigunova 2013: 7). Sytuację taką można zaobserwować m.in. w językoznawstwie polskim. B. Drabik, autorka cytowanego wielokrotnie w niniejszej pracy opracowania „Komplement i komplementowanie jako akt mowy i komunikatywna strategia”, stawia swoisty znak równości pomiędzy pochwałą a komplementem (analizowane przez autorkę wypowiedzi chwalące interpretowane są jako komplementy, natomiast leksem „pochwała” stosowany jest jako synonim terminu „komplement”). A. Wierzbicka, w elementarnym dla

⁸⁶ N. Bigunova uważa, że żaden z gatunków mowy pozytywnej oceny nie może zostać uznany za performatywny (Bigunova 2016). Stanowisko to uwypukla różnice pomiędzy polskim pojęciem „Aprobata” a rosyjskim pojęciem „Одобрение”.

polskiej genologii artykule „Genry mowy”, wymienia wśród gatunków mowy gatunek komplementu, o gatunku pochwały zaś nie wspomina. Obserwacje N. Bigunovej są zgodne z wnioskami, jakie wyciągnęła inna lingwistka publikująca w języku rosyjskim – Ruslana Serebrákova. W swojej rozprawie doktorskiej dokonała ona przeglądu stanu badań nad komplementem i pochwałą (Serebrákova 2002: 4-6). Bazując m.in. na ustaleniach badaczki, można wyróżnić dwa podejścia językoznawców do problematyki pochwały i komplementu jako aktu i gatunku mowy. Można nazwać je kolejno: 1) podejściem tożsamym [tj. podejściem, według którego badacze nie dokonują rozróżnienia pomiędzy pochwałą i komplementem, traktując je jako jeden i ten sam akt/gatunek mowy; (przedstawiciele podejścia tożsamego to m.in.⁸⁷: K. Sedov, V. Karasik, N. Rozanova i M. Kitajgorodskaâ, A. Mihalskaâ, I. Morozova, E. Petelina, M. Fedosûk, N. Arutûnova, I. D’âčkova, T. Šmelëva, K. Allan, K. Bach i M. Harnish, D. Burton, G. E., Henderson, C. Brown, E. Goffinan, T. Thomas, M. Clyne, F. Lenz, S. Levison, W. Lycan, M. L. Pratt, B. Drabik, A. Wierzbicka)] oraz 2) podejściem dyferencyjnym [tj. podejściem, według którego badacze dokonują rozróżnienia pomiędzy aktem/gatunkiem mowy pochwały i komplementu]; (przedstawiciele podejścia dyferencyjnego to m.in.⁸⁸: N. Formanovskaâ, V. Pankratov, M. Fedosûk, M. Kormilicina i G. Šam’enoza, J. Makarova, O. Issers, R. Serebrákova, S. Volykina, A. Kolegaeva, I. Bessonova)].

Pojęcie „Pochwała” pojawia się w definicji słownikowej pojęcia „Komplement”, który definiowany jest w języku polskim m.in. jako „uprzejma, często przesadna pochwała; pochlebstwo” (SJPSzym, t. I, s. 978) oraz jako „grzeckościowa pochwała wyglądu, zachowania lub postępowania jakiejś osoby” (WSJP⁸⁹). W zaktualizowanej wersji słownika języka polskiego PWN⁹⁰ z definicji komplementu usunięte zostało pochlebstwo, co ograniczyło znaczenie leksemu do „uprzejmiej, często przesadnej pochwały”, taką samą definicję podaje nam również USJP⁹¹.

Ponieważ pojęcie „Pochwała” występuje w polu semantycznym pojęcia „Komplement”, na co wskazują przytoczone definicje, warto przyjrzeć

⁸⁷ Opracowano częściowo na bazie pracy R. Serebrákovej.

⁸⁸ Jw.

⁸⁹ Hasło „komplement” w: www.wsjp.pl (dostęp w dniu 15.02.2023).

⁹⁰ Hasło „komplement” w: www.sjp.pwn.pl (dostęp w dniu 15.02.2023).

⁹¹ Hasło „komplement” w: www.usjp.pwn.pl (dostęp w dniu 02.05.2017).

się dokładniej pojęciu samego komplementu. Omówiono do tej pory czasowniki „pochwalić” / „chwalić” – można poddać podobnej analizie czasownik „komplementować”. Jest on nieobecny wśród haseł PWN⁹², co może wskazywać na rzadkość jego użycia⁹³. Definicję czasownika „komplementować” można znaleźć w USJP⁹⁴, w którym leksem ten, zaklasyfikowany do kategorii terminów książkowych, oznacza: „prawić komplementy, chwalić”. Leksem ten klasyfikowany jako przestarzały również w SJPSzym, a jego definicja jest tożsama z definicją w USJP (SJPSzym, t. I, s. 978). Warto ponadto przypatrzeć się definicjom leksemów pochodnych od rzeczownika „komplement”, tj.: „komplementciarz” i „komplementcista”. Leksem „komplementciarz” oznacza „człowieka lubiącego prawić komplementy; komplementcistę” (USJP⁹⁵), a bliskoznaczny leksem „komplementcista” oznacza „człowieka lubiącego prawić komplementy; pochlebcę” (SJPSzym, t. I, s. 978). SJPSzym wymienia ponadto leksem „komplementcik” będący zdrobnieniem rzeczownika „komplement” (SJPSzym, t. 1, s. 978). Istnienie w języku polskim zdrobnienia leksemu „komplement” może wskazywać na błahość komplementowanej rzeczywistości pozajęzykowej (występowanie zdrobnienia od rzeczownika „pochwała” wydaje się być w języku polskim rzadkością⁹⁶).

⁹² W słowniku tym odnotowano natomiast występowanie hasła w postaci czasownika zwrotnego, tj. „komplementować się”, które eksplikowane jest jako: „wzajemnie mówić sobie komplementy” (dostęp w dniu 15.02.2023).

⁹³ Występowania leksemu nie odnotowano również w: www.wsjp.pl w dniu 23.05.2017. Natomiast w dniu 15.02.2023 odnotowano w tym samym źródle wystąpienie hasła „komplementować” (eksplikowanego jako: „chwalić czyjś wygład, zachowanie lub postępowanie albo chwalić coś”).

⁹⁴ Hasło „komplementować” w: www.usjp.pwn.pl (dostęp w dniu 02.05.2017).

⁹⁵ Hasło „komplementciarz” w: www.usjp.pwn.pl (dostęp w dniu 02.05.2017).

⁹⁶ Tego rodzaju zdrobnienia nie odnotowano w zrównoważonej wersji Narodowego Korpusu Języka Polskiego (dostęp w dniu 15.02.2023; wyszukiwarka korpusowa IPI PAN), ani w żadnym z przytoczonych do tej pory słowników. Pojedynczy przykład użycia takiego leksemu znajduje się w pełnej wersji (1800M segmentów) NKJP (dostęp w dniu 15.02.2023; wyszukiwarka korpusowa IPI PAN). Jako ciekawostkę można też przytoczyć fakt, że leksem ten występuje w Słowniku języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego i występuje w nim pod dwoma znaczeniami: 1) z oznaczeniem jako użycie *rzadkie* – jako zdrobnienie od leksemu *pochwała*; 2) z oznaczeniem jako użycie *dawne* – jako synonim pogroźki, obrazy słownej lub niewłaściwego zachowania się wobec przeciwnika lub urzędnika sądowego [hasło „pochwałka” w: www.sjp.pwn.pl/doroszewski (dostęp w dniu 01.03.2023)].

Definiowanie pojęcia „Komplement” za pomocą terminu „pochwała” skłania do wysnuęcia wniosku, że każdy komplement jest pochwałą, ale nie każda pochwała jest komplementem. „Pochwała” w tym ujęciu wyłania się jako pojęcie szersze, można wyobrazić ją sobie jako zbiór wypowiedzi realizujący jej gatunkowy wzorzec, wśród których to wypowiedzi zawierają się również te, będące komplementami, tj. pochwałami posiadającymi specyficzne cechy (w ujęciu semantyki i leksykologii strukturalnej leksem „komplement” pozostawałby w takim przypadku w stosunku hiponimii do leksemu „pochwała”, ten ostatni zaś byłby hiperonimem pierwszego). O jakich specyficznych cechach mowa? W przytoczonych eksplikacjach komplementu „pochwała” pojawia się jako jego synonim, jednak definicje zwracają uwagę na jej przesadność oraz grzeczność. Definicja WSJP zwraca ponadto uwagę na rzeczywistość pozajęzykową, która jest za pomocą komplementu oceniania, na pierwszym miejscu stawiając wygląd (na pozostałych natomiast zachowanie i postępowanie).

Specyficzne cechy komplementu będącego pochwałą określonego typu uwydatniają się nie tylko w samych definicjach pojęć „Pochwała” i „Komplement”, lecz również w przykładach użycia danych leksemów towarzyszącym przeanalizowanym definicjom. Przyglądając się kolokacjom poszczególnych grup wyrazowych, można wyodrębnić poniższe połączenia wyrazowe⁹⁷ [niektóre z nich – te odnoszące się do pochwały – zostały już wymienione w podrozdziale 2.2. (poniżej przedstawia się je ponownie – kontrastywnie do połączeń wyrazowych odnoszących się do komplementu)]:

- Komplement może być: zdawkowy, uprzejmy, przesadny, zdawkowy, grzecznościowy, duży, największy, wielki, miły, najpiękniejszy, piękny, słodki, wspaniały, wyszukany, zgrabny, zręczny, najwyższy, prawdziwy, niezasłużony, banalny, dwuznaczny;
- Komplement można: powiedzieć (komuś), prawić (damom);
- Komplement można: powiedzieć dziewczynie;
- Komplementować można: damy, jakieś osoby;
- Komplement odnosi się do: wyglądu, zachowania, postępowania;
- Pochwała może być: zasłużona, wielka, przesadna, niezasłużona, ustna, na piśmie;

⁹⁷ Opracowano na podstawie przykładów użycia leksemów podanych w analizowanych definicjach zaczerpniętych z SJPSzym, PWN, WSJP, USJP (dostęp do stron internetowych w dniu 02.05.2017).

- Pochwała może być: rozumu, (czyjejs) pracowitości, prawości;
- Pochwały można: być chciwym, żądnym;
- Pochwałę/ą można: otrzymać, zyskać (od kogoś), obsypać / w pochwałach można: przesadzać / na pochwałę można: zasłużyć;
- Pochwalić można za/pochwała może być za: za dzielność, za odwagę, za pilność, za punktualność;
- Pochwalić/chwalić można: ucznia, dziecko;
- Pochwalić/chwalić można: przed całą klasą;
- Chwalić można: czyjąś gospodarność, Boga;
- Chwalebny/a/e może być: zwyczaj, praca dla innych, zamiary, a także śmierć, blizny, rany;
- Komplement (kolokacje czasownikowe): (być) łasym na komplementy; oczekiwać komplementu; słuchać, wysłuchać/wysłuchiwać komplementów; nie szczędzić komuś komplementów; powtórzyć/powtarzać, przyjąć/przyjmować komplement; mówić, powiedzieć komplement; prawić, robić komplementy; szeptać, słyszeć, usłyszeć komplementy; obdarzyć/obdarzać kogoś komplementem; obsypać kogoś komplementami; zacząć/zaczynać od komplementów; zareagować na komplement; reagować na komplementy; dziękować za komplement; uznać coś za komplement;
- Pochwała (kolokacje czasownikowe): (być) chciwym, żądnym pochwał; zyskać pochwałę od kogoś; obsypywać kogoś pochwałami; przesadzać w pochwałach; zasłużyć na pochwałę.

Analiza definicji pojęć „Pochwała” i „Komplement” wraz z towarzyszącymi im przykładami użycia i kolokacjami ukazuje na możliwość dwojakiego spojrzenia na pochwałę. Z jednej strony komplement równa się pochwałę (komplement podobnie jak pochwała może odnosić się do zachowania, postępowania jakiejś osoby; może podobnie jak pochwała, być przesadny, wielki, niezasłużony; można go komuś powiedzieć, podobnie jak pochwałę, która może być ustna; można być łasym na komplementy, podobnie jak chciwym, żądnym pochwał; można obsypać kogoś pochwałami, tak jak i obsypać komplementami; komplementy można usłyszeć, tak jak i uzyskać pochwałę). Komplement może też być traktowany jako pochwała, ale pochwała, jak stwierdzono wcześniej, o specyficznych cechach (komplementy/komplementy można prawić damom, dziewczynie; komplement odnosi się m.in. do wyglądu i ma związek z grzecznością). Natomiast charakterystycz-

ne cechy pochwały, które nie znalazły się w definicjach i przykładach użycia leksemu „komplement” i jego derywatów, są następujące: 1) pochwalić można nie tylko kogoś, ale również coś (pochwała rozumu), 2) pochwała może być na piśmie. Znamienna w przypadku pochwały jest także ilość i jakość czynów oraz postaw, za które można zostać pochwalonym. Wśród tych wymienionych w przykładach użycia są to: pracowitość, prawość, dzielność, odwaga, pilność, punktualność, gospodarność. Godne pochwały (tj. chwalebne) mogą być również tak ważne zjawiska, jak (poniesiona) śmierć, (odniesione) blizny czy rany.

Zjawisko koła w definiowaniu pojęcia „Komplement” („Compliment”) za pomocą pojęcia „Pochwała” („Praise”) można zaobserwować również w języku angielskim (OED).⁹⁸ Podobnie, jak w języku polskim, w definicjach angielskich odpowiedników omawianych pojęć da się wyodrębnić cechy dystynktywne komplementu (m.in. jego aspekt grzecznościowy). Rosyjski odpowiednik pojęcia „Pochwała” jest natomiast nieobecny w definicji rosyjskiego pojęcia komplementu (SJR). Być może jest to jedna z przyczyn, ze względu na które badacze z obszaru językoznawstwa rosyjskiego tak często dokonują rozróżnienia pomiędzy pochwałą a komplementem, traktując je jako oddzielne gatunki / akty mowy [wspomniane już obserwacje N. Bigunovej i R. Serebrákovej pozwalają na wysunięcie wniosku, że badacze z kręgu językoznawstwa rosyjskiego, którzy widzą potrzebę rozróżnienia pomiędzy pochwałą i komplementem jako gatunkiem (a zarazem aktem mowy), stanowią liczną grupę⁹⁹]. Warto przyjrzeć się punktom styczonym oraz różnicom pomiędzy pochwałą a komplementem, nie przesądzając *a priori* o ich odrębności genologicznej.

Pochwałę i komplement można przeanalizować pod kątem trzech aspektów gatunkotwórczych, tzn. pod kątem: 1) charakterystyki ocenianego i ocenianego (oraz relacji między nimi); 2) podmiotu i przedmio-

⁹⁸ Hasło „compliment” w: <https://en.oxforddictionaries.com/> (dostęp w dniu 16.05.2017).

⁹⁹ Istnienie znaczących teorii dotyczących gatunków mowy w obszarze językoznawstwa rosyjskiego zachęca do prób przełożenia ich na grunt badań nad językiem polskim. Istotną okolicznością przemawiającą za dokonaniem tego rodzaju działania jest podobieństwo definicji słownikowej leksemu „pochwała” i jego rosyjskiego odpowiednika «похвала» (Ożegov, Švedova 2006: 573), co może wskazywać na porównywalny Językowy Obraz Świata rodzimych użytkowników języka polskiego oraz języka rosyjskiego w obszarze wypowiedzi pozytywnej oceny.

tu oceny; 3) celu illokucyjnego. Jest możliwe, w oparciu o te aspekty, sformułowanie następujących szczegółowych pytań badawczych: 1) Kto ocenia i kto jest ocenianym?; 2) Co jest oceniane?; 3) Jaki cel ma ocena w przypadku każdego z analizowanych gatunków mowy?

Analizując gatunki mowy pozytywnej oceny, można dostrzec dwa typy relacji pomiędzy oceniającym a ocenianym charakteryzujące każdy z tych gatunków: relację, w której odbiorca komunikatu językowego jest jednocześnie adresatem jego treści (P1), oraz relację, w której odbiorca komunikatu językowego nie jest adresatem treści tego komunikatu (P2). Według M. Fedosûka gatunek pochwały charakteryzować może zarówno relacja P1, jak i P2 (Fedosûk 1997a). Definicje słownikowe pojęcia „Pochwała” oraz pojęć z nim związanych wskazują *implicite* na fakt występowania tego rodzaju relacji między chwalącym a chwalonym również w języku polskim. Jak już wspomniano, „chwalić” to: „mówić o kimś, o czymś z uznaniem, aprobatą; oceniać dodatnio” (SJPSzym, t. I, s. 284), a zatem niekoniecznie adresować wypowiedź bezpośrednio do osoby ocenianej, lecz bezwzględnie na jej temat. Za możliwość sformułowania przez nadawcę pochwały na temat adresata zarówno bez obecności adresata (P2), jak i bezpośrednio do niego (P1) odpowiada cel illokucyjny, który zostanie osiągnięty w obu tych przypadkach – jest nim przekazanie merytorycznej oceny na temat podmiotu (przedmiotu) oceny.¹⁰⁰ Według wielu językoznawców rosyjskich jest to główny, choć nie jedyny, cel illokucyjny pochwały (Sedov 2011¹⁰¹; Bigunova 2013; Serebrákova 2002: 93). Realizacja większości pozostałych ważniejszych celów illokucyjnych pochwały możliwa jest jedynie w przypadku wystąpienia relacji P1. Jednym z takich celów jest cel zmotywowania adresata pochwały do kontynuowania i doskonalenia prezentowanych zachowań lub trwania w przyjętych postawach: „chwalę, ponieważ dla adresata będzie to bodziec, który zachęci go do dalszego rozwoju” (Kormilicina, Šam’enova 1999¹⁰²). Pochwała traktowana jest też jako

¹⁰⁰ O różnicach pomiędzy podmiotem a przedmiotem oceny wspomina się w dalszej części rozdziału.

¹⁰¹ Brak podanych stron dla danej pozycji – wersja czasopisma online: URL: <http://www.sgu.ru/structure/philological/linghist/sbornik-zhanry-rechi/materialy-vypuskov/vypusk-7> (dostęp w dniu 19.05.2023).

¹⁰² Brak podanych stron dla danej pozycji – wersja czasopisma online: URL: <http://www.sgu.ru/structure/philological/linghist/sbornik-zhanry-rechi/materialy-vypuskov/vypusk-2> (dostęp w dniu 19.05.2023).

nagroda: „chwałę, ponieważ uważam, że człowiek na to zasłużył” (Kormilicina, Šam’anova 1999). Na możliwość tego rodzaju użycia gatunku pochwały na gruncie języka polskiego wskazują przykłady do definicji leksemu pochwała: zasłużona [...], niezasłużona pochwała; [...] zasłużyć na pochwałę (SJPSzym, t. II, s. 717). Oprócz relacji nadawca-odbiorca, które pojawiają się w każdym procesie komunikacji międzyludzkiej, ważne jest także społeczne położenie względem siebie osoby chwalonej i chwalonej. Aby pochwała była fortunna, nie była porażką komunikacyjną, a dany cel illokucyjny został osiągnięty, podmiot chwalonej musi posiadać swojego rodzaju „upoważnienie” do oceniania podmiotu chwalonego. Upoważnienie to może być związane z posiadaniem przez nadawcę wypowiedzi odpowiedniej wiedzy i doświadczenia, co z reguły wiąże się z wyższą pozycją hierarchiczną podmiotu chwalonego względem podmiotu chwalonego. „Chwalić może tylko człowiek, który zajmuje pod względem hierarchicznym i intelektualnym pozycję wyższą. Pochwała osoby znajdującej się na poziomie równym bądź niższym może być odebrana negatywnie. Może ona spowodować frustrację, poniżyć” (Sedov 2011). Chwalić, to w większości przypadków wyrażać aprobatę z perspektywy osoby stojącej wyżej (Kormilicina, Šam’anova 1999). Obecność pochwał w korpusie utworzonym w oparciu o materiał konkursu telewizyjnego wskazuje na jeszcze jeden czynnik, który upoważnia nadawcę do chwalenia – jest nim fakt pełnienia w danej sytuacji komunikacyjnej funkcji obligującej do wystawiania ocen i komentarzy.

Relacje oceniający-oceniany w przypadku komplementu determinuje główny cel illokucyjny tego gatunku mowy, jakim jest sprawienie przyjemności odbiorcy (Wierzbicka 1983: 130). Cel ten zostaje osiągnięty dzięki zmianie emocjonalno-psychologicznego stanu adresata, co możliwe jest jedynie w przypadku, kiedy odbiorca komunikatu komplementu jest tożsamy z adresatem jego treści (P1). Psycholingwistyczne aspekty funkcji, jaką pełni komplement, są jednak o wiele bardziej złożone. Prawdziwym celem zmiany emocjonalno-psychologicznego stanu adresata komplementu, której skutkiem jest wywołanie u tegoż adresata poczucia przyjemności, może być (choć nie musi) wzbudzenie w adresacie pozytywnych emocji względem nadawcy komplementu. Konstantin Sedov pisze o tym w sposób następujący: „[...] komplement jest nie tylko środkiem, który służy sprawieniu przyjemności rozmówcy,

lecz również sposobem na przypodobanie się, wzbudzenie u rozmówcy pozytywnych emocji względem nadawcy wypowiedzi” (Sedov 2011). Niektórzy badacze nie zgadzają się z tym twierdzeniem, ponieważ uważają oni komplement za przejaw życzliwości niezwiązany z pobocznymi celami (Kormilicina i Šam’enoŭa 1999). Oba podejścia zachęcają do przedstawienia komplementu w postaci skali, na jednym z końców której następuje przeistoczenie się komplementu w pochlebstwo. Tego rodzaju wyobrażenie uzasadnia obecność pojęcia „Pochlebstwo” w polu semantycznym komplementu (SJPSzym, t. I, s. 978). Nieliczni językoznawcy, tj. Margarita Kormilicina i Galiâ Šam’enoŭa, są zdania, że społeczne położenie i role, jaką pełnią partnerzy komunikacji, w przypadku komplementowania nie mają znaczenia (Kormilicina i Šam’enoŭa 1999). Większość badaczy przychyliła się jednak do opinii M. Fedosûka, według którego „komplement [...] można odróżnić od pochwały jedynie wzięwszy pod uwagę sytuację komunikacyjną, osoby uczestników komunikacji, ich płeć i relacje między nimi” (Fedosûk 1997b: 113). Według badacza: „Komplementy możliwe są [...] tylko w sytuacjach, gdy status mówiącego i słuchającego jest równy. Pozytywna ocena studenta wyrażona przez nauczyciela nie może być nazwana komplementem, tak jak (nie może nim zostać nazwana) podobna ocena wyrażona przez ucznia w stosunku do nauczyciela. Oczywiście nauczyciel może powiedzieć komplement swojej studentce, lecz tego rodzaju komplement wychodzić będzie za ramy tej sfery, w której mówiący i słuchająca znajdują się w relacji nauczyciel-student” (Fedosûk 1997a). K. Sedov uważa natomiast, że „równość hierarchiczna”, jako warunek realizacji komplementu, nie musi posiadać charakteru oficjalnego. „Aby sformułować komplement, nadawca powinien poczuć, że jest równy adresatowi na jednej z płaszczyzn życia, na jednej ze społecznych sfer: intymno-osobistej, zawodowej, codziennej itd.” (Sedov 2011).

Wypowiedzi chwalące i komplementujące analizowane są na potrzeby niniejszej pracy wyłącznie w kontekście dyskursu interpersonalnego.¹⁰³ Oznacza to, że adresatem ich treści jest zawsze osoba bądź

¹⁰³ W niniejszej pracy pomija się pochwały nakierowane na tzw. *quasi-adresata* (Dáčkova 1998), tj. niemowlęta czy zwierzęta domowe. Pominięte zostały również pochwały (aprobata) zjawisk przyrody i przedmiotów oraz Boga i bytów transcendentnych (ma się w tym przypadku do czynienia z drugim znaczeniem pojęcia „Pochwała” – aktem oddawania czci i chwały) itp.

grupa osób poddawanych ocenie. W rzeczywistości jednak chwali się i komplementuje ze względu na coś, można zatem powiedzieć, że bezpośrednim „adresatem” treści wypowiedzi chwalącej i komplementującej jest pewna rzeczywistość pozajęzykowa stanowiąca obiekt oceny (przedmiot) realizowana bądź właściwa osobie lub grupie osób (podmiotowi). Owa rzeczywistość pozajęzykowa jest wartością i uwidacznia aspekt aksjogenologiczny oceniających gatunków mowy. Wartość ta nie jest jednakowa dla gatunku pochwały i komplementu, a jej istota – inna w przypadku obu gatunków mowy – jest cechą różnicującą te gatunki. Już same przykłady towarzyszące definicji pojęcia „Pochwała”, tj. pochwała rozumu, czyjejś pracowitości, prawości; pochwała za dzielność, za odwagę; zasłużyć na pochwałę (SJPSzym, t. II, s. 717), określają rzeczywistość pozajęzykową ocenianą za pomocą pochwały jako ważką. Jej przypisanie danemu podmiotowi zazwyczaj związane jest z podjęciem przez ten podmiot pewnego trudu. Analiza R. Serebrákovej wykazała, że trzema najczęstszymi przedmiotami oceny w przypadku pochwały są: zrealizowane działania, profesjonalizm lub konkretne uzdolnienia, charakter i moralność (Serebrákova 2002: 103). Komplement zaś nakierowany jest na 1) ocenę wyglądu zewnętrznego, a także na 2) ocenę profesjonalizmu lub konkretnych uzdolnień oraz na 3a) ogólną ocenę człowieka (w obszarze komunikacji rosyjskojęzycznej) i na 3b) ocenę wewnętrznych zalet moralnych człowieka (w obszarze komunikacji anglojęzycznej) (Serebrákova 2002: 163). Na właściwość komplementu jako gatunku mowy oceniającego m.in. wygląd zewnętrzny wskazują też wymienione definicje słownikowe polskiego pojęcia „Komplement”, tj.: „grzecznościowa pochwała wyglądu, zachowania lub postępowania jakiejś osoby” itp.

Wspomniano uprzednio, że mimo wyraźnych cech dystynktywnych pojęcia „Komplement”, jakie pojawią się w jego definicjach słownikowych, akt/gatunek mowy pochwały traktowany jest często przez lingwistów jako tożsamy z aktem/gatunkiem mowy komplementu. Sam fakt obecności pojęcia „Pochwała” w polu semantycznym pojęcia „Komplement” może być jedną z przyczyn tego stanu rzeczy. Znamienny jest fakt, że badacze reprezentujący tzw. podejście tożsame interpretują zazwyczaj wypowiedzi chwalące jako komplementy, nie obserwuje się jednak tendencji do interpretowania komplementów jako pochwał. Jest to o tyle zaskakujące, że to właśnie pojęcie „Pochwała”

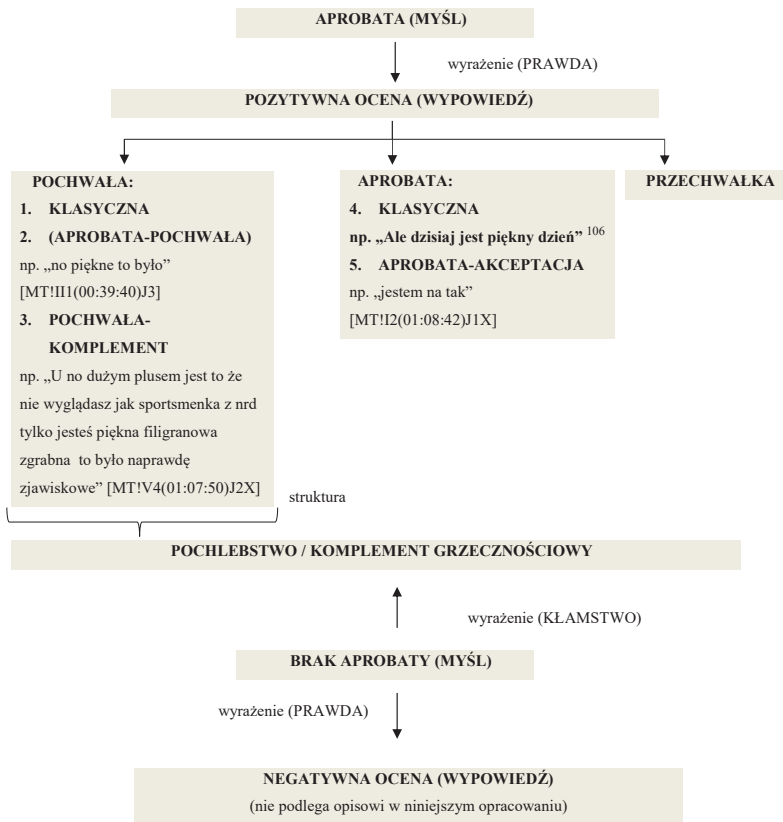
pojawia się w definicji „Komplementu”, nie zaś na odwrót (w ten sam sposób definiowane jest w języku angielskim przytoczone już pojęcie „Compliment”). Komplement można uznać zatem za pochwałę (a dokładniej: jej wariant). Z tego też względu, na potrzeby niniejszej pracy, przyjmuje się, że komplementy (posiadające strukturę równą strukturze pochwały¹⁰⁴) stanowią elementy zbioru pochwał, są zatem pochwałami i jako pochwały zostaną ujęte w korpusie i poddane analizie.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Zagadnienie struktury pochwały porusza się szerzej w dalszej części pracy.

¹⁰⁵ Ponieważ komplement jest pochwałą (a jednak pochwałą o specyficznych cechach) dla rozróżnienia między sobą poszczególnych wypowiedzi chwalebnych można umownie mówić np. o „pochwale klasycznej” oraz „pochwale-komplementu” (terminologia stworzona przez autorkę opracowania). Podczas przeprowadzania analizy genologicznej *Metodą Trzech Sit* nie dokonuje się zaproponowanego rozróżnienia.

2.3.5. Zestawienie tzw. „wypowiedzi pozytywnej oceny”

Na podstawie powyższego można wyszczególnić następujący schemat gatunków wypowiedzi pozytywnej oceny:

Rys. 3. Schemat przedstawiający podział na gatunki pozytywnej oceny

W powyższym schemacie na pierwszy plan wysuwa się zagadnienie szczerości (i nieszczerości) formułowanego komunikatu. Pochlebstwo jest kłamstwem (z perspektywy pochlebcy można powiedzieć: „mówię nie

¹⁰⁶ Przykład zaczerpnięty z Narodowego Korpusu Języka Polskiego: <http://nkjp.pl/poliqarp/nkjp300/query/4/> (dostęp w dniu 12.05.2017).

to, co w rzeczywistości myślę”) i oszustwem („posługuję się strukturą chwaleń, bo chcę, żebyś poczuł się chwalony, jednak moje cele nie są celami właściwymi pochwały, a fakt ten ma być przed tobą skryty”). Nasuwa się pytanie, jak w związku z tym traktować fakt, że w niektórych definicjach słownikowych pojęcia „Komplement” pojawia się pojęcie „Pochlebstwo” (pochwała-komplement, jak wynika z zaprezentowanego schematu, jest bowiem komunikatem szczerym)? B. Drabik patrzy na komplement w swoim opracowaniu m.in. przez pryzmat modelu kategorii radialnej Lakoffa, opartego na kategoryzacji przez prototyp i zasadę podobieństwa rodzinnego (Drabik 2004: 9). Badaczka pisze o tym, że nawiązaniem do klasycznej teorii kategoryzacji jest propozycja J. R. Searle’a, który proponuje, aby akty mowy analizować poprzez ustalenie „warunków koniecznych i wystarczających do ich fortunnego wyrażenia (Drabik 2004: 21). Według lingwistki jednym z takim warunków w przypadku komplementu jest warunek: „to, co nadawca mówi na temat odbiorcy, jest faktycznie zgodne ze stanem mentalnym nadawcy”, a także warunek: „nadawca wypowiada komunikat z własnej nieprzymuszonej woli” (Drabik 2004: 22). B. Drabik zauważa jednak: „często wypowiadamy komplementy nie z własnej woli i chęci, ale powodowani obowiązującym rytuałem i wymogami grzeczności. Podobnie warunek szczerości nie znajduje realizacji we wszystkich aktach komplementowania (Drabik 2004: 22). Z pomocą w tej sprzeczności przychodzi badaczce kognitywna kategoria traktująca akt mowy jako kategorię rozmytą, opartą na prototypowych właściwościach i zasadzie podobieństwa rodzinnego (Drabik 2004: 23). Badaczka pisze, za Romanem Kaliszem, że rozwiązaniem problemu jest „nie osłabiać ani nie rezygnować całkiem z warunków Searle’a, a potraktować je nie jako „warunki konieczne i wystarczające”, ale właściwości prototypowe aktu”, zaś, według autorki, „tego typu ujęciu odpowiada najbardziej zaproponowany przez Lakoffa model kategorii radialnej [...]” (Drabik 2004: 23). W niniejszej pracy proponuje się nieco inne spojrzenie na tę kwestię. Jak wcześniej wspomniano, komplement może zostać przedstawiony w postaci skali, na jednym z końców której następuje przestoczenie się komplementu w pochlebstwo. Sprawia to jednak pewien kłopot, albowiem pochwała zbudowana jest na prawdzie, pochlebstwo zaś na kłamstwie. Z tego też względu, jako rozwiązanie, proponuje się podział na pochwałę-komplement (mieszczący się w zbiorze pochwał)

oraz tzw. komplement grzecznościowy. Podsumowując: celem pochwały klasycznej jest przekazanie merytorycznej oceny oraz (jeśli jest kierowana bezpośrednio do adresata pochwały) zmotywowanie adresata pochwały do kontynuowania i doskonalenia prezentowanych zachowań lub trwania w przyjętych postawach poprzez wytworzenie w nim pewności co do prawdziwości przekazywanego komunikatu, a także poprzez utwierdzenie w celowości, wartości i znaczeniu podejmowanych działań lub przyjmowanych postaw. Pomniejszym celem illokucyjnym pochwały klasycznej jest sprawienie przyjemności odbiorcy, a nawet samemu sobie (choć należałoby tu raczej mówić o efekcie perlokucyjnym). Celem pochwały-komplementu jest natomiast sprawienie adresatowi przyjemności i wzbudzenie w nim pozytywnych emocji, co może (choć nie musi) być powodowane chęcią przypodobania się. Cele, zarówno pochwały klasycznej, jak i pochwały-komplementu, składają się na cele illokucyjne gatunku pochwały. Komplement grzecznościowy zaś zbudowany jest na kłamstwie, a jego głównym celem jest zachowanie dobrej atmosfery pomiędzy rozmówcami.

W obszarze zainteresowań, z punktu widzenia badań będących przedmiotem niniejszej pracy, znajduje się zarówno „pochwała-klasyczna”, jak i „pochwała-komplement” [podział ten (teoretyczny) służy szerszemu nakreśleniu istoty chwalenia i nie będzie dalej stosowany w części praktycznej pracy (tj. analizie wypowiedzi przy pomocy *Metody Trzech Sit*)]. Warto też zaznaczyć, że wypowiedzi pozytywnej oceny wchodzące w skład *korpusu wstępnego* padają w kontekście konkursu – można więc założyć, że większość z nich mówiona jest w celu przekazania merytorycznej oceny (taka jest rola ich nadawców – jurorów).

2.4. Struktura i postaci pochwał

R. Serebrákova spogląda na komplement i pochwałę z perspektywy pragmatyngwistycznej jako na dwa oddzielne akty mowy, definiując komplement jako: „aprobujący fatyczny akt mowy, ukierunkowany na wyzwolenie emocjonalnej reakcji odbiorcy, charakteryzujący się subiektywnością oceny, niewielką przesadą w przedstawieniu pozytywnych cech rozmówcy, podwyższoną emocjonalnością (Serebrákova 2002: 19), pochwałę zaś jako: „aprobujący informacyjny akt mowy mający

cel przedmiotowy i charakteryzujący się obiektywnością, w większości przypadków krótką formą wyrażenia i standartowością” (Serebrákova 2002: 19). Według badaczki wypowiedź chwaląca zazwyczaj nie pociąga za sobą odpowiedzi adresata¹⁰⁷, a „jeśli rozmówca czuje potrzebę odpowiedzenia na pochwałę, to znaczy, że uważa ją za komplement” (Serebrákova 2002: 157). R. Serebrákova podkreśla, że „pomiędzy pochwałą, a komplementem nie ma wyraźnej granicy, ponieważ w odpowiednich warunkach pochwała może przejmować cechy komplementu” (Serebrákova 2002: 157), np. stosowanie superlatywów i ekstremalnego stopnia oceny może nadać pochwałę wysoką emocjonalność.

Mówiąc o pochwalę jako o wypowiedzi zazwyczaj krótkiej i standardowej, R. Serebrákova ma na myśli rodzaj wyrażen, które można odnaleźć również w języku polskim. Są to m.in. wyrażenia typu: „super”, „bardzo dobrze”, „brawo”, „zuch chłopak”, „tak trzymać” itd. Wiele z nich obecnych jest w *korpusie wstępnym* – niekiedy funkcjonują one samodzielnie, tworząc pełną i zamkniętą wypowiedź w ujęciu bachtinowskim, innym razem zaś – stanowią jedynie fragment bachtinowskiej wypowiedzi, jednak ich obecność jest ważna, albowiem stanowi informację, że wypowiedź, w której się znajdują, może być wypowiedzią chwalącą. W tak rozumianych pochwałach brak *wyraźnego komponentu aksjologicznego* – oczywiście sama wypowiedź jest aksjologicznie nacechowana dodatkowo, nie wiadomo jednak, jaka wartość stanowi przedmiot pozytywnej oceny, ponieważ wypowiedź takiej informacji nie zawiera. Taką informację można odnaleźć natomiast w podanych przez badaczkę przykładach komplementów, które przedstawia ona jako wypowiedzi o znacznie bardziej złożonej strukturze, zarówno pod względem długości, jak i zawartych w nich informacji.

Obecność informacji o wartościach, ze względu na które nadawca wypowiedzi dokonuje pozytywnej oceny, charakteryzuje również komplementy w ujęciu B. Drabik. Według badaczki „spotykamy się z bardzo różnymi, czasem nietypowymi i niepowtarzalnymi, formami komplementów, ale z drugiej strony jesteśmy w stanie wskazać także grono formuł standardowych i najczęściej używanych [...]” (Drabik 2004: 82). Badaczka, korzystając m.in. z ustaleń Jolanty Antas, prezentuje

¹⁰⁷ Chodzi o odpowiedź w postaci typowej repliki dialogowej posiadającej swoje nacechowanie gatunkowe, a nie o *współodpowiadające rozumienie* w ujęciu M. Bachtina.

najpopularniejsze formuły komplementowania. W przypadku większości komplementów przyjmujących standardowe formy łatwo o uchwycenie komponentu aksjologicznego, tj. wartości, która skłoniła nadawcę do realizacji pozytywnej oceny. Są to m.in. komplementy realizowane według klucza: (1) „*jestes'*”¹⁰⁸ + *przymiotnik nacechowany dodatnio*¹⁰⁹ (np. „Jesteś sympatyczna i zabawna”), (2) „*jestes'*” + *rzeczownik z określającym go pozytywnie nacechowanym przymiotnikiem/sam pozytywnie nacechowany rzeczownik* (np. „Jesteś wspaniałym przyjacielem”/„Jesteś pięknoscia”), (3) „*Wyglądasz*” + *przysłówek nacechowany pozytywnie* („Wyglądasz świetnie” lub „Wyglądasz niezwykle elegancko”), (4) „*Lubię*”¹¹⁰ *twoje/u ciebie/jak ty...*” (np. „Lubię twój uśmiech” lub „Podoba mi się twoja naturalność”), (5) „*Masz*” + (*co?*) – *rzeczownik określany dodatnio nacechowanym przymiotnikiem/sam rzeczownik nacechowany dodatnio* (np. „Masz ładną twarz” lub „Masz talent”), (6) *pozytywnie nacechowany przymiotnik* + „*z ciebie*” + *rzeczownik/pozytywnie nacechowany rzeczownik* + „*z ciebie*” (np. „Bardzo radosna z ciebie niewiasta”/„Wspaniały z ciebie kompan”). Komponent aksjologiczny można znaleźć także w komplementach, których formułę B. Drabik określa jako (7) „pozytywne wartościowanie pewnych umiejętności partnera, działań, które wykonuje on świadomie bądź nieświadomie (zaliczają się do tej grupy także akty opisujące wrażenie, jakie wywiera na nadawcy)” (Drabik 2004: 86) – formuły te złożone są z czasownika, wskazującego na czynność / umiejętność / zachowanie odbiorcy, i zazwyczaj obok tego czasownika występuje dodatnio nacechowany przysłówek (np. „Wzbudzasz w ludziach ciepłe emocje” lub „Świetnie gotujesz”), a także w bliskim komplementom z grupy (7) wypowiedziach, których formułę badaczka określa jako (8) chwalenie wyników jakiejś działalności odbiorcy (np. „Ugotowałaś pyszną zupę”/„Piękne są te rzeźby pana”).

B. Drabik nie dokonuje w swojej pracy typologii komplementów ze względu na przedmiot oceny. Aspekt ten jest ważny dla R. Serebrakovej, według której w języku rosyjskim i angielskim najczęściej spotyka

¹⁰⁸ Oraz inne formy czasownika „być” (teraźniejsze i przeszłe, z wyłączeniem przyszyłych, które mogą wskazywać na gatunek mowy prognozy/przewidywania). Zasada ta dotyczy wszystkich przytoczonych struktur.

¹⁰⁹ Schemat może zawierać drobne modyfikacje, np. wzmocnienia, tj. przysłowki itp. (Drabik 2004: 83). Dotyczy to wszystkich przytoczonych struktur.

¹¹⁰ Lub inny czasownik o dodatnim nacechowaniu (Drabik 2004: 84).

się komplementy poświęcone ogólnemu wyglądowi zewnętrznemu człowieka (Serebrâkova 2002: 162), pochwały zaś – zrealizowanym czynom (Serebrâkova 2002: 166). Jak już wspomniano, B. Drabik nie dokonuje jednak rozróżnienia pomiędzy komplementem a pochwałą (co czyni R. Serebrâkova). Polska lingwistka w swojej pracy poświęconej komplementowaniu wielokrotnie stosuje pojęcia „Pochwała” i „Chwalenie” zamiennie z pojęciami „Komplement” i „Komplementowanie”. Pozwala to na założenie, że gatunek komplementu (choć badaczka nazywa go aktem) jest dla uczoney w zasadzie tożsamy z gatunkiem pochwały. Ma to istotne znaczenie przy powoływaniu się na badania B. Drabik dla celów niniejszej pracy.

B. Drabik w rozdziale swojej pracy poświęconym formułom komplementowania i replikom na komplementy nie uwzględnia wypowiedzi, które w ujęciu R. Serebrâkovej są pochwałami, to znaczy wymienionych już powyżej krótkich i standardowych form wypowiedzi pozbawionych *wyraźnego komponentu aksjologicznego*¹¹¹ tj. „super”, „bardzo dobrze” itd. W zasadzie wszystkie przykłady komplementów podane przez polską badaczkę nie pozostawiają wątpliwości co do rodzaju ocenianej rzeczywistości i wartości z nią powiązanych.¹¹² Tylko niektóre z nich nie dostarczają podobnej informacji (tj. „Jesteś świetny”) – przypominają one swoją formą pochwały, o jakich pisze R. Serebrâkova, dlatego można by je uznać za część zbioru tego rodzaju wypowiedzi.

B. Drabik zwraca uwagę na fakt, o czym wspomniano uprzednio, że komplementy mogą przyjmować również formy niestandardowe – być nietypowe i niepowtarzalne. Badaczka podaje w swojej pracy dwa przykłady komplementów na potwierdzenie tej tezy: 1) „Powinno się ciebie wsadzić do więzienia. Twoje oczy są zabójczo piękne” oraz 2) „Kiedy weszłaś do tego pokoju, pomyślałem: ja chyba śnię! Bogini wdzięku we własnej postaci” (Drabik 2004: 88) Warto przyjrzeć się

¹¹¹ Termin *wyraźny komponent aksjologiczny* oznacza w niniejszej pracy informację dotyczącą przedmiotu oceny (wraz z właściwą mu wartością lub wartościami), nie zaś dodatnie nacechowanie aksjologiczne będące nieodłączną cechą wszystkich wypowiedzi pozytywnej oceny.

¹¹² Oznacza to, że wartości te łatwo wyabstrahować w procesie analizy aksjogenologicznej (konkretny akt mowy będący realizacją gatunku, zawiera niezbędną dla dokonania takiej analizy informację). Propozycja sposobu dokonania analizy aksjogenologicznej przedstawiona została przez Annę Wartecką (Wartecka 2015: 186-198).

bliżej przytoczonym przykładom. Przykład 1) jest w zasadzie rozbudowaną wersją nieco zmodyfikowanej formuły „*Masz*” + (*co?*) – *rzeczownik określany dodatnio nacechowanym przymiotnikiem* (por. „*Masz zabójczo piękne oczy*”), a jego niekonwencjonalność zbudowana jest wokół gry słów i skojarzeń („piękno” – „wyjątkowe piękno” – „zabójcze piękno” – „zabójstwo” – „przestępstwo” – „wsadzić do więzienia”). W tym przypadku mamy również do czynienia z przesunięciem semantycznym w obrębie przymiotnika „zabójczy” ze znaczenia dosłownego na metaforyczne oraz powiązaniem z nim przesunięciem aksjologicznym w obrębie tegoż pojęcia (z konotacji negatywnej na pozytywną). Z perspektywy rozważań, którym poświęcony jest niniejszy podrozdział, najważniejsze jest jednak stwierdzenie podobieństwa komplementu (a w zasadzie jego zasadniczej części) do wymienionej już formuły z grupy (5) w ujęciu B. Drabik – ponieważ jednak składnia zdania jest nieco inna, można wyodrębnić dla tego rodzaju konstrukcji oddzielną grupę (5a) tworzonych według schematu: *rzeczownik + czasownik + przymiotnik nacechowany dodatnio* (w korpusie wstępnym przykład takich pochwał mogą stanowić wyrażenia¹¹³: „każdy ruch jest doskonały”¹¹⁴, „choreografia genialna”¹¹⁵). Przykład 2) jest również pochwałą o rozbudowanej formie, w której część główną (chwalącą) stanowi zdanie: „Bogini wdzięku we własnej postaci”. Zdanie to, bez zmian w obrębie semantyki, można by zapisać również w następującej formie: „Jesteś boginią wdzięku we własnej postaci”, stąd łatwo o wyróżnienie grupy pochwał metaforycznych, których ogólny schemat można przedstawić w postaci: (9) *Jesteś + rzeczownik o znaczeniu przenośnym*.¹¹⁶ Krótka stąd droga do porównania: (10) *Jesteś jak ...*. Nietrudno sobie też wyobrazić pochwałę, która będzie realizacją schematu (9) lub (10), jednak metafora czy porównanie będzie użyte w kontekście chwalonych działań/postaw, a nie samej osoby chwalonej (tj. *to było jak, to jest* itp.).

W korpusie komplementów B. Drabik, załączonym do opracowania badaczki, znajdują się również wykrzyknienia z zaimkiem „*jak*”. Część z nich można przypasować do wyszczególnionych już struktur (np. „*Jak*

¹¹³ Mowa tu o *Elementarnej Częstce Wypowiedzi Chwalącej*, którą omawia się szerzej w dalszej części pracy.

¹¹⁴ Zaczepnięto z wypowiedzi: [MT!VI2(00:09:22)J3].

¹¹⁵ Zaczepnięto z wypowiedzi: [MT!I1(00:27:21)J3].

¹¹⁶ Lub sam rzeczownik o znaczeniu przenośnym.

ty schudłaś” odpowiada strukturze (8), niektóre dają podstawy do wyodrębnienia nowej struktury: (12) przysłówki nacechowane dodatnio (wzmocniony lub nie zaimkiem w użyciu emfaticznym „jak”).

Większość komplementów przytoczonych przez B. Drabik w jej opracowaniu charakteryzuje forma dość krótka – najczęściej jednozdaniowa¹¹⁷ (por. „Jesteś sympatyczna i zabawna”). Autorka wymienia jednak również komplementy o strukturze złożonej – dwa przykłady tego rodzaju pochwał były już w niniejszej pracy poddane analizie, są to: 1) „Powinno się Ciebie wsadzić do więzienia. Twoje oczy są zabójczo piękne” oraz 2) „Kiedy weszłaś do tego pokoju, pomyślałam: ja chyba śnię! Bogini wdzięku we własnej postaci!” Ustalono, że w przypadku obu tych przykładów sedno pochwały stanowi drugie zdanie każdego z nich. Co zatem z gatunkowością pierwszego członu?

2.4.1. Krzyżowanie się gatunków mowy

Powstaje w tym miejscu nowe zagadnienie wymagające poruszenia – zagadnienie krzyżowania się gatunków mowy. Przed jego bardziej szczegółowym poruszeniem, warto sięgnąć do kluczowego dla całości niniejszych rozważań pojęcia wypowiedzi w ujęciu M. Bachtina. Wymienione i przeanalizowane do tej pory proste struktury [tj. „*Masz*” + (*co?*) – *rzeczownik określany dodatnio nacechowanym przymiotnikiem*] nazwane zostały w niniejszej pracy umownie pochwałami, a jednak ma się w rzeczywistości w tym wypadku do czynienia ze zdaniem (lub jego równoważnikiem), które może być (choć wcale nie musi) tożsame z wypowiedzią rozumianą (w ujęciu bachtinowskim) jako zamknięta struktura. Jak już zatem wspomniano w Rozdziale 1., zdanie może być zarówno skończoną wypowiedzią (ma się wtedy do czynienia z wypowiedzią jednozdaniową), może też stanowić jedynie jej część (w każdym z obu przypadków jest budulcem wypowiedzi). Duża liczba wypowiedzi, które znajdują się w *korpusie wstępnym*, z których wyszczególnić musimy te, będące pochwałami, posiada formę złożoną, wielozdaniową. Jako że pochwała jest gatunkiem, a gatunek, zgodnie z myślą M. Bachtina, realizuje się poprzez wypowiedź (będącą zamkniętą strukturą), pochwała

¹¹⁷ Mówiąc o zdaniu, ma się tu na myśli także jego równoważnik.

musi być tym samym – co owa skończona wypowiedź. Czym jest zatem drugie zdanie w złożonej wypowiedzi: „Kiedy weszłaś do tego pokoju, pomyślałam: ja chyba śnię! Bogini wdzięku we własnej postaci!”? Wszak wyróżniono powyżej schemat: *Jesteś + rzeczownik o znaczeniu przenośnym* (wraz z jego wariantywnymi formami), nazywając tego rodzaju konstrukcję pochwałą. W rzeczywistości jednak nie jest to pochwała *sensu stricto*, pochwałą bowiem, zgodnie z tym, co powiedziano przed chwilą, stanowi całość wypowiedzi. Uznaje się je zatem za kluczowe dla całości wypowiedzi zdanie – zdanie, które decyduje o jej gatunkowości. Nazywa się je w dalszej części pracy *Elementarną Częstką Wypowiedzi Chwalącej*. Wypowiedź skoncentrowana jest wokół teźże cząstki (jednej lub więcej), stanowi ona fundament wypowiedzi, inne zdania są jakby jej nadbudową. Mogą mieć one inny odcień gatunkowy, jednak nie mają mocy gatunkotwórczej, która obejmowałaby swoim zasięgiem całość wypowiedzi (tego rodzaju moc ma wyłącznie „elementarna cząstka” gatunku).

Pojawia się w tym miejscu kolejna kwestia. Pozostałe zdania wypowiedzi, które nie stanowią jej epicentrum (elementarnej cząstki), mają inny odcień gatunkowy (tzn. formę i strukturę właściwą elementarnej cząstce innego gatunku mowy). Dlaczego więc nie one decydują o gatunkowości całej wypowiedzi? Dla zobrazowania tego zagadnienia można posłużyć się przykładem wypowiedzi z *korpusu wstępnego*: (*to było*) *piękno ludzkiego ciała pokazane w sposób niezwykle subtelny / przepiękny / bardzo wam dziękuję za to* // [MT!I1(00:37:45)J3]. Fragment „bardzo wam dziękuję za to”, w którym kluczowy jest performatyw „dziękuję”, naznaczony jest odcieniem gatunku podziękowania, jednak całość wypowiedzi, łącznie z wyszczególnionym fragmentem o strukturze podziękowania, można uznać za gatunek pochwały. Można założyć, że kluczowy dla uznania tego, którym ze zdań (fragmentów) o określonej strukturze przyzna się moc gatunkotwórczą promieniującą na całość wypowiedzi, jest kontekst. Należy wziąć zatem pod uwagę jego kluczowe (według S. Gajdy) elementy, tj. 1) partnerów aktu i ich role społeczne oraz ich wzajemne stosunki, 2) czas i miejsce komunikacji, 3) dziedzinę życia społecznego, 4) temat wypowiedzi, 5) kanał przekazu – ustny lub pisemny, 6) stopień oficjalności sytuacji na skali od bardzo oficjalnej po intymną, 7) intencje użytkownika języka (Gajda 1993: 250). Siedem wymienionych przez badacza elementów składowych kontekstu można spróbować zawrzeć w postaci sześciu pytań:

1) Kto mówi?; 2) Do kogo mówi?; 3) Dlaczego mówi? (Z jakiego tytułu mówi?); 4) Kiedy i gdzie mówi?; 5) Jak i o czym mówi?; 6) W jakim celu mówi? Omawiając już gatunek pochwały przy okazji rozważań nad cechami różnicującymi wypowiedź chwalącą i komplementującą, skupiono się na pytaniu, które zostało sformułowane: Kto ocenia, kto jest oceniany (co jest oceniane, jaki cel ma ocena (w przypadku pochwały-komplementu i pochwały klasycznej)? Po części odpowiedziano zatem na postawione pytania. Ustalono m.in., że: w przypadku gatunku pochwały: 1) (Kto mówi?) Osoba stojąca w hierarchii wyżej (przy czym hierarchia związana jest z pozycją społeczną lub określoną funkcją jaką pełni nadawca w momencie komunikacji), względnie osoba zajmująca pozycję równą¹¹⁸ (niektóre sytuacje chwaleń klasycznego oraz sytuacje chwaleń będącego komplementowaniem); 2) (Do kogo mówi?) Do osoby¹¹⁹ stojącej w hierarchii niżej (przy czym hierarchia związana jest z pozycją społeczną lub określoną pozycją / rolą jaką zajmuje (pełni) odbiorca w momencie komunikacji), względnie do osoby znajdującej się na pozycji równej¹²⁰ (niektóre sytuacje chwaleń klasycznego oraz sytuacje chwaleń będącego komplementowaniem); 3) Dlaczego mówi? (Z jakiego tytułu mówi?) Z tytułu posiadanego „upoważnienia”, tzn. pełnionej funkcji lub zajmowanego miejsca w hierarchii społecznej; 4) Kiedy i gdzie mówi? W sytuacji i czasie odpowiadającym przyjmowanym przez rozmówców rolom, w tym w sytuacjach wymagających oceny; 5) Jak i o czym mówi? Za pomocą oceny wypowiada się na temat rzeczywistości dotyczącej adresata pochwały (ocena przedmiotu poprzez podmiot); 6) W jakim celu mówi? W celu: przekazania merytorycznej oceny na temat podmiotu (przedmiotu) oceny, a przez to w celu sprawienia adresatowi przyjemności i zachęcenia go do kontynuowania podjętych działań lub trwania w przyjętych postawach; pomniejszym celem illokucyjnym może być również sprawienie przyjemności samemu sobie (pochwała klasyczna); jednym z celów może być także sprawienie adresatowi przyjemności, podtrzymanie dobrej atmosfery pomiędzy rozmówcami; pomniejszym

¹¹⁸ W przypadku komplementowania chodzi o pozycję równą w przynajmniej jednej ze społecznych sfer.

¹¹⁹ W przypadku sytuacji P1 (jednej z dwóch charakterystycznych dla pochwały klasycznej).

¹²⁰ Jw.

celem illokucyjnym może być również sprawienie przyjemności same-mu sobie (pochwała-komplement).

Warto przypatrzeć się kontekstowi, z którego zaczerpnięty został przykład: „(to było) piękno ludzkiego ciała pokazane w sposób niezwykle subtelny przepiękne bardzo wam dziękuję za to”: 1) (Kto mówi?) Juror konkursu (osoba zajmująca w hierarchii pozycję wyższą z racji pełnienia w momencie komunikacji określonej funkcji); 2) (Do kogo mówi?) Do uczestnika konkursu (do osoby stojącej w hierarchii niżej z racji pełnionej w momencie komunikacji roli)¹²¹; 3) (Dlaczego mówi? / Z jakiego tytułu mówi?) Ponieważ posiada „upoważnienie” z racji pełnionej w momencie komunikacji funkcji; 4) (Kiedy i gdzie mówi?) Podczas trwania konkursu i w miejscu, w którym odbywa się konkurs (teatr)¹²²; 5) (Jak i o czym mówi?) Ustnie, oceniając, o występie uczestnika¹²³; 6) (W jakim celu mówi?) Podstawowym celem wypowiedzi jurora jest merytoryczna ocena występu.¹²⁴ Identyfikacja w danej wypowiedzi *Elementarnej Częstki Wypowiedzi Chwalącej*¹²⁵, przy jednoczesnym osadzeniu tejże wypowiedzi w kontekście typowym dla pochwały, pozwala na wysnucie przypuszczenia, że owa wypowiedź jest pochwałą (choć skrzyżowaną z innymi gatunkami mowy).

Według N. Bigunovej pochwała może krzyżować się z takimi gatunkami¹²⁶, jak: podziękowanie, sprzeciw, uniżenie samego siebie, zdziwienie, rada, ubolewanie, prośba, przeprosiny, gratulacje oraz krytyka, zarzut, zachęta (wyłącznie pochwała klasyczna), a także przywitanie (wyłącznie pochwała-komplement). Dla każdego z nich, podobnie jak dla gatunku pochwały, można spróbować wyszczególnić najbardziej typową strukturę. Rozpoznanie z jakim gatunkiem mowy ma się do czynienia będzie dość proste w przypadku tych gatunków, które realizowane są przede wszystkim za pomocą użycia czasownika

¹²¹ Względnie do innej osoby na temat adresata pochwały. (W przypadku programu „Mam talent” pod pojęciem „innej osoby” kryją się: pozostali jurorzy, prowadzący, publiczność, osoba towarzysząca uczestnikowi).

¹²² Wypowiedź dociera do widza za pośrednictwem telewizji, z czym mogą wiązać się problemy, o których wspomina się w dalszej części opracowania.

¹²³ Przedmiotem oceny mogą być (zgodnie z tym, co ustalono do tej pory): postawy, działania, wygląd itd.

¹²⁴ Nie wyklucza to występowania pomniejszych celów illokucyjnych pochwały.

¹²⁵ Pojęcie to opisuje się szerzej w Rozdziale 5. niniejszego opracowania.

¹²⁶ Badaczka nazywa je „aktami”.

performatywnego, tj. podziękowanie („dziękuję”), prośba („proszę”), gratulacje („gratuluję”). Nietrudny w rozpoznaniu jest również gatunek mowy przywitania (realizowany przy pomocy użycia czasownika performatywnego „witam” oraz stałych konwencjonalnych wyrażen, tj. „cześć”, „dzień dobry” itp.). Struktura krytyki jest w zasadzie lustrzanym odbiciem struktury pochwały, w której miejsce głównego leksemu nacechowanego pozytywnie zajmuje leksem nacechowany negatywnie. Przeciwwstawienie krytyki pochvale wymaga użycia rozdzielnika, występującego najczęściej w postaci spójnika przeciwwstawnego, tj.: *ale, aczkolwiek, jednak, natomiast, mimo tego (mimo to, mimo wszystko)* itp. Sprzeciw można wyobrazić sobie jako wypowiedź wyrażoną za pomocą użycia czasownika performatywnego „sprzeciwiam się” bądź czasowników/konstrukcji podobnych, tj. „nie zgadzam się” i innych. Rada realizowana jest przy użyciu czasownika performatywnego „radzę (ci/tobie/żebyś)”¹²⁷, a także innych wyrażen, takich jak: „dobrze/warto by było (żebyś)”, „powinieneś” itp. Obecność w tego rodzaju strukturach partykuły wyrażającej życzenie („żeby/aby”) wskazuje na powiązanie rady z życzeniem, życzenie zaś ma związek z ubolewaniem („żałuję, że”, „szkoda, że”, a zatem „chciałbym, żeby” – w tym miejscu znów powraca się do rady: „chciałbym, żeby”, a zatem „powinieneś”). Stąd prosta droga do zachęty wyrażanej za pomocą stałych wyrażen, tj. „śmiało”, „odwagi”, a także przy użyciu trybu rozkazującego (charakteryzuje on również radę¹²⁸). Zdziwienie jako akt/gatunek ekspresywny (którym jest również pochwała¹²⁹) może charakteryzować występowanie m.in. zaimków wprowadzających zdanie wykrzyknikowe i komunikujących, że stopień natężenia cechy, o której mowa w zdaniu, jest wysoki, tj. „jak”, „jaki” itp. (Paradoksalnie użycie czasownika performatywnego „dziwię się, (że)” wskazuje raczej na gatunek krytyki, niż zdziwienia). Nieco więcej problemów w rozpoznaniu swojej gatunkowości stwarzają: uniżanie samego siebie oraz zarzut (ponieważ

¹²⁷ Czasownik ten może być również użyty w celu wydania ostrzeżenia (Pytel-Pandey 2014: 364), a także w groźbach (zależność między groźbą a radą można porównać do wspomnianej zależności pomiędzy pochlebstwem a pochwałą).

¹²⁸ Tryb rozkazujący jest typowy dla gatunku mowy rozkazu, dlatego o tym, czy ma się do czynienia z gatunkiem rozkazu, czy z innym gatunkiem mowy (który może być zrealizowany za pomocą trybu rozkazującego) decydują pozostałe elementy składowe kontekstu.

¹²⁹ Według klasyfikacji J. R. Searle’a.

brak im typowej struktury, należałoby je interpretować indywidualnie). Wydaje się, że zarzut mieszczący się w obrębie pochwały może nadawać wypowiedzi odcień kokieterii (por. „zazdroszczę normalnie jak kobieta zazdroszczę ci pięknego brzucha zazdroszczę ci wszystkiego zaraz zacznę cię nienawidzić”). W tak sformułowanym zarzucie widać też element uniżenia samego siebie. Klasyczne uniżenie samego siebie można zaobserwować w pochwalie: *U / powiem krótko / to co robisz jest niewyobrażalne / i dla mnie absolutnie niewykonalne / więc [#] nie dość że ci zazdroszczę / to naprawdę podziwiam // [MT!III4(00:37:49)J1].*

Biorąc pod uwagę specyfikę *korpusu wstępnego*, zakłada się możliwość występowania w wypowiedziach cech większości gatunków wymienionych przez N. Bigunovą (wyjątek stanowi tutaj jedynie powitanie – *korpus wstępny* obejmuje bowiem wypowiedzi, jakie padają już po zakończeniu występu przez uczestnika, natomiast przywitanie z jurorami ma miejsce jeszcze przed jego rozpoczęciem). Dlatego też, w procesie identyfikacji pochwał w *korpusie wstępnym*, należy uwzględnić możliwość występowania w *korpusie potencjalnych pochwał* obecność elementów/struktur właściwych podziękowaniu, sprzeciwieniu, zdziwieniu, radzie, ubolewaniu (życzeniu), prośbie, przeprosinom, gratulacjom, krytyce, zachęcie, a także uniżeniu samego siebie i zarzutowi. Należy w tym miejscu zadać pytanie, czy występowanie *Elementarnej Częstki Wypowiedzi Chwalącej* w analizowanych wypowiedziach zawsze determinuje całość wypowiedzi i czyni ją wypowiedzią chwalącą? Można by pokusić się o tego rodzaju uproszczenie, albowiem pozornie wypowiedzi z *korpusu wstępnego* padają zawsze w tym samym kontekście (konkurs). Byłaby to jednak błędna konstatacja. Nie można zapomnieć o wymienionych już uprzednio elementach składowych kontekstu. Nie muszą być one jednakowe w przypadku wszystkich wypowiedzi zawierających tzw. *Elementarną Częstkę Wypowiedzi Chwalącej*, mimo iż sytuacja komunikacyjna jest wciąż ta sama. Inna jednak może być chociażby intencja nadawcy (a jeden element składowy kontekstu wpływa na wszystkie inne). Z tego względu – wszystkie wypowiedzi, które zawierają w sobie elementarną część (np. czasownik performatywny), charakteryzującą inny, niż pochwała, gatunek mowy – zostaną wykluczone z ostatecznego *korpusu pochwał*.

Wspomniano już do tej pory o pochwałach z widoczną elementarną częstką gatunku oraz samej tzw. *Elementarnej Częstce Wypowiedzi*

Chwalącej (obecnej zarówno w pochwałach, jak i w wypowiedziach uznanych za przynależne innemu gatunkowi). Należy jednak zadać istotne pytanie – czy obecność *Elementarnej Częstki Wypowiedzi Chwalącej* jest konieczna do zaistnienia gatunku pochwały? Można wyszczególnić dwa problemy: 1) brak elementarnej części pochwały w postaci *explicite* oraz 2) całkowity brak elementarnej części pochwały w wypowiedzi.

Problem pierwszy dotyczy m. in. przytoczonej wypowiedzi: „zazdroszczę normalnie jak kobieta zazdroszczę ci pięknego brzucha zazdroszczę ci wszystkiego zaraz zacznę cię nienawidzić”. Struktura pochwały (jej elementarna część) jest bowiem w wypowiedzi nieobecna. Jest ona nieobecna jednak tylko pozornie. W rzeczywistości istnieje bowiem możliwość transformacji wypowiedzi bez zmiany jej znaczenia: „zazdroszczę ci, bo masz piękny brzuch, zazdroszczę ci, bo masz wszystko, zaraz zacznę cię nienawidzić”. Fragmenty „pięknego brzucha” oraz „wszystkiego” są zatem strukturami *Elementarnej Częstki Wypowiedzi Chwalącej* (5) w postaci *implicite*, a przekształcenie składni bez zmian w obrębie semantyki pozwala na jej wyodrębnienie.

Pozostaje druga kwestia (całkowity brak elementarnej części pochwały w wypowiedziach). Warto zastanowić się, czy w ogóle możliwe jest zaistnienie gatunku pochwały bez możliwości wyodrębnienia jej epicentrum gatunkotwórczego? Czy jest to możliwe w przypadku jakiegokolwiek gatunku? Obserwacje B. Drabik pokazują, że jest to możliwe. Według badaczki zdarza się na przykład dziękować przy użyciu komplementu (por. „Jesteś cudowny / nieoceniony / wspaniały”). Nie tylko brak w przytoczonej wypowiedzi struktury typowej dla podziękowania (czyli jego elementarnej części), ale wręcz cała wypowiedź posiada strukturę równą strukturze elementarnej części pochwały (kontekst decyduje jednak o tym, że jest to podziękowanie). Przytoczony przykład świadczy o tym, że wypowiedź danego gatunku może przyjmować formę/strukturę typową dla innego gatunku (forma typowa dla epicentrum jakiegoś gatunku musi być zawsze w wypowiedzi obecna, ponieważ, zgodnie z refleksją M. Bachtina, nie ma wypowiedzi bezgatunkowych). Czy tego rodzaju sytuacja jest możliwa w przypadku gatunku pochwały? Skoro zdarzają się pochwały, zawierające w sobie komponent takich gatunków, jak: podziękowanie, sprzeciw, rada, prośba itp., może możliwe jest zaistnienie pochwały, która przyjmowałaby całkowicie formę/

strukturę jednego z tych gatunków? Teoretycznie można wyobrazić sobie krótką standardową wypowiedź, tj. „gratuluję”, która byłaby w danym kontekście użyta przez nadawcę w celu pochwalenia, a nie złożenia gratulacji (celem nie byłoby w tym przypadku podtrzymanie relacji/funkcja grzecznościowa, ale przekazanie pozytywnej oceny lub inne cele pochwały). Jest to zatem możliwe. Nie chodzi tu oczywiście o poruszone uprzednio zjawisko występowania elementarnej cząstki innego gatunku mowy w wypowiedzi chwalącej (B. Drabik pisze, że akty komplementowania w przypadku łączenia ich z aktami gratulacji występują bardzo często w presupozycji). Wydaje się, że w niektórych przypadkach akt zdziwienia może być w istocie zawoalowaną pochwałą. Tego rodzaju sytuacji można upatrywać np. w wypowiedzi: *ja jestem po prostu w szoku / ja nie wiem co mam zupełnie z tym zrobić* // [MT!III7(00:26:00)J1].

2.4.2. Pochwała a implikatury konwersacyjne

Warto w tym miejscu krótko nakreślić znaczenie implikatur konwersacyjnych w badaniach nad gatunkiem pochwały. J. Grębowiec zwraca uwagę na fakt, że sięganie po implikatury jest zjawiskiem powszechnym, a powszechność ta bierze się z rozlicznych korzyści, jakie implikatury oferują użytkownikom języka, tj. bezpieczeństwo, wrażenie grzeczności (czyli obniżanie ryzyka konfliktu), funkcja charakteryzująca rozmówcę (jego kompetencje komunikacyjne, poczucie humoru, wykształcenie itp.), aspekt ludyczny i agoniczny (dowcipne gry słowne), ekonomiczność, eliminowanie dostrzeżonych niedostatków informacyjnych i błędów językowo-stylistycznych w zasłyszanej wypowiedzi (Grębowiec 2013: 74-77). Badacz wymienia przykład następującej wypowiedzi: „No, kawę mama parzy najlepszą na świecie”. Bez założenia, że jest to część implikatury – wypowiedź taka mogłaby zostać potraktowana w pierwszej kolejności jako pochwała (obecna jest w niej *Elementarna Cząstka Wypowiedzi Chwalącej*), tj. (w zależności od kontekstu) jako pochwała klasyczna (której celem jest przekazanie merytorycznej informacji dotyczącej zdolności podmiotu pochwały itd.) lub jako pochwała-komplement (której celem jest stworzenie dobrej atmosfery kontaktu/funkcja grzecznościowa).

Jednak w sytuacji, gdy teściowa podaje zięciowi ciasto z zakalcem, na jej pytanie: „I jak? Smakuje?” on, nie chcąc skłamać, odpowiada: „No, kawę to mama parzy najlepszą na świecie” – oznacza to, że zięć ucieka się do implikatury, dzięki której „być może ryzyko konfliktu nie zostanie całkowicie wyeliminowane, albowiem pewien brak relewancji i niedostatki informacyjne sugerują coś jednak niepochlebnego o cieście, to jest niewątpliwie niższe, niż gdyby powiedział wprost *Nie smakuje mi*” (Grębowiec 2013: 75). W jakich kategoriach interpretować zatem wypowiedź: „No, kawę mama parzy najlepszą na świecie” w przedstawionym przez J. Grębowca kontekście? Jest to z pewnością implikatura, ponieważ ma się w tym przypadku do czynienia z pogwałceniem grice’owskiej maksymy relewancji („niech to co mówisz, będzie na temat”). Czy zatem wypowiedź ta, mimo posiadania struktury pochwały, jest w rzeczywistości innym gatunkiem mowy? Jeśli tak, to jakim? Czy jest to np. zawoalowana krytyka ciasta? Gdyby tak było, cel illokucyjny nadawcy musiałby być lustrzanym odbiciem celu chwaleń: przekazania merytorycznej negatywnej oceny). Cel jest jednak inny – jest to uniknięcie nieprzyjemnej sytuacji poprzez zastosowanie (prawdziwej) pozytywnej informacji, dotyczącej innej umiejętności adresata, a więc w istocie sprawienie mu przyjemności (cel właściwy pochwałe-komplementowi). Prawdłowo odczytana implikatura tego rodzaju jest więc w rzeczywistości wypowiedzią: „Ciasto mi nie smakowało, ale kawę mama parzy najlepszą na świecie” z jakby ukrytym pierwszym członem. Mamy zatem do czynienia z pochwałą z obecną strukturą elementarnej części krytyki (obecność ta jest jednak ukryta, domyślna, skrywa się za aluzją). Pochwała ta jest jednak prawdziwa (nadawca ucieka się do niej m.in. po to, aby uniknąć kłamstwa), nie jest też pochlebstwem.

Odpowiedziano już twierdząco na pytanie o realizację innego niż pochwała gatunku mowy za pomocą struktury tejże. Warto się w tym miejscu zastanowić, czy możliwe jest zaistnienie wypowiedzi, które występują w postaci innego gatunku mowy, a jednak implikują pochwałę? Kwestię tę pozostawia się otwartą, ponieważ możliwości, jakie daje język, są niewyczerpane. Potencjalne występowanie implikatur, za pomocą których wyrażana jest pochwała, wydaje się jednak mało prawdopodobne w wypowiedziach będących przedmiotem niniejszych badań – jurorzy zobowiązani są do wystawiania ocen, a zatem zakłada

się, że większość z nich formułowana jest *explicite*. Pewnej wskazówki w kwestii udzielenia odpowiedzi na to pytanie udziela też sama istota pochwały – pochwała jako wypowiedź pożądana i (zazwyczaj¹³⁰) przyjemna nie musi być w żaden sposób łagodzona lub wręcz skrywana (jak często postępuje się z wypowiedziami krytyki).

2.4.3. Pochwała a wypowiedzi ironiczne

Implikaturą są także wypowiedzi ironiczne, które posiadają strukturę pochwały, a jednak oznaczają przeciwieństwo jej treści. Według Mirosława Karwata ironia polega bowiem na tym, że „tekst nie zgadza się ze swoją własną wymową” (Karwat 2006: 331). Joanna Konsiel-Kaczmarek uważa, że elementy składowe kodu, które pozwalają odebrać ironię we właściwy sposób, to: intonacja, mimika oraz gest (Konsiel-Kaczmarek 2008).

W procesie identyfikacji pochwał, jaki stanowi przedmiot badań opisanych w niniejszej pracy, nie korzysta się ze specjalistycznych narzędzi pozwalających na ocenę intonacji oraz tzw. wypowiedzi niewerbalnych (do których przynależą gesty, mimika itp.). Z tego też względu w pracy tej pomija się elementy prozodyczne oraz gestyczne. Intuicja językowa, którą autorka niniejszej pracy dysponuje jako rodzimy użytkownik języka polskiego, pozwala jej jednak na zaobserwowanie występowania w wyszczególnionych fragmentach programu „Mam talent!” wypowiedzi o strukturze pochwały mających wydźwięk ironiczny. Jest to, w subiektywnym odczuciu autorki, nieliczna grupa wypowiedzi będąca odpowiedzią na występ uczestnika uważany przez jurorów za niepoważny lub prześmiewczy. Kilkoro uczestników prezentujących tego rodzaju występ otrzymało promocję trzema głosami jurorów do następnego etapu. Przykład tego rodzaju wypowiedzi w *korpusie wstępnym* stanowi następująca wypowiedź (o cechach tzw. makrowypowiedzi typu 2.¹³¹): *pani U / kostiumy / najlepsze / choreografia / genialna / (autostrada wiesz //) make up / wspaniały*

¹³⁰ Zdarza się jednak i tak, że reakcja na pochwałę nie jest pozytywna, o czym wspomina się w niniejszej pracy.

¹³¹ Opisowi tzw. „makrowypowiedzi typu 2.” poświęca się fragment Rozdziału 4. niniejszej pracy.

*/ szkoda by było żeby / żeby nie zobaczyła (cała polska //) państwa
większa / większa / (większa publiczność //) większa publiczność //*
[MT!11(00:27:21)J3+(J1)+J3+(J1X)+J3+(J1)+J3]. Wypowiedzi uznane
(wyłącznie w oparciu o intuicję językową) za ironicznie nie zostają
wzięte pod uwagę w procesie tworzenia ostatecznego *korpusu pochwał*.

2.4.4. Pochwała a zagadnienie inicjatywności / reaktywności gatunku mowy

Kolejną kwestią, jaką należałoby poruszyć w całościowych rozważaniach nad istotą pochwały, jest kwestia pytania o miejsce pochwały jako ogniwa w łańcuchu komunikacji językowej: czy pochwała jest gatunkiem inicjatywnym czy reaktywnym? Zagadnienie to szczegółowo omówione zostało w Rozdziale 4. niniejszego opracowania. W danym podrozdziale zostanie jedynie wstępnie nakreślone.

Opierając się na refleksji M. Bachtina, należałoby powiedzieć, że każdy gatunek jest gatunkiem reaktywnym, albowiem (jak wspomniano w Rozdziale 1.) formułując wypowiedź, mówiący nigdy nie zawiesza jej w próżni, jest ona zawsze nawiązaniem, do tego co już powiedziane (a zarazem i podstawą tego, co będzie powiedziane). „Wypowiedź jest zawsze nasycona odgłosami dialogu” (Bachtin 1986: 392). Jeśli jednak zawęzić obszar występowania gatunku pochwały do konkretnego dialogu, można dostrzec, że dany gatunek mowy może być zaczątkiem dialogu bądź reakcją na wypowiedź poprzedzającą. Wśród kryteriów gatunkotwórczych wyszczególnionych przez T. Šmelëvą można odnaleźć wspomnianą, właściwą dla danego gatunku mowy, tzw. przeszłość i przyszłość komunikacyjną. Kryteria te pomagają w rozróżnieniu tzw. inicjatywnych gatunków mowy (tj. tych gatunków mowy, które rozpoczynają dany akt komunikacji) oraz reaktywnych gatunków mowy (tj. tych gatunków, które są reakcją na poprzedzające je inne gatunki mowy). Przykładami gatunków reaktywnych jest np. odpowiedź czy odmowa. Pochwała może być zarówno inicjatywą nadawcy, jak i stanowić odpowiedź na pytanie (prośbę o ocenę) skierowane przez adresata pochwały lub odbiorcę wypowiedzi chwalebnej.¹³²

¹³² Wspomina o tym m.in. B. Drabik (Drabik 2004: 93).

Reaktywność pochwały jest także bezpośrednio powiązana ze wspomnianym już występowaniem komponentów innych gatunków mowy w jej strukturze – bywa i tak, że jest ona np. reakcją na krytykę, a jej składowym komponentem jest wówczas elementarna cząstka sprzeciwu.¹³³ (W programie „Mam talent!” występują zarówno inicjatywne, jak i reaktywne wypowiedzi chwalące). M. Fedosûk, który umieszcza pochwałę w grupie środków pozytywnego oddziaływania językowego na adresata, mówi o jej inicjatywnym charakterze [wypowiedzi tego rodzaju mają jednak dla badacza nieco inne znaczenie, tzn. rozumie on przez nie te konkretne akty realizujące gatunek, których podjęcie nie jest równoznaczne z reakcją na złe lub dobre wydarzenia powiązane z adresatem, tj. pocieszenie, współczucie, podziękowanie itp. (Fedosûk 1997a)]. Inną kwestią jest czasowy aspekt wydarzenia powiązanego z pochwałą (wspomniano już uprzednio o tym, że T. Šmelëva jako jedno z kryteriów gatunkotwórczych wymienia właściwe dla danego gatunku zdarzenie). W przypadku pochwały wydarzenie to może dotyczyć przeszłości (chwali się za to, co było), teraźniejszości (chwali się za to, co jest) lub przyszłości (chwali się np. za zamiary).

Niezależnie od tego, czy w konkretnym akcie komunikacji pochwała wystąpi jako gatunek inicjatywny, czy jako reaktywny, jej użycie może pociągać za sobą kolejny gatunek mowy. Według R. Serebrâkovej „pochwała zazwyczaj nie zakłada wystąpienia reakcji” (Serebrâkova 2002: 157). Należy jednak pamiętać, że badaczka za wypowiedzi chwalące uważa jedynie krótkie i standardowe formy, tj. „super”, „bardzo dobrze” itp. Trzema najpopularniejszymi reakcjami na wypowiedź, którą badaczka uważa za komplement, będą zaś kolejno: 1) zgodzenie się z komplementem wraz z racjonalnym potwierdzeniem jego słuszności; 2) komplement dla nadawcy; 3) posądzenie nadawcy o nieszczerłość (w obszarze komunikacji rosyjskojęzycznej) oraz 1) wyrażenie radości i zadowolenia; 2) wdzięczność; 3a) zdziwienie, a także 3b) komplement dla nadawcy (w obszarze komunikacji anglojęzycznej) (Serebrâkova 2002: 165).

Również u B. Drabik znajduje się wiele informacji na temat pochwały jako gatunku antycypującego. Według badaczki konsekwencją

¹³³ Sprzeciw jest także elementem pochwał będących reakcją na samokrytykę stosowaną jako strategię „wymuszania” pozytywnej oceny – zagadnienie to porusza B. Drabik (Drabik 2004: 93-94).

komplementów (tj. pochwał) mogą być następujące reakcje: 1) podziękowanie; 2) wyrażenie pozytywnej reakcji, np. „Miło mi to słyszeć” (Drabik 2004: 88); 3) podejrzenie o nieszczerłość (pochlebstwo); 4) zdziwienie (niedowierzenie); 5) kwestionowanie pochwały; 6) potwierdzenie pochwały; 7) komplement dla nadawcy (Drabik 2004: 88-91). Według badaczki reakcje te mogą być ze sobą powiązane, np. podziękowanie często będzie łączyło się z wyrażeniem pozytywnej reakcji, zdziwieniem (wyrażonym w postaci pytania o szczerłość komunikatu) lub komplementem dla nadawcy (Drabik 2004: 88 i 92). Bywa też tak, że odbiorca może przemilczeć komplement, „zwłaszcza w sytuacjach, kiedy pojawia się on obok nadawanych przez tego samego nadawcę aktów o innym charakterze komunikacyjnym”, a „odbiorca odnosi się wtedy zazwyczaj tylko do aktu ostatniego, pomijając poprzednie akty, w tym akt komplementowania” (Drabik 2004: 92).

2.5. Podsumowanie rozdziału

Niniejszy rozdział poświęcono rozważaniom dotyczącym istoty gatunku pochwały oraz opisanym w literaturze językowej strukturom aktów będących realizacją tego gatunku. Udzielenie odpowiedzi na następujące pytania: Kiedy (w jakich okolicznościach) mówiący używa gatunku pochwały?, „Kto chwali i kto jest chwalonym?”, „Jaki jest cel chwalenia?”, a także „Co jest przedmiotem pochwały?” stanowiło podstawę wyboru *korpusu wstępnego*. W odpowiedziach na dwa pozostałe pytania, tj. „Jaki styl charakteryzuje gatunek pochwały, to znaczy jakie cechy gramatyczne oraz leksykalne są charakterystyczne dla wypowiedzi chwalącej?” oraz „Czy pochwała jest gatunkiem inicjatywnym czy reaktywnym? Jeśli jest to gatunek inicjatywny: jakie gatunki mowy antycypuje? Jeśli jest to gatunek reaktywny: po jakich gatunkach mowy następuje?” kryje się klucz do wyodrębnienia z *korpusu wstępnego* wypowiedzi chwalących. W ramach dotychczasowych rozważań poruszono kwestię możliwości postulowania *Elementarnej Częstki Wypowiedzi Chwalącej*, której opisowi i wyeksponowaniu poświęca się dalszą część pracy.

W oparciu o dotychczasowe ustalenia badaczy¹³⁴ wyróżniono następujące bazowe struktury jądra pochwały:

1. *jesteś* + przymiotnik nacechowany dodatnio;
2. *jesteś* + rzeczownik z określającym go pozytywnie nacechowanym przymiotnikiem/ sam pozytywnie nacechowany rzeczownik;
3. *wyglądasz* + przysłówek nacechowany pozytywnie;
4. *lubię twoje/u ciebie/jak ty...*;
5. *masz* + (co?) – rzeczownik określany dodatnio nacechowanym przymiotnikiem/sam rzeczownik nacechowany dodatnio;
6. pozytywnie nacechowany przymiotnik + *z ciebie* + rzeczownik/ pozytywnie nacechowany rzeczownik + *z ciebie*;
7. rzeczownik + czasownik + przymiotnik nacechowany dodatnio;
8. *jesteś* + rzeczownik o znaczeniu przenośnym/sam rzeczownik o znaczeniu przenośnym;
9. *jesteś/jest jak...*;
10. *przysłówek nacechowany dodatnio*. Ustalono ponadto, że wiele niestandardowych wypowiedzi chwalących można przekształcić (bez zmiany ich znaczenia do powyższych form).

W oparciu o badania B. Drabik wyszczególniono takie struktury *Elementarnych Częstek Wypowiedzi Chwalącej*, które tworzone są w oparciu o:

11. pozytywne wartościowanie pewnych umiejętności partnera, działań, które wykonuje on świadomie bądź nieświadomie (zaliczają się do tej grupy także akty opisujące wrażenie, jakie wywiera na nadawcy);
12. pozytywną ocenę wyników jakiejś działalności odbiorcy. W poszukiwaniu wypowiedzi chwalących pomocne jest także zwracanie uwagi na występowanie w badanych wypowiedziach krótkich i standardowych wyrażen/wyrazów nacechowanych ekspresywnie, tj. „bardzo dobrze”, „super”, „brawo”, itd.

Wypowiedź chwaląca może ponadto krzyżować się z następującymi gatunkami mowy: podziękowaniem, sprzeciwem, uniżeniem samego siebie, zdziwieniem, radą, ubolewaniem, prośbą, przeprosinami, gratulacjami oraz krytyką, zarzutem, zachętą. Każdy z tych gatunków (a dokładniej – ich elementarne części) wyróżnia charakterystyczna

¹³⁴ Szczególną rolę odgrywają w tym miejscu badania B. Drabik poświęcone strukturze komplementu.

struktura, tj. obecność czasownika performatywnego, czy spójnika „ale” lub podobnych.

W odkrywaniu gatunkowości wypowiedzi jurorów zawartych w *korpusie wstępnym* pomocne jest także zwrócenie uwagi na replikę adresata, jaką jest podziękowanie (przez wzgląd na specyfikę aktu komunikacji i jasne cele formułowania pochwał w interesującej nas sytuacji komunikacyjnej nie zakłada się powszechnego wystąpienia w *korpusie wstępnym* innych replik charakterystycznych dla pochwał, zwłaszcza pochwał-komplementów, tj. posądzenie o nieszczerłość itp.).

Rozdział 3.

Pierwsze przesianie: Sito sytuacji komunikacyjnej

3.1. Wprowadzenie do rozdziału

Celem niniejszego rozdziału jest opis pierwszego etapu *Metody Trzech Sit*. Istota tego etapu, nazwanego na potrzeby niniejszej pracy *Sitem Sytuacji Komunikacyjnej*, zawiera się w nakierowaniu uwagi badacza (poszukiwacza pochwał) na taki wycinek *uniwersum językowego* (tj. sytuację komunikacyjną), który w możliwie największym stopniu sprzyja występowaniu pochwał (a zarazem umożliwia badaczowi ich rejestrację). W rozdziale tym: 1) uzasadnia się wybór sytuacji komunikacyjnej programu telewizyjnego typu *talent show* jako obszaru poszukiwania i (ostatecznie) źródła pozyskania wypowiedzi chwalących; 2) przedstawia metodę przeprowadzenia przesiewania przez *Sito Sytuacji Komunikacyjnej* z uwzględnieniem możliwości zawężenia wybranej sytuacji komunikacyjnej do tzw. „podsytuacji” (czyli tych określonych i powtarzających wycinków sytuacji komunikacyjnej, w których szansa na odnalezienie pochwał jest możliwie jak największa); 3) omawia się istotę oraz sposób transkrypcji *korpusu wstępnego*.

3.2. Opis procesu przesiewania oraz uzasadnienie wyboru sytuacji komunikacyjnej

Występowanie aktów chwalenia uzależnione jest od ściśle określonych sytuacji komunikacyjnych. Na pojawienie się w dyskursie gatunku pochwały, co związane jest z fortuną realizacją aktu chwalenia, wpływa szereg czynników, tj. okoliczności, w jakich mówiący ucieka się do użycia gatunku pochwały, czy postać chwalącego i chwalonego.

W toku uprzednich teoretycznych rozważań ustalone zostało przede wszystkim, że gatunek pochwały charakteryzuje pewna specyficzna relacja pomiędzy nadawcą a adresatem komunikatu językowego. Nadawca wypowiedzi chwalącej musi posiadać szczególnego rodzaju „upoważnienie” do wydania oceny względem adresata pochwały. Upo-

ważnienie to wynikać może z jego wyższych niż u adresata kompetencji, zajmowanej wyższej pozycji hierarchicznej względem adresata, a także pełnieniem przez niego funkcji upoważniającej go do wydawania ocen. Ustalono również, że w przeciwieństwie do komplementu czy pochlebstwa adresat pochwały nie musi być jednocześnie odbiorcą wypowiedzi chwalaćej – komunikat nadawcy może być bowiem w przypadku chwalenia skierowany do osoby trzeciej, a podmiot chwalony – być nieobecny w dyskursie.

Z tzw. „obrazem nadawcy” oraz rodzajem „upoważnienia”, które daje mu przyzwolenie na wydanie oceny, związane są nieodłącznie określone okoliczności. Relacje między nadawcą a adresatem pochwały, o których mowa powyżej, występują w ograniczonej, choć licznej grupie sytuacji komunikacyjnych, do których zaliczyć można m.in. 1) dyskurs pomiędzy nauczycielem a uczniem („upoważnienie” z tytułu kompetencji i hierarchii); 2) dyskurs pomiędzy przełożonym a podwładnym („upoważnienie” z tytułu hierarchii oraz „upoważnienie” z tytułu kompetencji); 3) wypowiedź komentatora na temat sportowca („upoważnienie” z tytułu pełnionej funkcji); 4) różnego rodzaju ocena formułowana przez osoby zajmujące się tym zawodowo („upoważnienie” z tytułu pełnionej funkcji); 5) ocena sędziów w konkursach („upoważnienie” z tytułu hierarchii i pełnionej funkcji) oraz szereg innych sytuacji komunikacyjnych, w których relacje hierarchiczne nadawcy i adresata pochwały są w zasadzie równe, ich kompetencje zbliżone, a to, co „upoważnia” nadawcę do formułowania względem adresata oceny, to pewna nieostra (w odróżnieniu od funkcji wymienionych uprzednio) funkcja, jaką pełni nadawca w danym momencie (przykład może stanowić w tym miejscu pochwała formułowana przez studenta w odniesieniu do drugiego studenta i jego ciekawych pomysłów podczas pracy nad wspólnym projektem).

Ustalono też, że pochwały stanowiące przedmiot niniejszych badań nie są pochwałami przedmiotów, zjawisk oraz nieosobowych bytów ożywionych, ale pochwałami skierowanymi w stronę jednostki ludzkiej. Nie stoi to oczywiście w sprzeczności z podstawową cechą pochwały, której wartość oceniająca skierowana jest na osobę (podmiot) poprzez jej właściwość (przedmiot). Chwali się bowiem kogoś ze względu na coś.

W toku poszukiwań aktów chwalenia do analizy można natrafić zarówno na ich postać pisemną, jaki i ustną, a także niewerbalną. Pisemne

akty chwalenia konstytuują m.in. specyficzne gatunki literackie, tj. panegiryk, hymn (lub odę) czy psalm. Analiza językowa tych gatunków nie dostarczy jednak informacji na temat właściwości gatunku pochwały w dyskursie potocznym, jaki stanowi główny przedmiot zainteresowań niniejszych badań (choć może wnieść istotny wkład w bardzo szeroki i wieloaspektowy opis gatunku pochwały, zwłaszcza w ujęciu diachronicznym). Niektóre z nich (jak np. hymny chwalące starożytne bóstwa) nie spełniają kryterium osobowej (ludzkiej) podmiotowości pochwały.

Pisemne akty chwalenia zawierają się także w gatunkach użytkowych, takich jak pozytywna recenzja czy listy pochwalne. W niniejszej pracy rezygnuje się jednak z ich analizy przez wzgląd na ich jednostronność i brak dialogowości wyrażonej *explicitie*. Choć zarówno recenzja, jak i list pochwalny spełniają wszystkie cechy bachtinowskiej wypowiedzi (obydwa rodzaje tekstów są ogniwem w łańcuchu komunikacji językowej – jako teksty będące zarazem same w sobie odpowiedzią i odpowiedź uprzedzającą), to jednak ich pisemna forma wyklucza obserwację relacji zachodzących między chwalącym a chwalonym (zarówno gatunek listu pochwalnego, jak i pozytywnej recenzji nie uwzględnia pisemnej odpowiedzi ze strony podmiotu będącego obiektem oceny). Formalna struktura tych gatunków wyklucza ponadto obserwację potocznych aspektów gatunku chwalenia, który w tymże ujęciu charakteryzuje pewna spontaniczność i emocjonalność, w sposób szczególnie przejawiająca się w wypowiedziach ustnych.

Niektórzy badacze gatunków mowy, w tym gatunku pochwały, w swoich badaniach genologicznych opierają się na korpusie, jaki stanowią dialogi zaczerpnięte z beletrystyki. Jest to podejście szczególnie popularne wśród badaczy publikujących w języku rosyjskim (m.in. M. Fedosūk, I. D'áčkova, N. Bigunova). Jak argumentuje M. Fedosūk w swojej pracy dotyczącej językowych środków wywierania wpływu i teorii gatunków mowy:

„Nasze odwołanie się do tekstów literackich nie jest przypadkowe. Chodzi o to, że wiele rodzajów wypowiedzi, a przede wszystkim te, które związane są z interesującymi nas przypadkami emocjonalnego wpływu, padają w głównej mierze w dość intymnych sytuacjach komunikacyjnych, co ze względu na całkiem zrozumiałe etyczne racje ogranicza możliwość ich

obserwacji i zapisu. Jednocześnie tego rodzaju wypowiedzi często występują w tekstach literackich. Teksty literackie raczej nie mogłyby być wartościową bazą do badań nad leksykalnymi i gramatycznymi cechami rosyjskiej mowy potocznej, jednak gatunkowe właściwości tej mowy, w naszej opinii, znajdują w nich wystarczająco adekwatne odbicie” (Fedosûk 1997a).

Należy jednak pamiętać o istotnych niedostatkach badań prowadzonych w oparciu o tego rodzaju korpus: nie ma się w tym przypadku do czynienia z badaniem żywej mowy, a jedynie jej odwzorowaniem. Wypowiedzi takie, choć stanowiące kalkę wypowiedzi rzeczywistych, są mimo wszystko fikcją. Pisemne dialogi pozbawione są ponadto realnych cech prozodycznych, o których jednak dodanie autor w swoisty sposób zabiega (użycie znaków interpunkcyjnych, prowadzona narracja opisowa). Problem ten znika w przypadku bazowania na korpusie, jakim są dialogi zaczerpnięte z filmów fabularnych (jest to również korpus popularny wśród rosyjskich genologów np. M. Fedosûka). Choć realna obecność prozodii urzeczywistnia tego rodzaju wypowiedzi, to w dalszym ciągu badacz porusza się jednak w obszarze fikcji, chociażby była ona niemal idealnym odwzorowaniem rzeczywistości.

W świetle wyżej powiedzianego można wysnuć wnioszek, że najdoskonalszym korpusem językowym do badań nad gatunkiem pochwały będzie korpus mowy, a zatem spisane wypowiedzi ustne, jakie faktycznie zaistniały w rzeczywistej i konkretnej sytuacji komunikacyjnej. Tego rodzaju korpus, jak zauważył M. Fedosûk, trudno jest jednak uzyskać. Szczególnie trudno o uzyskanie korpusu bazującego na spontanicznych sytuacjach komunikacyjnych, oficjalnie nierejestrowanych, chyba że sam badacz by tego rodzaju rejestracji dokonywał. Pojawia się tu jednak szereg problemów związanych z podejściem do osób, których zachowania językowe są badane: tym, czy dokonywać rejestracji z ukrycia, czy ich informować o zapisie. Rejestracja z ukrycia wiąże się z problemem prawnym i etycznym, natomiast poinformowanie rozmówców o zapisie ich rozmowy może zaburzyć spontaniczność wypowiedzi, uczynić je sztywnymi i pozbawić pożądanego elementu prawdziwości. W badaniach z zakresu pragmaty i genologii znajdują się jednak przykłady zastosowania obydwu podejść. Katarzyna Wyrwas, autorka publikacji zatytułowanej „Skarga jako gatunek

mowy”, podaje jako korpus zapisy nagrań, których dokonała w przeciągu trzech lat „w większości z podsłuchu, bez wiedzy osób nagrywanych” (Wyrwas 2002: 12), a także zapisy nagrań programów telewizyjnych o charakterze reportażowym. Na możliwość dokonywania nagrań ma również wpływ stopień intymności sytuacji komunikacyjnej, który w wielu relacjach opierających się na ocenie osoba – osoba w życiu codziennym (np. pracodawca – pracownik) jest wysoki.

Należy także wziąć pod uwagę, że dane relacje pomiędzy komunikującymi się osobami może charakteryzować występowanie więcej niż jednego gatunku mowy. Choć dla relacji pomiędzy pracodawcą i pracownikiem charakterystyczna jest ocena (zarówno ta pozytywna – pochwała, jak i jej przeciwieństwo – krytyka), to istnieje przecież szereg innych gatunków, które w tego rodzaju sytuacjach można wyszczególnić (jak np. polecenia służbowe). Zachodzi wówczas pytanie o to, czy badacz jest w stanie, skupiając się holistycznie na komunikacji pomiędzy pracodawcą a pracownikiem (i np. dokonując nagrań wszystkich spotkań w gabinecie dyrektora), uzyskać odpowiednią liczbę aktów mowy współtworzących dany gatunek mowy, czy nie lepiej by było skupić się na uzyskiwaniu materiału pochodzącego tylko z jednego aspektu komunikacji, gdzie istnieje największe prawdopodobieństwo pozyskania aktów o charakterze oceniającym (jak np. ograniczenie się do nagrań spotkań ewaluacyjnych odbywających się pomiędzy pracodawcą a pracownikiem)?

Wszystkie problemy, które poruszono powyżej skłaniają do poszukiwania źródła materiału korpusowego w sytuacji komunikacyjnej, która: 1) byłaby łatwo dostępna (niski poziom intymności między nadawcą a adresatem), a pozyskanie materiału legalne i niebudzące wątpliwości etycznych; 2) charakteryzowałaby się takimi relacjami nadawcy i adresata komunikatu językowego, w których ocena (pochwała) stanowiłaby jądro komunikacji. Z tego też względu uznano, że optymalny materiał językowy do badań nad pochwałą znajdzie się w programie telewizyjnym o charakterze konkursowym, w którym rezultat konkursu bądź jego części zależy od oceny osoby uprawnionej i zobowiązanej do jej wydawania (jurorów). Ponieważ ważne jest, aby były to wypowiedzi różnorodne, uznano, że sam konkurs nie może być specjalistyczny, a powinien być wszechstronny – z tego też względu uznano, że do niniejszych badań nad pochwałą warto wybrać wypowiedzie-

dzi pojawiające się w polskiej edycji programu telewizyjnego „Mam talent!”. Różnorodność talentów prezentowana na scenie nie ogranicza jurorów do formułowania specjalistycznych ocen, w których przeważa specjalistyczna terminologia związana z konkretnym rodzajem umiejętności. Czyni to akt oceny (w tym akt pochwały) zrozumiałym dla większości odbiorców, a tym samym na plan pierwszy wyłania się potoczność aktu mowy i jego uniwersalne rozumienie. Wybór programu telewizyjnego jako podstawy do wyłonienia korpusu językowego nasywa oczywiście wątpliwość, czy badacz nie będzie miał do czynienia z materiałem językowym pobranym z pewnej rzeczywistości fikcyjnej, tak jak w przypadku materiału językowego zaczerpniętego z beletrystyki czy filmów fabularnych. Trudno niestety udzielić jednoznacznej odpowiedzi negatywnej na to pytanie, ponieważ nie wszystkie szczegóły dotyczące procesu realizacji konkursu są widzowi znane. Faktem jest, że jurorzy wyposażeni są w słuchawki w uszach i mikrofony, poprzez które mogą kontaktować się z ekipą realizacyjną, odcinki eliminacyjne z kolei, w przeciwieństwie do tych półfinałowych i finałowych, nie są emitowane „na żywo” (wiąże się to z m.in. z możliwą ingerencją montażyści itd.). Niemniej jednak, założywszy pewien margines fikcyjności programu (a zatem również i fikcyjności języka), można uznać wybór telewizyjnego programu konkursowego jako źródła korpusu do badań nad zagadnieniem gatunku mowy pochwały za akceptowalny kompromis pomiędzy tym, co fikcyjne w zupełności (beletrystyka, przestrzeń filmu fabularnego itp.), a tym, co całkowicie realne, jednak, chociażby z przyczyn etycznych czy technicznych, trudne do pozyskania (tj. materiał językowy pochodzący z wszelkiego rodzaju prywatnych rozmów).

Wybrane do analizy wypowiedzi jurorów są oceną: pojawia się w nich więc zarówno pochwała, jak i krytyka (a także szereg realizacji innych gatunków mowy, do czego nawiązuje się szerzej w Rozdziale 4. niniejszego opracowania). Czy jest to przeszkoda w uznaniu wyboru danego programu telewizyjnego do badań nad pochwałą za optymalny? W obszarze międzyludzkiego porozumiewania się niezwykle trudno znaleźć sytuację komunikacyjną, w której występowałyby wypowiedzi przynależące tylko do jednego gatunku mowy [w teorii można, co prawda, taką sytuację sobie wyobrazić (np. wzajemne obrzucanie się rozmówców wyzwiskami), w praktyce jest jednak wielce prawdopodobne, że nawet do takiej „czystej” gatunkowo „rozmowy” „wkradną

się” wypowiedzi innego gatunku]. Jest to związane ze zjawiskiem tzw. krzyżowania się gatunków mowy, któremu poświęcono w niniejszej pracy podrozdział 2.4.1. Wychodząc z założenia, że w każdej „żywej” (niestworzonej sztucznie) sytuacji komunikacyjnej znajdują się wypowiedzi przynależące do przynajmniej więcej niż jednego gatunku mowy, na potrzeby niniejszej pracy uznano, że należy poszukać jako źródła korpusu takiej sytuacji komunikacyjnej (wraz z opisanymi już tzw., „podsytuacjami”), w której występowanie pożądanego gatunku mowy będzie możliwe jak największe (nie zaś takiej, która składać się będzie wyłącznie z wypowiedzi będących realizacją jednego gatunku mowy, co jest mało prawdopodobne). Skupienie się badacza pochwał na poszukiwaniu takich sytuacji komunikacyjnych do analizy, w których występuje ocenianie, wydaje się słusznym wyborem, ponieważ pochwała jest oceną¹³⁵. Warto mieć na uwadze, że ostatecznie w programie wybrany zostaje najlepszy uczestnik – prawdopodobieństwo wystąpienia ocen pozytywnych (do których należy pochwała) jest więc duże.

Przed przystąpieniem do opisu procesu pozyskiwania korpusu wstępnego z wybranego programu konieczne jest przedstawienie jego krótkiej charakterystyki. Program telewizyjny „Mam talent!” jest programem rozrywkowym o charakterze konkursu emitowanym od roku 2008 w paśmie telewizji TVN i bazującym na licencji brytyjskiego formatu „Got talent”. Celem konkursu jest wyłonienie zwycięzcy spośród osób prezentujących różnorodne umiejętności. Z tego też względu program „Mam talent!” wpisuje się w nurt programów tzw. *talent show*, w których uczestnicy przedstawiający swoje uzdolnienia poddawani są ocenie jurorów, widzów bądź jednych i drugich. Ze wszystkich programów typu *talent show* nadawanych w mediach w Polsce program „Mam talent!” jest do tej pory jedynym, w którym uczestnicy nie są zobowiązani do zaprezentowania specjalistycznych umiejętności (np. wyłącznie kulinarnych, wokalnych lub tanecznych), a mają szansę zaprezentowania dowolnych umiejętności. Konkurs, który toczy się już przed kamerami (bez transmisji telewizyjnej odbywają się castingi do programu), składa się z czterech etapów. Pierwszy etap to eliminacje, podczas których uczestnicy indywidualnie prezentują swoje umiejętności przed gronem trzech jurorów. Zadaniem jury jest ocena występu

¹³⁵ Kwestię tę porusza się w Rozdziale 2. niniejszego opracowania.

oraz wydanie decyzji, co do promocji uczestnika do następnego etapu, ewentualnie co do wykluczenia uczestnika z dalszego postępowania konkursowego. Aby uczestnik został zakwalifikowany do następnego etapu konkursu, przynajmniej dwóch jurorów musi być „na tak”. Istnieje też możliwość (począwszy od 7. edycji programu) automatycznego zakwalifikowania uczestnika do półfinału przez naciśnięcie przez jednego z jurorów tzw. „złotego przycisku”. Swoją dezaprobatę juror wyraża poprzez wydanie werdyktu „na nie”, który może być poprzedzony przyciśnięciem czerwonego przycisku. Drugi etap polega na wyłonieniu przez jurorów spośród wybranych w pierwszym etapie uczestników grona czterdziestu najlepszych. Decyzje zapadają na tym etapie w toku dyskusji pomiędzy jurorami, które widz może częściowo obserwować na ekranie. Trzeci etap to półfinały, w których jurorzy oceniają tak, jak dotychczas, jednak decyzję o przejściu uczestnika do kolejnej fazy programu podejmują również widzowie, dzwoniąc lub wysyłając SMS na swojego faworyta. Etap ten składa się z pięciu odcinków, w których przewidziano po osiem występów każdego półfinalisty. Do finału przechodzi dziesięć osób – pięć uznanych przez widzów po każdym odcinku półfinałowym za najlepsze oraz pięć wybranych przez jurorów (są one wskazywane spośród osób, które w głosowaniu widzów zajęły drugie i trzecie miejsce). W finale bierze udział dziesięciu uczestników, zwycięzcę wyłaniają widzowie.

Celem niniejszych badań jest przedstawienie procesu identyfikacji gatunku mowy pochwały, aż do uzyskania *korpusu pochwał* – a następnie (po uzyskaniu takiego korpusu) poddanie go analizie, celem wyodrębnienia struktur językowych charakterystycznych dla gatunku mowy pochwały (*Elementarnych Cząstek Wypowiedzi Chwalącej*). Wyodrębnienie takich struktur jest możliwe jedynie wtedy, kiedy jest się pewnym, że dana wypowiedź jest realizacją konkretnego gatunku mowy. Do pewności takiej prowadzi zaś cały proces tworzenia korpusu językowego. Należy jednak zwrócić uwagę na znaczenie, jakie nadaje się pojęciu „Pewność” w niniejszym opracowaniu. „Pewność” w języku polskim jest bowiem definiowana m.in. jako „niezachwiane przekonanie o istnieniu czegoś lub o tym, że rzecz się ma w określony sposób; ufność co do czegoś, bycie całkowicie pewnym czegoś” (SJPSzym 1979 II: 641). Nie jest natomiast możliwe stwierdzenie ze stuprocentowym przekonaniem, że w uzyskanym ostatecznie *korpusie*

pochwał – nie znajdzie się żadna wypowiedź przynależąca do innego, niż pochwała, gatunku mowy. Ryzyko takie jest bowiem nieodłącznie związane z naturą badań genologicznych (zwracali już na nie pośrednio uwagę badacze mówiący o złożonym charakterze gatunków mowy, ich niejednoznaczności i skłonności do krzyżowania się między sobą). Dlatego też mówiąc o pewności pozyskania korpusu ma się raczej w niniejszych badaniach na myśli: „najwyższe możliwe prawdopodobieństwo” wystąpienia w uzyskanym ostatecznym korpusie wyłącznie pochwał. Gwarancji tegoż prawdopodobieństwa upatruje się w zaprzęgnięciu w proces poszukiwawczy pochwał możliwie jak najpełniejszej, dostępnej wiedzy na temat danego gatunku mowy, jeśli chodzi o różne aspekty jego charakterystyki. Prawdopodobieństwo to zwiększają czynione kolejno kroki, które mają za cel „oczyścić” pojemny *korpus wstępny* z wszelkich wypowiedzi, których gatunkowość budzi wątpliwości, tak, aby, nawet gdy pozostaną one w korpusie w nielicznych miejscach – nie miały istotnego wpływu na pozyskane wyniki analizy.

Pierwszym etapem na drodze do wyłonienia *korpusu pochwał z korpusu wstępnego* jest pozyskanie samego *korpusu wstępnego*. Kolejne kroki do jego utworzenia są następujące: 1) identyfikacja sytuacji komunikacyjnej charakterystycznej dla gatunku pochwały, przy jednoczesnym wzięciu pod uwagę faktu dostępności i „rejestrwalności” wypowiedzi bez uszczerbku dla ich spontaniczności; 2) identyfikacja w obrębie wybranej sytuacji komunikacyjnej tych pomniejszych sytuacji (tzw. „podsytuacji”), w których prawdopodobieństwo wystąpienia gatunku pochwały jest możliwie jak największe; 3) transkrypcja wybranych fragmentów programu.

Krok pierwszy, czyli „identyfikacja sytuacji komunikacyjnej charakterystycznej dla gatunku pochwały, przy jednoczesnym wzięciu pod uwagę faktu dostępności i *rejestrwalności* wypowiedzi bez uszczerbku dla ich spontaniczności”, został już omówiony. W omówieniu tym zawiera się uzasadnienie wyboru takiej a nie innej sytuacji komunikacyjnej, z której zdecydowano się zaczerpnąć materiał do przeprowadzenia planowanego badania. Reasumując: uznano, że sytuacja komunikacyjna konkursu telewizyjnego, który polega na wyłanianiu rozmaitych talentów, może być dobrym obszarem do badań językowych nad pochwałą (w interesującym nas aspekcie języka mówionego/potocznego), a wpływ na to mają przede wszystkim następujące kwe-

stie: 1) spełnienie warunku odpowiednich relacji pomiędzy nadawcą komunikatu językowego a adresatem tego komunikatu (omówione już powyżej swoiste „upoważnienie” do wydawania ocen oraz charakterystyczna hierarchiczna zależność między oceniającym a ocenianym); 2) dostępność i „rejestrualność” materiału językowego; 3) potoczność i spontaniczność języka, co związane jest m.in. z tym, że ma się do czynienia z konkursem rozrywkowym i wszechstronnym, nie zaś specjalistycznym.¹³⁶ Poruszono jednocześnie ważny problem związany z komunikacją między nadawcą a adresatem komunikatu językowego uczestniczących w danej (szeroko rozumianej) sytuacji komunikacyjnej. Problemem tym jest ryzyko wieloaspektowości (a zatem i „wielogatunkowości”) ich obcowania komunikacyjnego. Zobrazowano to przykładem rozmowy służbowej pracownika i przełożonego. W rozmowie takiej zidentyfikować można wiele charakterystycznych dla danej sytuacji komunikacyjnej gatunków mowy (pochwała jest tylko jednym z nich, w sytuacji tego rodzaju można odnaleźć jednak zarówno krytykę, jak i polecenia służbowe, a także inne gatunki mowy). Chcąc zapewnić większe prawdopodobieństwo wystąpienia w danej sytuacji komunikacyjnej interesującego badacza gatunku mowy, należy zatem zawęzić jej pole: wspomniano już o tym, że poszukiwanie pochwał w rozmowie służbowej będzie miało większe szanse powodzenia, jeśli badacz skupiłby się np. na analizie wypowiedzi zaczerpniętych ze spotkania ewaluacyjnego w gabinecie dyrektora.

Podobne zawężenie należy zatem poczynić również w przypadku obszaru komunikacji, jakim jest wybrany do niniejszych badań nad pochwałą program konkursowy. Po pierwsze, aby odnaleźć w sytuacji komunikacyjnej danego konkursu pochwały, trzeba skupić się wyłącznie na jej fragmencie (tzw. „podsytuacji”), jaką jest sytuacja (podsytuacja) oceny, a zatem skoncentrować uwagę na czasie, w którym jurorzy¹³⁷

¹³⁶ Mówiąc o potoczności i spontaniczności badanych wypowiedzi, należałoby wspomnieć o niezwykle licznej wśród nich obecności wyrażen i konstrukcji charakterystycznych dla języka środowiskowego młodzieży. Jest to oddzielne zagadnienie, związane z charakterystyką języka współczesnych mediów oraz programów rozrywkowych, które nie będzie szerzej w niniejszym opracowaniu omawiane.

¹³⁷ Pewne oceny wydają również prowadzący program, ich rola jednak jest zbliżona do roli konferansjera, dlatego też w niniejszym badaniu skupiono się na postaciach, dla których wydawanie ocen jest głównym zadaniem (tj. jurorach).

powinni sformułować, zgodnie z założeniami programu, swoją opinię na temat obejrzanego występu. W programie „Mam talent!” jest to przede wszystkim czas od momentu zakończenia prezentacji występu na scenie przez uczestnika¹³⁸ do momentu zejścia uczestnika ze sceny [w przypadku niektórych występów czas ten wydłuża się o czas, w którym jurorzy wymieniają ostatnie opinie (najczęściej między sobą) jeszcze w chwili, kiedy uczestnik znajduje się już za kulisami – zaliczają się tu również nieliczne komentarze jurorów do kamery na temat danego występu, nagrane w innych okolicznościach i „wmontowane” w czas po tym występie jako uzupełnienie opinii wypowiedzianych na sali, w której odbywa się konkurs¹³⁹]. Jednak skoncentrowanie uwagi na podsytuacji oceny nie wystarczy. Ocena bowiem może być zarówno pozytywna, jak i negatywna. Należy zatem „zawęzić zawężenie” i, poruszając się już w wybranym językowym obszarze oceny, skupić się na tych miejscach, w których bardziej prawdopodobne niż wystąpienie wypowiedzi oceny negatywnej będzie wystąpienie wypowiedzi oceny pozytywnej. Są to z pewnością te występy, które kończą się promocją uczestnika do następnego etapu konkursu. Zawężenie to może być jednak jeszcze efektywniejsze, jeśli do *korpusu wstępnego* zaliczone zostaną tylko te wypowiedzi, które padają w (omówionym już powyżej) czasie przeznaczonym dla jurorów na ocenę, jednak wyłącznie z tych

¹³⁸ Pod pojęciem „Uczestnik” w niniejszej pracy rozumie się zarówno pojedynczą osobę, jak i tzw. „uczestnika zbiorowego” (tj. grupy, zespoły, duety itd.).

¹³⁹ Szczegółowa i odrębna analiza wypowiedzi formułowanych przez jurorów na temat obejrzanego występu bez obecności uczestnika może dostarczyć cennych informacji na temat pochwały, którą rozpatruje się w opozycji do wypowiedzi uznawanych za realizację innych / odrębnych gatunków mowy pozytywnej oceny (np. komplementu – przy założeniu, że uznaje się go za odrębny gatunek mowy). Niektórzy językoznawcy, tj. M. Fedosúk (Fedosúk 1997a) zwracają uwagę na fakt, że relacja, w której odbiorca komunikatu językowego nie jest jednocześnie adresatem jego treści, jest jedną z dwóch relacji między ocenianym a ocenianym charakterystycznych dla pochwały (jej wystąpienie jest natomiast niemożliwe, jeśli chodzi o gatunek komplementu). W niniejszej pracy jedynie wspomina się o możliwych cechach dystynktywnych komplementu, jednak ostatecznie nie uznaje się go za oddzielny gatunek mowy i traktuje go jako swoistą odmianę pochwały. O cechach dystynktywnych komplementu (jako oddzielnego gatunku) pisze szerzej (badanie przeprowadzone na wybranych wypowiedziach pozytywnej oceny zaczerpniętych z programu „Mam talent!”) A. Wartecka (Wartecka 2017: 137ff).

występów, których ocenie towarzyszy wydanie jednogłośnego werdyktu jurorów o promocji uczestnika do kolejnego etapu programu („trzy razy na tak”). Choć dwa głosy „na tak” wystarczą, aby uczestnik przeszedł do następnego etapu, to tylko jednomyślność jurorów gwarantuje, że w danym fragmencie, jaki „pobiera się” do *korpusu wstępnego*, znajdzie się największe nasycenie wypowiedzi pozytywnie oceniających i wypowiedzi te będą w miarę jednoznaczne. Oczywiście „trzy głosy na tak” nie są równoznaczne z brakiem wypowiedzi negatywnie oceniających w danym fragmencie programu (zdarza się bowiem, choć rzadko, początkowy sceptycyzm, a czasem dezaprobata jurora, mimo ostatecznie wydanej przez niego oceny pozytywnej) – jednak jest to wybór z pewnością lepszy niż wybór fragmentów zawierających jeden głos „na nie”, z którym wiąże się zmniejszenie prawdopodobieństwa wystąpienia w materiale pochwał przy jednoczesnym zwiększeniu prawdopodobieństwa wystąpienia w nim wypowiedzi przynależących do gatunku krytyki. Wykluczenie wypowiedzi przynależących do innego gatunku mowy (w tym ww. wypowiedzi krytycznych) jest zatem zadaniem, którego należy się podjąć na kolejnych etapach drogi do pozyskania *korpusu pochwał*.

W akapicie poprzednim omówiono drugi krok pierwszego etapu na drodze do utworzenia *korpusu pochwał*, jakim jest „identyfikacja w obrębie wybranej sytuacji komunikacyjnej tych pomniejszych sytuacji (tzw. „podsytuacji”), w których prawdopodobieństwo wystąpienia gatunku pochwały jest możliwie jak największe”. Przed przejściem do opisu transkrypcji wybranych fragmentów programu, należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden ważny, dotychczas niewspomniany aspekt wyboru *korpusu wstępnego* – jest nim wybór odpowiednich odcinków programu jako podstawy „pobrania” interesującego, z punktu widzenia niniejszych badań, materiału. Jak już wspomniano, program „Mam talent!” jest konkursem składającym się z czterech rejestrowanych (niekiedy tylko częściowo) etapów: eliminacji (tj. etapu pierwszego i drugiego) – etap pierwszy eliminacji (zwany w niniejszej pracy również „rundą eliminacyjną”) polega na prezentacji swojego talentu przez uczestnika przed jurorami po raz pierwszy, etap drugi eliminacji (zwany w niniejszej pracy również „rundą studyjną”) to swojego rodzaju „obrady” w gronie jurorów (bez uczestnictwa konkursantów – po zakończeniu tego etapu uczestnikom komunikowany jest jedynie wynik „obrad”).

W wyniku etapu drugiego wyłoniona zostaje półfinałowa „czterdziestka” najlepszych uczestników, którzy prezentują swój talent na scenie po raz kolejny (w nowej odsłonie) – jest to etap trzeci. Etap czwarty – to finał, w którym bierze udział dziesięciu uczestników ubiegających się o pierwsze miejsce. Choć na każdym z etapów programu jurorzy wypowiadają swoją opinię na temat występu, który bezpośrednio wcześniej obejrżeli na scenie (wyjątkiem jest jedynie runda studyjna) – zakłada się, że nie wszystkie etapy są w równym stopniu warte uwagi w kontekście poszukiwania pochwał. W niniejszym opracowaniu uwaga skoncentrowana jest na tych ocenach, które padają w rundzie eliminacyjnej programu – tj. pierwszym etapie, który widz może obserwować na ekranie. Wybór rundy eliminacyjnej jako podstawy wyodrębnienia *korpusu wstępnego* związany jest z paroma czynnikami. Jednym z najważniejszych jest fakt, że jurorzy w rundzie eliminacyjnej spotykają się z uczestnikiem po raz pierwszy, zatem w ocenie występu jest obecny wyższy stopień emocjonalności niż w ocenach jurorów, które padają na wyższych etapach programu (w tych ostatnich brak już tego elementu zaskoczenia, z jakim związane jest oglądanie czegoś po raz pierwszy). Inny czynnik to ocena leżąca wyłącznie w kompetencjach jurorów, a nie jurorów i widzów, jak na innych etapach programu. Może to mobilizować jurorów do podjęcia odpowiedzialności za decyzję, co czyni ich ocenę w większości przypadków wyrazistą i jednoznaczną. Wpływ na to ma również obowiązek opowiedzenia się jurora „za” lub „przeciw”. Aspekt ten ułatwia w pewnym stopniu rozróżnienie wypowiedzi oceny negatywnej od wypowiedzi oceny pozytywnej.

Podsumowując dotychczasowe informacje dotyczące wyboru materiału językowego do badań, można powiedzieć, że: 1) podstawą do wyodrębnienia korpusu językowego (*korpusu pochwał*), a uprzednio – *korpusu wstępnego*, do niniejszych badań nad pochwałą, jest telewizyjny program konkursowy „Mam talent!”; 2) w programie tym, z punktu widzenia niniejszych badań nad pochwałą, bierze się pod uwagę jedynie te wypowiedzi, które: a) są wypowiedziami sformułowanymi w czasie od momentu zakończenia prezentowania przez uczestnika na scenie swoich umiejętności, aż do chwili zejścia uczestnika ze sceny (a dodatkowo również komentarze powiązane z obejrzanym występem, które sformułowane są przez jurorów już po zejściu uczestnika za kulisy) i jednocześnie b) są wypowiedziami, po których

następuje jednomyślna decyzja jurorów o promocji uczestnika do następnego etapu, a także jednocześnie c) są wypowiedziami zaczerpniętymi z rundy eliminacyjnej konkursu. Należy zwrócić uwagę na fakt, że w wybranym (zawężonym) fragmencie programu nie występują wyłącznie wypowiedzi jurorów (współwystępują z nimi wypowiedzi uczestników, osób towarzyszących uczestnikowi oraz prowadzących), jednak z punktu widzenia niniejszych badań nad pochwałą tylko wypowiedzi jurorów są brane pod uwagę (na etapie *Sita Reaktywnego Gatunku Mowy* znaczenie odgrywają też wypowiedzi dziękczynne uczestników – pisze się o tym szerzej w Rozdziale 4. niniejszej pracy). Niemniej jednak *korpus wstępny* obejmuje całą sytuację komunikacyjną pochwały (wraz z występującymi w jej ramach tzw. „podsytuacjami”), a zatem współwystępujące z wypowiedziami jurorów inne wypowiedzi nie mogą zostać pominięte i – choć nie są one poddawane analizie (wyjątek stanowią tu wspomniane już wypowiedzi dziękczynne) – są z tego względu w materiale umieszczone, stanowiąc tło interesującego, z punktu widzenia niniejszych badań, gatunku mowy.

W latach 2008-2022 wyemitowano w paśmie telewizji TVN czternaście edycji programu „Mam talent!”, z których dziewięć pierwszych zostało uwzględnionych przy pozyskiwaniu *korpusu wstępnego* do niniejszych badań. W *korpusie wstępnym* znalazły się więc wypowiedzi z łącznie 541 występów wyemitowanych w ramach 61 odcinków rundy eliminacyjnej (transkrybowane zostały ponadto, lecz ostatecznie niewłączone do analizy, wypowiedzi z tych występów, w których całościowa ocena jurorów została uznana za żartobliwą lub ironiczną). *Korpus wstępny* jest materiałem pisemnym pozyskanym (transkrybowanym) z wypowiedzi ustnych. Sposobowi transkrypcji *korpusu wstępnego* poświęca się pozostałą część niniejszego rozdziału.

3.3. Zasady transkrypcji *korpusu wstępnego*

Terminem *korpus wstępny* określa się w niniejszej pracy pisemny (transkrybowany) zbiór wszystkich wypowiedzi ustnych, jakie padają w sytuacji komunikacyjnej (możliwie jak najbardziej zawężonej do tzw. „podsytuacji”) wyodrębnionej za pomocą *Sita Sytuacji Komunikacyjnej* i uznanej, w rezultacie przeprowadzenia tego procesu, za najbardziej

sprzyjającą wystąpieniu pochwał. Wiedza na temat wybranej sytuacji komunikacyjnej (informacje na temat cech tejże sytuacji przedstawiono uprzednio) pozwala na uzasadnione założenie, że *korpus wstępny* składa się z pochwał oraz wypowiedzi innego gatunku. Rezultatem analizy *korpusu wstępnego* (stosuje się w tym celu tzw. *Sito Reaktywnego Gatunku Mowy* opisane w Rozdziale 4. niniejszej pracy) jest wyodrębnienie z niego wypowiedzi chwalebnych (składających się na *korpus pochwał*) oraz wyodrębnienie (i eliminację z dalszej analizy) wypowiedzi będących realizacją innego, niż pochwała, gatunku mowy (składających się na tzw. *korpusy poboczne*¹⁴⁰). Etapem przejściowym, opisanym szerzej w Rozdziale 4. niniejszej pracy, jest wyłonienie (z *korpusu wstępnego*) *korpusu potencjalnych pochwał*.

Korpus wstępny jest więc swoistego rodzaju polem poszukiwania pochwał i, aby poszukiwanie to było przeprowadzone w sposób uporządkowany i skuteczny, musi być on przedstawiony badaczowi (i przez niego samego) czytelnie. Jasne musi być więc, co następuje: 1) zakres transkrybowanego materiału (omówiony w podrozdziale 3.2.); 2) organizacja podziału transkrybowanego materiału; 3) szczegółowe zasady transkrypcji zastosowane względem *korpusu wstępnego*, w tym w szczególności: a) granice wypowiedzi; b) opis modelu transkrypcji (uwzględniający m.in. wielkość liter; pauzy; zapis fragmentów zrozumiałych, niezrozumiałych i częściowo zrozumiałych, itp.); c) symbole stosowane w transkrypcji w odniesieniu do nadawców / odbiorców wypowiedzi; d) oznaczenie czasu wypowiedzi oraz oznaczenie samej wypowiedzi; e) elementy pominięte bądź obciążone ryzykiem błędnego lub niepełnego zapisu.

3.3.1. Organizacja podziału *korpusu wstępnego*

Jak wspomniano w podrozdziale 3.2. niniejszego rozdziału – wypowiedzi wybrane do transkrypcji (i składające się w rezultacie jej przeprowadzenia na pełen *korpus wstępny*) to wszystkie wypowiedzi z rund eliminacyjnych dziewięciu pierwszych edycji polskiego progra-

¹⁴⁰ *Korpusy poboczne* stanowią: *korpus aprobat*, *korpus gratulacji*, *korpus podziękowań*, *korpus życzeń*, *korpus innych wypowiedzi inicjatywnych względem gatunku mowy podziękowania (niebędących pochwałami)*.

mu rozrywkowego typu *talent show* zatytułowanego „Mam talent!”, które zostały wypowiedziane w czasie od momentu zakończenia prezentowania przez uczestnika na scenie swoich umiejętności, aż do chwili zejścia uczestnika ze sceny [lub po zejściu uczestnika za kulisy (w odniesieniu do jego występu)]. Są to jednocześnie wypowiedzi, które padają w ramach występów ocenianych przez jurorów jednoznacznie pozytywnie¹⁴¹.

Korpus wstępny jest zapisem wybranych wypowiedzi z łącznie 541 występów, 61 odcinków oraz 9 sezonów (edycji) programu. Wypowiedzi tworzące *korpus wstępny* niniejszej pracy zapisano chronologicznie oraz przypisano kolejno do występów, odcinków i sezonów. Zapis wybranych wypowiedzi z poszczególnego odcinka rozpoczyna się następującym nagłówkiem:

Materiał służący za podstawę wyodrębnienia korpusu językowego.

Wypowiedzi jurorów – komentarze do występów uczestników w odcinkach eliminacyjnych poszczególnych sezonów telewizyjnego programu rozrywkowego typu talent show - „Mam talent!”

Rys. 4. Nagłówek odcinka w *korpusie wstępnym*.

W dalszej kolejności podaje się tytuł programu oraz numer sezonu i odcinka wraz z datą dostępu do źródła:

**„Mam talent!”
Sezon I, odcinek 1.**

Dostęp do źródła w dniu: 20 marca 2017 r.

Rys. 5. Dane o sezonie, odcinku oraz dacie dostępu do źródła, z którego zaczerpnięto wypowiedzi (strony internetowej).

Nośnikiem (źródłem), z którego pobrano materiał do zapisu, jest oficjalny serwis internetowy wideo na życzenie i telewizja internetowa

¹⁴¹ Tzn. kończą się przyznaniem przez jurorów trzech głosów „na tak”.

m.in. Grupy TVN (producenta programu „Mam talent!”: <https://player.pl/>).¹⁴² Pod numerem każdego sezonu i odcinka podaje się datę dostępu do źródła (dzień, miesiąc oraz rok, w którym dokonano transkrypcji).

WYSTĘP 2.(536.)

Opis występu: Na scenie występuje zespół dziecięcy (śpiew).

Programowy czas rozpoczęcia pierwszego komentarza po zakończeniu występu: 00:14:55

Rys. 6. Numeracja występu wraz z opisem i czasem pierwszej wypowiedzi.

W następnej kolejności (co ukazano na Rys. 6.) podaje się umowny numer przypisany danemu występowi (przykładowo, jeśli jest to w danym odcinku piąty występ, lecz dopiero drugi zakończony wydaniem przez grono jurorów jednogłośnej decyzji o promocji uczestnika do następnego etapu, nadaje mu się numer „2”. Każdemu występowi nadaje się ponadto oddzielny numer będący liczbą porządkową występu w całości *korpusu wstępnego*¹⁴³. Pod numerem występu umieszcza się pozycję „opis występu”, przy której podaje się krótką informację o rodzaju umiejętności, którą prezentuje uczestnik i nim samym [np. kuglarz, piosenkarka, duet taneczny, zespół dziecięcy (śpiew)]. Podaje się również (w formacie „00:00:00”) czas rozpoczęcia pierwszego komentarza po zakończeniu występu (czas ten rozciąga się na wszystkie wypowiedzi, które są transkrybowane w ramach danego występu).¹⁴⁴

Wypowiedzi zapisuje się w tabeli podzielonej na dwie kolumny: 1) kolumnę „Wypowiedź”, w której transkrybowana jest sama wypowiedź oraz 2) kolumnę „Nadawca”, w której podaje się nadawcę wypowiedzi (p. Rys. 7.):

¹⁴² Poszczególne odcinki programu „Mam talent!” dostępne są ponadto na stronie internetowej telewizji TVN <https://www.tvn.pl/programy/mam-talent,19,pc> (stan na dzień 09.06.2023 r.).

¹⁴³ Po numerze tym, w przypadkach występów o charakterze ironicznym, dodaje się adnotację „IRONIA”. W przypadku, gdy emisja występu nie miała charakteru ciągłego (montaż kilku występów), po numerze tym dodaje się adnotację „MIX”.

¹⁴⁴ Czas ten jest czasem orientacyjnym i może różnić się, w zależności od nośnika (źródła) i narzędzia odtwarzania programu.

Nadawca	Wypowiedź
J3	U / ja po proszę jeszcze raz / naprawdę / to były wreszcie prawdziwe czary mary //
J1	[#] no to co robiłeś było niesamowite //
J1X	człowiek z kulką no błagam was //
J1	człowiek z kulką ale przede wszystkim wyczułam ze publiczność robi tak //
J3	miejsce na kulę //
J1X	no dobrze J1 ale co co nam U zongler kulą pokaże w następnym odcinku (?) // co wyjmiesz (?) / dwie kule (?) //
U	[#] do jedenastu nawet //
J1X	[*] //
J1	o //

Rys. 7. Podział na nadawcę wypowiedzi i samą wypowiedź.

Nadawców wypowiedzi oznacza się za pomocą następujących symboli: 1) jurorów (łącznie 5.) – za pomocą symboli: „J1”, „J2”, „J3”, „J1X” oraz „J2X”; 2) uczestników – za pomocą symbolu „U” (w przypadku konieczności odróżnienia poszczególnych odbiorców wypowiedzi wtedy, kiedy mamy do czynienia z tzw. uczestnikiem grupowym, tj. grupą, zespołem, duetem itd. wprowadza się dodatkowe oznaczenia „U1”, „U2” itd.); 3) osób towarzyszących uczestnikowi – za pomocą symbolu „OT”¹⁴⁵; 4) prowadzących program – za pomocą symbolu „P” (w programie występuje dwóch prowadzących, dlatego w sytuacjach, gdy zachodzi potrzeba ich rozróżnienia, wprowadza się symbole „P1” i „P2”¹⁴⁶). Ww. symbole pojawiają się również w wypowiedziach – zastępuje się nimi odpowiadające im nazwy własne (imiona, nazwiska, przezwiska, pseudonimy artystyczne oraz nazwy grup itd.).¹⁴⁷

Określa się ponadto koniec wypowiedzi zapisanych w obrębie jednego odcinka.

¹⁴⁵ Oraz (analogicznie jak w przypadku U) OT2, OT3 itd.

¹⁴⁶ Należy odróżnić symbole P1 i P2 pojawiające się w korpusie (oznaczające kwestie wypowiedziane przez prowadzących) od symboli P1 i P2, które w niniejszym opracowaniu oznaczają dwa rodzaje relacji pomiędzy nadawcą a odbiorcą (pochwały).

¹⁴⁷ W niektórych szczególnych przypadkach (tj. gry słowne) nazwy własne pojawiające się w wypowiedzi nie zostają zastąpione odpowiadającymi im symbolami.

3.3.2. Szczegółowe zasady transkrypcji wypowiedzi

Aby dokonanie transkrypcji było możliwe, zachodzi konieczność¹⁴⁸ jasnego zdefiniowania transkrybowanej jednostki porozumiewania się (wypowiedzi), co wiąże się z nakreśleniem jej granic. Zagadnieniu granic wypowiedzi poświęcono fragment Rozdziału 1.. Najważniejszym ustaleniem dotyczącym istoty i granic wypowiedzi na potrzeby niniejszego opracowania jest przyjęcie bachtinowskiego rozumienia pojęcia „Wypowiedź”, a zatem przede wszystkim 1) uznanie, że wypowiedź jest „w pełni wyrażoną myśl nadawcy” (Bachtin 1986: 364)¹⁴⁹; 2) uznanie, że wypowiedź ma formę skończoną i pełną, a o jej istocie decyduje fakt, że można na nią odpowiedzieć (tzn. przyjąć postawę tzw. *współodpowiadającego rozumienia*); 3) uznanie (co jest konsekwencją p. 2), że granice wypowiedzi nakreśla (co do zasady¹⁴⁹) zmiana podmiotów mowy.

Sposób transkrypcji wybranych fragmentów programu obrazuje podany powyżej przykład (Rys. 7).¹⁵⁰ Zapis wzorowany jest na modelu transkrypcji przyjętym przez K. Wyrwas (Wyrwas 2002: 12).¹⁵¹ Zapis oparty jest ponadto na niektórych elementach modelu transkrypcji zaproponowanego przez Michała Szczyszka oraz Konrada Juszczaka (Szczyszczak 2013: 27ff; Juszczak 2017: 60-61). W pracy nie poddaje się analizie zjawisk fonetycznych, a wypowiedzi ustne zapisuje się ortograficznie [zgodnie ze standardem ortograficznym zapisanym w *Wielkim słowniku ortograficznym PWN z zasadami pisowni i interpunkcji* (redakcja naukowa oraz opracowanie zasad pisowni i interpunkcji polskiej prof. Edward Polański, wydanie IV, poprawione i uzupełnione, Warszawa 2016)].¹⁵²

¹⁴⁸ Konieczność ta łączy się z wspomnianym już uprzednio faktem możliwej złożoności samej wypowiedzi, na co zwraca uwagę A. Wierzbicka (1983: 126).

¹⁴⁹ Zasada ta podlega w niniejszej pracy pewnej modyfikacji, o której wspomina się w dalszej części niniejszego rozdziału.

¹⁵⁰ W zapisie mogą znaleźć się niezgodności w stosunku do wypowiedzi ustnej, nie mają one jednak istotnego wpływu na wyniki analizy opisywanej w niniejszej pracy.

¹⁵¹ Wprowadzono do niego pewne modyfikacje.

¹⁵² Poprawność zapisu niektórych leksemów, które zidentyfikowane zostały jako realizacja języka środowiskowego młodzieży, zweryfikowana została ponadto w „Słowniku polszczyzny potocznej” (red. Maciej Czeszewski, Warszawa 2008) oraz w źródłach internetowych (tj. *Słownik slangu i mowy potocznej* „Miejski”: www.miejski.pl, Poradnia Językowa PWN: <https://sjp.pwn.pl/poradnia>).

W transkrypcji nie stosuje się wielkich liter¹⁵³ oraz znaków interpunkcyjnych¹⁵⁴ w roli segmentacyjnej. Orientacyjnej segmentacji dokonuje się za pomocą prawego ukośnika: „/”. Jego funkcją jest wskazanie ewentualnych, zasłyszanych przez transkrybenta, pauz w toku mówienia¹⁵⁵ oraz umowny podział wypowiedzi na mniejsze jednostki w celu zwiększenia przejrzystości tekstu pozbawionego znaków interpunkcyjnych.

W zapisie, zgodnie ze wskazówkami K. Juszczuka (Juszczuk 2017: 60-61) używa się odpowiednich symboli do oznaczenia tzw. pauz wypełnionych, tj. wszystkich pozasłownych elementów wypowiedzi artykułowanych przez człowieka. W niniejszej pracy mają one charakter orientacyjny¹⁵⁶ i nie stanowią elementu wypowiedzi, który na jakimkolwiek etapie byłby poddawany analizie.¹⁵⁷ Składają się na nie: 1) śmiech – oznaczany za pomocą symbolu „[@]”; 2) jęki namysłu – oznaczane za pomocą symbolu „[#]”; 3) westchnienie – oznaczane za pomocą symbolu „[\$]”; 4) chrząknięcie – oznaczane za pomocą symbolu „[%]”; 5) cmoknięcie – oznaczane za pomocą symbolu „[&]”; 6) inne (niewyodrębnione powyżej, ale artykułowane przez człowieka) – oznaczane symbolem „[*]” oraz 7) „uhm”, „mhm” w znaczeniu: „potwierdzam, że słucham/przytaknięcie” – oznaczane za pomocą symbolu „[^]”. W tekście stosuje się ponadto symbol „[-]” – dla określenia fragmentów niezrozumiałych. Jeśli fragment wyrazu tekstowego zrozumiała jest jedynie częściowo, a pozostała jego część jest ucięta bądź niezrozumiała i niemożliwa do rekonstrukcji (nawet w kontekście), transkrybuje się to, co jest zrozumiałe (stawiając kropkę po części zrozumiałej), a resztę oznacza się jako niezrozumiałe za pomocą symbolu „[-]”. Jeśli zrozumiała jest tylko fragment wyrazu tekstowego, a jego

¹⁵³ Wyjątkiem jest zapis skrótów oznaczających osoby, tj. U, J1, OT itp.

¹⁵⁴ W zapisie stosuje się symbol „(?)” dla oznaczenia wypowiedzi o intonacji pytającej. Pytania wyodrębniane są wyłącznie na podstawie kompetencji językowej transkrybenta (autorki pracy).

¹⁵⁵ Zjawiska fonetyczne w niniejszej pracy nie są poddane analizie, nie rejestruje się zatem konturu intonacyjnego za pomocą specjalistycznych narzędzi, co skutkuje tym, że dokonany w korpusie podział na pauzy w toku mówienia – jest subiektywny i umowny (rzeczywiste frazy intonacyjne w wypowiedzi nie zostały zbadane ani zapisane). Z podziału tekstu za pomocą prawego ukośnika „/” rezygnuje się na etapie wyodrębniania *Elementarnych Cząstek Wypowiedzi Chwalącej*.

¹⁵⁶ Ich obecność wynika ponadto z chęci zaakcentowania, że według M. Bachtina, tzw. *współodpowiadające rozumienie* może być również reakcją niewerbalną.

¹⁵⁷ Są one pomijane na dalszym etapie badań.

pozostała część jest niezrozumiała, ale możliwa do zrekonstruowania, to transkrybuje się to, co jest zrozumiałe (stawia się kropkę po części zrozumiałej), a rekonstrukcja reszty wyrazu zapisywana jest w nawiasie kwadratowym. Jeśli słyszalny i zrozumiały jest tylko fragment wyrazu tekstowego, a jego pozostała część jest ucięta, to transkrybuje się to, co jest słyszalne i zrozumiałe (stawia kropkę po części zrozumiałej, a resztę oznacza za pomocą symbolu „[-]”). W niektórych wypowiedziach dodaje się w nawiasie element opisowy [p. „(długie zastanowienie)”], który pełni taką samą funkcję jak zapis pauz wypełnionych. Koniec wypowiedzi oznacza się za pomocą podwójnego prawego ukośnika „//”. Znak ten stawia się również po niektórych elementach opisowych lub pojedynczych znakach pauz wypełnionych, tj. „[@]”.

Definicja badanej jednostki obcowania językowego, jaką przyjmuje się w niniejszej pracy, co do zasady pokrywa się z definicją wypowiedzi przedstawioną przez M. Bachtina, jednak wprowadza się do niej modyfikację dotyczącą jej granic, które w ujęciu badacza wyznacza zmiana podmiotu mowy. Przyjmuje się przede wszystkim, opierając się na teorii M. Bachtina, że wypowiedź to rezultat skończonej, w pełni wyrażonej myśli nadawcy. W niniejszej pracy zakłada się, że nie zawsze zmiana podmiotów mowy oznacza, że to, co zostało wypowiedziane przez podmiot poprzedzający wypowiedź kolejnego podmiotu, było skończone. A zatem zmiana podmiotów mowy nie w każdym przypadku może być kryterium „skończoności” wypowiedzi. Kwestię tą obrazuje poniższy przykład:

J3	ale wiesz co mi się bardzo bardzo podobało (?) / że ty jesteś dowcipny /
J1X	a tam //
J3	i to w tym wszystkim w twoim tańcu jeszcze dowcip / brawo / (J1 – [-] //) a na koniec chciałam ci powiedzieć że czuję że ty jesteś super facet //

Rys. 8. „Treściowa spójność wypowiedzi” jako kryterium nakreślenia granic wypowiedzi. Kopia wypowiedzi z *korpusu wstępnego* (edycja II, odcinek 4., występ 3.).

W powyższym przykładzie wyszczególnia się trzy wypowiedzi. Można zapisać je oddzielnie w sposób następujący: 1) ale wiesz co

mi się bardzo bardzo podobało (?) / że ty jesteś dowcipny / i to w tym wszystkim w twoim tańcu jeszcze dowcip / brawo / a na koniec chciałam ci powiedzieć że czuję że ty jesteś super facet // [MT!II4(00:22:15)J3]¹⁵⁸ oraz 2) a tam [MT!II4(00:22:15)J1X] //, a także 3) [-] // [MT!II4(00:22:15)J1]. Wypowiedź nadawcy J1X w postaci „a tam //” jest reakcją (*współodpowiadającym rozumieniem*) na wypowiedź J3 w postaci „ale wiesz co mi się bardzo bardzo podobało (?) / że ty jesteś dowcipny / i to w tym wszystkim w twoim tańcu jeszcze dowcip / brawo / a na koniec chciałam ci powiedzieć że czuję że ty jesteś super facet //, jednak pojawia się przed zakończeniem wypowiedzi, na którą odpowiada. Zachodzi tu zjawisko zbyt wczesnej (niekiedy zamierzonej) reakcji na wypowiedź¹⁵⁹ – wypowiedź będąca w łańcuchu porozumiewania się odpowiedzią rozbija jedność wypowiedzi poprzedzającej, a tym samym stawia pod znakiem zapytania zasadność bezwzględnego stosowania kryterium zmiany podmiotów mowy jako granicy wypowiedzi. W tego rodzaju przypadkach, kiedy reakcja na usłyszaną wypowiedź ma miejsce w trakcie trwania tejże wypowiedzi, zmiana podmiotów mowy nie może być kryterium nakreślenia ram wypowiedzi – na potrzeby niniejszej pracy przyjmuje się, że kryterium tym staje się wtedy tzw. „treściowa spójność wypowiedzi”.¹⁶⁰ Zapis w postaci „(J1 – [-] //)” jest oznaczeniem wtrącenia innego podmiotu mowy (w tym przypadku

¹⁵⁸ Pojedyncze, pobrane z *korpusu wstępnego* do dalszych badań wypowiedzi opatruje się w celach porządkowych sygnaturą w postaci [MT!II4(00:22:15)J3], w której: symbol „MT!” jest skrótem utworzonym od nazwy programu, z którego wypowiedź jest zaczerpnięta; symbol typu „II4” oznacza numer edycji oraz odcinka; symbol typu „(00:22:15)” oznacza orientacyjny czas rozpoczęcia pierwszego komentarza jurora w danym fragmencie eliminacji (czas ten jest czasem wszystkich wypowiedzi w czasie przeznaczonym na ocenę jednego występu i jest czasem orientacyjnym, który może różnić się w zależności od źródła odtwarzania programu); natomiast symbol typu „J1” jest oznaczeniem jurora, będącego nadawcą danej wypowiedzi.

¹⁵⁹ Może być to związane z ryzykiem niefortunności, które omówiono szerzej w Rozdziale I.

¹⁶⁰ Wypowiedzi, które formułowane są niejako „pomiędzy” częściami innej wypowiedzi, są często wypowiedziami niewerbalnymi (jest to np. śmiech oznaczany za pomocą symbolu „[@]”). W *korpusie wstępnym* nie umieszcza się wszystkich niewerbalnych wypowiedzi *współodpowiadającego rozumienia* (na dalszych etapach analizy pomija się je w ogóle), co motywuje się brakiem ich użyteczności dla badań opisanych w niniejszej pracy).

niezrozumiałej wypowiedzi J1), która pokrywa się fonetycznie z wypowiedzią, o której można powiedzieć, że jest wypowiedzią główną względem niej (w tym przypadku jest to wypowiedź „ale wiesz co mi się bardzo bardzo podobało (?) / że ty jesteś dowcipny / i to w tym wszystkim w twoim tańcu jeszcze dowcip / brawo / a na koniec chciałam ci powiedzieć że czuję że ty jesteś super facet //). Pod pojęciem wypowiedzi głównej rozumie się tu wypowiedź formułowaną przez jurora w przeznaczonym dla niego czasie [czas ten określany jest przez kontekst (brak opinii tylko jednego z jurorów i związane z tym zajęcie przez niego stanowiska, wskazanie przewodniczącego jury itp.)]. Wtrącenia nałożone fonetycznie na wypowiedź główną cechuje raczej krótka forma i niezrozumiałość.¹⁶¹

„Zmiana podmiotów mowy” nie może być zastosowana jako kryterium nakreślenia granic wypowiedzi również w przypadku, gdy następuje zmiana odbiorcy wypowiedzi przez nadawcę (zmiana podmiotów mowy w takiej sytuacji w ogóle nie następuje). Granice wypowiedzi wyznacza wtedy „zmiana odbiorcy wypowiedzi przez nadawcę”. Obrazuje to poniższy przykład:

J1X	no naprawdę naprawdę / jesteś już jesteś wydarzeniem tego programu / tak mi się przynajmniej wydaje / no // J1 (?) //
-----	---

Rys. 9. „Zmiana odbiorcy wypowiedzi przez nadawcę” jako kryterium nakreślenia granic wypowiedzi. Kopia wypowiedzi z *korpusu wstępnego* (edycja II, odcinek 3., występ 4.).

W powyższym przykładzie wyodrębnia się dwie wypowiedzi, które formułowane są przez tego samego jurora (nie następuje zmiana podmiotu mowy, a jedynie zmiana odbiorcy): 1) „no naprawdę naprawdę / jesteś już jesteś wydarzeniem tego programu / tak mi się przynajmniej wydaje / no //” [MT!II3(00:29:30)J1X], skierowaną do uczestnika oraz

¹⁶¹ Z problematyką, którą obrazuje Rys. 9., wiąże się zagadnienie tzw. „makrowypowiedzi”. Omawiane wypowiedzi są częścią większej wypowiedzi, tzw. „makrowypowiedzi” – pojęcie to wprowadza się i opisuje na etapie prac przy zastosowaniu gatunku reaktywnego.

wypowiedź drugą, tzn. wypowiedź 2) „J1 (?) //” [MT!II3(00:29:30) JIX]¹⁶², która jest skierowana do innego jurora.

3.4. Podsumowanie rozdziału

Sito Sytuacji Komunikacyjnej jest pierwszym etapem *Metody Trzech Sit* stosowanej w badaniu, którego celem jest identyfikacja gatunku mowy pochwały. Działanie w ramach tego etapu polega na nakierowaniu uwagi badacza na taki „wycinek” uniwersum mowy (tj. sytuację komunikacyjną oraz występujące w jej obszarze „podsytuacje”), które w największym możliwym stopniu sprzyjają wystąpieniu pochwał. Warunkiem wyboru danej sytuacji komunikacyjnej do badań nad pochwałą jest możliwość zapisu wypowiedzi pojawiających się w jej ramach. Celem przeprowadzenia etapu *Sita Sytuacji Komunikacyjnej* jest wyodrębnienie materiału językowego do badań nad pochwałą.

Za podstawę do wyodrębnienia wyżej wspomnianego materiału do analizy obiera się telewizyjny program konkursowy „Mam talent!”. W programie tym bierze się pod uwagę jedynie te wypowiedzi, które: a) są wypowiedziami formułowanymi w czasie od momentu zakończenia prezentowania przez uczestnika na scenie swoich umiejętności, aż do czasu zejścia uczestnika ze sceny (są to również komentarze powiązane z obejrzanym występem, które formułowane są przez jurorów już po zejściu uczestnika za kulisy) i jednocześnie b) są wypowiedziami, po których następuje jednomyślna decyzja jurorów o promocji uczestnika do następnego etapu, a także jednocześnie c) są wypowiedziami zaczerpniętymi z rundy eliminacyjnej konkursu.

Ww. wypowiedzi spisuje się (sposób transkrypcji opisany powyżej) – ich zbiór tworzy na pierwszym etapie *korpus wstępny*, z którego na dalszym etapie prac zostanie wyodrębniony *korpus pochwał*. Korpus ten zostanie pozyskany przy pomocy *Sita Reaktywnego Gatunku Mowy*, co opisano w Rozdziale 4. niniejszego opracowania.

¹⁶² Wszystkie wypowiedzi danego jurora, jakie padają w czasie przeznaczonym na ocenę danego występu, są oznaczone tą samą sygnaturą (rolą sygnatury jest przypisanie wypowiedzi do komentowanego występu i ułatwienie odnalezienia jej w źródle, z którego została zaczerpnięta).

Rozdział 4.

Drugie przesianie: Sito reaktywnego gatunku mowy

4.1. Wprowadzenie do rozdziału

Celem niniejszego rozdziału¹⁶³ jest opis procedury wyłaniania wypowiedzi¹⁶⁴ chwalebnych z korpusu językowego (na tym etapie: z tzw. korpusu wstępnego, pozyskanego w rezultacie przeprowadzenia etapu pierwszego, opisanego w Rozdziale 3. niniejszej pracy) przy pomocy *Sita Reaktywnego Gatunku Mowy* (dalej: *SRGM*). *SRGM* jest drugim etapem („drugie przesianie przez sito”) identyfikacji pochwał, a jej skuteczność jako gatunkowego narzędzia identyfikacyjnego uzależniona jest od przeprowadzenia etapu pierwszego („pierwsze przesianie przez sito”)¹⁶⁵. Na korpus będący polem zastosowania *SRGM*¹⁶⁶ składają się transkrybowane dialogi uczestników¹⁶⁷ z jurorami¹⁶⁸, które mają miejsce w 61 odcinkach eliminacyjnych 9 pierwszych edycji programu telewizyjnego „Mam talent!”, przy czym: 1) dialogi te mają miejsce w czasie przeznaczonym na ocenę jurorską zaprezentowanego występu oraz (jednocześnie) 2) po dialogach następuje jednogłośna decyzja

¹⁶³ Niniejszy rozdział (w wersji skróconej) został opublikowany w postaci artykułu naukowego w czasopiśmie „Investigationes Linguisticae” (Wartecka 2018: 49-61). W artykule tym nazwa *Sito Reaktywnego Gatunku Mowy* została zastąpiona *Strategią Reaktywnego Gatunku Mowy*.

¹⁶⁴ Wypowiedź rozumiana jest tutaj tak, jak rozumiał ją M. Bachtin (Bachtin 1986: 348-402).

¹⁶⁵ Zagadnieniu etapu 1. identyfikacji pochwał poświęcony jest Rozdział 3. niniejszej pracy.

¹⁶⁶ W analizie za pomocą *SRGM* nie uwzględnia się wypowiedzi, jeśli następująca po nich jednomyślna decyzja jurorów o promocji uczestnika do następnego etapu programu jest podjęta dla żartu (wypowiedzi te mają w przeważającej mierze charakter ironiczny). W analizie pominięto również wypowiedzi stanowiące komentarz do niektórych występów, których emisja nie miała charakteru ciągłego.

¹⁶⁷ Pojęcie „Uczestnik” oznacza w tym miejscu zarówno pojedynczą osobę, jak i tzw. uczestnika zbiorowego (np. duet, zespół, grupę itd.), a także osobę towarzyszącą uczestnikowi.

¹⁶⁸ Transkrybowano ponadto wypowiedzi prowadzących program, które pojawiają się w nielicznych dialogach (nie stanowią one przedmiotu zainteresowania na żadnym z ww. etapów identyfikacji pochwał).

jurorów o promocji uczestnika do następnego etapu programu (korpus został na etapie poprzedzającym *SRGM* dobrany tak, aby właściwa dialogom sytuacja komunikacyjna sprzyjała wystąpieniu pochwał, co opisano uprzednio).

SRGM składa się z następujących kolejno po sobie etapów:

- 1) stwierdzenia inicjatywnego charakteru gatunku mowy pochwały;
- 2) ustalenia, jakie gatunki mowy są reaktywne względem gatunku mowy pochwały;
- 3) ustalenia, który z gatunków mowy reaktywnych względem gatunku mowy pochwały jest a) na tyle schematyczny, na ile jest to wystarczające do jego jednoznacznej identyfikacji oraz b) na tyle popularny, aby liczba zidentyfikowanych przy jego pomocy wypowiedzi chwalebnych była wystarczająca do utworzenia reprezentatywnego zbioru pochwał (*korpusu pochwał*);
- 4) dokonania identyfikacji w *korpusie wstępnym* wypowiedzi realizujących wybrany reaktywny względem pochwały gatunek mowy (w oparciu o stwierdzony typowy dla niego schemat) i wyszczególnieniu w tymże materiale wypowiedzi, które antycypują wypowiedzi wybranego gatunku reaktywnego;
- 5) identyfikacji wśród (wymienionych w poprzednim punkcie) wyszczególnionych wypowiedzi antycypujących tych wypowiedzi, które są inicjatywne względem gatunku podziękowania, lecz nie mogą zostać uznane za pochwałę [i eliminacji ich z pozyskanego w rezultacie przeprowadzenia etapu 4. korpusu (*korpusu potencjalnych pochwał*)].

4.2. Etapy *Sita Reaktywnego Gatunku Mowy*

Niniejszy podrozdział poświęca się opisowi etapów wymienionych w podrozdziale 4.1. niniejszego rozdziału.

4.2.1. Etap I

Inicjatywny charakter gatunku mowy pochwały stwierdza m.in. Małgorzata Marcjanik [która zauważa, że akty dodatniego wartościowania

partnera mogą być zarówno inicjatywne, jak i reaktywne – te ostatnie mogą być wynikiem np. prowokacji grzecznościowej lub mogą pełnić funkcję perswazyjną (Marcjanik 2000: 117)] i B. Drabik [według badaczki użycie pochwały może pociągać za sobą kolejny gatunek mowy (Drabik 2004: 88), a zatem ma ona charakter inicjatywny].

4.2.2. Etap II

Wśród gatunków reaktywnych względem gatunku mowy pochwały wymienia się: podziękowanie (Marcjanik 2000: 132, Drabik 2004: 88-89); pytanie mówiące o chęci upewnienia się przez adresata, czy nadawca rzeczywiście tak sądzi, jak ujął to w akcie chwaleńia¹⁶⁹ (Marcjanik 2000: 133); polemikę z pozytywną opinią partnera (Marcjanik 2000:134, Drabik 2004: 89-90); żart [jako formę grzecznego zdystansowania się od nadawcy pochwały (Marcjanik 2000: 136)]; potwierdzenie oceny zawartej w akcie chwaleńia (Marcjanik 2000: 136, Drabik 2004: 91-92); (wzajemną) pochwałę (Marcjanik 2000: 137, Drabik 2004: 92); informację dotyczącą wartościowanego obiektu (Marcjanik 2000: 137, Drabik 2004: 91). Gatunki te mogą współwystępować w obrębie jednej wypowiedzi (Marcjanik 2000: 138, Drabik 2004:92)¹⁷⁰. Zdarzają się sytuacje, w których pochwała jest przemilczana, bez zakłócenia przebiegu interakcji (Marcjanik 2000: 137).

4.2.3. Etap III

Według B. Drabik oraz M. Marcjanik najczęstszą reakcją na pochwałę jest podziękowanie (Drabik 2004: 88, Marcjanik 2000: 132). Jest to jednocześnie gatunek mowy, który (jeśli występuje w swojej

¹⁶⁹ M. Marcjanik nazywa pochwałę „aktem dodatniego wartościowania partnera” (Marcjanik 2000: 115-138) lub „aprobata” (Marcjanik 2000: 115).

¹⁷⁰ M. Marcjanik, która nie posługuje się w cytowanej pracy naukowej terminem „gatunek mowy” (omawiane wypowiedzi nazywane są przez badaczkę „aktami mowy”), opisuje to zjawisko za pomocą następujących słów: „przedstawione powyżej rodzaje replik mogą być łączone [...] w obrębie jednej kwestii dialogu” (Marcjanik 2000: 138).

najpopularniejszej postaci)¹⁷¹ cechuje wysoki stopień schematyczności [najpopularniejsze w języku polskim formuły podziękowań (przynależące zarówno do formalnego, jak i familiarnego rejestru języka) to: *dziękuję, dzięki, dziękujemy, dzięks* (Cyluk 2012: 17-18)]. Wysoka schematyczność najczęściej występujących form podziękowania oraz powszechność jego występowania po wypowiedziach chwalących jest czynnikiem decydującym dla wyboru tego gatunku jako gatunku reaktywnego względem pochwały, który posłuży przy zastosowaniu *SRGM* do jej identyfikacji.

4.2.4. Etap IV

Identyfikacja w korpusie wstępnym wypowiedzi realizujących gatunek podziękowania odbywa się w oparciu o poszukiwanie wśród wypowiedzi uczestników tych wypowiedzi, które zbudowane są wyłącznie z samodzielnie występujących formuł *dziękuję, dzięki, dziękujemy, dzięks*, przy czym samodzielność ta oznacza, że wyrazy *dziękuję, dzięki, dziękujemy, dzięks* są jedynymi składowymi wypowiedzi dziękczynnej lub też współwystępują z:

- 1) elementami językowymi określającymi adresata podziękowania (np. zaimkiem *wam* w wypowiedzi *dziękuję wam* //¹⁷²);
- 2) przysłówkami, przymiotnikami, wyrażeniami przysłówkowymi, wyrażeniami przymiotnikowymi, wzmocnieniami np. w postaci partykuły (np. wyrażeniem przysłówkowym *z całego serca* w wypowiedzi *dziękujemy z całego serca* //, przymiotnikiem *wielkie* w wypowiedzi *dzięki wielkie* //, przysłówkiem *bardzo* oraz wzmocnieniem w postaci partykuły *naprawdę* w wypowiedzi *dziękuję bardzo / naprawdę* //);

¹⁷¹ Wypowiedzi będące realizacją gatunku mowy podziękowania mogą przyjmować rozmaite formy – są to zarówno formy *explicite*, której centrum stanowi czasownik performatywny *dziękować*, jak i formy pośrednie (pozbawione stałych form i dekodowane przez odbiorców jako podziękowanie na podstawie konkretnej sytuacji komunikacyjnej).

¹⁷² Zapis przykładów oraz wypowiedzi zaczerpniętych z *korpusu wstępnego* wzorowany na K. Wyrwas (Wyrwas 2002: 12) – z wyłączeniem podziału na pauzy krótkie i długie. Transkrypcja bez znaków interpunkcyjnych oraz wersalików (wyjątkiem jest zapis skrótów oznaczających osoby, tj. U, J1, OT itp.).

- 3) elementami leksykalnymi służącymi wyrażeniu ekspresji (np. wykrzyknikiem *ovej* w wypowiedzi *ovej / dziękuję bardzo //*);
- 4) uzasadnieniem, którego sens da się wyrazić za pomocą form *dziękuję za / dziękuję ponieważ* (uzasadnienie tego rodzaju pojawia się np. w wypowiedzi *dziękuję / jestem bardzo dumny że słyszę to od pani //*).

W reaktywnych wypowiedziach dziękczynnych wybranych w celu realizacji *SRGM* dopuszczalne są także powtórzenia oraz współwystępowanie elementów określonych w powyższych czterech punktach. Z analizy wyłącza się te reaktywne wypowiedzi dziękczynne, w których z samodzielnymi formułami *dziękuję, dzięki, dziękujemy, dzięks* występują inne elementy językowe. Są to przede wszystkim:

- 1) elementy wskazujące na fakt, że wypowiedź antycypująca podziękowanie jest również podziękowaniem (np. element *ja również* w wypowiedzi *ja również dziękuję //*, czy element *to my* w wypowiedzi *to my dziękujemy //*);
- 2) czasowniki performatywne, inne niż czasownik *dziękować* (np. czasownik *zapraszamy* w wypowiedzi *bardzo dziękujemy / zapraszamy w bieszczady //*);
- 3) element bądź elementy oznaczone symbolem „[-]” wskazującym na obecność w wypowiedzi niezrozumiałego dla transkrybenta fragmentu;
- 4) leksemy obcojęzyczne z wyjątkiem rozpowszechnionego w języku polskim wykrzyknienia *wow* (np. leksem *thanks* w wypowiedzi *dziękuję / thanks //*).

Decyzję ograniczenia się do ww. form samodzielnych uzasadniona jest koniecznością jednoznacznego stwierdzenia, że wyszczególnione wypowiedzi reaktywne są podziękowaniem (nie stanowią realizacji tzw. gatunku mieszanego). W *korpusie wstępnym* nie identyfikuje się ponadto wypowiedzi zbudowanych z samodzielnych formuł *dziękuję, dzięki, dziękujemy, dzięks*, które nie są poprzedzone bezpośrednio z nimi powiązaną wypowiedzią inicjatywną. W *korpusie wstępnym* identyfikuje się (lecz nie dopuszcza do dalszej analizy)¹⁷³ wypowiedzi, które poprzedzone są wypowiedzią inicjatywną przyjmującą postać

¹⁷³ Wypowiedzi poddane identyfikacji jako inicjatywne względem gatunku mowy podziękowania oznacza się w *korpusie wstępnym* za pomocą szarego wypełnienia.

tw. makrowypowiedzi typu 1., makrowypowiedzi typu 2., poliwy-
powiedzi lub wypowiedzi domyślnej.¹⁷⁴ Pojęcia „makrowypowiedzi
typu 1.”, „makrowypowiedzi typu 2.”, „poliwyowiedzi” lub „wypo-
wiedzi domyślnej” definiuje się na potrzeby niniejszej pracy w sposób
następujący:

- 1) jednostka obcowania językowego w postaci tzw. „**makrowypowie-
dzi typu 1.**” (zwana również „wypowiedzią zbiorową”). Jej istota
zawiera się w tym, że jej granic nie wyznacza zmiana podmiotów
mowy, które rozumiane są jako pojedyncze osoby, ale wyznacza
ją zmiana podmiotów mowy, które rozumiane są jako zbiór osób
(min. 2 osoby), tzn. jako tzw. „podmiot zbiorowy”. O tym, czy dana
wypowiedź jest wypowiedzią zbiorową, decyduje semantyka treści
składających się na nią tzw. „mikrowypowiedzi” (tj. wypowiedzi
poszczególnych podmiotów mowy rozumianych jako pojedyncze
osoby), a szczegółowiej – ich semantyczna komplementarność.
Istotę makrowypowiedzi typu 1. obrazuje fragment dialogu:

– tak // tak // tak / trzy razy tak // [MT!II7(00:40:48)J1+J3+J1X]¹⁷⁵

– dziękujemy // [MT!II7(00:40:48)U]

We fragmencie tak // tak // tak / trzy razy tak // wyróżnia się trzy
wypowiedzi podmiotów mowy rozumianych jako pojedyncze osoby:
(1) tak // (wypowiedź jurora oznaczonego symbolem J1); (2) tak //
(wypowiedź jurora oznaczonego symbolem J3) oraz (3) tak / trzy razy

¹⁷⁴ Eksplikacji pojęć makrowypowiedzi typu 1., makrowypowiedzi typu 2., poliwy-
powiedzi oraz wypowiedzi domyślnej poświęcona jest dalsza część rozdziału.
Zaproponowanie i wprowadzenie tych terminów przez autorkę, jest odpowiedzią
na zjawisko występowania w korpusie wypowiedzi, których struktura odbiega
od klasycznej wypowiedzi w ujęciu M. Bachtina (tj. wypowiedzi, której ramy
nakreśla zmiana podmiotów mowy). Makrowypowiedzi typu 1., makrowypowie-
dzi typu 2. oraz poliwyowiedzi nie są brane pod uwagę w niniejszym badaniu,
ponieważ nie spełniają jednej z podstawowych cech wypowiedzi w ujęciu M.
Bachtina, jakim jest posiadanie przez wypowiedź granic, którą nakreśla zmiana
podmiotów mowy (Bachtin 1986: 363). Z badania wyłączone są również wy-
powiedzi domyślne, których zrozumienie [a tym samym przyjęcie postawy tzw.
współodpowiadającego rozumienia (Bachtin 1986: 360)] możliwe jest jedynie
w przypadku znajomości bezpośrednio antycypujących je (i komplementarnych
względem nich) wypowiedzi.

¹⁷⁵ Sposób zapisu sygnatury jest tożsamy ze sposobem zapisu, w którym dwóch
lub trzech jurorów wypowiada jednocześnie tą samą kwestię {p. „jojanie //”
[MT!VI3(00:18:43)J1+J2+J3]}.

tak // (wypowiedź jurora oznaczonego symbolem J1X). Każda z tych wypowiedzi jest, zgodnie z teorią M. Bachtina, wypowiedzią skończoną i otwiera odbiorcy przestrzeń *współdopowiadającego rozumienia* (*współdopowiadające rozumienie* może w tym przypadku przybrać postać np. odczuwania radości). Kierując się intuicją językową, należy jednak zauważyć, że mamy w tym przypadku do czynienia nie tylko z pojedynczymi wypowiedziami, ale także czymś na kształt wypowiedzi zbiorowej, ponieważ dopiero podwójne „tak” będzie stanowić dla uczestnika pełną informację o przejściu do następnego etapu (zgodnie z zasadami programu „Mam talent!”, aby promocja uczestnika do kolejnego etapu była możliwa, zgodę na to wyrazić musi przynajmniej dwóch jurorów). Uczestnik otrzymuje zatem zarówno komunikat od pojedynczego jurora, jak i całości jury, odpowiada zaś za pomocą repliki dialogowej dopiero po usłyszeniu wszystkich pojedynczych wypowiedzi, traktując je jako całość.

2) jednostka obcowania językowego w postaci tzw. „**makrowypowiedzi typu 2.**” – zbliżona w swojej istocie do „makrowypowiedzi typu 1.” Różnica pomiędzy „makrowypowiedzią typu 1.” a „makrowypowiedzią typu 2.” zawiera się w wyróżnieniu w obrębie mikrowypowiedzi tej drugiej tzw. „mikrowypowiedzi głównej” (formułowanej przez jurora, któremu przypada czas na ocenę) i „mikrowypowiedzi pobocznych”, tj. wtrąceń lub dopowiedzeń innych jurorów (lub innych osób) do wypowiedzi głównej. Istotę makrowypowiedzi typu 2. obrazuje poniższy fragment dialogu:

- a oprócz tego / muszę ci powiedzieć / że maksymalnie mnie zaskoczył twój głos (tak [-] //) / abstrahując zupełnie od tego / że tutaj / jakby imitujesz cher / i tak dalej / masz bardzo dobry głos // [MT!III2(00:31:29)J1+(J1X)]¹⁷⁶
- dziękuję // [MT!III2(00:31:29)U]

W powyższym fragmencie dialogu w replice jurorskiej wyszczególnia się mikrowypowiedź główną, formułowaną przez jurora oznaczonego symbolem J1 (w czasie przeznaczonym na jego ocenę): „a oprócz tego / muszę ci powiedzieć / że maksymalnie mnie zaskoczył twój głos / abstrahując zupełnie od tego / że tutaj / jakby imitujesz cher / i tak dalej / masz bardzo dobry głos //” oraz mikrowypowiedź poboczną

¹⁷⁶ Zapis w sygnaturze w postaci (J1X) oznacza nadawcę wypowiedzi wtrąconej.

w postaci wtrącenia jurora oznaczonego symbolem J1X: „tak [-] //” (wypowiedź ta zapisywana jest w nawiasie w obszarze tekstowym wypowiedzi głównej).

Innym przykładem obrazującym makrowypowiedź typu 2. jest fragment dialogu:

- widać że masz poczucie humoru / J2X i jego mimika była niczym ten pieprz do potrawy / podobało mi się // (ok //) [MT!IV1(00:11:00) J3+(J1)]
- dziękuję bardzo // [MT!IV1(00:11:00)U]

W powyższym fragmencie dialogu w replice jurorskiej wyszczególnia się mikrowypowiedź główną, sformułowaną przez jurora oznaczonego symbolem J3 (w czasie przeznaczonym na jego ocenę): „widać że masz poczucie humoru / J2X i jego mimika była niczym ten pieprz do potrawy / podobało mi się //” oraz mikrowypowiedź poboczną w postaci dopełnienia sformułowanego przez jurora oznaczonego symbolem J1, tj. „ok //” (wypowiedź ta zapisywana jest w nawiasie bezpośrednio po wypowiedzi głównej).

3) jednostka obcowania językowego w postaci tzw. „**wypowiedzi z elementami domyślnymi**”. Istotę tej wypowiedzi obrazuje poniższy fragment dialogu i eksplikacja jego części, będącej repliką jurorską:

- ogląda dalej / dziękujemy ci bardzo / wielkie brawa // [MT!III2(00:56:18)J1X]
- dziękuję // [MT!III2(00:56:18)U]

W powyższym fragmencie dialogu replika jurora oznaczonego J1X ma poniższe (domyślne) znaczenie:

- człowiek włącza tvn / widzi taką jedenastolatkę / i ogląda dalej / dziękujemy ci bardzo / wielkie brawa // [MT!III2(00:56:18)J1X]

Znaczenie to wyekscerpowano z innego fragmentu tego samego dialogu bezpośrednio poprzedzającego fragment zacytowany powyżej. Poniżej przytacza się oba fragmenty dialogu (umieszczając tym samym wypowiedź z elementami domyślnymi w szerszym kontekście):

- wie pani / człowiek włącza tvn / widzi taką jedenastolatkę / i wie pani co robi (?) // [MT!III2(00:56:18)J1X]
- nie wiem // [MT!III2(00:56:18)U]
- ogląda dalej / dziękujemy ci bardzo / wielkie brawa // [MT!III2(00:56:18)J1X]
- dziękuję // [MT!III2(00:56:18)U]

Wypowiedź z elementami domyślnymi zapisuje się na potrzeby analizy przy pomocy *SRGM* w następującej postaci:

- [wie pani / człowiek włącza tvn / widzi taką jedenastolatkę / i wie pani co robi (?) // nie wiem //] ogląda dalej / dziękujemy ci bardzo / wielkie brawa // [MT!III2(00:56:18)(J1X+U)J1X]

Za granice wypowiedzi uznaje się również zmianę odbiorcy wypowiedzi przez nadawcę. Z sytuacją tego rodzaju mamy do czynienia w przypadku poniższego fragmentu dialogu:

- powiem tak / zastanawiałem się czy ten program ten casting to miejsce jest dla ciebie / i wiem że nie jest / i powiem ci szczerze to nie jest miejsce na tym castingu dla ciebie dlatego że twoje miejsce jest w finale / jestem na tak // J1 (?) // [MT!III1(00:27:40)J1X]
- dziękuję bardzo // [MT!III1(00:27:40)U]

W powyższym fragmencie dialogu replika jurora oznaczonego J1X składa się z dwóch wypowiedzi: 1) „powiem tak / zastanawiałem się czy ten program ten casting to miejsce jest dla ciebie / i wiem że nie jest / i powiem ci szczerze to nie jest miejsce na tym castingu dla ciebie dlatego że twoje miejsce jest w finale / jestem na tak //” oraz 2) „J1 (?) //”. Pierwsza wypowiedź jest skierowana do uczestnika programu, natomiast druga wypowiedź skierowana jest do innego jurora (jest to prośba o zabranie przez niego głosu). Obie wypowiedzi są odrębnymi wypowiedziami, jednak pojawiają się w ramach jednej repliki tej samej osoby (nie następuje zmiana podmiotów mowy), dlatego uznaje się, że pojawiają się w ramach tzw. „poliwypowiedzi”.

W rezultacie przeprowadzenia 4. etapu *SRGM* (w tym odrzuceniu 294 wypowiedzi zakwalifikowanych jako makrowypowiedzi obojga typów, poliwypowiedzi oraz wypowiedzi z elementami domyślnymi) wyszczególniono z *korpusu wstępnego* 648 wypowiedzi inicjatywnych (tzw. *korpus potencjalnych pochwał*) oraz tyle samo replik w postaci podziękowań.

4.2.5. Etap V

Ostatnim etapem *SRGM* na drodze do wyłonienia korpusu pochwał jest identyfikacja w *korpusie potencjalnych pochwał* tych wypowiedzi, które są inicjatywne względem gatunku podziękowania, lecz nie mogą

zostać uznane za pochwałę, a następnie usunięcie ich z otrzymanego w rezultacie przeprowadzenia 4. etapu *SRGM* zbioru 648 wypowiedzi inicjatywnych. Etap ten rozpoczyna się od usunięcia z *korpusu potencjalnych pochwał* tych wypowiedzi, które zawierają element niezrozumiały dla transkrybenta (oznaczany za pomocą symbolu „[-]”), oraz tych wypowiedzi, które zawierają leksem wypowiedziany w języku obcym¹⁷⁷ (łączna liczba usuniętych według tych kryteriów wypowiedzi wynosi: 36). Powyższe wypowiedzi nie mogą zostać uznane za pochwały, albowiem 1) w przypadku występowania w wypowiedzi elementu niezrozumiałego dla transkrybenta – element ten jest nieznanym i może potencjalnie przyjmować postać komponentu charakterystycznego dla innego niż pochwała, inicjatywnego względem podziękowania, gatunku mowy; 2) w przypadku występowania w wypowiedzi leksemu obcojęzycznego analiza genologiczna wypowiedzi (a tym samym stwierdzenie ich gatunkowości) staje się niemożliwa (za warunek jej przeprowadzenia uznaje się dla niniejszego badania realizację wypowiedzi w całości w języku polskim). Kolejnym krokiem jest identyfikacja tych wypowiedzi, które posiadają w swojej strukturze językowej komponent charakterystyczny dla innego niż pochwała, inicjatywnego względem podziękowania, gatunku mowy oraz usunięcia ich z pozostałego zbioru 612 wypowiedzi.

Możliwą obecność w strukturze językowej wypowiedzi wchodzących w skład potencjalnego *korpusu pochwał* elementów charakterystycznych dla innego niż pochwała, inicjatywnego względem podziękowania, gatunku mowy należy założyć, albowiem gatunek podziękowania jest reaktywny nie tylko wobec gatunku pochwały¹⁷⁸, lecz może być również reakcją na: aprobatę rozumianą jako zgodę/przyzwolenie (Marcjanik 2000: 198-199), gratulacje (Marcjanik 2000: 76), (inicjatywne) podziękowanie (Marcjanik 2000: 211), życzenie (Sikora 2013: 184 i Marcjanik 2000: 71), obietnicę (Marcjanik 2000: 197), radę (Marcjanik 2000: 198), informację¹⁷⁹ (Marcjanik 2000: 193-196),

¹⁷⁷ Z wyjątkiem leksemu *wow* oraz zapożyczeń (często spolszczonych), których użycie umotywowane jest nadaniem wypowiedzi charakteru slangu młodzieżowego (celem nie jest w tym przypadku komunikacja z uczestnikiem-obcokrajowcem).

¹⁷⁸ Do pochwały zalicza się w niniejszym badaniu również komplement.

¹⁷⁹ Chodzi tu o następujące rodzaje informacji (zwane dalej zbiorczo „informacją”): 1) informację o wręczeniu подарunku; 2) zapowiedź wręczenia подарunku; 3) in-

pocieszenie (Marcjanik 2000: 199), deklarację pomocy (Marcjanik 2000: 115), kondolencje (Marcjanik 2000: 79), zaproszenie/propozycję (Marcjanik 2000: 109, 198), poczęstunek (Marcjanik 2000: 95), (indywidualnie adresowany) toast (Marcjanik 2000: 155).¹⁸⁰ Występowanie wśród wypowiedzi potencjalnych pochwał elementów charakterystycznych dla któregośkolwiek z ww. gatunków mowy pozwala na wysunięcie przypuszczenia, że dana wypowiedź, w której element ten występuje, jest realizacją gatunku mowy, dla którego element ten jest właściwy, lub też – jest realizacją mieszanego gatunku mowy [a zatem nie może zostać uznana za realizację (wyłącznie) gatunku mowy pochwały].

Identyfikację elementów charakterystycznych dla innego niż podziękowanie, inicjatywnego względem gatunku podziękowania gatunku mowy (oraz usunięcie z korpusu potencjalnych pochwał tych wypowiedzi, które element ten zawierają), należy rozpocząć od poszukiwania elementów charakterystycznych dla tych gatunków mowy inicjatywnych względem gatunku podziękowania, których wystąpienie w korpusie potencjalnych pochwał jest oczekiwane (tzn. dana sytuacja komunikacyjna sprzyja ich wystąpieniu). Można założyć, że będą to te gatunki mowy, które wykazują tendencję do krzyżowania się z gatunkiem mowy pochwały, tj. podziękowanie i gratulacje (Drabik 2004: 61), a także spokrewnione w drugiej linii z pochwałą (za pośrednictwem gratulacji) – życzenia. Za gatunek mowy, którego wystąpienie w korpusie potencjalnych pochwał jest oczekiwane, należy uznać także aprobatę (rozumianą tu jako przyzwolenie na promocję uczestnika do następnego etapu konkursu). Zasadność założenia wystąpienia aprobaty w korpusie potencjalnych pochwał uzasadniona jest przez dwa czynniki: 1) pokrewieństwo pochwały i aprobaty, o którym świadczy m.in. obecność pojęcia „Pochwała” w polu semantycznym pojęcia „Aprobata”¹⁸¹ oraz 2) istotę danej sytuacji komunikacyjnej [ce-

formację o wypełnianiu/wypełnieniu przysługi (uprzejmości) lub prośby, a także potwierdzenie realizacji tego działania; 4) przekazanie ważnej dla adresata wiadomości; 5) informację o zrobieniu czegoś dla adresata, co osoba dziękująca ocenia jako wykraczające poza obowiązkowe czynności; 6) zapowiedź spełnienia prośby (Marcjanik 2000: 193-197).

¹⁸⁰ Wymieniono tu te najpopularniejsze w języku polskim gatunki mowy, po których wystąpienie reaktywnego gatunku mowy podziękowania uznawane jest za typowe.

¹⁸¹ Hasło „aprobata” w *Uniwersalnym Słowniku Języka Polskiego* pod red. S. Dubisza [www.usjp.pwn.pl (dostęp w dniu 02.05.2017)].

lem uczestników biorących udział w rundzie eliminacyjnej programu „Mam talent!” jest zaprezentowanie swoich umiejętności, w cel ten zaś wpisuje się (niejako automatycznie) nadzieja na otrzymanie przez uczestnika pozytywnej oceny ze strony jurorów, a w konsekwencji – na promocję do dalszych etapów konkursu¹⁸², która dokonuje się w akcie wyrażenia przyzwolenia (aprobaty)]. Po identyfikacji i usunięciu z korpusu *potencjalnych pochwał* tych wyżej opisanych wypowiedzi, których wystąpienie w danym korpusie jest oczekiwane (są to, kolejno, wypowiedzi zawierające element językowy charakterystyczny dla następujących gatunków mowy: aprobaty, gratulacji, podziękowań oraz życzeń)¹⁸³, dokonuje się przeglądu pozostałych wypowiedzi pod kątem wystąpienia w nich językowych „markerów” innych, wyżej wymienionych, reaktywnych względem gatunku podziękowania gatunków mowy, tj. obietnica, pocieszenie, informacja, rada, deklaracja pomocy, kondolencje, zaproszenie / propozycja, poczęstunek, (indywidualnie adresowany) toast (a następnie usunięcia wypowiedzi zawierających ww. „marker” z korpusu potencjalnych pochwał). Opis elementów językowych służących do identyfikacji wszystkich ww. gatunków mowy oraz przedstawienie procedury ich identyfikacji następuje w poniższej części rozdziału.

¹⁸² Możliwość dalszego występowania w programie jest więc oczekiwanym przez uczestnika dobrem i korzyścią. Ponieważ bodziec podziękowania określany jest m.in. jako „zrobienie czegoś, co jest dla nadawcy podziękowania dobre” (Marcjanik 2000: 192 za Wierzbicka 1973: 214), a także m.in. jako „coś, co przynosi nadawcy podziękowania korzyść” (Marcjanik 2000: 192 za Norrick 1978: 285), konsekwentnie uznaje się inicjatywność aprobaty (rozumianej tu jako przyzwolenie na uczestnictwo konkursanta w dalszych etapach programu) względem gatunku mowy podziękowania.

¹⁸³ Procedura rozpoczyna się od identyfikacji i usunięcia tych wypowiedzi, które zawierają wyżej opisany element językowy uznany (szacunkowo) za najliczniej występujący w *korpusie potencjalnych pochwał*. Identyfikacja w wypowiedzi językowego „markera” aprobaty jest równoznaczna z usunięciem wypowiedzi z korpusu (wypowiedzi takiej nie poddaje się kolejnej analizie pod kątem występowania w niej elementu językowego, charakterystycznego dla gratulacji, podziękowań itd. itp.).

4.2.5.a. Eliminacja wypowiedzi reprezentujących gatunek aprobaty

Za element językowy, charakterystyczny dla gatunku mowy aprobaty (rozumianej tu jako zgodę / przyzwolenie na promocję uczestnika do następnego etapu konkursu), uznaje się:

- partykułę twierdzącą *tak*;
- wyrażenie *jestem za*;
- wyrażenie *przechodzisz* (*do następnego/kolejnego etapu*);
- wyrażenie *zapraszamy* (*do następnego/kolejnego etapu*);
- leksem *witaj* [leksem *witaj* (a także bliski semantycznie leksem *witamy*) współwystępuje w niektórych wypowiedziach z partykułą twierdzącą *tak* i może być traktowany jako symboliczne powitanie uczestnika w kolejnej rundzie programu (stanowiąc tym samym domyślną zgodę na promocję uczestnika do następnego etapu konkursu)].¹⁸⁴

Przykłady wypowiedzi wyeliminowanych z korpusu potencjalnych pochwał, które zawierają jeden lub kilka ww. elementów uznanych za charakterystyczne dla gatunku mowy aprobaty, są następujące: *trzy razy tak* // [MT!I2(00:13:10)J1X]¹⁸⁵; *panowie / zostałem przegłosowany / no trudno / zawsze byłem odrębny / jestem za* // [MT!I1(01:13:08)J1X]; *U przechodzisz* // [MT!I1(00:32:11)J1X]; *zapraszamy* // [MT!VI3(00:50:49)J1]; *nie ma o czym mówić / U / oczywiście witaj* // [MT!IV3(01:06:08)J3].

Liczba wyeliminowanych wypowiedzi zawierających element charakterystyczny dla gatunku mowy aprobaty wynosi: 241 (w korpusie potencjalnych pochwał pozostaje 371 wypowiedzi).¹⁸⁶

¹⁸⁴ Elementy te stanowią komponent (niekiedy wyłączny) tych wypowiedzi, które padają w czasie przeznaczonym na głosowanie, co do przyszłych losów uczestnika w programie (co uzasadnia ich wybór jako „markerów” gatunku mowy aprobaty omawianej w niniejszej pracy).

¹⁸⁵ Wypowiedzi opatrzone są sygnaturą, w której: symbol „MT!” jest skrótowcem utworzonym od nazwy programu; symbol typu „I2” oznacza numer edycji oraz odcinka; symbol typu „(00:13:10)” oznacza orientacyjny czas wypowiedzi (będący czasem pierwszego komentarza po danym występie uczestnika); symbol typu „J1X” jest oznaczeniem nadawcy wypowiedzi.

¹⁸⁶ Eliminacji z korpusu potencjalnych pochwał innych reaktywnych względem gatunku podziękowania wypowiedzi dokonuje się w kolejności: aprobaty, gratulacje,

4.2.5.b. Eliminacja wypowiedzi reprezentujących gatunek gratulacji

Za element językowy, charakterystyczny dla gatunku mowy gratulacji, uznaje się czasownik performatywny typu¹⁸⁷ *gratulować* oraz wyrażenie performatywne *składać gratulacje*¹⁸⁸ (Marcjanik 2000: 74). Rozpoznanie wypowiedzi w *korpusie potencjalnych pochwał*, które zawierają element charakterystyczny dla gatunku mowy gratulacji, dokonuje się poprzez identyfikację w nich:

- leksemu *gratulować* w performatywnej formie gramatycznej *gratuluję*;
- leksemu *gratulować* w performatywnej formie gramatycznej *gratulujemy*;
- leksemu *gratulować* w performatywnej formie gramatycznej *gratulować* (w użyciu typu: *muszę ci pogratulować* //¹⁸⁹);
- leksemu *gratulować* w innych performatywnych formach gramatycznych (np. w formie imiesłowu *gratulując* w wypowiedzi *gratulując / chcę ci powiedzieć że jesteś świetny* //);
- leksemu *gratulacje*, będącego częścią wyrażenia performatywnego *składać gratulacje* (czasownik *składać* może być w tym przypadku domyślny).¹⁹⁰

Przykłady wypowiedzi wyeliminowanych z *korpusu potencjalnych pochwał*, które zawierają jeden lub kilka ww. elementów uznanych za charakterystyczne dla gatunku mowy gratulacji, są następujące: *to po prostu było fantastyczne / twój świat / twoja wrażliwość / absolutnie*

podziękowania, życzenia, pozostałe gatunki mowy. Z tego względu w wypowiedziach z *korpusu pobocznego aprobat* można odnaleźć cechy charakterystyczne dla gatunku mowy gratulacji, podziękowań i innych, w wypowiedziach z *korpusu pobocznego gratulacji* można odnaleźć cechy charakterystyczne dla gatunku podziękowań itp.

¹⁸⁷ Za typ czasownika performatywnego *gratulować* uznaje się w niniejszym badaniu także czasownik *winszować* oznaczający m.in. „składać komuś gratulacje” (*Słownik Języka Polskiego* PWN, hasło: *winszować*, www.sjp.pwn.pl, dostęp w dniu 29.03.2018).

¹⁸⁸ Również: *składać powinszowania*.

¹⁸⁹ Wszystkie wymienione w powyższym punkcie elementy językowe pochodne od leksemu *gratulować* mogą występować z przedrostkami.

¹⁹⁰ Analogicznie do leksemów *gratulować* / *gratulacje* rozpoznaniu poddaje się leksemy *winszować* / *powinszowania*.

strzał w moje serce / jestem zachwycona / gratuluję / z całego serca // [MT!IX2(00:26:29)J1]; gratulujemy z całego serca // [MT!IX6(01:06:05) J1]; U / no coś niesamowitego / ja muszę ci powiedzieć że / ja muszę ci powiedzieć że przychodzą tu różne dziewczyny / śpiewają lepiej / gorzej / najgorsze są te które przychodzą z tak zwanym pawim piórkiem w tyłku / wiesz / a to co w tobie jest niesamowitego / to jest to że przysłała taka skromna / taka absolutnie niepozorna / i po prostu zrobiłaś coś takiego / że ja mogę tylko ci gratulować / i głosu / talentu / fantastyczny występ / naprawdę // [MT!III3(00:53:31)J1]; gratulacje // [MT!VII6(00:19:53)J1].

Liczba wyeliminowanych wypowiedzi zawierających element charakterystyczny dla gatunku mowy gratulacji wynosi: 23 (w korpusie potencjalnych pochwał pozostaje 348 wypowiedzi).

4.2.5.c. Eliminacja wypowiedzi reprezentujących gatunek podziękowania

Za element językowy, charakterystyczny dla gatunku mowy podziękowania, uznaje się (na danym etapie analizy) czasownik performatywny *dziękować* (Marcjanik 2000: 192), wykrzykniki *dzięki* oraz *dzięks* (Cyluk 2012: 17-18), wyrażenie performatywne typu *składam podziękowania / składam wyrazy wdzięczności*, wyrażenia typu *jestem wdzięczny* (Marcjanik 2000: 193) oraz inne (synonimiczne do *jestem wdzięczny*) wyrażenia zawierające leksem *wdzięczność*. Rozpoznanie wypowiedzi w *korpusie potencjalnych pochwał*, które zawierają element charakterystyczny dla gatunku mowy podziękowania, dokonuje się poprzez identyfikację w nich:

- leksemu *dziękować* w performatywnej formie gramatycznej *dziękuję*;
- leksemu *dziękować* w performatywnej formie gramatycznej *dziękujemy*;
- leksemu *dziękować* w performatywnej formie gramatycznej *dziękować* (w użyciu typu: *muszę ci podziękować //*¹⁹¹);
- leksemu *dziękować* w innych performatywnych formach gramatycznych (np. w formie imiesłowu *dziękując* w wypowiedzi *dziękując / chcę ci powiedzieć że jesteś świetny //*);

¹⁹¹ Wszystkie wymienione w powyższym punkcie elementy językowe pochodne od leksemu *dziękować* mogą występować z przedrostkami.

- wykrzyknika *dzięki*;
- wykrzyknika *dzięks*;
- leksemu *podziękowania* (w formach gramatycznych *podziękowanie / podziękowania*) będącego częścią składową wyrażenia performatywnego *składać podziękowania* (czasownik *składać* może być w tym przypadku domyślny) oraz wyrażień typu *proszę przyjąć podziękowania*;
- leksemu *wdzięczny* (w dowolnej formie gramatycznej) jako części składowej wyrażenia typu *jestem wdzięczny*;
- leksemu *wdzięczność* (w dowolnej formie gramatycznej) jako części składowej wyrażenia synonimicznego do wyrażenia *jestem wdzięczny* (np. jako części składowej wyrażenia *moja wdzięczność nie ma granic* //).

Przykłady wypowiedzi wyeliminowanych z *korpusu potencjalnych pochwał*, które zawierają jeden lub kilka ww. elementów uznanych za charakterystyczne dla gatunku mowy podziękowania, są następujące: *piękno ludzkiego ciała pokazane w sposób niezwykle subtelny / przepiękny / bardzo wam dziękuję za to* // [MT!I1(00:37:45)J3]; *bravo / dziękujemy* // [MT!I2(00:18:55)J1]; *chcemy ci bardzo podziękować po prostu za to / że zechciałaś do nas przyjść* // [MT!VIII4(00:57:00)J1]; *dzięki ci / imienia nie powtórzę / to powiem / dzięki ci stary* // [MT!V6(00:25:00)J1].

Liczba wyeliminowanych wypowiedzi zawierających element charakterystyczny dla gatunku mowy podziękowania wynosi: 47 (w *korpusie potencjalnych pochwał* pozostaje 301 wypowiedzi).

4.2.5.d. Eliminacja wypowiedzi reprezentujących gatunek życzenia

Za element językowy charakterystyczny dla gatunku mowy życzeń uznaje się czasownik performatywny *zyczyć*¹⁹² oraz wyrażenie performatywne *składać życzenia* (Marcjanik 2000: 63-72).¹⁹³ Rozpoznanie

¹⁹² Z wyjątkiem sytuacji, w której czasownik ten wchodzi w skład wyrażenia *zyczyć sobie*.

¹⁹³ A także: 1) używany w formach performatywnych leksem *winszować* (Sikora 2013: 179), oznaczający m.in. „składać komuś gratulacje” (*Słownik Języka Polskiego PWN*, hasło: *winszować*, www.sjp.pwn.pl, dostęp w dniu 29.03.2018) oraz

wypowiedzi w korpusie potencjalnych pochwał, które zawierają element charakterystyczny dla gatunku mowy życzeń, dokonuje się poprzez identyfikację w nich:

- leksemu życzyć w performatywnej formie gramatycznej życzę;
- leksemu życzyć w performatywnej formie gramatycznej życzymy;
- leksemu życzyć w performatywnej formie gramatycznej życzyć (w użyciu typu: *chciałabym ci życzyć* //);
- leksemu życzyć w innych performatywnych formach gramatycznych (np. w formie imiesłowu *zycząc* w wypowiedzi *zycząc ci wszystkiego dobrego / chcę ci powiedzieć że jesteś świetny* //);
- leksemu życzenia będącego częścią wyrażenia performatywnego *składać życzenia* (czasownik *składać* może być w tym przypadku domyślny).¹⁹⁴

Leksemy *zyczyć* / *zyczenia* występujące ww. postaciach mogą być domyślne [na ich obecność w postaci *implicite* w wypowiedzi wskazuje (obecna *explicite* w wypowiedzi) fraza nominalna oznaczającą przedmiot życzenia (w dopełniaczu), np. *wszystkiego dobrego, powodzenia*].

Przykłady wypowiedzi wyeliminowanych z korpusu potencjalnych pochwał, które zawierają jeden lub kilka ww. elementów uznanych za charakterystyczne dla gatunku mowy życzeń, są następujące: *super / jesteś po prostu doskonały / i zrób wszystko z tym co chcesz / naprawdę / powodzenia* // [MT!III3(01:03:46)J1]; *zyczę ci z całego serca nie tyle kariery / wiesz / tylko żebyś pięknie śpiewała / jak najdłużej / jak najdłużej / U* // [MT!V6(01:06:20)J1]; *wszystkiego dobrego* // [MT!IX4(00:42:00)J3].

Liczba wyeliminowanych wypowiedzi zawierających element charakterystyczny dla gatunku mowy życzeń wynosi: 6 (w korpusie potencjalnych pochwał pozostaje 295 wypowiedzi).

2) (analogicznie do wyrażenia performatywnego *składać życzenia*) wyrażenie performatywne *składać powinszowania*.

¹⁹⁴ Analogicznie do leksemów *gratulować / gratulacje* rozpoznaniu poddaje się leksemy *winszować/powinszowania*.

4.2.5.e. Eliminacja wypowiedzi reprezentujących pozostałe¹⁹⁵ gatunki mowy

Za element językowy charakterystyczny dla gatunku mowy:

- 1) OBIETNICZY – uznaje się leksem *obietcywać* oraz wyrażenie *składać obietnicę*;¹⁹⁶
- 2) RADY – uznaje się leksemy *radzić / odradzać*;
- 3) KONDOLENCJI – uznaje się leksem *współczuć*, frazę nominalną *wyrazy współczucia* oraz leksem *kondolencje*;
- 4) ZAPROSZENIA / PROPOZYCJI – uznaje się (odpowiednio): leksemy *zapraszać / zaproszenie* oraz *proponować / propozycja*;
- 5) POCZĘSTUNKU – uznaje się najpopularniejsze struktury językowe wyszczególnione przez M. Marcjanik (Marcjanik 2000: 82-94);
- 6) TOASTU (INDYWIDUALNIE ADRESOWANEGO) – uznaje się (użyty w charakterze wykrzyknika) leksem *zdrowie* (Marcjanik 2000: 146-148, 155);
- 7) INFORMACJI – uznaje się stałe wyrażenie *proszę* (Marcjanik 2000: 196);
- 8) DEKLARACJI POMOCY – uznaje się struktury językowe wyszczególnione przez M. Marcjanik (Marcjanik 2000: 114).

W korpusie potencjalnych pochwał wyróżnia się (w oparciu o ww. kryteria), a następnie eliminuje 1 wypowiedź informacji, tj. *proszę bardzo* // [MT!VIII6(00:45:57)J1] oraz 1 wypowiedź deklaracji pomocy, tj. *zaopiekujemy się tobą* // [MT!VI5(00:30:31)J2]. Na tym etapie analizy w korpusie potencjalnych pochwał pozostają 293 wypowiedzi.

4.3. Podsumowanie rozdziału

Pozostałe w *korpusie potencjalnych pochwał* wypowiedzi uznaje się za pochwały (zostaną one poddane dalszej analizie leksykalno-gra-

¹⁹⁵ W niniejszym badaniu nie wyszczególnia się elementów językowych charakterystycznych gatunku mowy POCIESZENIA [gatunek ten uznaje się (za: Drabik 2010: 197) za niejednorodny pod względem swojej formy (pozbawiony czasownika performatywnego i wysoko skonwencjonalizowanych form)].

¹⁹⁶ We wszystkich użyciach i formach o charakterze performatywnym (dotyczy leksemów i fraz nominalnych wymienionych we wszystkich ww. punktach).

matycznej). W wyniku przeprowadzonej *SRGM* zmniejszono ryzyko wystąpienia w *korpusie potencjalnych pochwał* innych, inicjatywnych względem gatunku podziękowania, gatunków mowy, choć ryzyka tego nie wyeliminowano całkowicie. Związane jest ono z następującymi czynnikami: 1) możliwością wystąpienia w ww. korpusie gatunków innych niż typowe inicjatywne względem podziękowania gatunki mowy; 2) możliwością wystąpienia w ww. korpusie wypowiedzi noszących mniej popularne znamiona gatunków mowy, inicjatywnych względem podziękowania; 3) możliwością wystąpienia w ww. korpusie gatunków zamaskowanych, dla właściwego rozpoznania których nie wystarczy znajomość płaszczyzny językowej wypowiedzi, ale konieczna jest znajomość intencji nadawcy [przykładem może tu być dziękowanie przy pomocy komplementu (Drabik 2004: 61-62)]. Ryzyko to uznaje się za nieznaczące dla dalszego badania pozostałych wypowiedzi.

Rozdział 5.

„Badanie «ziarna»: analiza językowa korpusu pochwał”

5.1. Wprowadzenie do rozdziału

W rezultacie przeprowadzenia *Sita Reaktywnego Gatunku Mowy* uzyskano korpus 293 wypowiedzi uznanych za wypowiedzi chwalebne. Wypowiedzi te posłużą na danym etapie analizy do wyodrębnienia *Elementarnych Częstek Wypowiedzi Chwalącej* (dalej: *ECWC*), tzn. pewnych typów wyrażeń zawierających się w obrębie wypowiedzi. Wyodrębnienie *ECWC* w obrębie wypowiedzi chwalebnych pozwoli na uczynienie z nich narzędzia (matrycy) identyfikacji pochwał w tzw. *uniwersum mowy* lub na etapie *korpusu wstępnego*. Można przyjąć, że wypowiedzi złożone wyłącznie z wyodrębnionych *ECWC* stanowią typowe pochwały.¹⁹⁷ Celem niniejszego rozdziału jest opis procedury wyłaniania *ECWC* z *korpusu pochwał* oraz zaprezentowanie sposobu ich aplikacji w poszukiwaniu pochwał wśród tych wypowiedzi, wobec których zastosowanie *SRGM* nie było możliwe.

5.2. Elementarna Częstka Wypowiedzi Chwalącej

Wyodrębnienie i analiza *ECWC* jest konsekwencją przyjęcia bachtinowskiego sposobu spojrzenia na wypowiedź, to jest takiego spojrzenia, które zakłada istnienie dwóch płaszczyzn wypowiedzi: 1) płaszczyzny abstrakcyjnej (wypowiedź jako pełna i zamknięta jednostka porozumienia się) oraz 2) płaszczyzny językowej [wypowiedź jako materia / struktura zbudowana z konkretnego budulca językowego – jednostek języka (wyrazów i zdań)]. Można zadać w tym miejscu pytanie: czy

¹⁹⁷ Założenie takie jest obarczone pewnym ryzykiem błędu, związanym m.in. z wykluczeniem z niniejszych badań sfery prozodii mogącej wskazywać na ironię (Konsiel-Kaczmarek 2008: 123-128) lub trudnościami w rozróżnieniu pomiędzy pochwałą a twierdzeniem. Pochwała musi też zawierać w sobie tzw. *aksjologiczny plus* (omawiany w dalszej części niniejszego rozdziału).

przyjęte w niniejszym rozdziale kryteria opisu *ECWC* są relewantne z punktu widzenia pochwały jako gatunku mowy rozumianego w duchu bachtinowskim? Pytanie takie może zrodzić się na bazie znajomości przekonania M. Bachtina, według którego wyrazy i zdania nie mogą być tożsame z wypowiedzią (wypowiedź może być wypowiedzią jednozdaniową lub nawet jednowyrazową, jednak w każdym z tych dwóch przypadków, czy to zdanie, czy też słowo¹⁹⁸ – będzie stanowiło jedynie językowy szkielet wypowiedzi i nie będzie w mocy nadać wypowiedzi jej semantycznej pełni). Jednak klucz do udzielenia pozytywnej odpowiedzi na wyżej zadane pytanie i stwierdzenia z pełnym przekonaniem: „tak, przyjęte w niniejszym rozdziale kryteria opisu *ECWC* są relewantne z punktu widzenia pochwały jako gatunku mowy rozumianego w duchu bachtinowskim” tkwi w istnieniu wspomnianej na samym początku jednej z dwóch płaszczyzn wypowiedzi – jest nią płaszczyzna językowa. Należy mieć na uwadze, że istnienie wypowiedzi bez jej językowego szkieletu nie ma prawa bytu (nawet gdyby w duchu myśli bachtinowskiej przyjąć istnienie wypowiedzi niewerbalnych, należałoby uznać istnienie ich elementów budulcowych, jakimi byłyby np. gesty czy mimika, a zatem tego, co odpowiada słowom i zdaniom w przypadku wypowiedzi zwerbalizowanych). Z tego też względu językowy „szkielet” wypowiedzi jako komponent warunkujący jej istnienie powinien zostać poddany analizie. Oczywiście – nie wolno go analizować w oderwaniu od wspomnianej już – istniejącej równolegle do językowej – płaszczyzny abstrakcyjnej. Tak w niniejszych badaniach się jednak nie dzieje. Już samej procedurze doboru wypowiedzi do badań nad ich językowym szkieletem towarzyszyła w niniejszej pracy analiza ich płaszczyzny abstrakcyjnej. W przeciwnym razie nie można by stwierdzić, że dana „jednostka porozumiewania językowego”, której szkielet językowy planuje się w niniejszym rozdziale zbadać, jest wypowiedzią, a nie czymś innym. Kluczową kwestią jest tutaj kwestia wyznaczenia granic wypowiedzi i „uchwycenia” tym samym jej semantycznego zwieńczenia / pełni. W przekonaniu autorki niniejszej pracy nie da się zbadać żadnej wypowiedzi bez uprzedniego zdefiniowania, czym ona jest, i znalezienia takich „fragmentów mowy”, które odpowiadałyby tej definicji. Stąd do niniejszych badań nad pochwałą

¹⁹⁸ Pojęcia: „Słowo” oraz „Wyraz” stosowane są w niniejszym opracowaniu zamiennie.

wybór M. Bachtina, który daje konkretną i spójną definicję wypowiedzi. Stąd też, konsekwentnie, wybór spojrzenia na pochwałę przede wszystkim „po bachtinowsku” jako na gatunek mowy, a nie na bliżej niezdefiniowany „wycinek mowy”. Jednak wybór takiego spojrzenia nie odbiera możliwości zbadania pochwały również pod kątem jej struktur językowych, z których ona sama jest zbudowana (a o których istnieniu i „nieodzowności” dla gatunku mowy mówi sam M. Bachtin). W niniejszym opracowaniu konsekwentnie: w pierwszej kolejności dokonuje się identyfikacji wypowiedzi z uwzględnieniem kryteriów M. Bachtina odnośnie do tego, czym wypowiedź w swojej istocie jest, a następnie w drugiej kolejności: poddaje analizie ich płaszczyznę językową. Tego rodzaju działanie uwzględnienia tę dwupłaszczyznowość badanego gatunku mowy, o której mówi M. Bachtin.

Wyodrębnienie i analizę *ECWC* uznaje się w niniejszych badaniach nad poszukiwaniem istoty pochwały za ogląd wypowiedzi od strony jej płaszczyzny językowej. *ECWC* można zdefiniować jako pewne językowe typy wyrażeń pojawiające się w obrębie wypowiedzi. Posiadają one wspólną płaszczyznę semantyczną, w przypadku niektórych można wyszczególnić konkretną strukturę leksykalno-gramatyczną. Pod pojęciem „Struktury leksykalno-gramatycznej” rozumie się tu: 1) pojedyncze słowo (np. *brawo*), a także 2) ciąg powiązanych gramatycznie słów mogący stanowić zdanie (np. *jesteś piękna*) lub jego część (np. *w mojej opinii*). Pod pojęciem „Płaszczyzny semantycznej” rozumie się zbliżoną płaszczyznę znaczeniową.

Decyzja o tym, aby płaszczyznę językową wypowiedzi analizować za pomocą *ECWC* rozumianych jako typy wyrażeń, uzasadnia się przekonaniem M. Bachtina o tym, że jej budulec stanowią wyrazy i zdania (a w konsekwencji – również relacje pomiędzy tymi jednostkami języka). W niniejszej pracy prezentuje się wybrane (uznane za powtarzalne) zbiory *ECWC* i wybrane (wyodrębnione z *ECWC*) struktury¹⁹⁹.

ECWC analizowane są od strony leksykalnej i gramatycznej (morfologicznej i syntaktycznej) oraz semantycznej (z uwzględnieniem warstwy aksjologicznej leksemów, które wchodzi w ich skład) bądź też (w przypadku wyrażeń, w których nie zidentyfikowano jednoznacznie wspólnych i powtarzalnych cech leksykalno-gramatycznych) – wyłącz-

¹⁹⁹ Klasyfikacja niektórych *ECWC* jest umowna (można przypisać je do więcej niż jednej rodziny/zbioru).

nie od strony semantycznej. Uwzględnienie warstwy aksjologicznej uznaje się za szczególnie ważne w przypadku analizowania językowych części składowych pochwały przez wzgląd na charakteryzującą ją konieczną obecność tzw. *aksjologicznego plusa*²⁰⁰. Istotne jest podkreślenie faktu, że choć M. Bachtin uważał jednostki języka za neutralne pod względem nacechowania ekspresywnego²⁰¹ (a co z tym związane, również neutralne pod kątem nacechowania aksjologicznego²⁰²), pisał też jednocześnie: „gdy w procesie konstruowania wypowiedzi decydujemy się na wyrazy, prawie nigdy nie sięgamy do systemu języka, do ich neutralnej formy słownikowej” (Bachtin 1986: 385). Według M. Bachtina wyrazy te czerpiemy zwykle „z innych wypowiedzi, głównie z tych, których gatunek jest pokrewny naszemu” (Bachtin 1986: 385), sam gatunek zaś zawiera w sobie typową, swoistą dla niego jako gatunku ekspresję – ona zaś przenika do wyrazu, który wszedł w granice tegoż gatunku (Bachtin 1986: 386). M. Bachtin zakłada tym samym, że neutralna forma słowa to forma słownikowa – w procesie konstruowania wypowiedzi sięgamy natomiast po słowa „obciążone” nacechowaniem gatunkowym, a więc po słowa, które są jednocześnie nacechowane ekspresywnie i aksjologicznie. Na potrzeby niniejszych badań nie zakłada się istnienia neutralności słownikowej, co związane jest z obecnością elementów wartościujących w definicjach niektórych leksemów.²⁰³ Jest to założenie jedynie pozornie sprzeczne z założeniami M. Bachtina – jego istota zawiera się w przekonaniu, że leksemy zdefiniowane leksykograficznie zawierają już ładunek genologiczny – trafiają bowiem do słowników z poziomu „żywej mowy” (nigdy zaś na odwrót), a zatem nie mogą być jednocześnie „czystymi” bachtinowskimi jednostkami języka (są już tymi, które M. Bachtin uważa za „przeniknięte” ekspresją gatunku). Nasuwa się w tym momencie pytanie o to, jak

²⁰⁰ Wyjaśnieniu pojęcia „Aksjologiczny plus” poświęca się podrozdział 5.3.

²⁰¹ Kwestię tę porusza się w Rozdziale 1. niniejszego opracowania.

²⁰² Pisał on bowiem: „Słowo *milutki* (które z racji zarówno znaczenia rdzennego, jak i sufiksu, stanowi hipokorystyk) samo w sobie, jako jednostka języka, ma charakter neutralny w tej samej mierze co słowo *dal*. Jest jedynie środkiem języka, umożliwiającym wyrażenie emocjonalno-oceniającego stosunku wobec rzeczywistości, ale do żadnej konkretnej rzeczywistości się nie odnosi. Tylko mówiący w swej konkretnej wypowiedzi może ustanowić taką relację, tzn. wydać faktyczną ocenę. Wyrazy niczyje, same w sobie, niczego nie wartościują” (Bachtin 1986: 382).

²⁰³ Kwestię tą uszczegóławia się w podrozdziale 5.3.

pogodzić tego rodzaju założenie z przestrzenią analizy, której dotyczy niniejszy rozdział, tj. płaszczyzną językową wypowiedzi – skoro mówiąc o niej ma się na myśli jej bachtinowskie ujmowanie? Jest to możliwe jedynie przy zgodzie na uznanie, że interpretacja *ECWC* jako „czystych” jednostek języka jest w zasadzie niemożliwa, że konkretna i abstrakcyjna płaszczyzna wypowiedzi przenikają się wzajemnie – a tym samym – obserwując *ECWC* z poziomu płaszczyzny językowej, obserwuje się je jednocześnie z poziomu całości wypowiedzi.

5.3. Aksjologiczna warstwa pochwał

„Powiązanie aksjologii z lingwistyką wydaje się, w świetle interdyscyplinarnego rozwoju nauk humanistycznych, szczególnie ważne. Prowadzenie badań aksjolingwistycznych służy bowiem nie tylko uzupełnianiu bogatej wiedzy aksjologicznej i językoznawczej o ich nowe aspekty i wzbogacaniu tym samym ogólnej wiedzy o człowieku, ale także, na co zwraca uwagę Jadwiga Puzynina²⁰⁴, może być człowiekowi pomocne w jego trudnościach związanych z wartościami: ich rozpoznaniem, hierarchizowaniem i wyrażaniem” (Wartecka 2015: 186). Mimo to, w obszarze tzw. aksjolingwistyki, można zidentyfikować takie podobszary, którym do dzisiaj nie poświęcono dostatecznie wiele uwagi. Jednym z takim obszarów jest obszar, któremu można nadać nazwę „aksjogenologii”, tzn. obszar badań aksjologicznych (a dokładniej: aksjolingwistycznych) nad gatunkami mowy. Na brak wskazywanego *explicitie* parametru aksjologicznego w opisach gatunku zwraca uwagę m.in. Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska (Niebrzegowska-Bartmińska 2012: 35). Brak ten nie wynika jednak z faktu niedostatecznie wartościującego nacechowania gatunków mowy. Większość gatunków mowy zawiera w sobie bowiem nieodłączny element wartościujący. Za przykład może tu posłużyć podziękowanie („wiem, że zrobiłeś dla mnie coś dobrego”) czy ostrzeżenie („jeżeli zrobisz X, to może ci się stać coś złego”)²⁰⁵. „Pochwała stanowi szczególnie przykład, na który

²⁰⁴ Puzynina J. (1992), *Język wartości*, Warszawa, s. 7.

²⁰⁵ Niebrzegowska-Bartmińska S. za: A. Wierzbicka (1983), *Genry mowy* [w:] *Tekst i zdanie. Zbiór studiów*, red. T. Dobrzyńska, E. Janus, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź, s. 129-130.

warto spojrzeć pod kątem aksjologicznym: chwali się bowiem zawsze ze względu na coś, a owo „na co?” jest pytaniem o wartości” (Wartecka 2015: 186).

Badanie²⁰⁶ składnika wartościującego jest zatem niezbędne dla uzyskania pełnego obrazu gatunku mowy. Bazując na opisie komplementu przedstawionym przez A. Wierzbicką (Wierzbicka 1983: 130), można stworzyć analogiczny opis pochwały, który przyjąłby następującą postać: „Pochwała – mówię: można o X powiedzieć coś dobrego; czuję z tego powodu podziw dla X; mówię to, bo chcę przekazać moją ocenę”. Pochwała oznacza zatem z jednej strony, że „można o X powiedzieć coś dobrego”, z drugiej strony, jak wspomniano uprzednio, chwali się zawsze ze względu na coś. Uwypukla się w tym miejscu podwójna płaszczyzna aksjologiczna tego gatunku mowy – chwalenie bowiem oznacza, że: a) chwalący ocenia dobrze oraz b) chwalący ocenia dobrze ze względu na wartość. Na fakt, że ma się do czynienia oceną, która jest dobra (a tym samym – z możliwą pochwałą), wskazuje w wypowiedzi zawsze element nacechowany dodatnio (najczęściej leksykalny). Na potrzeby niniejszych rozważań został on nazwany *aksjologicznym plusem*. Występowanie tzw. *aksjologicznego plusa* jest elementem koniecznym do zaliczenia danej wypowiedzi w poczet pochwał. Trudno sobie wyobrazić, aby standardowa²⁰⁷ wypowiedź nie posiadająca (leksykalnego) elementu nacechowanego pozytywnie mogła zostać uznana za pochwałę. Oczywiście – występowanie tzw. *aksjologicznego plusa* nie jest wystarczające do uznania danej wypowiedzi za pochwałę, jest jednak konieczne, aby w ogóle założyć, że dana wypowiedź może być pochwałą (co ostatecznie pokaże szczegółowa analiza – w tym językowa – tejsze wypowiedzi). *Aksjologiczny plus* realizuje zatem pierwszą wspomnianą aksjologiczną płaszczyznę pochwały, tzn. „chwalący ocenia dobrze”. Z drugiej strony, o czym już wspomniano „chwalący ocenia dobrze ze względu na wartość”. Zidentyfikowanie wartości, ze względu na którą realizowana jest pochwała, jest możliwe m.in.

²⁰⁶ W niniejszym opracowaniu jedynie nakreśla się zagadnienie aksjolingwistycznego badania wypowiedzi. Wypowiedzi chwalące (poza wskazaniem w nich tzw. *aksjologicznego plusa*) nie są poddawane szczegółowej analizie aksjolingwistycznej, co uzasadnia się w tekście.

²⁰⁷ Pomijane są tutaj wypowiedzi ironiczne oraz wypowiedzi będące realizacją różnego rodzaju gier językowych.

dzięki technice analizy aksjologicznej, która polega na określeniu centrum pojęciowego będącego jądrem rozpatrywanej kategorii wartości i ustaleniu zbioru leksemów, które stanowią kod językowy dla danego pojęcia.²⁰⁸ Konkretniej wartości, ze względu na którą realizowana jest pochwała, nadaje się na potrzeby niniejszej pracy roboczą nazwę: *wyraźny komponent aksjologiczny*. Zagadnieniu *wyraźnego komponentu aksjologicznego* poświęcony jest artykuł „Analiza aksjologiczna wybranych wypowiedzi chwających w programie telewizyjnym typu *talent show*” (Wartecka 2015: 186-198), w którym autorka dokonuje analizy pochwał pod kątem wartości, ze względu na które są formułowane (w oparciu o kryterium treści)²⁰⁹. W niniejszej pracy pomija się jednak świadomie ten drugi aspekt aksjologiczny pochwały (tj. nie poszukuje się rodzaju wartości, ze względu na którą realizowana jest pochwała, tzw. *wyraźnego komponentu aksjologicznego*). Analizuje się natomiast wypowiedzi pod kątem obecności w nich tzw. *aksjologicznego plusa*, czyli bierze pod uwagę wymieniony powyżej – pierwszy aspekt aksjologiczny pochwały. Skąd decyzja o poszukiwaniu *aksjologicznego plusa* oraz o jednoczesnej rezygnacji w niniejszej pracy z poszukiwań konkretnych wartości, ze względu na które realizowane są badane wypowiedzi chwające? Najważniejszą przyczynę stanowi wspomniany już powyżej fakt, że występowanie tzw. *aksjologicznego plusa* jest elementem koniecznym do zaliczenia danej wypowiedzi w poczet pochwał. Natomiast występowanie tzw. *wyraźnego komponentu aksjologicznego* jest w wypowiedzi chwającej fakultatywne. Ów komponent, czyli innymi słowy – konkretna wartość, ze względu na którą realizowana jest pochwała, nie zawsze ujawniona jest *explicite* w samej wypowiedzi. „Jesteś super”, „brawo” – są to przykłady wypowiedzi będącymi pochwałami, w których brak tzw. *wyraźnego komponentu aksjologicznego* (występuje w nich natomiast, tak, jak we wszystkich pochwałach, *aksjologiczny plus*). Oczywiście, jak już powiedziano, chwali się zawsze ze względu na coś, a owo „coś” to konkretna wartość, jednak owa konkretna wartość nie zawsze jest wprost wyrażona, „zdradzona”

²⁰⁸ Technika ta bazuje na propozycji J. Puzyniny (Puzynina 1992: 7). Poświęcony jej jest artykuł A. Warteckiej pt.: „Analiza aksjologiczna wybranych wypowiedzi chwających w programie telewizyjnym typu *talent show*” (Wartecka 2015: 186-198).

²⁰⁹ Termin *wyraźny komponent aksjologiczny* w danym artykule nie występuje, jednak artykuł poświęcony jest badaniu tego właśnie zjawiska.

przez chwalącego. W takiej sytuacji osoba słuchająca pochwały – dzięki obecności *aksjologicznego plusa* – wie, że ma do czynienia z pochwałą, ale bez kontekstu nie wie, ze względu na jaką wartość dana pochwała jest formułowana. Można więc doprecyzować: *wyraźny komponent aksjologiczny* może zostać uznany za obligatoryjny, ale tylko na poziomie intencji formułującego pochwałę (trudno bowiem wyobrazić sobie, aby chwalącemu nie towarzyszył żaden zamysł formułowania pochwały, u podstaw którego stoi dostrzeżona przez chwalącego wartość – stąd słowa: „chwali się zawsze ze względu na coś”). Natomiast z punktu widzenia konstrukcji samej wypowiedzi jest to element fakultatywny, nie zawsze występujący. Niniejsza praca nie dotyczy bezpośrednio aksjologicznego aspektu pochwały. Są to obszerne badania, którym należałoby poświęcić oddzielne opracowanie. Niniejsza praca poświęcona jest natomiast badaniom, które można uznać za uprzednie w stosunku do badania wartości, ze względu na które formułowana jest pochwała – tzn. tym, czym pochwała jest i jaką przyjmuje postać językową. W oparciu o te badania stworzono dla celów niniejszej pracy tzw. *korpus pochwał*, który może być w nowym opracowaniu wykorzystany jako podstawa do badań aksjologicznych ze szczególnym uwzględnieniem badań nad tzw. *wyraźnym komponentem aksjologicznym*.

Jak już wspomniano – w procesie identyfikacji pochwał nie sposób pominąć pierwszej warstwy aksjologicznej, która cechuje każdą pochwałę. O ile bowiem istnieją pochwały, w których nie znajdzie się odpowiedzi na to ze względu na jaką wartość są one formułowane²¹⁰, o tyle nie ma pochwał pozbawionych pierwszej warstwy aksjologicznej [„pochwalić” oznacza bowiem zawsze „wyrazić pozytywną opinię [...]” (PWN)²¹¹]. Sama definicja pochwały zakłada istnienie w pochvale elementu pozytywnie wartościującego. Wspomina o nim, opisując standardowe formuły komplementowania, m.in. B. Drabik [badaczka ta opisuje składowe elementy komplementu w sposób następujący: „przymiotnik nacechowany dodatnio” (Drabik 2004: 82), „przysłówek nacechowany pozytywnie (Drabik 2004: 85), „pozytywnie nacechowany rzeczownik” (Drabik 2004: 87)], nie definiuje jednak pojęć „Nacechowany dodatnio”, „Nacechowany pozytywnie”. Z opisu autorki wyłania się obraz pozytywnie nacechowanego składnika komplementu

²¹⁰ Przykładem takiej pochwały jest: U / jesteś wspaniała // [MT:II2(00:20:09)J3].

²¹¹ Hasło „pochwalić” w: www.sjp.pwn.pl (dostęp w dniu 01.07.2019).

jako elementu leksykalnego. W kontekście niniejszych rozważań uznaje się, że pozytywnie nacechowany składnik pochwały (nazywany w niniejszej pracy *aksjologicznym plusem*) jest elementem leksykalnym.

Podstawowe pytanie, jakie w tym miejscu się nasuwa, jest następujące: w jaki sposób zweryfikować, czy dana wypowiedź (bądź jej część składowa, jaką jest *ECWC*) zawiera tzw. *aksjologiczny plus* (tzn. jak ocenić, czy dany element leksykalny jest nacechowany pozytywnie)? Na potrzeby niniejszej pracy uznaje się, że o nacechowaniu pozytywnym danego leksemu świadczy: a) możliwość jego definicyjnej eksplikacji, aż do uwidocznienia w nim dodatniego składnika aksjologicznego reprezentowanego na poziomie leksykalnym przez leksem „dobry” lub „piękny” (tzw. „nacechowanie jednoznacznie pozytywne”) lub 2) kontekst wypowiedzi i jednoznaczne nacechowanie pozytywne współistniejących językowych elementów składowych (tzw. nacechowanie niejednoznacznie pozytywne). Uznanie występowania leksemu „piękny” w definicyjnej eksplikacji elementu leksykalnego stanowiącego tzw. *aksjologiczny plus* uzasadnia się faktem, że piękno bywa utożsamiane (bądź też częściowo utożsamiane) z dobrem.²¹²

Przykłady eksplikacji leksemów w celu uwidocznienia obecności w ich definicjach pojęć „Dobry” lub „Piękny” są następujące:

²¹² Rozważania na temat powiązania wartości piękna z wartością dobra prowadzi m.in. Władysław Stróżewski (Stróżewski 1980).

Lp.	Wypowiedź	Aksjologiczny plus
1.	jestem pod wielkim wrazeniem / po prostu się wzruszyłam // [MT!VIII1(00:57:29)J3]	jestem pod wrazeniem [ktoś jest pod wrazeniem = ktoś doświadcza intensywnych, pozytywnych (= dobrych) uczuć] (WSJP, hasło: <i>ktoś jest pod wrazeniem</i> , dostęp w dn. 29.01.2018 i PWN, hasło: <i>pozytywny</i> , dostęp w dn. 29.01.2018)
2.	brawo / brawo / brawo / U masz zawodowy wokal musisz ci powiedzieć / naprawdę / bardzo dobry głos // [MT!I5(00:51:00)J1]	zawodowy [= fachowy = mistrzowski = doskonały = najlepszy] (SS 1998: 125 i SJPSzym 1979 II: 186, 1978 I: 435)
3.	no U / to było piękne / [MT!V1(00:24:48)J3]	piękne

Tab. 1. Opis definicyjnej eksplikacji leksemu uznanego za tzw. *aksjologiczny plus* aż do uwidocznienia w nim elementu pozytywnie wartościującego (leksemy „dobry” oraz „piękny”).

Jak przedstawiono w powyższej tabeli – w każdej wypowiedzi chwalejącej można zlokalizować słowo / wyrażenie, które można uznać za tzw. *aksjologiczny plus* (jego analiza słownikowa uwidacznia w jego polu znaczeniowym obecność pojęć „Dobry” lub „Piękny”).

5.4. Rodziny zbiorów ECWC

5.4.1. RODZINA 1.: o znaczeniu nakierowanym na tzw. „CHWAŁĄCEGO”

Rodzina 1. jest rodziną zbiorów tych *ECWC*, które charakteryzuje semantyczne nakierowane treści na tzw. „chwałącego”. „Chwałący” jest tu rozumiany jako nadawca pochwały bądź też reprezentowana przez niego grupa osób mająca za zadanie wydanie oceny. „Nakierowanie znaczenia na chwałącego” oznacza, że dane wyrażenie przez

swoją strukturę językową i / lub znaczenie „skupia” w danym momencie uwagę odbiorcy wypowiedzi na podmiocie chwalcym – jego uczuciach, doświadczeniach itp. W rodzinie tej wyróżnia się niżej wymienione zbiory:

5.4.1.a. Zbiór 1.a.: EMOCJE CHWAŁĄCEGO

– Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze

1.a.:

Zbiór 1.a. jest zbiorem, w którym zawierają się *ECWC* wskazujące na przeżywanie przez osobę chwalcą emocji wywołanej przez podmiot / przedmiot chwalenia, np. jestem zachwycona [MT!VIII5(00:37:12)J3] (struktura 1.a.a.), zawstydziłaś mnie [MT!VII3(00:34:35)J1] (struktura 1.a.b.), siedziałam jak zaczarowana [MT!II3(00:34:46)J1] (struktura 1.a.c.), wzruszyłam się [MT!VII1(00:57:29)J3] (struktura 1.a.d.).

– Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:

Zbiór 1.a. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* o następującej strukturze²¹³ leksykalno-gramatycznej:

– **Struktura 1.a.a.:**

FRAZA WERBALNA²¹⁴: *JESTEM* +

FRAZA PRZYMIOTNIKOWA²¹⁵ OZNACZAJĄCA STAN EMOCJONALNY NADAWCY (NACECHOWANA POZYTYWNIEM)

W powyższą strukturę wpisany jest podmiot, który może występować w postaci *explicite* (występuje on wtedy w wyrażeniu w postaci zaimka osobowego *ja*), jak i jako podmiot domyślny. W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.a. (struktura 1.a.a.):

²¹³ Część struktur *ECWC* w niniejszej pracy pokrywa się z tzw. „formułami komplementowania” wyszczególnionymi przez B. Drabik (Drabik 2004: 82-88).

²¹⁴ Za najprostszą postać frazy werbalnej uważa się w niniejszej pracy czasownik.

²¹⁵ Za najprostszą postać frazy przymiotnikowej uważa się w niniejszej pracy przymiotnik.

NACECHOWANE JEDNO- ZNACZNIE POZYTYWNE	NACECHOWANE NIEJEDNO- ZNACZNIE POZYTYWNE
– jestem pod wrażeniem	– jestem zaskoczony/a
– jestem szczęśliwy	– jestem rozwalona
– jestem zachwycona	– jestem porażona
– jestem wzruszona	– jestem powalony na łopatki ²¹⁶
– jestem usatysfakcjonowana	– jestem w szoku ²¹⁷
– jestem pod urokiem ²¹⁸	
– jestem dumny/a	

Tab. 2. *ECWC* przynależące do zbioru 1.a. (struktura 1.a.a.) z podziałem na rodzaj nacechowania aksjologicznego fraz przymiotnikowych.

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*²¹⁹. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci²²⁰ *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „jestem pod wrażeniem”:**

- jestem pod wrażeniem absolutnie twojego aktorstwa [MT!VIII2(00:52:08)J3];
- po prostu jestem pod ogromnym wrażeniem [MT!VI7(00:42:46)J1];
- jestem pod ogromnym wrażeniem [MT!III4(00:53:36)J1];
- jestem pod naprawdę ogromnym wrażeniem [MT!V3(01:06:42)J2X];

²¹⁶ Związek frazeologiczny uznany umownie za frazę przymiotnikową.

²¹⁷ Uznane umownie za frazę przymiotnikową (analogicznie do: „jestem pod wrażeniem”).

²¹⁸ Związek frazeologiczny uznany umownie za frazę przymiotnikową.

²¹⁹ Minimalna postać *ECWC* zawiera tylko te elementy, które są niezbędne do zaistnienia danego *ECWC*.

²²⁰ W rozszerzonej postaci *ECWC* zawiera się minimalna postać *ECWC* (stanowi ona jej centrum) oraz tzw. elementy dodatkowe, tzn. elementy, których wystąpienie nie jest konieczne dla zaistnienia danego *ECWC*. Np. „jestem szczęśliwy” to minimalna postać *ECWC* o strukturze 1.a.a., podczas gdy „jestem bardzo szczęśliwy” jest rozszerzoną postacią *ECWC* („bardzo” jest w tym przypadku elementem dodatkowym).

- ja jestem pod maksymalnym wrażeniem [MT!II(00:32:11)J1];
 - jestem pod wielkim twoim wrażeniem [MT!VIII5(01:07:17)J2];
 - ja jestem pod wielkim wrażeniem [MT!VIII3(00:11:03)J3];
 - jestem pod wielkim wrażeniem [MT!VII1(00:57:29)J3];
[MT!V4(01:07:50)J3];
 - ja jestem pod ogromnym wrażeniem [MT!III3(00:56:29)J1];
 - jestem pod ogromnym wrażeniem twojej dojrzałości [...] twojego ogromnego talentu [MT!V5(01:08:34)J1];
 - ja jestem pod wrażeniem [MT!II7(00:30:20)J1X];
 - jestem pod wrażeniem waszego występu [MT!IX5(00:51:03)J3];
 - jestem pod ogromnym wrażeniem [MT!V1(01:04:38)J2X].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „jestem szczęśliwy”:**
- strasznie jestem szczęśliwy że tu jesteście [MT!VI2(00:29:15)J2];
 - jestem szczęśliwy że mogłem cię dzisiaj obejrzeć [MT!VIII5(00:31:47)J2];
 - jestem szczęśliwy że mnie namalowałaś [MT!VIII7(00:22:10)J2].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „jestem zachwycona”:**
- jestem zachwycona choreografią [MT!VIII5(00:37:12)J3];
 - jestem zachwycona po prostu [MT!VII2(00:31:00)J1].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „jestem wzruszona”:**
- jestem tak wzruszona że muszę to jakoś rozwalić [MT!III1(00:31:34)J1];
 - jestem bardzo wzruszona po pani występie [MT!III6(01:12:02)J1].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „jestem dumny/dumna”:**
- jestem dumny że taki tancerz wszedł na tą scenę [MT!IX4(00:32:02)J2];
 - no dumna z ciebie jestem [MT!VIII6(00:58:25)J1].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „jestem zaskoczony/a”:**
- jestem absolutnie zaskoczona [MT!II(00:37:45)J1];

- jestem zaskoczona [MT!IX2(00:26:29)J3];
- jestem mile zaskoczony [MT!IX5(00:10:27)J2].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „jestem rozwalona”:**
 - ja jestem po prostu rozwalona [MT!V4(01:03:32)J1];
 - jestem rozwalona tobą absolutnie jako mężczyzną jako wokalistą jako artystą jestem rozwalona [...] ²²¹naprawdę naprawdę [MT!VIII2(00:11:30)J1].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „jestem w szoku”:**
 - no ja jestem w szoku po prostu w szoku [MT!VIII2(00:40:19)J2];
 - jestem w szoku [MT!VIII3(01:03:55)J3].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowią pozostałe minimalne postaci ECWC:**
 - jestem nareszcie nareszcie usatysfakcjonowana [MT!III5(00:56:36)J1];
 - ja jestem pod urokiem waszego występu [MT!IX5(00:51:03)J3];
 - jestem porażona waszym występem naprawdę [MT!III4(00:53:36)J1];
 - po prostu jestem powalony na łopatki [MT!VIII1(00:36:40)J2].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: informacja dotycząca przyczyny pozytywnego stanu emocjonalnego nadawcy pochwały [np. (*strasznie jestem szczęśliwy*) *że tu dzisiaj jesteście*]; wzmocnienie w postaci: frazy przysłówkowej (np. *absolutnie*), frazy przymiotnikowej [np. (jestem pod) *wielkim* (wrażeniem)], partykuły (np. *no*), konstrukcji „tak... że + opis stanu związanego z intensywnością emocji [(jestem) *tak* (wzruszona) *że muszę to jakoś rozwalić*], powtórzenia (*jestem rozwalona* [...] *jestem rozwalona*). Wymienione elementy mogą ze sobą współwystępować i pojawiać się w danym wyrażeniu wielokrotnie. Możliwy jest szyk przestawny pomiędzy elementami leksykalnymi *ECWC*.

²²¹ Symbol „[...]” oznacza, że z danego wyrażenia usunięto fragment stanowiący oddzielne *ECWC*.

– **Struktura 1.a.b.:**

PODMIOT (AGENS) W POSTACI (DOMYŚLNEJ) FRAZY
 NOMINALNEJ²²² / ZAIMKA OSOBOWEGO +
 FRAZA WERBALNA OZNACZAJĄCA POZYTYWNE
 WPŁYWANIE NA EMOCJE +
 ZAIIMEK OSOBOWY²²³: *MNIE*

W korpusie pochwał wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.a. (struktura 1.a.b.):

NACECHOWANE JEDNO- ZNACZNIE POZYTYWNE	NACECHOWANE NIEJEDNO- ZNACZNIE POZYTYWNE
– uwiodłaś mnie	– rozwaliłaś mnie
– twój spokój twoja swoboda zachwyił mnie	– ta choreografia zaskoczyła mnie
– zrobiłaś wrażenie na mnie	– zawstydyłaś mnie
	– ona rozbraja mnie

Tab. 3. *ECWC* przynależące do zbioru 1.a. (struktura 1.a.b.) z podziałem na rodzaj nacechowania aksjologicznego fraz nominalnych.

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

- rozwaliłaś mnie kompletnie [MT!I4(00:46:20)J1];
- mnie tak zaskoczyła ta choreografia [MT!III4(00:53:36)J1];
- zrobiłaś na mnie ogromne wrażenie [MT!V5(01:08:34)J2X];
- zawstydyłaś mnie absolutnie [MT!VII3(00:34:35)J1];
- uwiodłaś mnie swoim głosem [MT!VIII5(00:26:46)J2];
- zachwyił mnie twój spokój twoja swoboda [MT!VIII2(00:29:37)J1];
- ona mnie rozbraja [MT!VIII2(00:11:30)J1].

²²² Za najprostszą postać frazy nominalnej uważa się w niniejszej pracy rzeczownik.

²²³ Możliwe są także konstrukcje z przyimkiem.

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: frazy przysłówkowe²²⁴ (np. *kompletnie*) oraz frazy przymiotnikowe [np. (zrobiłaś na mnie) *ogromne* (wrażenie)] intensyfikujące znaczenie frazy werbalnej, a także elementy leksykalne oznaczające narzędzie wywierania pozytywnego wpływu na nadawcę pochwały (tu: tzw. „chwalone”, tj. *swoim głosem*). Możliwy jest szyk przestawny pomiędzy elementami leksykalnymi *ECWC*.

– **Struktura 1.a.c.:**

ZWIĄZEK FRAZEOLOGICZNY OZNACZAJĄCY ODCZUWANIE POZYTYWNYCH EMOCJI

W strukturę tę wpisany jest podmiot, który może występować w *explicite*, jak i jako podmiot domyślny.

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.a. (struktura 1.a.c.):

NACECHOWANE JEDNO- ZNACZNIE POZYTYWNE	NACECHOWANE NIEJEDNO- ZNACZNIE POZYTYWNE
– siedziałam jak zaczarowana	– ja mam ciary na całym ciele

Tab. 4. *ECWC* przynależące do zbioru 1.a. (struktura 1.a.c.) z podziałem na rodzaj nacechowania aksjologicznego związku frazeologicznego.

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W *korpusie* występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

- od pierwszego momentu od pierwszego momentu do ostatniego waszego ruchu siedziałam jak zaczarowana [MT!II3(00:34:46)J1];
- ja mam ciary na całym ciele [MT!III1(00:31:34)J1].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

²²⁴ Za najprostszą postać frazy przysłówkowej uważa się w niniejszej pracy przysłówek.

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: elementy leksykalne oznaczające czas bycia pod wpływem pozytywnej emocji (*od pierwszego momentu do ostatniego waszego ruchu*).

– **Struktura 1.a.d.:**

PODMIOT (AGENS) W POSTACI: DOMYŚLNEJ +
FRAZA WERBALNA OZNACZAJĄCA ODCZUWANIE
POZYTYWNYCH EMOCJI

W korpusie *pochwał* wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.a. (struktura 1.a.d.):

NACECHOWANE JEDNO- ZNACZNIE POZYTYWNE	NACECHOWANE NIEJEDNO- ZNACZNIE POZYTYWNE
– wzruszyłam się	

Tab. 5. *ECWC* przynależące do zbioru 1.a. (struktura 1.a.d.) z podziałem na rodzaj nacechowania aksjologicznego związku frazeologicznego.

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

– po prostu się wzruszyłam [MT!VIII1(00:57:29)J3].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: fraza przysłóvkowa (*po prostu*).

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających ECWC ze zbioru 1.a. w korpusie pochwał:

Wyrażenia ze zbioru 1.a. występują w *korpusie pochwał* w 39 wypowiedziach (44 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 1.a. występują w 13%²²⁵ wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale 5.4.1.h.).

5.4.1.b. Zbiór 1.b.: „PODOBANIE SIĘ” CHWAŁĄCEMU

– Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 1.b.:

Zbiór 1.b. jest zbiorem, w którym zawierają się *ECWC*, oznaczające podobanie się osobie chwalaćcej podmiotu / przedmiotu pochwały, np. podoba mi się [MT!VIII2(00:11:30)J1].

– Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:

Zbiór 1.b. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* o jedynej następującej strukturze leksykalno-gramatycznej:

– Struktura 1.b.a.

FRAZA WERBALNA: *PODOBA / PODOBAŁO / PODOBAŁ / PODOBAŁA SIĘ* +
ZAIMEK OSOBOWY: *MI / MNIE*

W strukturę tę wpisany jest podmiot, który może występować w postaci *explicite* (występuje on wtedy w wyrażeniu w postaci frazy nominalnej), jak i jako podmiot domyślny.

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.b. (struktura 1.b.a.):

²²⁵ Dane procentowe w niniejszym rozdziale podaje się w zaokrągleniu.

POSTACI <i>ECWC</i> PRZYNALEŻĄCE DO ZBIORU 1.B. (STRUKTURA 1.B.A.):
– podoba mi się
– podobało mi (mnie) się
– podobał mi się
– podobała mi się

Tab. 6. *ECWC* przynależące do zbioru 1.b. (struktura 1.b.a.)

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „podoba mi się”:**

- bardzo mi się to podoba [MT!VIII6(01:04:13)J2];
- podoba mi się twoja wrażliwość [MT!VIII2(00:11:30)J1];
- podoba mi się twoja nieśmiałość na scenie [MT!VIII2(00:11:30)J1].

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „podobało mi (mnie) się”:**

- bardzo mi się podobało [MT!II2(00:48:46)J1]; [MT!II5(00:25:06)J1];
- mnie się osobiście bardzo bardzo podobało [MT!IV3(00:29:39)J1];
- mnie bardzo się podobało [MT!IV4(00:53:00)J1];
- bardzo mi się podobało bardzo mi się podobało naprawdę [MT!V2(00:38:50)J1];
- mi się ogromnie podobało [MT!VI2(01:05:58)J2];
- naprawdę mi się podobało [MT!VI3(00:18:43)J2];
- mi się bardzo podobało [MT!VI4(00:29:33)J2];
- mnie się bardzo podobało [MT!VI5(00:25:12)J1];
- bardzo mi się podobało [MT!VI7(00:10:37)J3];
- mi się [...] tak podobało że [MT!VII3(00:28:17)J2];
- mi się bardzo podobało twoja wrażliwość i to jaka jesteś [MT!VII4(00:54:26)J2];
- bardzo mi się to podobało [MT!VII5(00:31:00)J2];

- bardzo mi się podobało bardzo [MT!VII5(01:07:33)J3];
 - ogromnie mi się podobało [MT!VIII5(00:26:46)J2].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „podał mi się”:**
- po raz pierwszy tak bardzo podobał mi się zespół akrobatyki sportowej [MT!II3(00:49:50)J1];
 - podobał mi się twój występ [MT!VIII5(00:45:38)J3].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „podała mi się”:**
- mi się podobała twoja energia twoja miłość do zwierząt którą było widać w każdym twoim ruchu [MT!VIII5(00:31:47)J2];
 - kompozycja bardzo mi się podobała [MT!VIII6(00:14:25)U].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: informacja dotycząca przyczyny/obiektu, a także okoliczności/czasu „podobania się” (np. *twój występ, po raz pierwszy*); wzmocnienie w postaci frazy przysłówkowej (np. *bardzo*), partykuły (*naprawdę*), konstrukcji „tak... że” [(mi się [...]) *tak* (podało) *że*]; powtórzeń (*bardzo mi się podobało bardzo mi się podobało*). Elementy te mogą ze sobą współwystępować i występować w danym wyrażeniu wielokrotnie. Możliwy jest szyk przestawny pomiędzy elementami leksykalnymi *ECWC*.

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających ECWC ze zbioru 1.b. w korpusie pochwał:

Wyrażenia ze zbioru 1.b. występują w *korpusie pochwał* w 21 wypowiedziach (22 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 1.b. występują w 7% wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale 5.4.1.h.).

5.4.1.c. Zbiór 1.c.: „LUBIENIE” PRZEZ CHWAŁĄCEGO

Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 1.c.:

Zbiór 1.c. jest zbiorem, w którym zawierają się *ECWC* oznaczające lubienie/uwielbianie przez osobę chwalcą podmiotu/przedmiotu chwalenia, np. ja uwielbiam [MT!IV5(00:28:36)J1] (struktura 1.c.a.).

- **Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:**
Zbiór 1.c. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* o jedynej następującej strukturze leksykalno-gramatycznej:
- **Struktura 1.c.a.:**

FRAZA WERBALNA: *LUBIĘ / UWIELBIAM* +
DOPEŁNIENIE²²⁶

W strukturę tę wpisany jest podmiot, który może występować w postaci *explicite* (występuje on wtedy w wyrażeniu w postaci zaimka osobowego), jak i jako podmiot domyślny.

W korpusie *pochwai* wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.c. (struktura 1.c.a.):

POSTACI *ECWC* PRZYNALEŻĄCE DO ZBIORU 1.C. (STRUKTURA 1.C.A.):

- lubię + dopełnienie
- uwielbiam + dopełnienie

Tab. 7. *ECWC* przynależące do zbioru 1.c. (struktura 1.c.a.)

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

- ⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „lubię”:**
- ja ja lubię jak się historia dobrze kończy [MT!VIII6(00:58:25)J1];
 - bardzo lubię takie²²⁷ łobuziary [MT!II7(00:40:48)J1];

²²⁶ Pod pojęciem „Dopełnienie” rozumie się tu zarówno frazę nominalną, jak i elementy wyrażenia (odpowiadające częściom zdania) typu: „jak się historia dobrze kończy”, „widzieć na scenie artystkę która jest w taki nienachalny sposób pewna siebie w takim dobrym tego słowa znaczeniu” (tj. takie elementy językowe, których funkcją jest udzielenie odpowiedzi na pytanie „kogo?”/”co?”).

²²⁷ Zaimek wskazujący „taki” oznacza tu, że adresatki pochwały są przez nadawcę uważane za łobuziary (zasada ta rozciąga się na pozostałe przykłady reprezentujące zbiór 1.c.).

- ja ja ja ja bardzo lubię widzieć na scenie artystkę która jest w taki nienachalny sposób pewna siebie w takim dobrym tego słowa znaczeniu [MT!VI7(00:31:10)J1];

⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „uwielbiam”:**

- jak ja uwielbiam takie dziewczyny jak ty [MT!IV5(00:28:36)J1];
- ja uwielbiam taki moment kiedy przychodzi dziewczyna która z jednej strony jest tak skromna mówi że właściwie do końca nie wie czy to dobrze że tu przyszła że właściwie to miła przygoda [MT!IV5(00:28:36)J1];
- ja uwielbiam takie chwile kiedy przychodzi ktoś [...] niepozorny lekko stremowany w trampczkach w kolorze biel [MT!V3(00:29:08)J1];
- ja uwielbiam takie historie w tym programie [...] kiedy przychodzi ktoś niepozorny [...] niepozorny i nagle na tej scenie nam rozkwita i śpiewa tak że że [MT!V4(01:03:32)J1];
- ja uwielbiam perfekcję²²⁸ [MT!VI3(00:18:43)J2];
- ja uwielbiam takie kobiety które mają styl które mają takie oczy które potrafią tak istnieć na scenie jak ty [MT!VI7(00:36:46)U];
- uwielbiam takie momenty w tym programie [MT!VII4(00:38:58)J2];
- ja uwielbiam te wasze niespodzianki naprawdę [MT!VII6(00:09:28)J1];
- ja uwielbiam te momenty kiedy wychodzi uczestnik i bardzo spokojnie opowiada o tym co zrobi i to wszystko się dzieje [MT!VIII2(00:29:37)J1];
- ja uwielbiam jak mnie wgniata w fotel²²⁹ [MT!IX2(00:32:30)J3];
- uwielbiam cię [MT!IX6(00:14:04)J1];
- uwielbiam cię za to że masz siedemnaście lat i wzięłaś się za bębny jeden z naj naj najtrudniejszych instrumentów tutaj trzeba czuć tutaj trzeba mieć siłę tutaj trzeba myśleć wbrew pozorom [MT!IX6(00:14:04)J1].

²²⁸ Fragment „ten występ był dla mnie perfekcyjny” jest zarówno semantycznym dopełnieniem fragmentu „ja uwielbiam perfekcję”, jak i stanowi odrębne ECWC.

²²⁹ Implikatura: „I właśnie to się stało”.

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: powtórzenia (np. *ja ja*); wzmocnienia w postaci: fraz przysłówkowych (np. *bardzo*); zaimka w postaci emfaticznej (*jak*).

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających ECWC ze zbioru 1.c. w korpusie pochwał:

Wyrażenia ze zbioru 1.c. występują w *korpusie pochwał* w 14 wypowiedziach (15 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 1.c. występują w 5% wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale 5.4.1.h.).

5.4.1.d. Zbiór 1.d.: SUBIEKTYWNOŚĆ CHWAŁĄCEGO

– **Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 1.d.:**

Zbiór 1.d. jest zbiorem, w którym zawierają się *ECWC* o znaczeniu informowania przez nadawcę pochwały o subiektywności formułowanej przez siebie opinii.

– **Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:**

Zbiór 1.d. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* przynależące jednocześnie do następującej jedynej grupy semantycznej:

1) Grupa semantyczna 1.d.a.:

WYRAŻENIA SŁUŻĄCE WPROWADZENIU OSOBISTEJ SUBIEKTYWNEJ OPINII

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.d. (grupa semantyczna 1.d.a.):

<i>ECWC</i> PRZYNALEŻĄCE DO ZBIORU 1.D. (GRUPA SEMANTYCZNA 1.D.A.):
– moim zdaniem
– myślę (że)
– uważam (że)
– według mnie
– dla mnie
– z mojego punktu widzenia
– w moim odczuciu
– to jest moje zdanie
– wydaje mi się (że)

Tab. 8. *ECWC* przynależące do zbioru 1.d. (grupa semantyczna 1.d.a.)

W niektóre z ww. struktur grupy semantycznej wpisany jest podmiot, który może występować w postaci *explicite* (występuje on wtedy w wyrażeniu w postaci zaimka osobowego lub zaimka wskazującego), jak i jako podmiot domyślny.

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* przynależące ww. grupy semantycznej. Są one następujące:

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „myślę (że)”:**

- myślę że myślę że [MT!I3(00:18:14)J1];
- myślę (że) [MT!III1(01:01:07)J1]; [MT!III6(00:29:30)J1X]; [MT!IV1(00:55:10)J1]; [MT!IV4(01:06:38)J1]; [MT!IV6(01:00:31)J2X]; [MT!VI2(00:29:15)J2]; [MT!VI4(00:55:08)J3]; [MT!VI6(00:58:38)J1]; [MT!VI7(00:10:37)J3]; [MT!VII4(00:38:58)J2]; [MT!VIII1(00:52:57)J2]; [MT!VIII3(00:52:46)J2]; [MT!VIII4(00:21:18)J1]; [MT!VIII5(00:31:47)J2]; [MT!VIII5(00:37:12)J3]; [MT!VIII6(00:38:09)J2] x 2; [MT!VIII7(00:22:10)J2]; [MT!IX1(00:34:12)J2];

- ja myślę (że) [MT!III3(00:56:29)J1]; [MT!VII7(00:40:40)J2]; [MT!VIII2(01:08:48)J1];
- myślę że że [MT!V5(01:08:34)J1];
- tak myślę [MT!VI4(00:29:33)J3];
- myślę [...] że [MT!VIII6(00:58:25)J1];
- myślę se [MT!V1(00:47:32)J1].

⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „dla mnie”²³⁰:**

- dla mnie [MT!I3(01:03:57)J1]; [MT!III1(01:01:07)J1]; [MT!III3(00:53:31)J3]; [MT!IV3(00:55:17)J3] x 2; [MT!IV7(00:09:40)J1]; [MT!IV7(01:15:35)J1]; [MT!V2(00:33:23)J2X]; [MT!V2(00:38:50)J1]; [MT!V6(00:31:02)J1]; [MT!VI1(00:51:33)J3]; [MT!VI2(00:29:15)J2]; [MT!VI3(00:18:43)J2]; [MT!VI3(01:06:01)J2]; [MT!VI4(00:55:08)J1]; [MT!VI6(00:58:38)J3]; [MT!VI7(00:10:37)J3]; [MT!VII4(00:54:26)J1]; [MT!VII6(00:24:15)J3]; [MT!VIII6(00:09:52)J3]; [MT!VIII6(01:08:43)J2]; [MT!VIII7(00:05:29)J1]; [MT!IX7(00:45:34)J3];
- jak dla mnie [MT!IV3(00:29:39)J1];
- dla mnie to [MT!II3(00:21:30)J1];
- dla mnie tak osobiście [MT!V2(00:38:50)J1];
- osobiście dla mnie [MT!IV7(01:15:35)J1].

⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowią inne minimalne postaci ECWC:**

- ja uważam (że) [MT!VII5(01:07:33)J3]; [MT!VIII2(00:44:56)J2];
- moim zdaniem [MT!VIII6(00:53:31)J2];
- według mnie [MT!IX3(00:41:17)J2];
- z mojego punktu widzenia [MT!V2(00:06:15)J1];
- to jest moje zdanie [MT!V5(01:08:34)J3];
- w moim odczuciu [MT!V3(00:29:08)J1], [MT!IX7(00:29:56)J1];
- wydaje mi się że [MT!III5(00:13:46)J1].

²³⁰ Dla mnie = tu: według mnie.

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: powtórzenia (np. *myślę że, myślę że*); frazy przysłówkowe (w tym frazy przysłówkowe wzmacniające subiektywność wyrażenia np. *osobiście*); zaimki zwrotne [tu: w postaci potocznej – (*myślę se*)].

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających ECWC ze zbioru 1.d. w korpusie pochwał:

Wyrażenia ze zbioru 1.d. występują w *korpusie pochwał* w 56 wypowiedziach (63 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 1.d. występują w 19% wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale 5.4.1.h.).

5.4.1.e. Zbiór 1.e.: PERCEPCJA WZROKOWA CHWAŁĄCEGO

Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 1.e.:

Zbiór 1.e. jest zbiorem, w którym zawierają się te *ECWC*, za pomocą których nadawca pochwały informuje o swojej percepcji podmiotu / przedmiotu chwalenia poprzez narząd zmysłu wzroku. Percepcja ta może mieć miejsce na poziomie fizykalnym lub metaforycznym (nadawca pochwały informuje w tym przypadku o dostrzeganiu w ocenianej osobie lub ocenianym występie konkretnych wartości²³¹).

Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:

Zbiór 1.e. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* o następujących strukturach:

– Struktura 1.e.a.:

FRAZA WERBALNA: *PATRZĘ / PATRZYŁEM / ZAUWAŻYŁAM*

W strukturę tę wpisany jest podmiot, który w *korpusie pochwał* przyjmuje postać domyślną. W strukturę tę może być wpisane także określenie przedmiotu lub celu percepcji.

²³¹ Pojęcie „Wartość” oznacza tu [za: J. Puzyniną (1992:63)] wartość pozytywną.

W korpusie *pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.e. (struktura 1.e.a.):

- patrzę na ciebie [MT!I1(00:32:11)J1];
- patrzyłem bardzo skrupulatnie żeby zobaczyć czy rzeczywiście nie popełnisz żadnego błędu bo to jest prawie niemożliwe w takim w takim występie [MT!V5(01:00:54)J2X];
- pierwsze co zauważyłam [MT!VI7(00:10:37)J3].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: frazy przysłówkowe (np. *bardzo skrupulatnie*).

- **Struktura 1.e.b.:**

FRAZA WERBALNA: *WIDZĘ / WIDZIAŁAM* +
DOPEŁNIENIE W POSTACI FRAZY NOMINALNEJ

W strukturę tę wpisany jest podmiot, który może występować w postaci *explicite* (występuje on wtedy w wyrażeniu w postaci zaimka osobowego), jak i jako podmiot domyślny. Fraza nominalna stanowiąca dopełnienie w ww. strukturze oznacza bądź 1) podmiot pochwały (osobę chwaloną), bądź przedmiot pochwały (chwaloną rzeczywistość, której wytwórcą jest podmiot pochwały), przy czym w obu przypadkach na plan pierwszy wysuwa się tzw. *aksjologiczny plus* cechujący podmiot / przedmiot pochwały (może być on wyrażany np. poprzez pozytywne nacechowanie przymiotnika określającego rzeczownik we frazie nominalnej lub samo pozytywne nacechowanie frazy nominalnej).

W korpusie *pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.e. (struktura 1.e.b.):

- widzę dwie spadające gwiazdy spadające do półfinału [MT!II6(00:21:27)J1X]²³²;
- ja naprawdę widziałam bardzo dojrzałego wokalistę naprawdę [MT!III3(00:29:01)J1];
- ja widziałam radość nieprawdopodobne wycucie rytmu [MT!V6(00:31:02)J1];
- po raz pierwszy w tego rodzaju występie ja widziałam konkretną opowieść [MT!VIII1(00:40:55)J1].

²³² Fragment „spadające do półfinału” jest jednocześnie uzupełnieniem innego *ECWC*.

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: elementy wzmacniające wyrażenie, tj. partykuły (naprawdę), frazy przymiotnikowe (np. *nieprawdopodobne*), powtórzenie (*naprawdę [...] naprawdę*) oraz określenia wprowadzające czas i miejsce percepcji (np. *po raz pierwszy w tego rodzaju występie*).

– Struktura 1.e.c.:

FRAZA WERBALNA: *NIE WIDZIAŁAM / NIE WIDZIAŁEM* +
DOPEŁNIENIE W POSTACI FRAZY NOMINALNEJ

W strukturę tę wpisany jest podmiot, który może występować w postaci *explicite* (występuje on wtedy w wyrażeniu w postaci zaimka osobowego), jak i jako podmiot domyślny. Fraza nominalna stanowiąca dopełnienie w ww. strukturze oznacza tu przedmiot pochwały (chwaloną rzeczywistość, której wytwórcą jest podmiot pochwały), przy czym może na plan pierwszy wysuwać się tu tzw. *aksjologiczny minus*²³³ cechujący ów przedmiot pochwały (może być on wyrażany np. poprzez pejoratywne nacechowanie frazy nominalnej).

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.e. (struktura 1.e.c.):

- ja nie widziałam waszego deficytu jakiegoś braku [MT!V6(00:31:02)J1];
- no takiego mistrzostwa nie widziałem [MT!VIII3(00:11:03)J2].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: elementy wzmacniające wyrażenie, tj. partykuły (*no*), zaimek (*takiego*); zmiana szyku.

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających ECWC ze zbioru 1.e. w korpusie pochwał:

Wyrażenia ze zbioru 1.e. występują w *korpusie pochwał* w 8 wypowiedziach (9 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 1.e. występują w 3% wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale 5.4.1.h.).

²³³ Tzw. *aksjologiczny minus* jako odwrotność semantyczna tzw. *aksjologicznego plusa*.

5.4.1.f. Zbiór 1.f.: OCZEKIWANIA CHWAŁĄCEGO

– Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 1.f.:

Zbiór 1.f. to zbiór wyrażen, które koncentrują się na przeszłości, wskazując w niej coś pozytywnego z perspektywy chwalącego (główną rolę odgrywają tu oczekiwania chwalącego). Wyrażenia te oznaczają 1) wyrażenie przez chwalącego nadziei związanej z podmiotem / przedmiotem pochwały (struktura 1.f.a.); 2) wyrażenie przez chwalącego chęci / życzenia sobie (pożądania) czegoś dobrego, związanego z podmiotem / przedmiotem pochwały (struktura 1.f.b.); 3) wyrażenie przez chwalącego zapotrzebowania na daną wartość – wyrażenie to może być jednocześnie stwierdzeniem odnalezienia poszukiwanej wartości w danym podmiocie/przedmiocie chwalenia (struktura 1.f.c.); 4) wyrażenie przez chwalącego gotowości do (dalejszego) obcowania z danym podmiotem/przedmiotem pochwały (struktura 1.f.d.).

– Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:

Zbiór 1.f. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* o następujących strukturach:

– **Struktura 1.f.a.:**

FRAZA WERBALNA: *MAM NADZIEJĘ (ŻE) +*
OKREŚLENIE PRZEDMIOTU NADZIEI

W strukturę tę wpisany jest podmiot, który występuje w *korpusie pochwał* jako podmiot domyślny.

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.f. (struktura 1.f.a.):

- mam nadzieję że mój syn też będzie takim zuchem kiedyś [MT!II(00:32:11)J1];
- (widzę dwie spadające gwiazdy)²³⁴ spadające do półfinału mam nadzieję [MT!II6(00:21:27)J1X];

²³⁴ Fragment w nawiasie stanowi semantyczne uzupełnienie przytoczonego wyrażenia ze zbioru 1.f. (struktura 1.f.a.) i jest jednocześnie zakwalifikowany jako oddzielne *ECWC*.

- (jeżeli przyszedł do tego programu to wniosek z tego że chcesz zwojować świat)²³⁵ mam nadzieję że ci w tym pomożemy [MT!VII4(00:33:07)J2].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

W powyższych wyrażeniach nie odnotowano elementów dodatkowych. Elementy struktury 1.f.a. mogą znajdować się względem siebie w szyku naprzemiennym.

- **Struktura 1.f.b.:**

FRAZA WERBALNA: *CHCIAŁ(A)BYM / CHCĘ / CHCIELIBY + OKREŚLENIE PRZEDMIOTU POŻĄDANIA*

W strukturę tę wpisany jest podmiot, który może występować w postaci *explicite* (występuje on wtedy w wyrażeniu w postaci zaimka osobowego lub frazy nominalnej), jak i jako podmiot domyślny.

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.f. (struktura 1.f.b.):

- bardzo chciałam cię jeszcze usłyszeć [MT!I5(00:57:34)J3];
- chcę przynajmniej ja więcej więcej [MT!III3(00:56:29)J1];
- moi koledzy z podstawówki bardzo chcieliby mieć taką panią od wuefu [MT!V3(01:06:42)J1];
- ja bym bardzo chciała żeby w twoim życiu wydarzyło się artystycznie coś pięknego [MT!VI4(00:55:08)J1];
- ja ciebie chcę w tym programie [MT!VII2(00:37:12)J3];
- chciałbym być takim tatą jak ty [MT!VIII2(00:40:19)J2];
- chciałabym żebyś więcej śpiewał siebie [MT!VIII2(01:08:48)J1];
- jak ja bym chciał chociaż od czasu do czasu tak pukać jak pan [MT!VIII4(00:51:33)J2];
- chcę więcej [MT!VIII6(00:09:52)J3];
- jeśli taka jest muzyka klezmerska to ja bardzo chcę takiej muzyki słuchać [MT!IX3(00:41:17)J1];
- ja ciebie chcę [MT!IX5(00:40:24)J3].

²³⁵ Fragment w nawiasie stanowi semantyczne uzupełnienie przytoczonego wyrażenia ze zbioru 1.f. (struktura 1.f.a.) i jest jednocześnie zakwalifikowany jako oddzielne *ECWC*.

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: partykuły (*przynajmniej*); frazy przysłówkowe (np. *bardzo*); powtórzenie (*więcej więcej*) w funkcji wzmacniającej.

– Struktura 1.f.c.:

FRAZA WERBALNA: *POTRZEBUJE / SZUKAM(Y) / CZEKAŁAM / CZEKAŁEM / CZEKAMY NA / TRZEBA + OKREŚLENIE PRZEDMIOTU ZAPOTRZEBOWANIA*

W strukturę tę wpisany jest podmiot, który może występować w postaci *explicite* (występuje on wtedy w wyrażeniu w postaci zaimka osobowego lub frazy nominalnej), jak i jako podmiot domyślny.

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.f. (struktura 1.f.c.):

- ten program mam talent właśnie takich ludzi potrzebuje [MT!III3(00:29:01)J3];
- tego rodzaju emocji szukamy [MT!III3(00:56:29)J1];
- ja czekałam na taki występ [MT!III5(00:56:36)J1];
- na takie występy w tym programie czekamy [MT!VI6(00:58:38)J1];
- w tym programie szukamy takich freaków szukamy ludzi którzy mają nieprawdopodobne pasje zupełnie zaskakujące [MT!VIII2(00:07:18)J3];
- ja tego właśnie szukam zawsze w występach [MT!VIII2(00:18:53)J3];
- dokładnie na coś takiego czekałam [MT!VIII6(00:09:52)J1];
- czekałem na każde słowo każdy dźwięk do samego końca [MT!IX7(00:45:34)J2];
- takich ludzi nam trzeba trzeba [MT!VII5(00:26:06)J3].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: partykuły (np. *dokładnie*); określenie miejsca (okoliczności) zapotrzebowania.

– Struktura 1.f.d.:

FRAZA WERBALNA W TRYBIE PRZYPUSZCZAJĄCYM
W I OS. L.POJ. (WRAZ Z DOPEŁNIENIEM) OZNACZAJĄCA
GOTOWOŚĆ DO (DALSZEGO) OBCOWANIA Z PODMIOTEM
/ PRZEDMIOTEM POCHWAŁY

W strukturę tę wpisany jest podmiot, który występuje w *korpusie pochwał* w postaci domyślnej.

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.f. (struktura 1.f.d.):

- z przyjemnością bym przyszedł na twój recital jakbyś miała nie oderwałbym od ciebie oczu [MT!VI7(00:36:46)J2];
- mógłbym cię słuchać godzinami [MT!VII5(00:56:36)J2].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

W powyższych wyrażeniach nie odnotowano elementów dodatkowych.

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających *ECWC* ze zbioru 1.f. w *korpusie pochwał*:

Wyrażenia ze zbioru 1.f. występują w *korpusie pochwał* w 24 wypowiedziach (25 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 1.f. występują w 8% wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale 5.4.1.h.).

5.4.1.g. Zbiór 1.g.: DOŚWIADCZENIA CHWAŁĄCEGO

– **Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 1.g.:**

Zbiór 1.g. to zbiór wyrażen, które oznaczają odwołanie się przez nadawcę wypowiedzi do swoich wcześniejszych doświadczeń. Wyrażenia te dzielą się semantycznie i strukturalnie na te, za pomocą których nadawca wypowiedzi podkreśla, że: 1) nigdy wcześniej nie spotkał się on w swoim życiu / podczas sprawowania funkcji jurora w programie „Mam talent!” z danym zjawiskiem (struktura 1.g.a. i struktura 1.g.b.) lub że 2) dane zjawisko jest rzadkością (struktura 1.g.c.).

– **Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:**

Zbiór 1.g. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* o następujących strukturach:

– **Struktura 1.g.a.:**

ZAPRZECZONA FRAZA WERBALNA W CZASIE

PRZESZŁYM +

DOPEŁNIENIE FRAZY WERBALNEJ (CZĘŚĆ ZDANIA

ODPOWIADAJĄCA NA PYTANIE CO? / CZEGO? / KOGO?)

W strukturę 1.g.a. wpisany jest podmiot, który może występować w postaci *explicite* (występuje on wtedy w wyrażeniu w postaci frazy nominalnej²³⁶, zaimka przeczącego „nikt”, zaimka osobowego „ja”), jak i jako podmiot domyślny. W strukturze tej mogą ponadto występować elementy językowe, które dookreślają przeszłość, o której mowa – tj. zaimek przysłówny przeczący „nigdy”, partykuła „jeszcze” (w znaczeniu: „do tej pory”) i inne (np. „na osiem edycji”, „na osiem lat historii tego programu”) – elementy te uznaje się za tzw. „elementy minimalne opcjonalne”.

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.g. (struktura 1.g.a.):

- wzruszał mnie śpiew taniec ale nigdy nie zdarzyło mi się żeby akrobatyka pokazana w ten sposób spowodowała że mam zaciśnięte gardło [MT!I1(00:37:45)J3];
- żaden z perkusistów z którymi grałam nigdy nie miał tak nastrojonych bębnów jak ty [MT!I2(00:13:10)J1];
- zrobiłeś coś czego nikt [...] bawiący się woreczkiem nie dokonał w tym programie [MT!V7(00:04:26)J3];
- czegoś takiego jeszcze nie było [MT!VII7(00:43:53)J3];
- na osiem edycji nie spotkałam tak uśmiechniętego chłopaka z jojem [...] naprawdę [MT!VIII3(00:11:03)J1];
- takiej profesjonalnej energicznej i energetycznej grupy w tej edycji nie było [MT!VIII5(00:37:12)J3];

²³⁶ Charakterystyczne jest w tym przypadku występowanie w obrębie frazy nominalnej stanowiącej podmiot zaimka negatywnego „żaden” (np. „żaden z perkusistów”).

- po pierwsze jeszcze czegoś takiego nie było na osiem lat historii tego programu [MT!VIII6(00:09:52)J1];
- nie widziałam nigdy czegoś tak niesłychanie subtelnego ale jakże pięknego [MT!IX2(00:26:29)J3];
- ja nie widziałem nigdy takiego występu [MT!IX5(00:10:27)J2];
- takiego występu w naszym programie jeszcze nie było [MT!IX4(00:13:11)J1].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: wzmocnienia, tj. partykuły (*naprawdę*); związki frazeologiczne (*po pierwsze*); zaimki dopełnienia dalszego (*mi*); wprowadzenia (*wzruszał mnie śpiew taniec ale*).

– Struktura 1.g.b.:

WYRAŻENIE PRZYIMKOWE: *PO RAZ PIERWSZY* +
 FRAZA WERBALNA W CZ. TERAŹNIEJSZYM
 OZNACZAJĄCA PERCEPCJĘ²³⁷ +
 DOPEŁNIENIE FRAZY WERBALNEJ (CZĘŚĆ ZDANIA
 ODPOWIADAJĄCE NA PYTANIE: *CO?*)

W strukturę 1.g.b. wpisany jest podmiot, który może występować w postaci *explicite* (występuje on wtedy w zaimka osobowego „ja”), jak i jako podmiot domyślny.

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.g. (struktura 1.g.b.):

- ja osobiście widzę po raz pierwszy taki występ [MT!IV4(00:53:00)J1];
- jeśli chodzi o pani umiejętności stepowania no to po raz pierwszy [...] w pani wykonaniu bach i mozart mają jaja [MT!IV6(01:00:31)J2X];
- po raz pierwszy widzę tak dużo emocji w takim tańcu [MT!VIII6(00:45:57)J2].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: przysłowki intensyfikujące subiektywizm wypowiedzi (*osobiście*); dookreślenie zjawiska obserwowanego po raz pierwszy (*jeśli chodzi o pani umiejętność stepowania, w pani wykonaniu, w takim tańcu*); inne (*no to*).

Element ten może przyjmować postać domysłu (p. [MT!IV6(01:00:31)J2X]). Struktury te nie uznaje się za tożsame z podstrukturą 1.c. (no to). Elementem dywersyfikującym jest w tym przypadku wyrażenie przyimkowe „po raz pierwszy”.

– **Struktura 1.g.c.:**

FRAZA PRZYSŁÓWKOWA: *RZADKO* +
FRAZA WERBALNA +
[DOPEŁNIENIE FRAZY WERBALNEJ (CZĘŚĆ ZDANIA
ODPOWIADAJĄCA NA PYTANIE „CO?”)]

W strukturę 1.g.c. wpisany jest podmiot, który może występować w postaci *explicite* (występuje on wtedy w wyrażeniu w postaci frazy nominalnej). W strukturze tej mogą ponadto występować elementy językowe, które dookreślają przeszłość, o której mowa – tj. zaimek przysłowny przeczący *nigdy*, partykuła *jeszcze* (w znaczeniu: *do tej pory*) i inne (*na osiem edycji, na osiem lat historii tego programu*) – elementy te uznaje się za tzw. „minimalne opcjonalne”.

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.g. (struktura 1.g.c.):

- rzadko dzisiaj ktoś tak śpiewa [MT!IV3(00:29:39)J2X];
- to się rzadko zdarza że jeżeli ktoś występuje to potem jest cisza bo nie wiadomo co powiedzieć [MT!IV5(00:28:36)J3];
- to rzadko się zdarza żeby tak młoda dziewczyna wybrała niepopowy trudny repertuar [MT!V5(01:08:34)J2X];
- jest bardzo dużo artystów i różnych innych wspaniałych ludzi ale rzadko jest ktoś prawdziwy do końca albo od początku do końca [MT!VII2(00:37:12)J3].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: elementy językowe, których funkcją jest wprowadzenie przeciwstawienia / porównania.

– **Struktura 1.g.d.:**

WYRAŻENIE: *TO RZADKOŚĆ ŻE* +
FRAZA WERBALNA

W strukturę 1.g.d. wpisany jest podmiot, który może występować w postaci *explicite* (występuje on wtedy w wyrażeniu w postaci frazy nominalnej). W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.g. (struktura 1.g.d.):

- to rzadkość że uczestnik przychodzi jeszcze raz i chce pokazać że jest naprawdę dobry w tym [MT!IX5(00:15:49)J1].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: elementy językowe, których funkcją jest wprowadzenie przeciwstawienie/porównania oraz powtórzenia.

- **Struktura 1.g.e.:**

LICZEBNIK NIEOKREŚLONY: *NIEWIELE* +
 FRAZA NOMINALNA +
 FRAZA WERBALNA

W strukturę 1.g.d. wpisany jest podmiot, który może występować w postaci *explicite* (występuje on wtedy w wyrażeniu w postaci frazy nominalnej). W strukturze tej może występować dopełnienie frazy werbalnej odpowiadającej na pytanie „co?”.

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 1.g. (struktura 1.g.e.):

- niewiele grup tanecznych jest w stanie tak równo i tak pięknie za-
 tańczyć jak wy [MT!VII7(00:40:40)J2].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: elementy językowe, których funkcją jest wprowadzenie przeciwstawienie/porównania.

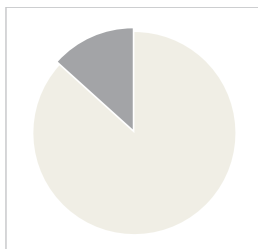
Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających ECWC ze zbioru 1.g. w *korpusie pochwał*:

Wyrażenia ze zbioru 1.g. występują w *korpusie pochwał* w 19 wypowiedziach (19 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 1.g. występują w 6% wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale 5.4.1.h.).

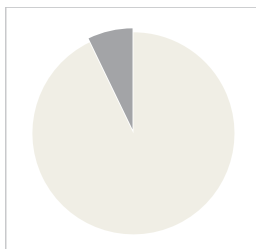
5.4.1.h. RODZINA 1.: PODSUMOWANIE

Poniżej zaprezentowano wykresy przedstawiające rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających *ECWC* z danych zbiorów w *korpusie pochwał* (wykres 1. – zbiór 1.a., wykres 2. – zbiór 1.b., wykres 3. – zbiór

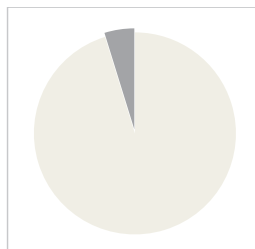
1.c., wykres 4. – zbiór 1.d., wykres 5 – zbiór 1.e., wykres 6 – zbiór 1.f., wykres 7 – zbiór 1.g):

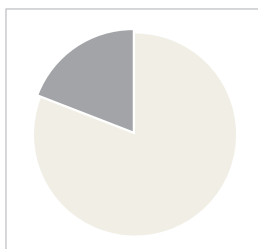
Wykres 1.
EMOCJE CHWAŁĄCEGO

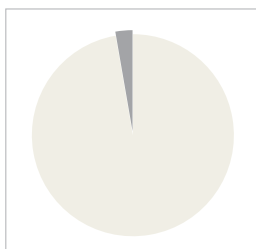
Wykres 2.
„PODOBANIE SIĘ”
CHWAŁĄCEMU

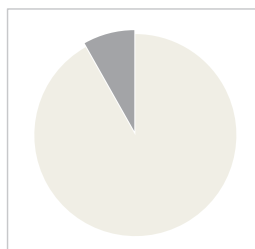
Wykres 3.
„LUBIENIE” PRZEZ
CHWAŁĄCEGO

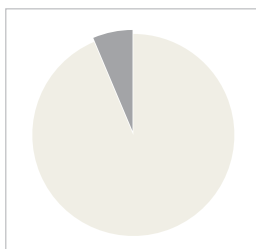
Wykres 4.
SUBIEKTYWNOŚĆ
CHWAŁĄCEGO

Wykres 5.
PERCEPCJA WZROKOWA
CHWAŁĄCEGO

Wykres 6.
OCZEKIWANIA
CHWAŁĄCEGO

Wykres 7.
DOŚWIADCZENIA CHWAŁĄCEGO

5.4.2. RODZINA 2.: o znaczeniu nakierowanym na tzw. „CHWALONEGO

Rodzina 2. jest rodziną zbiorów tych *ECWC*, które charakteryzuje nakierowane treści na tzw. „chwalonego”. „Chwalony” jest tu rozumiany jako adresat pochwały (nie musi być on odbiorcą wypowiedzi), czyli osoba będąca „depozytariuszem” wartości, które uznane są przez oceniających za dobre (tzw. „chwalone”). „Nakierowanie znaczenia na chwalonego” oznacza, że dane wyrażenie przez swoją strukturę językową i/lub znaczenie niejako „skupia” w danym momencie uwagę odbiorcy wypowiedzi na podmiocie chwalonym. W rodzinie tej wyróżnia się niżej wymienione zbiory:

5.4.2.a. Zbiór 2.a.: ZWROT DO OSOBY CHWALONEJ TYPU: „JESTEŚ JAKI?”

– Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 2.a.:

Zbiór 2.a. jest zbiorem, w którym zawierają się *ECWC* oznaczające określenia tzw. „chwalonego” za pomocą fraz przymiotnikowych, np. jesteś świetna [MT!II7(00:33:16)J3] (struktura 2.a.a.1.), jesteś amerykańska [MT!II6(00:51:12)J1] (struktura 2.a.a.2.).

– Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:

Zbiór 2.a. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* o następującej strukturze leksykalno-gramatycznej:

– **Struktura 2.a.a. (w tym 2.a.a.1. i 2.a.a.2.):**

PODMIOT / PODMIOT DOMYŚLNY (KTO?) +
FRAZA WERBALNA: JESTEŚ / JESTEŚCIE / JEST (PANI) /
BYŁEŚ / BYŁAŚ / BYLIŚCIE +
FRAZA NOMINALNA NACECHOWANA POZYTYWNIEM

W korpusie pochwał wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 2.a. [struktura 2.a.a. (w tym warianty 2.a.a.1. i 2.a.a.2.)]:

NACECHOWANE JEDNO- ZNACZNIE POZYTYWNE (2.A.A.1.)	NACECHOWANE NIEJEDNO- ZNACZNIE POZYTYWNE (2.A.A.2.)
– jesteś/cie świetny/a/i/e	– jesteś taneczna
– jesteś dobry/dobra	– jesteś delikatna
– jesteś cudowny/a	– jesteś zwiewna
– jesteś wspaniała	– jesteś gotowa na sukces
– jesteś/cie rewelacyjny/a/e	– jesteś amerykańska
– jesteś doskonały/a	– jesteś gotowa na to żeby śpiewać
– jesteś/byłeś fantastyczny	– jesteś filigranowa
– jesteś/byliście fenomenalna/i	– jest romantyczna
– jesteś wielka	
– jesteś zjawiskowa	
– jesteś prawdziwy	
– jesteś jedyny w swoim rodzaju	
– jesteś wyjątkowy	
– jesteś lepszy niż oryginał	
– jesteś magiczna	
– jesteś utalentowana	
– jesteś niesamowita	
– jesteś niezwykły	
– jesteś uzdolniona	
– jesteś piękna	
– jesteś zgrabna	
– jesteście perfekcyjni	
– jesteście pracowici	
– byłaś zajebista	
– byliście genialni	
– jest pani swobodna	
– jest pani wolna	
– jest mocna	
– jest dynamiczna	
– jesteście do zjedzenia	
– byłaś na szóstkę	

Tab. 9. ECWC przynależące do zbioru 2.a. [struktura 2.a.a. (w tym warianty 2.a.a.1. oraz 2.a.a.2.)].

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „jesteś/cie świetny/a/i/e”:**

- jesteś świetny [MT!IV3(00:44:23)J3]; [MT!V7(00:25:02)J3];
- jesteś świetny jesteś świetny [MT!VI2(00:59:27)J2];
- (jesteś) świetny [MT!VIII5(01:07:17)J3];
- jesteś świetna [MT!II7(00:33:16)J3];
- po prostu jesteś świetna [MT!IX6(00:14:04)J1];
- jesteście świetni [MT!VII2(00:54:27)J3]; [MT!IX3(00:41:17)J1];
- no jesteście świetne [MT!III4(00:56:32)J3];
- jesteście świetne [MT!IX1(01:02:34)J2].

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „jesteś dobry/dobra”:**

- jesteś w tym dobry jesteś w tym naprawdę dobry [MT!II4(00:43:58)J1X];
- jesteś dobry [MT!VIII3(00:52:46)J2];
- jesteś bardzo bardzo dobry [MT!IX6(00:50:30)J3];
- po prostu jesteś dobra w tym co robisz [MT!VIII2(00:44:56)J3].

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „jesteś cudowny/a”:**

- jesteś cudowny po prostu cudowny [MT!VII5(00:56:36)J3];
- jesteś cudowna [MT!III4(00:37:49)J3];
- (jesteś) cudowna [MT!IX4(00:53:43)J3];

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „jesteś wspaniała”:**

- jesteś wspaniała [MT!II2(00:20:09)J3]; [MT!II6(00:51:12)J1];
- (jesteś) wspaniała [MT!III4(00:37:49)J3]; [MT!IX4(00:53:43)J3].

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „jesteś/cie rewelacyjny/a/e”:**

- jesteś rewelacyjny [MT!VIII3(00:11:03)J3];
- jesteś rewelacyjna [...] rewelacyjna [MT!III3(00:53:31)J3];
- jesteś rewelacyjna [MT!IV3(00:55:17)J3];
- (no jesteście) rewelacyjne [MT!III4(00:56:32)J3].

- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „jesteś doskonały/a”:**
 - jesteś doskonały [MT!III3(00:29:01)J1];
 - jesteś doskonała [MT!II6(00:51:12)J1].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „jesteś/byłeś fantastyczny”:**
 - byłeś po prostu fantastyczny [MT!I3(00:18:14)J1];
 - jesteś fantastyczny [MT!III3(00:29:01)J1].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „jesteś/byliście fenomenalna/i”:**
 - jesteś fenomenalna [MT!IV5(00:28:36)J3];
 - byliście fenomenalni naprawdę [MT!V1(01:04:38)J2X].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „jesteś wielka”:**
 - jesteś jesteś jesteś wielka jesteś wielka naprawdę [MT!III1(00:31:34)J1];
 - jesteś wielka [MT!V4(00:30:35)J3].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „jesteś zjawiskowa”:**
 - jesteś zjawiskowa [MT!I3(01:03:57)J1];
 - ty jesteś po prostu zjawiskowa pod każdym względem [MT!VIII1(00:52:57)J3].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „jesteś prawdziwy”:**
 - jesteś prawdziwy [MT!VII2(00:37:12)J3];
 - jesteś niebywale prawdziwy [MT!VI1(00:35:42)J3];
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowią pozostałe minimalne postaci ECWC:**
 - ty jesteś jedyny jedyny w swoim rodzaju [MT!V6(00:50:09)J1];
 - jesteś absolutnie wyjątkowy [MT!IV3(00:44:23)J2X];
 - jako wałęsa jesteś lepszy niż oryginał [MT!IV3(00:44:23)J2X];
 - jesteś magiczna [MT!II6(00:54:45)J1X];
 - jesteś naprawdę bardzo utalentowana [MT!VIII5(00:20:13)J2];
 - jesteś niesamowita [MT!II7(00:33:16)J1];
 - jesteś niezwykły [MT!IV1(00:55:10)J1];
 - jesteś obrzydliwie uzdolniona [MT!II5(00:29:35)J1];
 - jesteś piękna [MT!V4(01:07:50)J2X];

- (jesteś) zgrabna [MT!V4(01:07:50)J2X];
- jesteście tak perfekcyjni [MT!III5(01:08:37)J1];
- jesteście tak pracowici [MT!III5(01:08:37)J1];
- byłaś zajebista [MT!II4(00:05:32)J1];
- byliście genialni [MT!IX2(00:32:31)J1];
- jest pani tak w tym swobodna [...] (że) [MT!III6(01:12:02)J1];
- (jest pani) tak w tym wolna że [...] [MT!III6(01:12:02)J1];
- jest mocna [MT!VII2(00:59:42)J1];
- jest dynamiczna [MT!VII2(00:59:42)J1];
- jesteście do zjedzenia po prostu [MT!III4(00:56:32)J3].
- jesteś bardzo taneczna [MT!VIII2(00:44:56)J2];
- jesteś delikatna [MT!III4(00:37:49)J3];
- (jesteś) zwiewna [MT!III4(00:37:49)J3];
- jesteś gotowa na sukces [MT!III1(00:31:34)J1];
- jesteś bardzo amerykańska naprawdę [MT!II6(00:51:12)J1];
- jesteś gotowa na to żeby śpiewać [MT!III1(00:31:34)J1];
- (jesteś) filigranowa [MT!V4(01:07:50)J2X];
- jest romantyczna [MT!VII2(00:59:42)J1];
- byłaś po prostu na szóstkę [MT!V5(01:00:54)J2X].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: elementy i zabiegi wzmacniające, tj. powtórzenia (*jedyny jedyny*); frazy przysłówkowe (np. *absolutnie*); partykuły (*naprawdę*); konstrukcje *tak... że...* [(jest pani) *tak* (w tym wolna) *że*] oraz elementy językowe, za pomocą których wskazuje się obszar kompetencji (np. *w tym co robisz* itp.).

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających ECWC ze zbioru 2.a. w korpusie pochwał:

Wyrażenia ze zbioru 2.a. występują w *korpusie pochwał* w 47 wypowiedziach (65 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 2.a. występują w 16% wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale 5.4.2.d.).

5.4.2.b. Zbiór 2.b.: ZWROT DO OSOBY CHWALONEJ TYPU: „*JESTEŚ KIM? / CZYM?*”

Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 2.b.:

Zbiór 2.b. jest zbiorem, w którym zawierają się *ECWC* oznaczające określenia tzw. „chwalonego” za pomocą fraz nominalnych, np. *jestes cudem* [MT!IX7(00:45:34)J3] (struktura 2.b.a.1.), *jestes utalentowanym czlowiekiem* [MT!VIII7(00:22:10)J2] (struktura 2.b.a.2.), *jestes jak seks na pierwszej randce* [MT!III5(00:13:46)J1X] (struktura 2.b.b.), *nie jestes zmanierowanym gościem* [MT!VI4(00:29:33)J2] (struktura 2.b.c.), *fantastyczna dziewczyna* [MT!VIII5(00:56:30)J1] (struktura 2.b.d.). Częścią składową frazy nominalnej może być określająca ją fraza przymiotnikowa (wariant struktury 2.b.a., tj. 2.b.a.2.).

Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:

Zbiór 2.b. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* o następującej strukturze leksykalno-gramatycznej:

– **Struktura 2.b.a. (w tym 2.b.a.1. i 2.b.a.2.):**

PODMIOT / PODMIOT DOMYŚLNY (KTO?) +

FRAZA WERBALNA: *JESTEŚ / JEST (PANI) / JESTEŚCIE / BYŁAŚ* +

FRAZA NOMINALNA NACECHOWANA POZYTYWNIE

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 2.b. [struktura 2.b.a. (w tym warianty 2.b.a.1. i 2.b.a.2.)]:

<i>ECWC</i> 2.B. (STRUKTURA 2.B.A.) Z FRAZĄ NOMINALNĄ NACECHOWANĄ POZYTYWNE (BEZ FRAZY PRZYMIOTNIKOWEJ = 2.B.A.1.)	<i>ECWC</i> 2.B. (STRUKTURA 2.B.A.) Z FRAZĄ NOMINALNĄ NACECHOWANĄ POZYTYWNE (Z FRAZĄ PRZYMIOTNIKOWĄ = 2.B.A.2.)
– jesteś artystą/ką	– jesteś utalentowanym człowiekiem
– jesteś całością	– jesteś dużą niespodzianką tego programu
– jesteś cudem	– jesteś fajnym chłopakiem
– jesteś nadzieją	– jesteś genialną wokalistką
– jesteś elfem który zawieszony jest w powietrzu	– jesteście cudowne baby
– jesteś kocią sceniczną	– jesteś największym zaskoczeniem tego programu
– jesteś tygrysią sceniczną	– jesteś piękną kobietą
– jesteś lamparcicą sceniczną	– jesteś jednym wielkim seksem
– jesteś kreatorem	– jesteś prawdziwym gościem
– jesteś mistrzem	– jesteś przesympatyczny gość
– jesteś talentem muzycznym	– jesteś przepiękną dziewczyną
– jesteś freakiem muzycznym	– jesteś dobrym wokalistą
– jesteś produktem skończonym	– jesteś takim perkusistą
– jesteś strzałem w dziesiątkę	– jesteś super babą
– jest team	– jesteś super kobietą
– jesteś kwintesencją kobiecości	– jesteś wspaniałym materiałem
– jesteś wariat	– jesteście najlepszym zespołem tanecznym
– jesteś wirtuozem iluzji	– jesteście normalne wariatki
– jesteś zjawiskiem	– jesteście wścymienitymi muzykami
– jest/byłaś numerem jeden	– jesteście zdrowym narkotykiem
– jesteś/cie objawieniem	– jest pani piękną kobietą
– jesteście top ten żylety	– jest pani kobietą z klasą
– jesteście zapaleńcami	– jest fajną dziewczyną
– jesteś gwiazdą tego programu	– jesteś fajny wariat
– jesteś jednym z najpiękniejszych najjaśniejszych punktów wokalnych jakie ja w ogóle w życiu słyszałam	– jesteś radosnym pajęczkiem który tańczy na pajęczynie utkanej z takiej porannej rosy
	– jesteś takim zjawiskiem ²³⁸

Tab. 10. *ECWC* przynależące do zbioru 2.b. (struktura 2.b.a.) z podziałem na wyrażenia z frazą przymiotnikową określającą frazę nominalną (2.b.a.2.) i bez takiej frazy (2.b.a.1.).

²³⁸ Wyrażenie to charakteryzuje w wypowiedzi szyk przestawny. Fraza przysłówkowa „takim” oznacza tu (zgodnie z dodatkowymi elementami wyrażenia): „niepotwarzalnym i wyjątkowym”.

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze (w tym 2.b.a.1. i 2.b.a.2.). Są one następujące:

- ty jesteś artystą [MT!IV2(00:22:51)J3];
- jesteś artystką w tym co robisz [MT!VIII7(00:05:29)J2];
- jesteś całością [MT!IV3(00:55:17)J3];
- jesteś cudem [...] naprawdę [MT!IX7(00:45:34)J3];
- jesteś jesteś [...] nadzieją na to że będziesz kiedyś na festiwalu dokopiesz tym wszystkim beznadziejnym dupom które tam będą występowały [MT!I3(01:03:57)J1];
- jesteś elfem który zawieszony jest w powietrzu [MT!IX7(00:45:34)J3];
- ty jesteś kocią (sceniczną)²³⁹ [MT!VII5(00:51:50)J3];
- (ty jesteś) tygrysią (sceniczną) [MT!VII5(00:51:50)J3];
- (ty jesteś) lamparcicą sceniczną [MT!VII5(00:51:50)J3];
- jesteś kreatorem [MT!V7(00:46:20)J3];
- no jesteś mistrzem [MT!VIII3(00:52:46)J2];
- jesteś [...] talentem (muzycznym) [...] [MT!V2(00:33:23)J2X];
- (jesteś) freakiem muzycznym [MT!V2(00:33:23)J2X];
- jesteś produktem skończonym [MT!III3(00:53:31)J3];
- no jesteś strzałem w dziesiątkę [MT!VIII2(00:07:18)J3];
- nareszcie U to jest team [MT!IX5(00:15:49)J1];
- (jesteś) kwintesencją kobiecości [MT!II3(00:21:30)J3];
- ale jesteś wariat [MT!VIII4(00:51:33)J3];
- jesteś wirtuozem [...] iluzji [MT!VIII6(00:53:31)J2];
- ty po prostu jesteś zjawiskiem [MT!VIII5(00:20:13)J3];
- jest [...] po prostu no jak do tej pory moim numerem jeden naprawdę [MT!VII2(00:59:42)J1];
- dzisiaj byłaś [...] numerem jeden po prostu [MT!VI4(00:55:08)J1];
- (jesteś) objawieniem [MT!IX4(00:53:43)J3];
- jesteście objawieniem [MT!IX2(00:32:30)J3];
- od dzisiaj jesteście top ten żylety [MT!VIII3(01:03:55)J3];
- wy jesteście zapalencami [MT!VI7(00:16:28)J3];
- jesteś gwiazdą tego programu [MT!IX4(00:53:43)J3];

²³⁹ Słowo w nawiasie oznacza, że występuje ono w danym miejscu w postaci domyślnej.

- jesteś jednym z najpiękniejszych najjaśniejszych punktów wokalnych jakie ja w ogóle w życiu słyszałam [...] naprawdę [MT!VIII1(00:36:40)J1];
- jesteś bardzo utalentowanym człowiekiem [MT!VIII7(00:22:10)J2];
- jesteś dużą niespodzianką tego programu naprawdę [MT!III5(00:13:46)J1X];
- jesteś fajnym chłopakiem [MT!II1(00:32:11)J1];
- jesteś genialną wokalistką [MT!VIII3(00:33:00)J1];
- (jesteście) po prostu cudowne baby wreszcie baby cudowne [MT!III4(00:56:32)J3];
- jesteś największym zaskoczeniem tego programu do tej pory naprawdę [MT!III3(00:24:43)J1];
- jesteś piękną kobietą [MT!V3(01:06:42)J2X];
- ty jesteś po prostu jednym wielkim seksem [MT!II3(00:21:30)J1];
- jesteś prawdziwym gościem [MT!VIII6(00:09:52)J2];
- jesteś prze prze przesympatyczny gość [MT!V5 (00:14:27)J3];
- jesteś przepiękną dziewczyną przepiękną dziewczyną z tymi twoimi ambicjami z tym tą psychiatrią z tym wszystkim [MT!VIII4(00:57:00)J1];
- jesteś tak dobrym wokalistą że [MT!VIII2(01:08:48)J1];
- jesteś takim perkusistą że [MT!VIII2(00:40:19)J2];
- jesteś taką super babą [MT!II3(00:21:30)J3];
- (jesteś super) kobietą [MT!II3(00:21:30)J3];
- jesteś wspinałym materiałem [MT!VII5(01:07:33)J3];
- jesteście jak do tej pory [...] jesteście najlepszym zespołem tanecznym trzeciej edycji mam talent [MT!III1(01:01:07)J1];
- jesteście normalne wariatki [MT!II7(00:40:48)J1];
- jesteście wysmienitymi muzykami absolutnie [MT!IX5(00:36:15)J1];
- jesteście bardzo zdrowym narkotykiem [MT!IV4(01:02:44)J2X];
- jest pani piękną kobietą [MT!IV6(01:00:31)J2X];
- jest pani kobietą z klasą [MT!IV6(01:00:31)J2X];
- jest fajną dziewczyną [MT!VII2(00:59:42)J1];
- (jesteś) bardzo fajny wariat [MT!VIII4(00:51:33)J3];
- jesteś takim radosnym pajęczkiem który tańczy na pajęczynie utkanej z takiej porannej rosy [MT!III4(00:37:49)J3];

- istnieją na tym świecie pewne zjawiska niepowtarzalne wyjątkowe i ty takim zjawiskiem jesteś [MT!IX2(00:50:30)J3].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: zaimek występujący w funkcji podmiotu (to); wzmocnienia w postaci partykuł (*naprawdę, no*); wzmocnienia w postaci fraz przysłówkowych (*po prostu, bardzo, nareszcie, absolutnie, wreszcie*); wzmocnienia w postaci wykrzykników (*ale!*); elementy językowe wskazujące na czas, który odnosi się do pozytywnej oceny [*dzisiaj, od dzisiaj, (jak) do tej pory*]; elementy uszczegóławiające (*w tym co robisz, na to że będziesz kiedyś na festiwalu dokopiesz tym wszystkim beznadziejnym dupom które tam będą występowały, z tymi twoimi ambicjami z tym tą psychiatrią z tym wszystkim*); elementy wprowadzające (*istnieją na tym świecie pewne zjawiska niepowtarzalne wyjątkowe*); wzmocnienia w postaci wielokrotnego powtórzenia przedrostka potęgującego znaczenie (*prze prze przesympatyczny*); wzmocnienia w postaci innych powtórzeń (*jesteś jesteś, jesteś przepiękną dziewczyną przepiękną dziewczyną, jesteście [...] jesteście*); wzmocnienia w postaci powtórzeń z przestawieniem szyku (*cudowne baby [...] baby cudowne*); wzmocnienia w postaci zaimków (*taką, takim*); wzmocnienia w postaci konstrukcji *tak... że* [np. (*jesteś*) *tak* (dobrym wokalistą) *że*].

- **Struktura 2.b.b.:**

PODMIOT / PODMIOT DOMYŚLNY (KTO?) +

FRAZA WERBALNA: *JESTEŚ* +

SPÓJNIK WPROWADZAJĄCY PORÓWNANIE: *JAK*

FRAZA NOMINALNA NACECHOWANA POZYTYWNIEM

W korpusie pochwał wyróżnia się następującą postaci *ECWC* przynależące do zbioru 2.b. (struktura 2.b.b.):

POSTACI *ECWC* PRZYNALEŻĄCE DO ZBIORU 2.B. (STRUKTURA 2.B.B.)

- *jesteś jak seks na pierwszej randce*

Tab. 11. *ECWC* przynależące do zbioru 2.b. (struktura 2.b.b.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

- jesteś jak seks na pierwszej randce [MT!III5(00:13:46)J1X].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

W ww. *ECWC* stwierdza się brak elementów dodatkowych (postać minimalna *ECWC* jest równa jego postaci rozszerzonej).

- **Struktura 2.b.c.:**

PODMIOT / PODMIOT DOMYŚLNY (KTO?) +
PARTYKUŁA PRZECZĄCA: NIE +
FRAZA WERBALNA: *JESTEŚ* / *SĄ* +
FRAZA PRZYMIOTNIKOWA NACECHOWANA
NEGATYWNIE²⁴⁰ +
FRAZA NOMINALNA

W korpusie *pochwał* wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 2.b. (struktura 2.b.c.):

POSTACI *ECWC* PRZYNALEŻĄCE DO ZBIORU 2.B. (STRUKTURA 2.B.C.)

- nie jesteś zmanierowanym gościem
- nie są indywidualiści

Tab. 12. *ECWC* przynależące do zbioru 2.b. (struktura 2.b.c.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

- nie jesteś zmanierowanym gościem [MT!VI4(00:29:33)J2];
- nie (są) indywidualności czy też indywidualiści [MT!IX5(00:15:49)J1].

²⁴⁰ Tzw. „nacechowanie negatywnie” należy rozumieć tu jako przeciwieństwo nacechowania pozytywnego.

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: dodatkowa fraza nominalna (*indywidualności*); element językowy wskazujący na intencję nadawcy wypowiedzi, którą jest wprowadzenie doprecyzowania określenia podmiotu pochwały (*czy też*).

– Struktura 2.b.d.:

FRAZA PRZYMIOTNIKOWA NACECHOWANA
POZYTYWNIEM +
FRAZA NOMINALNA

W korpusie pochwał wyróżniają się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 2.b. (struktura 2.b.d.):

POSTACI *ECWC* PRZYNALEŻĄCE DO ZBIORU 2.B. (STRUKTURA 2.B.C.)

– fantastyczna dziewczyna

Tab. 13. *ECWC* przynależące do zbioru 2.b. (struktura 2.b.d.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

– fantastyczna dziewczyna [MT!VIII5(00:56:30)J1].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

W ww. *ECWC* stwierdza się brak elementów dodatkowych (postać minimalna *ECWC* jest równa jego postaci rozszerzonej).

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających *ECWC* ze zbioru 2.b. w korpusie pochwał:

Wyrażenia ze zbioru 2.b. występują w korpusie pochwał w 47 wypowiedziach (58 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 2.b. występują w 16% wypowiedzi z korpusu pochwał (p. wykres w podrozdziale 5.4.2.d.).

5.4.2.c. Zbiór 2.c.: ZWROT DO OSOBY CHWALONEJ TYPU: „ROBISZ CO? JAK?”

– Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 2.c.:

Zbiór 2.c. jest zbiorem, w którym zawierają się *ECWC* oznaczające wykonywanie / wykonanie przez adresata pochwały (pozytywnie ocenianej) czynności, np. pięknie pani śpiewa [MT!III6(01:12:02)J1] (struktura 2.c.a.), fantastycznie zaśpiewałaś [MT!I3(01:03:57)J1] (struktura 2.c.b.), ujarzmiasz tę szarfę [MT!VIII5(00:45:38)J3] (struktura 2.c.c.), zaczarowaliście scenę [MT!VIII7(00:27:00)J3] (struktura 2.c.d.)

– Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:

Zbiór 2.c. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* o następującej strukturze leksykalno-gramatycznej:

– **Struktura 2.c.a.:**

PODMIOT/PODMIOT DOMYŚLNY (KTO?) +
FRAZA WERBALNA W CZASIE TERAŻNIEJSZYM (CO ROBI?) +
FRAZA PRZYSŁÓWKOWA NACECHOWANA DODATNIO
(JAK TO ROBI?)

W *korpusie pochwał* wyróżniają się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 2.c. (struktura 2.c.a.):

POSTACI <i>ECWC</i> PRZYNALEŻĄCE DO ZBIORU 2.C. (STRUKTURA 2.C.A.)
– pięknie pani śpiewa
– świetnie się poruszasz
– pięknie pani wygląda
– śpiewasz niesamowicie
– pięknie trzyma timing
– przepięknie tańczysz
– dobrze kumulujesz energię

– śpiewasz dobrze
– śpiewasz ze swobodą
– śpiewasz jak anioł

Tab. 14. *ECWC* przynależące do zbioru 2.c. (struktura 2.c.a.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

- pięknie pani śpiewa [MT!III6(01:12:02)J1];
- świetnie się poruszasz [MT!IV3(00:55:17)J3];
- pięknie pani wygląda na scenie [MT!IV7(00:09:40)J1]²⁴¹;
- śpiewasz niesamowicie [MT!V5(01:08:34)J3];
- pięknie trzyma timing [MT!VII3(00:28:17)J2];
- no przepięknie tańczysz przepięknie [MT!VII6(00:49:54)J2];
- bardzo dobrze kumulujesz energię [MT!VIII2(00:18:53)J3];
- śpiewasz bardzo dobrze [MT!VIII6(00:58:25)J1];
- no śpiewasz z taką swobodą że że że [MT!III1(00:31:34)J1];
- śpiewasz po prostu jak anioł [MT!VIII2(00:40:19)J2]²⁴².

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: element określający miejsce wykonywanej czynności / stanu (*na scenie*); partykuły (*no*); powtórzenia (*przepięknie, przepięknie; że, że, że*); frazy przysłówkowe (*bardzo, po prostu*); spójnik (*że*); zaimek (*taki*).

– **Struktura 2.c.b.:**

PODMIOT / PODMIOT DOMYŚLNY (KTO?) +
 FRAZA WERBALNA W CZASIE PRZESZŁYM (CO Z/ROBIŁ?) +
 FRAZA PRZYSŁÓWKOWA NACECHOWANA DODATNIO
 (JAK TO Z/ROBIŁ?)

²⁴¹ Wyjątek, który nie oznacza działania, lecz stan.

²⁴² Porównanie „jak anioł” umieszcza się w tej grupie przez wzgląd na semantyczne podobieństwo do frazy przysłówkowej „anielsko”.

W korpusie *pochwał* wyróżniają się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 2.c. (struktura 2.c.b.):

POSTACI <i>ECWC</i> PRZYNALEŻĄCE DO ZBIORU 2.C. (STRUKTURA 2.C.B.)
– fantastycznie zaśpiewałaś
– pięknie zaśpiewałaś
– fajnie to zrobiłeś/zrobiliście
– inteligentnie wykorzystałaś wszystkie swoje atuty
– zaśpiewałaś to wybitnie
– pozamiatałaś nieźle
– ładnie po męsku w dobrym stylu z wyczuciem dobrze zaśpiewałaś
– pięknie przygotowali coś pięknego
– zaśpiewałaś go pięknie
– zrobiłeś to z niezwykłym smakiem
– śpiewałaś z serca

Tab. 15. *ECWC* przynależące do zbioru 2.c. (struktura 2.c.b.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

- fantastycznie zaśpiewałaś [MT!I3(01:03:57)J1];
- pięknie zaśpiewałaś [MT!IX7(00:45:34)J1];
- bardzo fajnie to zrobiłeś [MT!II7(00:43:10)J3]
- fajnie to zrobiliście [MT!VI1(00:51:33)J3];
- inteligentnie bardzo inteligentnie wykorzystałaś wszystkie swoje atuty [MT!VII3(00:28:17)J3];
- znokautowałaś go centralnie brian may zaśpiewał to średnio a ty zaśpiewałaś to wybitnie [MT!I3(00:18:14)J1];
- pozamiatałaś nieźle [MT!III1(00:31:34)J1];
- bardzo ładnie bardzo po męsku w dobrym stylu z ogromnym wyczuciem bardzo dobrze zaśpiewałaś [MT!VI4(00:29:33)J1];
- towarzyszyłam wam tak trochę czułam się jakbym patrzyła przez dziurkę od klucza na to jak wy to robicie no gimnastycznie oczy-

wiecie [...] wy jesteście małżeństwem ty mu tam ściągasz te buty po pracy [...] to wszystko się wydarzyło jest miłość oni się kochają i jeszcze tak pięknie przygotowali dla nas coś tak pięknego [MT!VII2(00:31:00)J1];

- ja nie jestem fanką tej piosenki zresztą może to wynika z tego że bardzo często wokalistki w naszym programie sięgają po ten numer zaśpiewałaś go tak pięknie [MT!VII3(00:28:17)J2];
- pokazując sztukę z diabolo można to tylko zrobić w taki sposób że pokazujesz umiejętności ty zrobiłaś z tego show zrobiłaś to z niezwykłym smakiem dobierając bardzo odpowiednią do tego i nadającą zupełnie właśnie inną jakość całemu wystąpieniu muzykę i to wszystko tworzyło taką mini sztukę [MT!IX3(00:52:25)J3];
- śpiewałaś normalnie z serca [MT!VI4(00:29:33)J2].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. ECWC stanowią: frazy przysłówkowe (*bardzo, tak, normalnie*); powtórzenia (*inteligentnie, inteligentnie*); wyrażenie wprowadzające porównanie (*znokautowałaś go centralnie brian may zaśpiewał to średnio a*); przymiotnik (*ogromnym*); inne (rozbudowane) elementy, będące komentarzem lub wprowadzeniem do oceny (*towarzystylam wam tak trochę czulam się jakbym patrzyła przez dziurkę od klucza na to jak wy to robicie no gimnastycznie oczywiście [...] wy jesteście małżeństwem ty mu tam ściągasz te buty po pracy [...] to wszystko się wydarzyło jest miłość oni się kochają i jeszcze, ja nie jestem fanką tej piosenki zresztą może to wynika z tego że bardzo często wokalistki w naszym programie sięgają po ten numer, pokazując sztukę z diabolo można to tylko zrobić w taki sposób że pokazujesz umiejętności ty zrobiłaś z tego show i to wszystko tworzyło taką mini sztukę*).

- **Struktura 2.c.c.:**

PODMIOT / PODMIOT DOMYŚLNY (KTO?) +
FRAZA WERBALNA NACECHOWANA DODATNIO
W CZASIE TERAŹNIEJSZYM (CO ROBI?)

W korpusie pochwał wyróżnia się następujące postaci ECWC należące do zbioru 2.c. (struktura 2.c.c.):

POSTACI <i>ECWC</i> PRZYNALEŻĄCE DO ZBIORU 2.C. (STRUKTURA 2.C.C.)
– czarujesz / czarujesz kobiety
– ujarzmiasz tę szarfę
– kochasz te psy
– znasz się na robocie
– szanujesz scenę / szanujesz widza
– potrafisz śpiewać
– dajesz miłość tej piłce
– robicie fajne wrażenie
– dajecie zastrzyk energii
– lubisz wyzwania
– wiesz co zrobić ze swoim głosem i jak go trzymać na wodzy

Tab. 16. *ECWC* przynależące do zbioru 2.c. (struktura 2.c.c.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

- czarujesz na tej scenie [MT!IX5(00:10:27)J3];
- ujarzmiasz tę szarfę [MT!VIII5(00:45:38)J3];
- to było sekret tak fajnego występu że po prostu kochasz te psy i one kochają ciebie [MT!VIII5(00:31:47)J2];
- znasz się na robocie [MT!VIII2(00:07:18)J3];
- szanujesz scenę szanujesz widza to od razu tworzy się taka fajna serdeczna relacja [MT!VI4(00:29:33)J1];
- potrafisz śpiewać [MT!V3(00:29:08)J2X];
- ile ty miłości dajesz tej piłce [MT!II6(00:25:36)J3];
- ty po prostu kochasz to co robisz [MT!II6(00:25:36)J3];
- robicie bardzo fajne wrażenie [MT!II7(00:40:48)J1];
- czarujesz czarujesz kobiety [MT!III5(01:00:03)J1];
- dajecie taki zastrzyk energii którego właściwie trudno zdobyć pijąc paląc i jeszcze nie wiadomo co innego robiąc [MT!IV4(01:02:44)J2X];

- widać że lubisz wyzwania bo ta dodatkowa trudność którą sobie sam sprawiłeś że zawiązałeś sobie oczy na pewno nie pomagała [MT!V2(01:06:58)J2X];
- wiesz co zrobić ze swoim głosem i jak go trzymać na wodzy [MT!V3(00:29:08)J2X].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: element określający miejsce wykonywania czynności (*na tej scenie*); element ukazujący na skutek czynności wykonywanej przez adresata pochwały / postawy, którą przyjmuje (*i one kochają ciebie, to od razu tworzy się taka fajna serdeczna relacja*); zaimbek (*ile*); frazy przysłówkowe (*bardzo, po prostu*); powtórzenia (*czarujesz czarujesz*); elementy dodatkowo opisujące przedmiot wykonywanej czynności (*którego właściwie trudno zdobyć pijąc paląc i jeszcze nie wiadomo co innego robiąc*); elementy uzasadniające (*bo ta dodatkowa trudność którą sobie sam sprawiłeś / że zawiązałeś sobie oczy na pewno nie pomagała*), elementy wprowadzające (*widać że, to było sekret tak fajnego występu że*).

- **Struktura 2.c.d.:**

PODMIOT / PODMIOT DOMYŚLNY (KTO?) +
 FRAZA WERBALNA NACECHOWANA DODATNIO W CZASIE
 PRZESZŁYM (CO Z/ROBIŁ?)

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 2.c. (struktura 2.c.d.):

POSTACI *ECWC* PRZYNALEŻĄCE DO ZBIORU 2.C. (STRUKTURA 2.C.D.)

– zaczarowaliście scenę
– rozkwitałaś
– rozkręciłaś się
– wykonałaś niezwykłą sztukę
– włożyłaś w to dużo pracy
– dałaś radę

– porwałś publiczność / porwałś nas / porwałś nas na strzępy swoim występem
– wam się udało (skraść nam serce)
– ktoś pięknie wplótł taniec dance hall w taki ładny układ

Tab. 17. *ECWC* przynależące do zbioru 2.c. (struktura 2.c.d.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

- zaczarowaliście scenę [MT!VIII7(00:27:00)J3];
- rozkwitałaś z każdą sekundą [MT!VIII6(00:58:25)J1];
- pod koniec się rozkręciłaś [MT!VIII6(00:14:25)U];
- wykonałaś taką niezwykłą [...] sztukę a mianowicie twoje ciało stało się muzyką [MT!VI6(00:58:38)J3];
- włożyłeś w to strasznie dużo pracy [MT!II6(00:25:36)J3];
- ty [...] również dałeś radę szczególnie w tym numerze przewracanym [MT!IV1(00:37:17)J2X];
- po prostu porwałś publiczność porwałś nas i i porwałś nas na strzępy generalnie swoim występem [MT!VIII3(00:52:46)J1];
- zouka nie zouka chodzi o to żeby skraść nam serce a wam się udało [MT!VIII7(00:27:00)J1];
- wreszcie wreszcie ktoś bardzo pięknie wplótł taniec dance hall w taki fajny układ [MT!VII6(00:24:15)J3].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

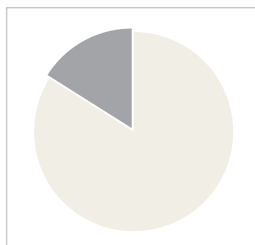
Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: elementy określające czas (*z każdą sekundą, pod koniec*); zaimek (*taką*); elementy uszczegóławiające (*a mianowicie twoje ciało stało się muzyką, szczególnie w tym numerze przewracanym*); fraza przymiotnikowa (*strasznie*); partykuła (*również*); frazy przysłówkowe (*po prostu, generalnie, wreszcie*); element wprowadzający (*zouka nie zouka chodzi o to żeby skraść nam serce*); powtórzenie (*wreszcie, wreszcie*).

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających *ECWC* ze zbioru 2.c. w korpusie pochwał:

Wyrażenia ze zbioru 2.c. występują w *korpusie pochwał* w 39 wypowiedziach (45 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 2.c. występują w 13% wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale 5.4.2.d.).

5.4.2.d. RODZINA 2.: PODSUMOWANIE

Poniżej zaprezentowano wykresy przedstawiające rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających *ECWC* z danych zbiorów w *korpusie pochwał* (wykres 8. – zbiór 2.a., wykres 9. – zbiór 2.b., wykres 10. – zbiór 2.c.).

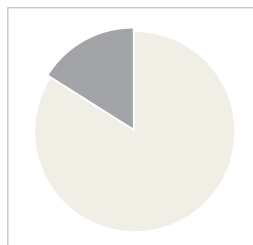

Wykres 8.

ZWROT DO OSOBY CHWALONEJ

TYPU:

„JESTEŚ *JAKI*?”

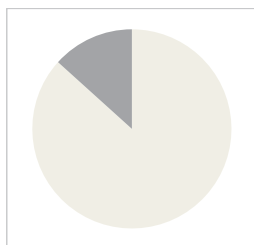

Wykres 9.

ZWROT DO OSOBY CHWALONEJ

TYPU:

„JESTEŚ *KIM*? / *CZYM*?”

Wykres 10.

ZWROT DO OSOBY CHWALONEJ

TYPU: „*ROBISZ CO? JAK?*”

5.4.3. RODZINA 3.: o znaczeniu nakierowanym na tzw. „CHWALONE”

Rodzina 3. jest rodziną zbiorów tych *ECWC*, które charakteryzuje nakierowane treści na tzw. „chwalone”. „Chwalone” jest tu rozumiane jako przedmiot pochwały, czyli wszystko co związane jest z adresatem chwalenia i czego istnienie warunkuje pochwałę (chwali się zawsze ze względu na „coś”, a owo „coś” to konkretna wartość, która reprezentuje podmiot chwalenia). „Nakierowanie znaczenia na chwalone” oznacza tu, że dane wyrażenie przez swoją strukturę językową i znaczenie niejako „skupia” w danym momencie uwagę odbiorcy wypowiedzi na przedmiocie chwalenia. W rodzinie tej wyróżnia się niżej wymienione zbiory:

5.4.3.a. Zbiór 3.a.: SKUPIENIE NA PRZEDMIOCIE POCHWALY TYPU: „MASZ CO / (JAKIE)?”

– **Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 3.a.:**

Zbiór 3.a. jest zbiorem, w którym zawierają się *ECWC* oznaczające posiadanie przez osobę chwalcą przedmiotu chwalenia (tzw. „chwalonego”), np. masz talent [MT!I4(00:46:20)J1] (struktura 3.a.a, wariant 3.a.a.1.), masz zawodowy wokal [MT!I5(00:51:00)J1] (struktura 3.a.a., wariant 3.a.a.2.). Częścią składową frazy nominalnej może być określająca ją fraza przymiotnikowa (wariant 3.a.a.2.).

– **Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:**

Zbiór 3.a. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* o następującej strukturze leksykalno-gramatycznej:

– **Struktura 3.a.a. (w tym 3.a.a.1. i 3.a.a.2.):**

PODMIOT / PODMIOT DOMYŚLNY (KTO?) +
FRAZA WERBALNA: *MASZ / MA (PANI) / MACIE / MIAŁYŚCIE* +
FRAZA NOMINALNA NACECHOWANA POZYTYWNIE

W korpusie *pochwał* wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 3.a. [struktura 3.a.a. (w tym warianty 3.a.a.1. i 3.a.a.2.)]:

<i>ECWC 3.A. (STRUKTURA 3.A.A.) Z FRAZĄ NOMINALNĄ NACECHOWANĄ POZYTYWNIEM (BEZ FRAZY PRZYMIOTNIKOWEJ = 3.A.A.1.)</i>	<i>ECWC 3.A. (STRUKTURA 3.A.A.) Z FRAZĄ NOMINALNĄ NACECHOWANĄ POZYTYWNIEM (Z FRAZĄ PRZYMIOTNIKOWĄ = 3.A.A.2.)</i>
– masz talent	– masz zawodowy wokal
– masz luz	– masz dobry głos
– masz parę	– masz genialny wokal
– masz rodzaj charyzmy	– masz fantastyczną barwę
– masz nuty we krwi	– masz świetny głos
– masz wszystko co jest potrzebne w tym programie	– masz ciepły głos
– masz coś takiego w sobie że po prostu wchodzisz na scenę i człowiek wie że będzie coś dobrego	– masz duży głos
– masz łąskość do interesu	– masz nieprawdopodobny słuch
– masz to co powinien mieć magik	– masz piękny głos
– miałyście to wszystko (tj. bycie synchronicznymi i dynamicznymi)	– masz nieprawdopodobny głos
– ma charyzmę	– masz nieprawdopodobną dojrzałość
– ma charakter	– masz nieprawdopodobną wrażliwość
	– masz nieprawdopodobną umiejętność wyrażenia tej wrażliwości
	– masz kapitalną dykcję
	– masz dobre warunki
	– masz ładny elegancki ruch
	– masz przepiękne tatuaże
	– masz swój styl dopracowany w każdym szczególe

	– macie wielkie świetnie ustawione głosy
	– ma pani klasyczną urodę
	– pani ma młody głos
	– masz absolutny talent
	– masz wielki talent
	– masz nieprawdopodobny talent

Tab. 18. *ECWC* przynależące do zbioru 3.a. (struktura 3.a.a.) z podziałem na wyrażenia z frazą przymiotnikową określającą frazę nominalną (wariant 3.a.a.2.) i bez takiej frazy (wariant 3.a.a.1.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze (w tym 3.a.a.1. i 3.a.a.2.). Są one następujące:

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „masz talent”:**

- na pewno zdecydowanie na sto procent masz talent [MT!I4(00:46:20)J1];
- generalnie absolutnie masz talent [MT!V3(00:29:08)J2X];
- to po prostu masz talent [MT!VI4(00:29:33)J2];
- no masz talent [MT!VI4(00:29:33)J3];
- masz talent [MT!VIII4(00:21:18)J1]; [MT!IX6(00:50:30)J1];
- masz absolutny talent [MT!V3(01:06:42)J2X];
- masz wielki ale to wielki talent [MT!VII4(00:33:07)J2];
- ty masz nieprawdopodobny talent [MT!VIII4(00:06:04)J3].

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowią inne minimalne postaci *ECWC*:**

- masz w sobie taki luz [MT!III1(00:31:34)J1];
- masz w sobie taką parę [MT!III1(00:31:34)J1];
- masz rodzaj charyzmy [MT!IV1(00:37:17)J3];
- masz po prostu nuty we krwi [MT!IV3(00:55:17)J3];
- masz absolutnie wszystko co jest potrzebne w tym programie [MT!VI4(00:29:33)J3];

- masz coś takiego w sobie że po prostu wchodzisz na scenę i człowiek wie że będzie coś dobrego [MT!VII5(00:26:06)J2];
- (ty masz) łąbskość do interesu [MT!VIII4(00:06:04)J3];
- masz to co powinien mieć magik [MT!IX5(00:10:27)J3];
- być tak synchronicznym i tak dynamicznym wy to wszystko miałyście [MT!VIII3(01:03:55)J3];
- ma charyzmę [MT!VII2(00:59:42)J1];
- ma charakter [MT!VII2(00:59:42)J1];
- masz zawodowy wokal [...] naprawdę [MT!I5(00:51:00)J1];
- (masz) naprawdę bardzo dobry głos [MT!I5(00:51:00)J1];
- masz dobry głos [MT!VI4(00:29:33)J2];
- masz genialny wokal [MT!II7(00:33:16)J1];
- barwę masz fantastyczną naprawdę [MT!III5(00:13:46)J1];
- (masz) świetny głos świetny głos [MT!III5(00:13:46)J1];
- masz bardzo ciepły głos [MT!III5(01:00:03)J1];
- żeby tak śpiewać jak ty trzeba mieć naprawdę duży głos a ty ten głos masz [MT!IV3(00:29:39)J2X];
- masz nieprawdopodobny słuch nieprawdopodobny słuch [MT!V2(00:06:15)J1];
- masz piękny głos [MT!V4(00:30:35)J3];
- masz nieprawdopodobny głos [MT!VI1(00:35:42)J3];
- (masz) nieprawdopodobną dojrzałość [MT!VI1(00:35:42)J3];
- (masz) nieprawdopodobną wrażliwość [MT!VI1(00:35:42)J3];
- (masz) nieprawdopodobną umiejętność wyrażenia tej wrażliwości [MT!VI1(00:35:42)J3];
- masz kapitalną dykcję [MT!VI2(00:59:27)J2];
- masz bardzo dobre warunki [MT!VIII2(00:44:56)J2];
- masz ładny elegancki ruch [MT!VIII2(00:44:56)J2];
- masz przepiękne tatuaże [MT!VII6(01:01:24)J1];
- no masz swój styl dopracowany w każdym szczególe [MT!VIII3(00:52:46)J2];
- macie wielkie głosy świetnie ustawione [MT!IX2(00:32:30)J2];
- ma pani klasyczną urodę [MT!IV6(01:00:31)J2X];
- pani ma tak wspaniale młody głos że [MT!III6(01:12:02)J1].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. ECWC stanowią: wzmocnienia w postaci fraz przysłóvkowych (*na pewno, zdecydowanie, na sto procent,*

bardzo, po prostu, generalnie, absolutnie); wzmocnienia w postaci partykuł (*naprawdę, no*); wzmocnienia w postaci zaimków (*taką, taki*); wzmocnienia w postaci konstrukcji *tak... że* [(*pani ma*) *tak (wspaniale młody głos) że*]; elementy językowe wskazujące na „lokalizację” wartości ocenianej pozytywnie (*w sobie*); wzmocnienia w postaci powtórzeń (*świąteczny głos świąteczny głos, nieprawdopodobny słuch nieprawdopodobny słuch*); wzmocnienia w postaci powtórzeń z dodaniem wykrzykników (*wielki ale to wielki talent*); inne elementy językowe dookreślające wyrażenie (*żeby tak śpiewać jak ty trzeba mieć naprawdę duży głos a*); zaimki wskazujące (*to*²⁴³). Możliwy jest szyk przestawny pomiędzy elementami leksykalnymi ECWC.

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających ECWC ze zbioru 3.a. w korpusie pochwał:

Wyrażenia ze zbioru 3.a. występują w *korpusie pochwał* w 30 wypowiedziach (42 razy). Oznacza to, że ECWC zakwalifikowane do zbioru 3.a. występują w 10% wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale 5.4.3.d.).

5.4.3.b. Zbiór 3.b.: SKUPIENIE NA PRZEDMIOCIE POCHWALY TYPU: „TO JEST JAKIE? LUB TO JEST CO? JAKIE?”

– Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 3.b.:

Zbiór 3.b. jest zbiorem, w którym zawierają się ECWC określające przedmiot pochwały za pomocą frazy przymiotnikowej, np. to było piękne [MT!II5(00:25:06)J1] (struktura 3.b.a.), genialne [MT!VIII3(00:52:46)J1] (struktura 3.b.c.), oraz frazy nominalnej, np. to była przyjemność [MT!VIII3(00:33:00)J2] (struktura 3.b.b.), rewelacja [MT!III5(01:08:37)J1] (struktura 3.b.d.). Częścią składową frazy nominalnej może być określająca ją fraza przymiotnikowa.

– Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:

Zbiór 3.b. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. ECWC o następującej strukturze leksykalno-gramatycznej:

²⁴³ W ECWC z wypowiedzi [MT!VI4(00:29:33)J2] prawdopodobnie użyty błędnie.

– **Struktura 3.b.a.:**

ZAIMEK WSKAZUJĄCY: *TO* +

FRAZA WERBALNA: *BYŁO* / *JEST* +

FRAZA PRZYMIOTNIKOWA NACECHOWANA POZYTYWNIEM

W korpusie pochwał wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 3.b. (struktura 3.b.a.):

POSTACI *ECWC* PRZYNALEŻĄCE DO ZBIORU 3.B.
(STRUKTURA 3.B.A.)

– to było piękne
– to było dobre
– to było/jest niesamowite
– to było fajne
– to było doskonałe
– to było genialne
– to było mądre
– to było/jest zjawiskowe
– to jest/było cudowne
– to jest fascynujące
– to było ciekawe
– to było trójwymiarowe
– to było trudne
– to było sexy
– to było kobiece
– to było widowiskowe
– to było ładne
– to było fantastyczne
– to jest zaskakujące
– to było interesujące
– to było dobrze wykonane
– to było przepiękne

– to było kompletne
– to było dojrzałe
– to było perfekcyjne
– to było spójne
– to było na sto dwadzieścia procent
– to jest nieudawane
– to jest oryginalne
– to jest przejmujące
– to jest intrygujące
– to jest krzepiące
– to jest na dobrym poziomie
– to jest niepojęte ²⁴⁴
– to jest inne
– to jest znakomite
– to jest wspaniałe

Tab. 19. *ECWC* przynależące do zbioru 3.b. (struktura 3.b.a.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „to było piękne”:**

- to było bardzo piękne [MT!IX3(00:52:25)J3];
- to było piękne [MT!II5(00:25:06)J1]; [MT!VI1(00:24:48)J3]; [MT!VI6(00:58:38)J3];
- no piękne to było [MT!II1(00:39:40)J3].

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „to było dobre”:**

- było to naprawdę dobre [MT!VIII6(00:09:52)J2];
- to było bardzo bardzo dobre [MT!VII1(00:57:29)J2]; [MT!IX4(00:57:47)J2];

²⁴⁴ O nacechowaniu pozytywnym tej frazy przymiotnikowej wnioskuje się z kontekstu wypowiedzi.

- to było po prostu bardzo dobre [MT!VII7(00:40:40)J2];
- to było tak dobre to było tak dobre [MT!III5(01:08:37)J1].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „to było/jest niesamowite”:**
 - to było niesamowite niesamowite [MT!II1(00:37:45)J3];
 - to jest jeszcze niesamowite że w tak jednej osobie zmieściło się tyle talentów [MT!VIII1(00:52:57)J3];
 - to jest niesamowite [MT!VI4(00:55:08)J1].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „to było fajne”:**
 - to było bardzo fajne że jesteś teraz w czarnym stroju nie ma żadnych dodatków [MT!VIII2(00:44:56)J3];
 - (momentami to było aż takie) fajne [MT!VIII7(00:27:00)J2].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „to było doskonałe”:**
 - to było doskonałe [MT!VII3(00:34:35)J1];
 - to było po prostu doskonałe [MT!VII4(00:13:14)J2].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „to było genialne”:**
 - (to było) genialne po prostu genialne [MT!VII3(00:34:35)J1];
 - to było po prostu genialne [MT!VIII2(00:44:56)J1].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „to było mądre”:**
 - (to po prostu było) mądre [MT!VIII1(00:40:55)J1];
 - (ten pomysł z tą muzyką to było) takie mądre [MT!VIII5(01:07:17)J2].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „to było/jest zjawiskowe”:**
 - to było naprawdę zjawiskowe [MT!V4(01:07:50)J2X];
 - to co robicie w powietrzu jakie robicie figury jak potrafcie się połączyć jak zmienić układ to jest zjawiskowe [MT!IV4(00:22:42)J2X].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „to jest/było cudowne”:**
 - cudowne to było [MT!VII2(00:31:00)J1];
 - to jest cudowne [MT!V7(00:46:20)J3].

- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „to jest fascynujące”:**
- to jest fascynujące [MT!IV4(00:53:00)J1];
 - fascynujące jest to że nastolatki zamiast biegać gdzieś tam z coca-colą i słuchać tej tej z hannah montana jakiejś tam [MT!V2(00:38:50)J1].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowią inne minimalne postaci ECWC:**
- naprawdę to było bardzo bardzo ciekawe [MT!VII6(00:24:15)J3];
 - momentami to było aż takie [...] trójwymiarowe [MT!VIII7(00:27:00)J2];
 - (momentami to było aż takie) bardzo trudne [MT!VIII7(00:27:00)J2];
 - to było bardzo sexy [MT!VIII7(00:05:29)J1];
 - (to było) bardzo kobiece [MT!VIII7(00:05:29)J1];
 - to było bardzo widowiskowe [MT!VI7(00:42:46)J1];
 - to było bardzo ładne [MT!II5(00:25:06)J1];
 - to było fantastyczne [MT!IV7(00:09:40)J1];
 - jest to zaskakujące niby proste a jakże tajemnicze naprawdę [MT!IX5(00:10:27)J3];
 - (to po prostu było) bardzo dobrze wykonane [MT!VIII1(00:40:55)J1];
 - to było przepiękne po prostu przepiękne naprawdę [MT!VII4(00:54:26)J1];
 - ten pomysł z tą muzyką to było takie kompletne [MT!VIII5(01:07:17)J2];
 - (ten pomysł z tą muzyką to było) takie dojrzałe [MT!VIII5(01:07:17)J2];
 - (ten pomysł z tą muzyką to było) perfekcyjne [MT!VIII5(01:07:17)J2];
 - to było wszystko bardzo spójne [MT!V2(00:33:23)J2X];
 - to wszystko było na sto dwadzieścia procent [MT!V3(01:06:42)J2X];
 - to jest nieudawane [MT!VII5(00:31:00)J2];
 - to jest bardzo oryginalne żeby zobaczyć kobietę która wymachuje na scenie takim sprzętem [MT!IV1(00:37:17)J2X];

- to jest bardzo przejmujące twoja postać to co o sobie powiedziałaś i to jak zaśpiewałaś [MT!VIII6(01:08:43)J2];
- (to jest) intrygujące [MT!IV4(00:53:00)J1];
- to jest krzepiące [MT!VII7(00:35:00)J1];
- to jest na dobrym poziomie [MT!IX7(00:34:34)J2];
- to jest niepojęte że jeszcze o tobie nie słyszałam [MT!IV7(01:15:35)J1];
- to jest totalnie inne [MT!II5(00:11:05)J3];
- (to jest) znakomite [MT!II5(00:11:05)J3];
- to jest wspaniałe [MT!IV2(00:22:51)J3];
- to po prostu było interesujące [MT!VIII1(00:40:55)J1].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. ECWC stanowią: wzmocnienia w postaci fraz przysłówkowych (*bardzo, po prostu, tak, jeszcze*); partykuły (*naprawdę, aż, no*); powtórzenia elementów składowych wyrażenia [*to było bardzo bardzo dobre, to było tak dobre to było tak dobre, to było niesamowite niesamowite, to było przepiękne po prostu przepiękne naprawdę, (to było) genialne po prostu genialne*]. Innymi elementami dodatkowymi występującymi w ECWC ze zbioru 3.b. (struktura 3.b.a) są dookreślenia fraz przymiotnikowych [(*fajne*) *że jesteś teraz w czarnym stroju nie ma żadnych dodatków, (niesamowite) że w tak jednej osobie zmieściło się tyle talentów, (oryginalne) żeby zobaczyć kobietę która wymachuje na scenie takim sprzętem, (niepojęte) że jeszcze o tobie nie słyszałam, (przejmujące) twoja postać to co o sobie powiedziałaś i to jak zaśpiewałaś, (kompletne) ten pomysł z tą muzyką, (fascynujące) to że nastolatki zamiast biegać gdzieś tam z coca-cola i słuchać tej tej z hannah montana jakiejś tam, (zjawiskowe) to co robicie w powietrzu jakie robicie figury jak potraficie się połączyć jak zmienić układ*] oraz elementy określające czas występowania wartości ocenianej pozytywnie (*momentami*); a także dodatkowe frazy przymiotnikowe (*niby proste a jakże tajemnicze*); zaimki wzmacniające przymiotnik (*takie*) i inne zaimki (*wszystko*). Możliwy jest szyk przestawny pomiędzy elementami leksykalnymi ECWC (*no piękne to było, było to naprawdę dobre, cudowne to było, ten pomysł z tą muzyką to było takie kompletne, jest to zaskakujące*).

- **Struktura 3.b.b. (w tym 3.b.b.1. i 3.b.b.2.):**

ZAIMEK WSKAZUJĄCY: TO +
FRAZA WERBALNA: BYŁO / BYŁA / BYŁ / JEST +
FRAZA NOMINALNA NACECHOWANA POZYTYWNE

W korpusie pochwał wyróżniają się następujące postaci ECWC przynależące do zbioru 3.b.b. (w tym 3.b.b.1. i 3.b.b.2.):

<i>ECWC 3.B. (STRUKTURA 3.B.B.) Z FRAZĄ NOMINALNĄ NACECHOWANĄ POZYTYWNE (BEZ FRAZY PRZYMIOTNIKOWEJ = 3.B.B.1.)</i>	<i>ECWC 3.B. (STRUKTURA 3.B.B.) Z FRAZĄ NOMINALNĄ NACECHOWANĄ POZYTYWNE (Z FRAZĄ PRZYMIOTNIKOWĄ = 3.B.B.2.)</i>
– to jest/była przyjemność	– to był udany występ
– to była celebracja ciała	– to był dobry występ
– to była celebracja ludzkiego piękna	– to był świetny występ
– to była rewelacja	– to była jedna wielka emocja
– to jest masakra ²⁴⁵	– to była konkretna propozycja
– to jest szok ²⁴⁶	– to była zaawansowana wariacja na temat zouka
– to jest ta piosenka	– to było kompletne wykonanie
– to jest to	– to było najbardziej kompletnie i w pełni wykorzystane dwie minuty w tym programie
– to jest oblicze miłości	– to było coś profesjonalnego
– to jest twój moment	– to było konkretne show
– to był twój charakter	– (to było) przedstawienie które mnie bardzo mocno wciągnęło
– to była twoja dusza	– to było dobre widowisko
– to było twoje serce	– to było niezrównane mistrzostwo
– to był ten moment	– to było prawdziwe męskie granie
	– to było prawdziwe show

²⁴⁵ Nacechowanie pozytywne w potocznym użyciu – slang młodzieżowy (Chaciński 2003:46).

²⁴⁶ Nacechowanie pozytywne w potocznym użyciu (slang młodzieżowy).

	– to było rasowe show
	– to było wysublimowane podejście do tańca
	– to jest coś ważnego w waszym życiu
	– to jest niezwykła historia
	– to jest coś nowego
	– to jest hit którego nie było jeszcze w ogóle w tym programie
	– to jest jeden z piękniejszych momentów w tej edycji
	– to jest pięknie wyeksponowany głos
	– to jest niezła wkrętka
	– to jest niesamowita dyscyplina
	– to był ładny występ
	– to był fantastyczny występ
	– to był fenomenalny występ fantastycznej wokalistki
	– to był fenomenalny występ zespołu muzycznego
	– to był jeden z najbardziej efektownych pokazów jakie widzieliśmy w tej edycji
	– to był kawał dobrego tańca
	– to był najlepszy występ
	– to był ciekawy pomysł
	– to był świetny występ
	– to był ciekawy trudny wybór
	– to był piękny obrazek
	– to był po fantastyczny precyzyjny do granic możliwości taniec
	– to była trudna choreografia
	– to jest wzruszający moment

Tab. 20. *ECWC* przynależące do zbioru 3.b. (struktura 3.b.b.) z podziałem na wyrażenia z frazą przymiotnikową określającą frazę nominalną (wariant 3.b.b.2.) i bez takiej frazy (wariant 3.b.b.1.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze (wariant 3.b.b.1. i 3.b.b.2.). Są one następujące:

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „to jest/była przyjemność”:**

- to była sama przyjemność [MT!VIII3(00:33:00)J2];
- to jest duża przyjemność że jesteś w tym programie [MT!V3(00:29:08)J2X];
- po prostu to jest wielka przyjemność ciebie oglądać pod każdym względem [MT!VII3(00:52:44)J3].

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „to (był) udany występ”:**

- to bardzo bardzo udany występ [MT!VIII6(00:38:09)J2];
- to był naprawdę bardzo udany występ [MT!V2(00:06:15)J1].

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „to był dobry występ”:**

- to był bardzo dobry występ [MT!V2(00:33:23)J2X]; [MT!VIII2(00:44:56)J2].

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „to był świetny występ”:**

- to był [...] świetny występ [MT!V3(00:29:08)J1];
- to był świetny występ [MT!V3(00:33:37)J1].

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowią pozostałe minimalne postaci *ECWC*:**

- to była celebracja ciała [MT!V4(01:07:50)J3];
- (to była celebracja) ludzkiego piękna [MT!V4(01:07:50)J3];
- no to była jedna wielka emocja [MT!VIII6(00:45:57)J2];
- jeśli chodzi o twoją kontorsjonistykę to była propozycja konkretna [MT!VI6(00:31:16)J3];
- to była taka wariacja na temat zouka [...] i to taka bardzo bardzo zaawansowana [MT!VIII7(00:27:00)J2];
- to było bardzo oszczędne ale bardzo kompletne wykonanie tej piosenki [MT!IV3(00:29:39)J1];
- to było chyba najbardziej kompletnie i w pełni wykorzystane dwie minuty w tym programie [MT!VI7(00:42:46)J1];
- to było coś nieprawdopodobnie profesjonalnego [MT!V3(00:33:37)J1];

- to było konkretne show [MT!VIII1(00:40:55)J1];
- (to było) przedstawienie które mnie bardzo mocno wciągnęło [MT!VIII1(00:40:55)J1];
- to było naprawdę dobre widowisko [MT!VIII2(00:18:53)J3];
- to było po prostu niezrównane mistrzostwo [MT!VIII3(00:11:03)J2];
- no to było prawdziwe męskie granie [MT!VII5(00:31:00)J2];
- to było prawdziwe show [MT!VIII7(00:22:10)J3];
- to było rasowe show od początku do końca [MT!VII4(00:38:58)J2];
- to co pokazaliście to było wysublimowane podejście do tańca [MT!IX3(00:17:00)J3];
- to jest coś ważnego w waszym życiu [MT!VIII7(00:27:00)J2];
- to jest [...] niezwykła historia w ogóle [MT!V2(00:38:50)J1];
- to jest [...] zupełnie coś nowego żeby zrobić akrobatyczny układ do tanga [MT!VI1(00:51:33)J3];
- była to absolutna rewelacja [MT!VI7(00:47:17)J3];
- napisanie słów zagranie i jeszcze zrobienie pod to właśnie tej choreografii z piłką to jest hit którego nie było jeszcze w ogóle w tym programie [MT!VIII5(01:07:17)J3];
- to jest jeden z piękniejszych momentów w tej edycji gdzie wychodzi skromny człowiek i zaczyna śpiewać i cała scena świeci [MT!VII5(00:56:36)J3];
- to jest masakra [MT!V1(00:47:32)J1];
- szesnastoletni chłopak śpiewa petera gabriela w ogóle to jest szok [MT!IX3(00:58:08)J2];
- to jest ta piosenka [MT!VIII5(00:56:30)J1];
- (to jest) pięknie wyeksponowany głos [MT!VIII5(00:56:30)J1];
- to jest to jest właśnie to [MT!VIII7(00:27:00)J1];
- jeśli miłość ma jakieś oblicze to właśnie to jest to oblicze miłości [MT!IX1(00:34:12)J1];
- to jest twój moment [MT!III1(00:31:34)J1];
- to jest naprawdę niezła wkrętka [MT!IV4(00:53:00)J1];
- to jest niesamowita dyscyplina [MT!IV4(00:53:00)J1];
- to był bardzo ładny występ [MT!VI6(00:31:16)J3];
- to był fantastyczny występ [MT!III3(00:56:29)J1];
- po prostu to jest to był fenomenalny występ fantastycznej wokalistki po prostu [MT!VIII1(00:36:40)J1];

- to był fenomenalny występ zespołu muzycznego [MT!VIII5(01:02:05)J1];
- to był jeden z najbardziej efektownych pokazów jaką jakie widzieliśmy w tej edycji [MT!VIII7(00:22:10)J2];
- to był kawał dobrego tańca [MT!IX4(00:32:02)J2];
- to był najlepszy występ jak do tej pory [MT!IV1(00:55:10)J1];
- to było po prostu to był naprawdę bardzo ciekawy pomysł [MT!VII(00:51:33)J3];
- to był naprawdę świetny występ [MT!VI2(01:05:58)J1];
- to był niezwykle ciekawy wybór bardzo trudny [MT!IV3(00:55:17)J3];
- to był piękny obrazek [MT!VI3(01:06:01)J2];
- to był po prostu fantastyczny precyzyjny do granic możliwości taniec [MT!VII3(00:58:09)J2];
- możesz nie pamiętać takiego przedmiotu nazywa się kasetka magnetofonowa [...] jest coś takiego że głowica kręci jest klips na jednej części i na drugiej i w pewnym momencie na moment się spotykają i to był ten moment [MT!IX7(00:45:34)J1];
- to był twój charakter [MT!IX7(00:45:34)J1];
- to była twoja dusza [MT!IX7(00:45:34)J1];
- to było twoje serce [MT!IX7(00:45:34)J1];
- to była bardzo trudna choreografia [MT!VIII7(00:27:00)J2];
- to jest zawsze taki wzruszający moment [...] kiedy kiedy artysta nam rozkwita na scenie (3.b.) [MT!IV7(01:15:35)J1].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: wzmocnienia w postaci fraz przysłówkowych (*bardzo, po prostu, tak, w ogóle, niezwykle*); partykuły (*naprawdę, no, właśnie, chyba*), powtórzenia elementów składowych wyrażenia (*to bardzo bardzo udany występ, to jest to jest właśnie to, to jest zawsze taki wzruszający moment [...] kiedy kiedy artysta nam rozkwita na scenie*). Innymi elementami dodatkowymi występującymi w *ECWC* ze zbioru 3.b. (struktura 3.b.b.) są dookreślenia fraz nominalnych [(*duża przyjemność*) *że jesteś w tym programie, (wielka przyjemność)* *wielka przyjemność ciebie oglądać, (propozycja konkretna)* *jeśli chodzi o twoją kontorsjonistykę, (coś nowego)* *żeby zrobić akrobatyczny układ do tanga, (wysublimowane podejście do tańca)* *to co pokazaliście, (szok)* *szesnastoletni chłopak śpiewa petera gabriela,*

(*oblicze miłości*) jeśli miłość ma jakieś oblicze, (jeden z piękniejszych momentów w tej edycji) gdzie wychodzi skromny człowiek i zaczyna śpiewać i cała scena świeci, (*hit*) napisanie słów zagranie i jeszcze zrobienie pod to właśnie tej choreografii z piłką] oraz elementy określające czas (*jak do tej pory, od początku do końca*), a także zaimki (*sama, to, taki, nam*); frazy przyimkowe (*pod każdym względem*); elementy będące błędami / przejęzyczeniami nadawców [*to jest (w:) to jest to był fenomenalny występ fantastycznej wokalistki, jaką (w:) to był jeden z najbardziej efektownych pokazów jaką jakie widzieliśmy w tej edycji, to było (w:) to było po prostu to był naprawdę bardzo ciekawy pomysł, to było (w:) to było chyba najbardziej kompletnie i w pełni wykorzystane dwie minuty w tym programie*]; inne elementy (*i to*). Możliwy jest szyk przestawny pomiędzy elementami leksykalnymi ECWC (*była to absolutna rewelacja*).

– **Struktura 3.b.c.:**

FRAZA PRZYMIOTNIKOWA NACECHOWANA POZYTYWNIEM

W korpusie pochwał wyróżnia się następujące postaci ECWC przynależące do zbioru 3.b.c.:

ECWC 3.b. (struktura 3.b.c.)
– genialne
– cudowne
– w pigułce pięknie podane
– zawodowe
– kompletne
– profesjonalne
– wspaniałe
– przepiękne

Tab. 21. ECWC przynależące do zbioru 3.b. (struktura 3.b.c.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „genialne”:**

- genialne [...] genialne [MT!VII2(00:25:13)J1];
- genialne [MT!VIII3(00:52:46)J1].

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „cudowne”:**

- cudowne po prostu cudowne [MT!VIII7(00:14:50)J3];
- cudowne cudowne [MT!IX3(00:17:00)J3].

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowią pozostałe minimalne postaci *ECWC*:**

- w pigułce pięknie podane [MT!IV7(00:09:40)J1];
- bardzo zawodowe [MT!VI7(00:47:17)J3];
- kompletne [MT!VII7(00:35:00)J1];
- absolutnie profesjonalne [MT!VII7(00:35:00)J1];
- wspaniałe wspaniałe [MT!VIII2(00:52:08)J3];
- przepiękne [MT!IX1(00:34:12)J1].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: wzmocnienia w postaci fraz przysłówkowych (*bardzo, po prostu, absolutnie*) oraz w postaci powtórzeń elementów składowych wyrażenia (*genialne [...] genialne, cudowne po prostu cudowne, cudowne cudowne, wspaniałe wspaniałe*).

– **Struktura 3.b.d.:**

FRAZA NOMINALNA NACECHOWANA POZYTYWNIEM

Częścią składową frazy nominalnej może być fraza przymiotnikowa określająca rzeczownik, frazę nominalną. W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 3.b.d.:

<i>ECWC</i> 3.B. (STRUKTURA 3.B.D.) Z FRAZĄ NOMINALNĄ NACECHOWANĄ POZYTYWNE (BEZ FRAZY PRZYMIOTNIKOWEJ = 3.B.D.1.)	<i>ECWC</i> 3.B. (STRUKTURA 3.B.D.) Z FRAZĄ NOMINALNĄ NACECHOWANĄ POZYTYWNE (Z FRAZĄ PRZYMIOTNIKOWĄ = 3.B.D.2.)
– rewelacja	– udany występ
– coś nowego	– dobry występ
– jakaś rewelacja	– pięknie przygotowany dopracowany w każdym szczególe występ
– strzał w dziesiątkę	– fantastyczny występ
– energia	– wspaniały występ
	– offowa wersja skrzyżowania nory jones z kate meluą
	– piękny moment
	– bajeczny plastyczny występ
	– piękny pomysł
	– piękna historia
	– fajny układ
	– fajne wykonanie
	– przepiękne subtelne profesjonalne show
	– świetny występ
	– świetne show
	– najpiękniej najkompletniej najpełniej wykorzystane dwie minuty
	– dobry wokół
	– wiarygodne to co śpiewałeś
	– rewelacyjny występ
	– duża precyzja
	– pokaz na jednym z najwyższych poziomów
	– absolutna precyzja

	– absolutna siła
	– świetna kompozycja
	– dobra piosenka
	– pełna profeska
	– fajna propozycja
	– niesamowita przepiękna poetycka pisana ciałem historia
	– zawodowe show
	– dobra energia
	– dobry taniec
	– dobry rytm
	– piękny występ
	– ogromna wartość artystyczna
	– jeden z najpiękniejszych występów tego rodzaju w programie mam talent
	– typowa turniejowa formacja

Tab. 22. *ECWC* przynależące do zbioru 3.b. (struktura 3.b.d.) z podziałem na wyrażenia z frazą przymiotnikową określającą frazę nominalną (wariant 3.b.d.2.) i bez takiej frazy (wariant 3.b.d.1.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „rewelacja”:**

- rewelacja rewelacja [MT!II3(00:34:46)J1]; [MT!V7(00:46:20)J3];
- rewelacja [MT!III5(01:08:37)J1]; [MT!V4(00:59:30)J3]; [MT!VII6(00:28:50)J3]; [MT!VIII3(00:52:46)J1]; [MT!VIII4(00:06:04)J3].

⇒ **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „udany występ”:**

- bardzo udany występ [MT!VII6(00:24:15)J3]; [MT!IX5(00:15:49)J1];
- bardzo udany występ na który ja czekałam [MT!VIII6(00:09:52)J1];
- tak wrażliwo bardzo udany występ [MT!VIII4(00:21:18)J1].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „dobry występ”:**
 - bardzo dobry występ [MT!III7(30:00:00)J1X]; [MT!VIII2(00:44:56)J3]; [MT!V4(00:59:30)J2X].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „fantastyczny występ”:**
 - fantastyczny występ [MT!III7(30:00:00)J1]; [MT!VIII5(00:56:30)J1].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „wspaniały występ”:**
 - wspaniały występ [MT!VII5(00:26:06)J3];
 - występ wspaniały [MT!VIII5(00:52:40)J3].
- ⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowią pozostałe minimalne postaci ECWC:**
 - taka offowa wersja skrzyżowania nory jones z kate meluą [MT!V2(00:33:23)J2X];
 - piękny moment naprawdę piękny moment [MT!V3(00:29:08)J1];
 - bajeczny bardzo plastyczny występ [MT!V4(00:59:30)J2X];
 - piękny pomysł [MT!V4(01:07:50)J3];
 - piękna piękna historia [MT!VI1(00:30:15)J1];
 - fajny układ [MT!VI1(00:51:33)J3];
 - fajne wykonanie [MT!VI1(00:51:33)J3];
 - zupełnie coś nowego [MT!VI1(00:51:33)J3];
 - przepiękne show niezwykle subtelne absolutnie profesjonalne [MT!VI6(00:58:38)J3];
 - świetny występ [MT!VI7(00:31:10)J1];
 - świetne show [MT!VI7(00:42:46)J1];
 - najpiękniej najkompletniej najpełniej wykorzystane dwie minuty w tym programie naprawdę [MT!VII2(00:59:42)J1];
 - bardzo dobry wokal [MT!VII5(00:31:00)J2];
 - bardzo wiarygodne to co śpiewałeś [MT!VII5(00:31:00)J2];

- rewelacyjny występ [MT!VII6(00:28:50)J3];
- duża precyzja [MT!VIII1(00:40:55)J1];
- no pokaz [...] na jednym z najwyższych poziomów jakie widzieliśmy w naszym programie [MT!VIII1(00:52:57)J2];
- (jeżeli chodzi o twój ruch) absolutna precyzja [MT!VIII2(00:18:53)J3];
- (jeżeli chodzi o twój ruch absolutna) siła [MT!VIII2(00:18:53)J3];
- w ogóle jakaś rewelacja [MT!VIII2(00:44:56)J1];
- strzał w dziesiątkę [MT!VIII2(00:52:08)J3];
- świetna kompozycja [MT!VIII4(00:38:10)J1];
- bardzo dobra piosenka [MT!VIII4(00:38:10)J1];
- no pełna profeska [MT!VIII4(00:51:33)J2];
- bardzo fajna propozycja [MT!VIII6(00:14:25)U];
- niesamowita przepiękna poetycka historia pisana ciałem [MT!VIII7(00:27:00)J3];
- naprawdę zawodowe zawodowe show [MT!IX1(00:34:12)J2];
- dobra energia [MT!IX2(00:12:36)J2];
- dobry taniec [MT!IX2(00:12:36)J2];
- dobry rytm [MT!IX2(00:12:36)J2];
- ale energia [MT!IX3(00:41:17)J1];
- bardzo piękny występ [MT!IX5(00:10:27)J3];
- wartość artystyczna ogromna [MT!IX6(00:19:03)J1];
- jeden z najpiękniejszych występów tego rodzaju w programie mam talent [MT!IX7(00:29:56)J1];
- taka typowa turniejowa formacja [MT!IX7(00:34:34)J2];
- pięknie przygotowany występ dopracowany w każdym szczególe [MT!IX7(00:37:42)J3].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: wzmocnienia w postaci fraz przysłówkowych (*bardzo, absolutnie, tak wrazeniowo, niezwykle*), partykuł (*naprawdę, no*), wykrzykników (*ale!*), powtórzeń elementów składowych wyrażenia (*rewelacja rewelacja, piękny moment naprawdę piękny moment, piękna piękna historia, naprawdę zawodowe zawodowe show*) oraz zaimki wzmacniające przymiotnik (*taka*). Możliwy jest szyk przestawny pomiędzy elementami leksykalnymi *ECWC* (*występ wspaniały*).

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających ECWC ze zbioru 3.b. w korpusie pochwał:

Wyrażenia ze zbioru 3.b. występują w *korpusie pochwał* w 112 wypowiedziach (176 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 3.b. występują w 38% wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale 5.4.3.d.).

5.4.3.c. Zbiór 3.c.: SKUPIENIE NA PRZEDMIOCIE POCHWAŁY TYPU: „TWOJE CO? JEST JAKIE? / CZYM?”

Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 3.c.:

Zbiór 3.c. jest zbiorem, w którym zawierają się *ECWC* określające przedmiot pochwały (ze wskazaniem na jego „przynależność” do tzw. „chwalącego”) za pomocą frazy przymiotnikowej, np. twoja emocjonalność jest niebywała [MT!VIII6(01:08:43)J1] (struktura 3.c.a.), oraz frazy nominalnej, np. twój pokaz jest przeżyciem [MT!VIII1(00:52:57)J3] (struktura 3.c.b.), twój impuls to jest najwyższy poziom jaki jest możliwy [MT!VIII3(00:52:46)J2]; (struktura 3.c.c.), twój głos jest jak dzwon [MT!I4(00:46:20)J1] (struktura 3.c.d.).

Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:

Zbiór 3.c. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* o następującej strukturze leksykalno-gramatycznej:

– Struktura 3.c.a.:

ZAIMEK DZIERŻAWCZY: *TWÓJ / TWOJA* +
FRAZA NOMINALNA +
FRAZA WERBALNA: *JEST* +
FRAZA PRZYMIOTNIKOWA NACECHOWANA POZYTYWNIEM

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 3.c.a:

<i>ECWC</i> 3.C. (STRUKTURA 3.C.A.)
– twój wokal jest imponujący
– twój wybór repertuaru jest imponujący
– twoja emocjonalność jest niebywała
– twoja muskulatura jest imponująca

Tab. 23. *ECWC* przynależące do zbioru 3.c. (struktura 3.c.a.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

- twój wokal jest imponujący [MT!V5(01:08:34)J2X];
- (twój) wybór repertuaru (jest imponujący) [MT!V5(01:08:34)J2X];
- twoja emocjonalność jest niebywała niebywała po prostu [MT!VIII6(01:08:43)J1];
- rzeczywiście twoja muskulatura jest imponująca [MT!VIII7(00:05:29)J1].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: wzmocnienia w postaci fraz przysłówkowych (*po prostu, rzeczywiście*) oraz powtórzeń: (*twoja emocjonalność jest niebywała niebywała po prostu*).

- **Struktura 3.c.b.:**

ZAIMEK DZIERŻAWCZY: <i>TWÓJ</i> +
FRAZA NOMINALNA +
FRAZA WERBALNA: <i>JEST</i> +
FRAZA NOMINALNA NACECHOWANA POZYTYWNIEM

W korpusie *pochwał* wyróżniają się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 3.c.b.:

<i>ECWC</i> 3.c. (struktura 3.c.b.)
– twój pokaz jest przeżyciem

Tab. 24. *ECWC* przynależące do zbioru 3.c. (struktura 3.c.b.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

- twój pokaz jest przeżyciem [MT!VIII1(00:52:57)J3].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Nie wyszczególnia się elementów dodatkowych dla struktury 3.c.b.

1) **Struktura 3.c.c.:**

ZAIMEK DZIERŻAWCZY: *TWÓJ* +
 FRAZA NOMINALNA +
TO JEST +
 FRAZA PRZYMIOTNIKOWA +
 FRAZA NOMINALNA NACECHOWANA POZYTYWNE

W korpusie *pochwał* wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 3.c.c.:

<i>ECWC</i> 3.c. (struktura 3.c.c.)
– twój impuls to jest najwyższy poziom jaki jest możliwy
– twój kontrast to jest najwyższy poziom jaki jest możliwy

Tab. 25. *ECWC* przynależące do zbioru 3.c. (struktura 3.c.c.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

- twój impuls (to jest po prostu najwyższy poziom jaki jest [...] możliwy) [MT!VIII3(00:52:46)J2];
- (twój) kontrast to jest po prostu najwyższy poziom jaki jest [...] możliwy [MT!VIII3(00:52:46)J2].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: wzmocnienia w postaci fraz przysłówkowych (*po prostu*).

2) Struktura 3.c.d.:

ZAIMEK DZIERŻAWCZY: *TWÓJ* +
FRAZA NOMINALNA +
JEST JAK + FRAZA NOMINALNA NACECHOWANA
POZYTYWNE

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące postaci *ECWC* przynależące do zbioru 3.c.d.:

<i>ECWC</i> 3.c. (struktura 3.c.d.)
– twój głos jest jak dzwon
– twój głos jest jak coś

Tab. 26. *ECWC* przynależące do zbioru 3.c. (struktura 3.c.d.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W *korpusie* występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

- twój głos jest jak dzwon [MT!I4(00:46:20)J1];
- (twój głos jest) jak coś [MT!I4(00:46:20)J1].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Nie wyszczególnia się elementów dodatkowych dla struktury 3.c.d.

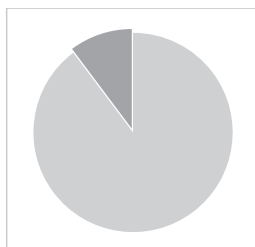
Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających *ECWC* ze zbioru 3.c. w *korpusie pochwał*:

Wyrażenia ze zbioru 3.c. występują w *korpusie pochwał* w 6 wypowiedziach (9 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 3.c. występują w 2% wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale 5.4.3.d.).

5.4.3.d. RODZINA 3.: PODSUMOWANIE

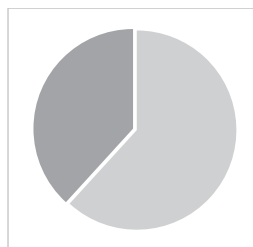
Poniżej zaprezentowano wykresy przedstawiające rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających *ECWC* z danych zbiorów w *korpusie*

pochwał (wykres 11. – zbiór 3.a., wykres 12. – zbiór 3.b., wykres 13. – zbiór 3.c.).

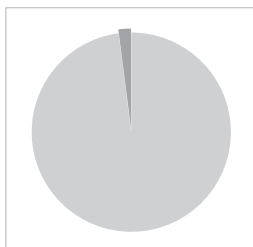
Wykres 11.

SKUPIENIE NA PRZEDMIOCIE
POCHWALY TYPU: „MASZ CO /
(JAKIE)?”

Wykres 12.

SKUPIENIE NA PRZEDMIOCIE
POCHWALY TYPU:
„TO JEST JAKIE?” LUB „TO JEST
CO? JAKIE?”

Wykres 13.

SKUPIENIE NA PRZEDMIOCIE POCHWALY
TYPU:
„TWOJE CO? JEST JAKIE? / CZYM?”

5.4.4. RODZINA 4.: o znaczeniu nakierowanym na tzw. „CHWALENIE”

Rodzina 4. jest rodziną zbiorów tych *ECWC*, których struktura leksykalno-gramatyczna (wraz z płaszczyzną semantyczną) służy nakierowaniu treści wyrażenia na sam akt chwalenia (wypowiedź). Wśród wyrażen zawartych w rodzinie *ECWC* 4. wyróżnia się m.in. wybrane

operatory metatekstowe nazwane przez A. Wierzbicką „nitkami wypowiedzi o samej wypowiedzi”, które można wypruć z tekstu bez zmiany jego sensu [w tym zwroty adresatywne; prowokacje fatyczne; pytania retoryczne; a także wykrzyknienia oraz tzw. skonwencjonalizowane wyrażenia chwalcące i elementy językowe o charakterze międzywyrażeniowym (stanowiące *per se* oddzielne *ECWC*)]. W rodzinie *ECWC* 4. wyróżnia się wymienione poniżej zbiory:

5.4.4.a. Zbiór 4.a.: WYRAŻENIA TYPU: „POWIEM CI, ŻE...”

Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 4.a.:

Do zbioru 4.a. zostały zaliczone te wyrażenia, za pomocą których chwalcący odnosi się do wykonanego przez siebie aktu mówienia bądź zaniechania takowego, tj.: 1) informuje o swoim zamiarze powiedzenia czegoś, np. powiem ci że [MT!II4(00:43:58)J1X] (grupa semantyczna 4.a.a.), zwierzę ci się [MT!V1(00:59:47)J1] (grupa semantyczna 4.a.b.); 2) informuje o rezygnacji z powiedzenia czegoś, np. ja nic więcej nie powiem po prostu [MT!V1(00:47:32)J1] (grupa semantyczna 4.a.c.); 3) informuje o realizowaniu przez siebie w danym momencie aktu mówienia, np. mówię poważnie naprawdę [MT!VIII2(00:11:30)J1] (grupa semantyczna 4.a.d.); 4) informuje o zrealizowaniu przez siebie aktu powiedzenia czegoś, np. to tyle ode mnie [MT!VIII6(00:14:25)U] (grupa semantyczna 4.a.e.). Zbiór 4.a. jest zbiorem, w którym nie wyszczególnia się typowych leksykalno-gramatycznych struktur, ale tzw. „grupy semantyczne”, tj. grupy wyrażen podobnych znaczeniowo.

Grupy semantyczne:

Zbiór 4.a. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* podzielone na następujące grupy semantyczne:

– Grupa semantyczna 4.a.a.:

Jest to „struktura” zbudowana wokół frazy werbalnej POWIEDZIEĆ (względnie jej synonimów, tj. MÓWIĆ, OZNAJMIĆ) – fraza ta występuje w wyrażeniu w 1. osobie liczby pojedynczej czasu przyszłego (np. „powiem”), w 1. osobie liczby pojedynczej trybu przypuszczającego (np. „powiedziałbym”) lub w bezokoliczniku. W tym trzecim przypadku nieodłączną częścią składową wyrażenia zawierającego bezokolicznik jest fraza werbalna w postaci czasownika modalnego [czasownik ten występuje w 1. osobie w następujących postaciach: czasie teraźniejszym (np. „muszę powiedzieć”); czasie przeszłym (np. „chciałam powiedzieć”²⁴⁷); trybie przypuszczającym („mogłabym powiedzieć”), a także w postaci bezosobowej (np. „chciałoby się powiedzieć”). W strukturę tę wpisany jest podmiot, który może występować w postaci *explicite* (występuje on wtedy w wyrażeniu w postaci zaimka osobowego „ja”), jak i jako podmiot domyślny. Elementem fakultatywnym minimalnej (podstawowej) *ECWC* w postaci 4.a.a jest dopełnienie dalsze wyrażone poprzez zaimek osobowy w celowniku („ci”, „wam”) i formy pokrewne (np. „do ciebie”) oraz fraza nominalna w celowniku („pani”). Drugim elementem fakultatywnym minimalnej (podstawowej) *ECWC* w postaci 4.a.a jest spójnik „że”, po którym zazwyczaj następuje treść, którą nadawca zapowiedział poprzez użycie *ECWC* w postaci 4.a.a.

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.a. (grupa semantyczna 4.a.a.):

<i>ECWC</i> 4.A. (STRUKTURA 4.A.A.)	
–	chciałam ci powiedzieć że [MT!I2(00:13:10)J1];
–	przede wszystkim muszę ci powiedzieć że [MT!I3(00:18:14)J1];
–	ja tylko oznajmię [MT!I4(00:46:20)J1];
–	muszę ci powiedzieć [MT!I5(00:51:00)J1];
–	powiem ci szczerze [MT!II1(00:20:42)J1X];
–	ja powiem krótko [MT!II2(00:48:46)J1];
–	powiem ci że [MT!II4(00:43:58)J1X];
–	powiem ci tak jak ja słyszałem te słowa które ja słyszałem od wielu kobiet w swoim życiu [MT!II4(00:43:58)J1X];
–	powiem po męsku [MT!II6(00:21:27)J1X];

²⁴⁷ Czas przeszły jako forma grzecznościowa.

– powiem ci [MT!II6(00:25:36)J3];
– powiem ci coś co może zabrzmieć jakoś tak banalnie ale to jest w dobrym tego słowa znaczeniu [MT!II6(00:25:36)J3];
– powiem że [MT!III1(00:31:34)J1];
– powiem ci jeszcze jedną bardzo ważną rzecz [MT!III1(00:31:34)J1];
– no ja powiem wam że [MT!III1(01:01:07)J1];
– ja tylko szybciotko coś powiem [MT!III3(00:24:43)J1];
– powiem krótko [MT!III3(00:29:01)J3];
– ja ci powiem że [MT!III5(00:13:46)J1];
– muszę ci powiedzieć że [MT!III5(01:00:03)J1];
– powiem krótko [MT!III6(00:29:30)J1X];
– ja muszę pani powiedzieć że [MT!III6(01:12:02)J1];
– powiem pani uczciwie [MT!III6(01:12:02)J1];
– mogę powiedzieć [...] z pełną odpowiedzialnością że [MT!IV1(00:55:10)J1];
– powiedziałbym [MT!IV3(00:29:39)J2X];
– powiem szczerze że [MT!IV3(00:29:39)J2X];
– no powiem ci że słowa które mnie osobiście cisną się na usta [MT!IV4(00:53:00)J1];
– muszę pani powiedzieć że [MT!IV6(01:00:31)J2X];
– powiem wam [MT!IV7(00:09:40)J1];
– a tak całkiem poważnie powiem ci tak [MT!V2(00:06:15)J1];
– ja powiem ci tak [MT!V2(00:38:50)J1];
– chcę ci powiedzieć zupełnie serio [MT!V2(00:38:50)J1];
– powiem ci szczerze że [MT!V5(01:08:34)J1];
– powiem wam [MT!V6(00:31:02)J1];
– że tak powiem [MT!V7(00:04:26)J3];
– no powiem ci że [MT!V7(00:25:02)J3];
– powiem ci [MT!VI4(00:29:33)J3];
– mogę powiedzieć tutaj i i w swoim imieniu a przede wszystkim tak przede wszystkim w swoim imieniu ale też w imieniu J2 i J3 że [MT!VI6(00:58:38)J1];
– ja powiem ci że [MT!VI7(00:10:37)J3];

– powiem tak [MT!VI7(00:31:10)J1];
– ja mogę tylko powiedzieć że [MT!VIII1(00:26:32)J3];
– powiem ci że [MT!VII5(00:56:36)J2];
– ale najwięcej chciałem powiedzieć do chciałem powiedzieć do ciebie [...] że [MT!VIII2(00:40:19)J2]
– no chciałoby się powiedzieć [MT!VIII4(00:57:00)J1];
– powiem tak [MT!VIII7(00:27:00)J2];
– muszę powiedzieć ci uczciwie że [MT!IX4(00:13:11)J1];
– mogłabym powiedzieć że [MT!IX5(00:51:03)J3];
– powiem ci [MT!IX6(00:50:30)J1].

Tab. 27. *ECWC* przynależące do zbioru 4.a. (grupa semantyczna 4.a.a.).

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: dopełnienie w postaci zaimka osobowego w celowniku (ci, wam) oraz w postaci frazy nominalnej o charakterze zwrotu grzecznościowego (pani); spójnik „że”; fraza przysłóvkowa (opis sposobu, np. „powiem krótko”); dopełnienie frazy werbalnej, określające przedmiot wypowiedzi, odpowiadające na pytanie: *co?* Elementem obligatoryjnym przeczeń jest występowanie partykuły *nie*.

– Grupa semantyczna 4.a.b.:

Jest to grupa tożsama semantycznie z grupą 4.a.a, w której frazę werbalną POWIEDZIEĆ, MÓWIĆ, OZNAJMIC zastępują inne frazy werbalne o podobnym znaczeniu.

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.a. (grupa semantyczna 4.a.b.):

<i>ECWC</i> 4.A. (GRUPA SEMANTYCZNA 4.A.B.)
– ja zacznę bo ja bo ja byłem pierwszy [MT!III1(00:20:42)J1X];
– nazwę cię [MT!III3(00:25:50)J1];
– użyję takiego słowa [MT!III3(00:53:31)J3];
– ja rozwieję twoje wątpliwości [MT!III6(00:29:30)J1X];
– muszę się z tym wyrwać pierwsza [MT!IV1(00:55:10)J1];
– zwierzę ci się [MT!V1(00:59:47)J1];
– będę z tobą szczerą do bólu [MT!V6(00:50:09)J1];
– a tak całkiem poważnie [MT!VIII4(00:57:00)J1];
– jedyna moja uwaga [MT!VIII6(00:58:25)J1];
– ja akurat nie lubię takich [...] patetycznych tekstów ale ciśnie mi się na usta takie stwierdzenie że [MT!IX1(00:34:12)J1];
– jedno zdanie [MT!IX3(00:58:08)J2];
– krótko [MT!IX6(00:50:30)J3];
– tu muszę cię zaskoczyć [MT!VI5(00:25:12)J1].

Tab. 28. *ECWC* przynależące do zbioru 4.a. (grupa semantyczna 4.a.b.).

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Przez wzgląd na brak wyszczególnionych gramatycznych cech wspólnych wyrażen należących do grupy semantycznej 4.a.b. nie dokonuje się analizy ich struktury językowej pod kątem elementów centralnych i peryferycznych (dodatkowych).

– Grupa semantyczna 4.a.c.:

W skład grupy semantycznej 4.a.c. wchodzi takie wyrażenia, za pomocą których chwalący informuje o rezygnacji z powiedzenia czegoś.

W korpusie *pochwiał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.a. (grupa semantyczna 4.a.c.):

<i>ECWC</i> 4.A. (GRUPA SEMANTYCZNA 4.A.C.)
– ja nic więcej nie powiem po prostu [MT!V1(00:47:32)J1];
– ja ci nie zadam żadnego pytania [MT!I1(00:32:11)J1];
– nie ma co gadać [MT!III2(01:04:04)J1];
– no szkoda słów [MT!III7(30:00:00)J1];
– brakuje mi słów po prostu [MT!VII7(00:35:00)J1];
– brak słów [MT!VIII3(00:52:46)J1];
– no brak mi słów [MT!VIII6(00:09:52)J1];
– brak mi słów [MT!I4(00:46:20)J1];
– już nawet nie będę się wypowiadać na temat jakości tego wykonania [MT!VIII7(00:14:50)J3];
– nawet nie chcę się wypowiadać na temat jakości tego występu [MT!VII3(00:52:44)J3];
– żarty na bok [MT!VIII2(00:44:56)J1].

Tab. 29. *ECWC* przynależące do zbioru 4.a. (grupa semantyczna 4.a.c.).

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Przez wzgląd na brak wyszczególnionych gramatycznych cech wspólnych wyrażen należących do grupy semantycznej 4.a.c. nie dokonuje się analizy ich struktury językowej pod kątem elementów centralnych i peryferycznych (dodatkowych).

– Grupa semantyczna 4.a.d.:

W skład grupy semantycznej 4.a.d. wchodzi takie wyrażenia, za pomocą których chwalcący informuje o realizowaniu przez siebie w danym momencie aktu mówienia.

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.a. (grupa semantyczna 4.a.d.):

<i>ECWC</i> 4.A. (GRUPA SEMANTYCZNA 4.A.D.)
– no ja mówię [MT!II6(00:21:27)J3];
– mówię poważnie naprawdę [MT!VIII2(00:11:30)J1].

Tab. 30. *ECWC* przynależące do zbioru 4.a. (grupa semantyczna 4.a.d.).

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Przez wzgląd na brak wyszczególnionych gramatycznych cech wspólnych wyrażeń należących do grupy semantycznej 4.a.d. nie dokonuje się analizy ich struktury językowej pod kątem elementów centralnych i peryferycznych (dodatkowych).

– Grupa semantyczna 4.a.e.:

W skład grupy semantycznej 4.a.e. wchodzi takie wyrażenia, za pomocą których chwalcący informuje o zrealizowaniu przez siebie aktu powiedzenia czegoś.

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.a. (grupa semantyczna 4.a.e.):

<i>ECWC</i> 4.A. (GRUPA SEMANTYCZNA 4.A.E.)
– że tak powiem [MT!IV4(00:53:00)J1];
– tak mogę powiedzieć [MT!IV7(01:15:35)J1];
– to muszę ci powiedzieć [MT!VIII3(00:11:03)J1];
– to tyle ode mnie [MT!VIII6(00:14:25)U].

Tab. 31. *ECWC* przynależące do zbioru 4.a. (grupa semantyczna 4.a.e.).

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Przez wzgląd na brak wyszczególnionych gramatycznych cech wspólnych wyrażeń należących do grupy semantycznej 4.a.e. nie dokonuje się analizy ich struktury językowej pod kątem elementów centralnych i peryferycznych (dodatkowych).

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających ECWC ze zbioru

4.a. w korpusie pochwał:

Wyrażenia ze zbioru 4.a. występują w *korpusie pochwał* w 68 wypowiedziach (76 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 4.a. występują w 23% wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale 5.4.4.f.).

5.4.4.b. Zbiór 4.b.: OPERATORY METATEKSTOWE TYPU: „WIESZ?”

Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 4.b.:

Do zbioru 4.b. zostały zaliczone wybrane operatory metatekstowe o funkcji fatycznej, a precyzyjniej: wybrane operatory kontaktu ze strony nadawcy (Ożóg 1990: 30-31), tj. 1) quasi-czasowniki, np. rozumiesz [MT!II7(00:11:10)J1] (struktura 4.b.a.), 2) prowokacje fatyczne, np. nie (?) [MT!III5(00:25:06)J1] (struktura 4.b.b.). Do zbioru 4.b. zalicza się również pytania retoryczne, np. wiesz co mi się podoba (?) [MT!IV2(00:22:51)J3] (struktura 4.b.c.).

Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:

Zbiór 4.b. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* o następujących strukturach:

– Struktura 4.b.a.:

**FRAZY WERBALNE: WIESZ / ROZUMIESZ / SŁUCHAJ / WIECIE /
WIESZ CO / WIECIE CO / POSŁUCHAJ / SŁUCHAJCIE**

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.b. (struktura 4.b.a.):

⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „wiesz”:**

- wiesz [MT!I4(00:46:20)J1]; [MT!IV4(01:06:38)J1];
[MT!V2(00:06:15)J1];
[MT!V3(01:06:42)J1]; [MT!V4(01:03:32)J1]; [MT!V5(01:08:34)
J1]x3; [MT!VI2(00:59:27)J2]; [MT!VI4(00:55:08)

J1]; [MT!VI7(00:31:10)J1]_{x2}; [MT!VII2(00:31:00)J1]; [MT!VII2(00:59:42)J1]; [MT!VIII6(00:14:25)U]; [MT!VIII6(00:58:25)J1]; [MT!IX6(00:19:03)J1]; [MT!V1(00:59:47)J1]²⁴⁸; [MT!V3(00:29:08)J1]; [MT!V6(00:50:09)J1]; [MT!VI1(00:30:15)J1]; [MT!VI7(00:36:46)U]; [MT!VII3(00:34:35)J1]; [MT!VII2(00:59:42)J1];

- wiesz no [MT!VIII4(00:57:00)J1];
- wiesz jak to jest [MT!VI7(00:10:37)J3].

⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „wiecie”:**

- wiecie [MT!VII2(00:31:00)J1]; [MT!VII2(00:31:00)J1]; [MT!VIII7(00:27:00)J2]_{x2}; [MT!VIII7(00:27:00)J1]; [MT!IX1(00:34:12)J1].

⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „wiesz co”:**

- wiesz co [MT!II6(00:51:12)J1]; [MT!II7(00:33:16)J3]; [MT!V1(00:47:32)J1]; [MT!V1(00:59:47)J1]; [MT!VII3(00:34:35)J1]; [MT!VIII4(00:38:10)J1]; [MT!VIII5(00:56:30)J1]; [MT!VIII6(00:58:25)J1]; [MT!VIII2(00:11:30)J1].

⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „wiecie co”:**

- wiecie co [MT!II5(00:25:06)J1].

⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „rozumiesz”:**

- rozumiesz [MT!II7(00:11:10)J1]; [MT!II7(00:30:20)J1X]; [MT!V3(00:05:42)J1]; [MT!V3(00:33:37)J1]; [MT!V6(00:50:09)J1].

⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „słuchaj”:**

- słuchaj [MT!VI1(00:08:01)J2]; [MT!VI2(00:59:27)J2]; [MT!VI7(00:36:46)U]; [MT!VII3(00:28:17)J2]; [MT!IX4(00:32:02)J2]; [MT!V6(00:50:09)J1].

²⁴⁸ Część z ww. wymienionych w tabeli operatorów metatekstowych charakteryzuje intonacja pytająca.

⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „słuchajcie”:**

- słuchajcie [MT!III2(01:04:04)J1]; [MT!III5(01:08:37)J1]x2; [MT!V3(00:33:37)J1]; [MT!VI7(00:47:17)J3]; [MT!VII2(00:54:27)J3]; [MT!VII3(00:58:09)J2]; [MT!VIII2(00:40:19)J2].

⇒ **Rozszerzone postaci ECWC, których centrum stanowi minimalna postać ECWC „posłuchaj”:**

- posłuchaj [MT!V3(00:33:37)J1];
- posłuchaj mnie [MT!V3(00:05:42)J1].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. ECWC stanowią: partykuły; zaimki dopełnienia bliższego; inne dopełnienia wyrażenia (np. *jak to jest* w wyrażeniu „wiesz jak to jest”²⁴⁹).

– **Struktura 4.b.b.:**

PROWOKACJE FATYCZNE: Prowokacje fatyczne to w ujęciu Kazimierza Ożoga takie jednostki fatyczne, które pełniąc funkcję podtrzymywania kontaktu jednocześnie atakują odbiorcę, prowokując go do odpowiedzi (Ożóg 1990: 30). Ich wspólnej struktury leksykalno-gramatycznej, której w niniejszym opracowaniu nadaje się nomenklaturę struktury 4.b.b., można doszukiwać się w przykładach tego rodzaju prowokacji, które przytacza wyżej cytowany badacz. Przykłady te stanowią wyrażenia w rodzaju: „NIE?” / „TAK?” / „CO NIE?” / „NO NIE?” / „PRAWDA?” / „NIEPRAWDA?” / NIEPRAWDAŻ?” / „CZY NIE MAM RACJI?” / „MAM RACJĘ” (Ożóg 1990: 30). Analiza tego rodzaju przykładów pozwala na zauważenie, że są to wyrażenia krótkie, a z punktu widzenia syntaktycznego stanowią pytanie lub jego część.

W korpusie pochwał wyróżnia się następujące postaci ECWC należące do zbioru 4.b.b.:

²⁴⁹ Tu: wyrażenie synonimiczne do „wiesz”.

ECWC 4.B. (STRUKTURA 4.B.B.)

- nie (?)
- ok (?)

Tab. 32. *ECWC* przynależące do zbioru 4.b. (struktura 4.b.b.).

Ww. postaci stanowią tzw. minimalne postaci *ECWC*. W korpusie występują tzw. rozszerzone postaci *ECWC* o ww. strukturze. Są one następujące:

- **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „nie (?)”:**
- nie (?) [MT!II5(00:25:06)J1]; [MT!V1(00:47:32)J1].
- **Rozszerzone postaci *ECWC*, których centrum stanowi minimalna postać *ECWC* „ok (?)”:**
- ok (?) [MT!V6(00:31:02)J1].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Rozszerzone postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.b. o strukturze 4.b.b. są w *korpusie pochwał* tożsame z minimalnymi postaciami tych samych *ECWC* – z tego też względu nie obserwuje się w nich występowania elementów dodatkowych.

- **Struktura 4.b.c.:**

PYTANIA RETORYCZNE

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.a. (struktura 4.b.a.):

- i co tu teraz powiedzieć (?) [MT!I3(00:18:14)J1];
- wiesz dlaczego to zrobiłem (?) [MT!II1(00:20:42)J1X];
- wiesz co mi się podoba (?) [MT!IV2(00:22:51)J3];
- pomyślałam sobie [...] co to będzie (?) [MT!V6(00:50:09)J1];
- pomyślałam sobie jak szybko my wciśniemy te guziki (?) [MT!V6(00:50:09)J1];
- wiesz co ludzi powala na kolana (?) [MT!VI1(00:35:42)J3];
- gdzie ty byłeś (?) [MT!VII1(00:26:32)J3];
- kto by pomyślał (?) kto by pomyślał (?) [MT!VIII3(00:52:46)J1];
- cię zobaczy wiesz ile osób (?) [MT!VIII4(00:06:04)J3];

- wiesz o co (?) [MT!VIII5(00:56:30)J1];
- dziewczyny pytają się cały czas z początkiem tej edycji czy no coś nas jeszcze zaskoczy (?) [MT!IX1(01:02:34)J2];
- jaka jest U (?) [MT!VII2(00:59:42)J1];
- wiesz co ja lubię w reggaeowych perkusistach (?) [MT!IX6(00:19:03)J1];
- wiesz jak ja do tego podchodzę (?) [MT!VIII4(00:38:10)J1].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: elementy wprowadzające w pytanie retoryczne (*pomyślałam sobie, dziewczyny pytają się cały czas z początkiem tej edycji*) oraz wzmocnienie w postaci powtórzenia [*kto by pomyślał (?) kto by pomyślał (?)*].

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających ECWC ze zbioru 4.b. w korpusie pochwał:

Wyrażenia ze zbioru 4.b. występują w *korpusie pochwał* w 55 wypowiedziach (81 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 4.b. występują w 19% wypowiedzi z *korpusu pochwał*.

5.4.4.c. Zbiór 4.c.: ZWROTY ADRESATYWNE TYPU: „ANIU! / KOLEGO!”

Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 4.c.:

Do zbioru 4.c. zostały zaliczone wybrane operatory metatekstowe o funkcji fatycznej, tj. zwroty adresatywne. Każda nazwa własna związana z uczestnikiem (tj. imię, imię i nazwisko, przezwisko, pseudonim artystyczny oraz nazwa grupy / zespołu itd.), będąca częścią zwrotu adresatywnego (a najczęściej będąca sama w sobie zwrotem adresatywnym, niezawierającym dodatkowych elementów) została w procesie transkrypcji zapisana za pomocą znaku „U”. W przypadku, kiedy jurorzy zwracają się oddzielnie do każdego z członków grupy / zespołu / duetu itd. z użyciem nazwy własnej, będącej częścią zwrotu adresatywnego (bądź zwrot ten w całości stanowiącej), zwrot ten zapisuje się za pomocą symboli „U1”, „U2” itd. – w celu zaznaczenia, że zwrot adresatywny kierowany jest do konkretnej osoby. W zbiorze tym wyróżnia się następujące zwroty adresatywne: 1) nazwę własną

uczestnika, np. U [MT!I2(00:13:10)J1] (struktura 4.c.a.); 2) nazwę własną uczestnika poprzedzoną zwrotem grzecznościowym, np. pani U [MT!III6(01:12:02)J1] (struktura 4.c.b.); 3) sam zwrot grzecznościowy, np. proszę państwa [MT!IX2(00:50:30)J3] (struktura 4.c.c.); 4) inne niż ww. frazy nominalne w wołaczach, np. kolego [MT!IV7(01:15:35)J1] (struktura 4.c.d.).

– **Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:**

Zbiór 4.c. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* o następujących strukturach:

– **Struktura 4.c.a.:**

ZWROT ADRESATYWNY W POSTACI NAZWY WŁASNEJ UCZESTNIKA. Zwrot adresatywny o strukturze 4.c.a. to zwrot będący nazwą własną uczestnika programu „Mam talent!”. Pod pojęciem nazwy własnej rozumie się tu: imię, nazwisko (w tym: imię i nazwisko łącznie), pseudonim artystyczny, przezwisko, nazwę grupy / zespołu. W procesie transkrypcji nazwę własną zapisano za pomocą symbolu „U” (w tym również symboli, tj. „U1”, „U2” itd. dla rozróżnienia poszczególnych członków tzw. „uczestnika zbiorowego”, jak zespoły, duety itp.).

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.c. (struktura 4.c.a.):

- U [MT!I2(00:13:10)J1]; [MT!I3(00:18:14)J1]; [MT!I3(01:03:57)J1]; [MT!I4(00:46:20)J1]; [MT!I5(00:51:00)J1]; [MT!II1(00:20:42)J1X]; [MT!II2(00:20:09)J3]; [MT!II3(00:21:30)J1]; [MT!II7(00:30:20)J1X];²⁵⁰ [MT!II7(00:33:16)J1]; [MT!III1(00:31:34)J1]x2; [MT!III3(00:24:43)J1]; [MT!III3(00:29:01)J3]; [MT!III3(00:53:31)J3]; [MT!III4(00:37:49)J3]; [MT!III7(30:00:00)J1]; [MT!IV1(00:37:17)J2X]; [MT!IV3(00:29:39)J2X]; [MT!IV3(00:29:39)J1]; [MT!IV3(00:44:23)J2X]; [MT!IV4(00:53:00)J1]; [MT!IV4(00:53:00)J1]; [MT!IV5(00:24:39)J2X]; [MT!IV5(00:28:36)J1]; [MT!IV5(00:28:36)J3]; [MT!V1(00:59:47)J1]; [MT!V2(00:06:15)J1]; [MT!V2(00:33:23)J2X]; [MT!V2(00:38:50)J1]; [MT!V3(00:05:42)J1];

²⁵⁰ U1.

[MT!V3(00:29:08)J2X]; [MT!V3(00:33:37)J1]; [MT!V3(01:06:42)J2X]; [MT!V4(01:03:32)J1]; [MT!V4(01:07:50)J2X]; [MT!V5(01:08:34)J2X]; [MT!V5(01:08:34)J1]; [MT!V6(31:02:00)J1]x2; [MT!V6(00:50:09)J1]; [MT!V7(00:04:26)J3]; [MT!VI1(00:08:01)J2]; [MT!VI1(00:35:42)J3]; [MT!VI4(00:29:33)J3]; [MT!VI4(00:29:33)J1]; [MT!VI4(00:55:08)J3]; [MT!VI6(00:31:16)J3]; [MT!VI7(00:10:37)J3]; [MT!VI7(00:31:10)J1]; [MT!VI7(00:36:46)U]; [MT!VII1(00:57:29)J2]; [MT!VII2(00:54:27)J3]; [MT!VII3(00:52:44)J3]; [MT!VII4(00:13:14)J2]; [MT!VII4(00:33:07)J2]; [MT!VII5(00:56:36)J2]; [MT!VII6(00:49:54)J2]; [MT!VII6(01:01:24)J1]; [MT!VIII1(00:52:57)J2]; [MT!VIII1(00:52:57)J3]; [MT!VIII2(00:07:18)J3]; [MT!VIII2(00:11:30)J1]; [MT!VIII2(00:29:37)J1]; [MT!VIII2(00:44:56)J2]; [MT!VIII2(01:08:48)J1]; [MT!VIII3(00:11:03)J2]; [MT!VIII3(00:33:00)J2]; [MT!VIII3(00:52:46)J2]; [MT!VIII4(00:06:04)J3]; [MT!VIII4(00:21:18)J1]; [MT!VIII4(00:38:10)J1]; [MT!VIII4(00:51:33)J3]; [MT!VIII4(00:57:00)J1]; [MT!VIII5(00:20:13)J3]; [MT!VIII5(00:26:46)J2]; [MT!VIII5(00:45:38)J3]; [MT!VIII6(00:09:52)J1]; [MT!VIII6(00:09:52)J3]; [MT!VIII6(00:09:52)J2]; [MT!VIII6(00:58:25)J1]; [MT!VIII6(01:08:43)J1]; [MT!VIII7(00:05:29)J1]; [MT!IX2(00:50:30)J3]; [MT!IX3(00:58:08)J2]; [MT!IX5(00:40:24)J3]; [MT!IX6(00:19:03)J1]; [MT!IX7(00:29:56)J1]; [MT!VIII5(01:02:05)J1];

- U U [MT!II3(00:25:50)J1]; [MT!II4(00:05:32)J1];
- U U U [MT!V3(00:29:08)J1]; [MT!VII2(00:59:42)J1];
- no U [MT!III5(00:13:46)J1X]; [MT!III5(01:00:03)J1]; [MT!IV7(01:15:35)J1]; [MT!V1(00:24:48)J3];
- drogi U [MT!VIII1(00:40:55)J1].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: powtórzenia (*U U*, *U U U*); partykuła (*no*); fraza przymiotnikowa (*drogi*).

- **Struktura 4.c.b.:**

ZWROT GRZECZNOŚCIOWY W WOŁACZU: *PANI / PANIE* +
ZWROT ADRESATYWNY W POSTACI NAZWY WŁASNEJ
UCZESTNIKA

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.c. (struktura 4.c.b.):

- pani U [MT!III6(01:12:02)J1]; [MT!IV6(01:00:31)J2X];
- panie U [MT!VIII4(00:51:33)J2].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

W *ECWC* o strukturze 4.c.b. nie odnotowuje się występowania elementów dodatkowych.

- **Struktura 4.c.c.:**

ZWROT GRZECZNOŚCIOWY: *PANOWIE / PROSZĘ PANA / PROSZĘ
PAŃSTWA*

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.c. (struktura 4.c.c.):

- no panowie [MT!II3(00:34:46)J1]; [MT!IX3(00:41:17)J1];
- panowie [MT!V1(01:04:38)J2X]; [MT!VII5(00:31:00)J2]; [MT!IX2(00:32:30)J3]; [MT!IX5(00:15:49)J1];
- proszę pana [MT!VII2(00:25:13)J1]x2;
- proszę państwa [MT!IX2(00:50:30)J3].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: partykuła (*no*).

- **Struktura 4.c.d.:**

ZWROTY ADRESATYWNE W POSTACI INNYCH (NIŻ WW.) FRAZ
NOMINALNYCH

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.c. (struktura 4.c.d.):

- dziewczyny [MT!II5(00:25:06)J1]; [MT!VII6(00:24:15)J3]; [MT!VIII3(01:03:55)J3];
- chłopcy [MT!IX3(00:41:17)J1];
- kochani [MT!VII2(00:31:00)J3];

- moja droga [MT!VIII4(00:06:04)J3];
- dziewczyno [MT!VIII1(00:36:40)J1]; [MT!VIII4(00:21:18)J1]; [MT!VIII6(00:58:25)J1]; [MT!VII2(00:59:42)J1]
- kobieto [MT!IV5(00:28:36)J3]; [MT!VIII4(00:06:04)J3]; [MT!IX7(00:45:34)J3]; [MT!III3(00:53:31)J3];
- chłopie [MT!VIII3(00:11:03)J3]; [MT!IX5(00:40:24)J3]; [MT!V3(00:05:42)J1];
- stary [MT!V1(00:47:32)J1]x2; [MT!V6(00:50:09)J1]; [MT!VIII2(00:07:18)J3];
- ty wariatko ty [MT!VIII5(01:02:05)J1];
- kolego [MT!IV7(01:15:35)J1].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: wzmocnienie w postaci powtórnego zaimka osobowego (*ty wariatko ty*).

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających ECWC ze zbioru 4.c. w korpusie pochwał:

Wyrażenia ze zbioru 4.c. występują w *korpusie pochwał* w 114 wypowiedziach (133 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 4.c. występują w 39% wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale 5.4.4.f.).

5.4.4.d. Zbiór 4.d. WYKRZYKNIKI TYPU: „BRAWO! BOŻE! OJ!”

Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 4.d.:

Do zbioru 4.d. zostały zaliczone wykrzykniki, np. brawo [MT!I2(00:13:10)J1] (struktura 4.d.a.), boże [MT!V6(00:50:09)J1] (struktura 4.d.b.), oj [MT!II3(00:25:50)J1] (struktura 4.d.c.), cholera [MT!VIII6(00:58:25)J1] (struktura 4.d.d.), super [MT!II1(00:32:11)J1] (struktura 4.d.e.), wspaniale [MT!VII2(00:31:00)J1] (struktura 4.d.f.).

Struktury leksykalno-gramatyczne / grupy semantyczne:

Zbiór 4.d. jest zbiorem, w którym zawierają się m.in. *ECWC* o następujących strukturach:

Struktura 4.d.a.:

WYKRZYKNIKI W POSTACI: *BRAWO* / *BRAWA*

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.d. (struktura 4.d.a.):

- brawo [MT!I2(00:13:10)J1]; [MT!I4(00:46:20)J1]; [MT!II3(00:25:50)J1]; [MT!II5(00:48:40)J1X]; [MT!II6(00:21:27)J3]; [MT!III3(00:29:01)J3]; [MT!III6(00:08:23)J1]; [MT!III6(01:12:02)J1]; [MT!III6(01:12:02)J1]; [MT!IV1(00:55:10)J1]; [MT!V2(00:06:15)J1]; [MT!V2(00:38:50)J1]; [MT!V4(00:34:51)J1]; [MT!V7(00:04:26)J3]; [MT!V7(00:25:02)J3]; [MT!VI1(00:30:15)J1]; [MT!VI1(00:46:20)J1]; [MT!VI1(00:51:33)J3]; [MT!VI7(00:42:46)J1]; [MT!VII7(00:43:53)J3]; [MT!VIII4(00:06:04)J3]; [MT!VIII5(01:07:17)J3]; [MT!IX2(00:32:31)J1]; [MT!IX7(00:45:34)J1]; [MT!VIII2(00:07:18)J3];
- brawa dla ciebie brawa [MT!I3(01:03:57)J1];
- brawo brawo brawo [MT!I5(00:51:00)J1]; [MT!II3(00:34:46)J1]; [MT!III5(00:56:36)J1];
- brawa dla U [MT!III2(01:04:04)J1];
- brawo brawo [MT!V1(00:47:32)J1]; [MT!VI2(01:05:58)J1]; [MT!VI7(00:31:10)J1]; [MT!IX1(01:02:34)J2];
- ogromne brawa [MT!V3(00:29:08)J1];
- no brawo brawo [MT!V4(01:03:32)J1];
- duże brawa [MT!VI4(00:29:33)J1].

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC*:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: wzmocnienia w postaci powtórzeń (*brawa [...] brawa, brawo brawo brawo, brawo brawo*), dopełnienia wskazujące na adresata pochwały (*dla ciebie, dla U*), frazy przymiotnikowe (*ogromne, duże*), partykuła (*no*).

- **Struktura 4.d.b.:**

WYKRZYKNIKI W POSTACI LEKSEMÓW O CHARAKTERZE RELIGIJNYM

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.d. (struktura 4.d.b.):

- jezus maria [MT!I3(01:03:57)J1]; [MT!IV4(00:14:05)J1];
- chryste panie [MT!V1(00:47:32)J1];
- boże [MT!V6(00:50:09)J1];

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

W *ECWC* o strukturze 4.d.b. nie wyszczególnia się elementów dodatkowych.

- **Struktura 4.d.c.:**

WYKRZYKNIKI PRYMARNE EMOTYWNE

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.a. (struktura 4.d.c.):

- oj [MT!II3(00:25:50)J1]; [MT!VI7(00:31:10)J1];
- och [MT!II6(00:51:12)J1];
- ach [MT!VII2(00:31:00)J1].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

W *ECWC* o strukturze 4.d.c. nie wyszczególnia się elementów dodatkowych.

- **Struktura 4.d.d.:**

WYKRZYKNIKI W POSTACI WULGARYZMÓW, WYRAŻEŃ POCZNYCH I SLANGOWYCH

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.d. (struktura 4.d.d.):

- kurczę [MT!VII2(00:59:42)J1];
- cholera [MT!VIII6(00:58:25)J1];
- .[kurwa] [MT!V6(00:50:09)J1];
- masakra [MT!V5(00:05:07)J1]; [MT!VIII6(00:09:52)J1];
- wow [MT!VI7(00:42:46)J1]; [MT!VII3(00:34:35)J1]; [MT!VII4(01:05:17)J3];
- ale czad [MT!VI1(00:30:15)J1]; [MT!VII2(00:31:00)J1];
- jest moc [MT!VII6(00:28:50)J1];
- nie no [MT!III3(00:56:29)J1];
- ja nie mogę [MT!VII3(00:34:35)J1].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

W *ECWC* o strukturze 4.d.d. nie wyszczególnia się elementów dodatkowych.

– Struktura 4.d.e.:

WYKRZYKNIKI W POSTACI: *SUPER*

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.d. (struktura 4.d.e.):

- super [MT!I1(00:32:11)J1]; [MT!VI1(00:30:15)J1]; [MT!VII2(00:59:42)J1]; [MT!VII3(00:58:09)J1]; [MT!IX2(00:32:30)J2]; [MT!IX3(00:41:17)J2]; [MT!IV1(00:55:10)J1];
- super super super naprawdę [MT!VI1(00:30:15)J1].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: wzmocnienia w postaci powtórzenia (*super, super, super*); partykuły (*naprawdę*).

– Struktura 4.d.f.:

WYKRZYKNIKI POCHODNE OD PRZYSŁÓWKA

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.d. (struktura 4.d.f.):

- wspaniale naprawdę [MT!VI7(00:47:17)J3];
- wspaniale że przyszedłeś do nas [MT!IX7(00:37:42)J3];
- wspaniale [MT!VII2(00:31:00)J1]; [MT!VIII3(01:03:55)J3];
- no po prostu fantastycznie [MT!VI7(00:36:46)J2];
- cudownie [MT!VII5(00:26:06)J3]; [MT!IX5(00:51:03)J3];
- fajnie fajnie że się pojawiliście [MT!VII7(00:43:53)J3];
- fajnie że sięgnąłeś po numer biana maya [MT!I3(00:18:14)J1];
- jak dobrze że jesteś [...] jak dobrze że jesteś [MT!I3(01:03:57)J1];
- jak dobrze że wyście przyszli do tego programu naprawdę [MT!IV4(00:14:05)J1];
- świetnie że przyszedłeś do nas naprawdę [MT!IV5(00:28:36)J1].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: wzmocnienia w postaci partykuł (*naprawdę, no*), dodatkowej frazy przysłówkowej (*po prostu*), zaimka (*jak*), powtórzenia (*jak dobrze że jesteś [...] jak*

dobrze że jesteś), dodatkowe określenia wprowadzane przez spójnik (*że przyszedłeś do nas, że się pojawiliście, że sięgnąłeś po numer briaana maya, że jesteś że wyście przyszli do tego programu, że przyszedłaś do nas*).

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających ECWC ze zbioru 4.d. w korpusie pochwał:

Wyrażenia ze zbioru 4.d. występują w *korpusie pochwał* w 64 wypowiedziach (77 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 4.d. występują w 22% wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale V.4.4.f.).

5.4.4.e. Zbiór 4.e. TZW. „ELEMENTY MIĘDZYWYRAŻENIOWE”

Semantyczne podobieństwo struktur zawierających się w zbiorze 4.e.:

Do zbioru 4.e. zostały zaliczone tzw. „elementy międzywyrażeniowe”, tj. takie elementy językowe, które pełnią funkcję spajającą / rozdzielającą między sobą poszczególne *ECWC*. Umownie uznaje się te elementy za jeden z rodzajów *ECWC*. Nie wyszczególnia się wśród nich struktur.

W *korpusie pochwał* wyróżnia się następujące (już rozszerzone) postaci *ECWC* przynależące do zbioru 4.e.:

- b o [MT!I1(00:32:11)J1]; [MT!IV3(00:29:39)J2X]; [MT!V5(01:08:34)J2X]; [MT!VI4(00:55:08)J1]; [MT!VII2(00:37:12)J3]; [MT!VII7(00:43:53)J3]; [MT!VIII2(00:07:18)J3]; [MT!VIII6(00:09:52)J1];
- i [MT!II1(00:32:11)J1]; [MT!III1(00:20:42)J1X]; [MT!II6(00:25:36)J3]; [MT!III1(00:31:34)J1]; [MT!III4(00:37:49)J3]; [MT!IV1(00:55:10)J1]; [MT!IV4(00:53:00)J1]; [MT!IV6(01:00:31)J2X]; [MT!V3(00:29:08)J2X]; [MT!VI1(00:35:42)J3]; [MT!VI4(00:29:33)J2]; [MT!VI4(00:29:33)J1]; [MT!VII6(00:24:15)J3]; [MT!VIII1(00:40:55)J1]; [MT!VIII2(00:18:53)J3]; [MT!VIII5(00:31:47)J2] x 2; [MT!VIII5(00:37:12)J3]; [MT!VIII6(00:38:09)J2]; [MT!VIII7(00:22:10)J2] x 2; [MT!VIII7(00:27:00)J2]; [MT!VIII7(00:27:00)J1]; [MT!V6(00:31:02)J1];
- i i [MT!II5(00:11:05)J3];

- natomiast [MT!VI4(00:29:33)J3]; [MT!VIII1(00:52:57)J3]; [MT!VIII2(01:08:48)J1];
- więc [MT!III1(00:31:34)J1];
- a [MT!III1(01:01:07)J1]; [MT!V7(00:46:20)J3]; [MT!IX5(00:15:49)J1];
- ale [MT!III3(00:53:31)J3]; [MT!IV1(00:37:17)J2X]; [MT!V5(01:00:54)J2X]; [MT!V5(01:08:34)J1]; [MT!VII2(00:31:00)J1]; [MT!VIII2(00:07:18)J3];
- ponieważ [MT!III6(01:12:02)J1]; [MT!VIII4(00:06:04)J3];
- (dlatego) że [MT!VI4(00:29:33)J2] x 2;
- a poza tym [MT!IV3(00:44:23)J2X];
- tak że [MT!IV4(01:02:44)J2X]; [MT!I1(00:32:11)J1]; [MT!VI6(00:58:38)J1];
- nie tylko [...] ale i [MT!V2(00:33:23)J2X];
- tylko [MT!V6(00:31:02)J1];
- przede wszystkim [MT!VIII2(00:07:18)J3];
- i przede wszystkim [MT!VIII5(01:07:17)J2];
- dlatego [MT!VIII5(01:07:17)J2]; [MT!IX5(00:10:27)J2]
- pomimo tego że [MT!VIII7(00:05:29)J1];
- tak jak i [MT!V5(01:08:34)J2X].

Elementy dodatkowe w ww. ECWC:

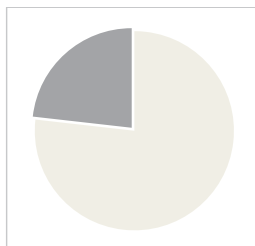
Elementy dodatkowe w ww. *ECWC* stanowią: wzmocnienie w postaci powtórzenia (*i i*).

Rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających ECWC ze zbioru 4.e. w korpusie pochwał:

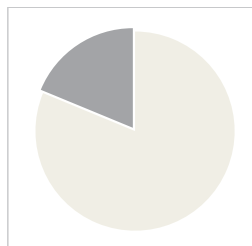
Wyrażenia ze zbioru 4.e. występują w *korpusie pochwał* w 51 wypowiedziach (62 razy). Oznacza to, że *ECWC* zakwalifikowane do zbioru 4.e. występują w 17% wypowiedzi z *korpusu pochwał* (p. wykres w podrozdziale 5.4.4.f.).

5.4.4.f. RODZINA 4.: PODSUMOWANIE

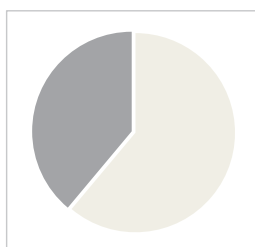
Poniżej zaprezentowano wykresy przedstawiające rozkład ilościowy wypowiedzi zawierających *ECWC* z danych zbiorów w *korpusie pochwał* (wykres 14. – zbiór 4.a., wykres 15. – zbiór 4.b., wykres 16. – zbiór 4.c., wykres 17 – zbiór 4.d., wykres 18 – 4.e.):

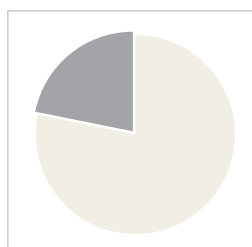
Wykres 14.
WYRAŻENIA TYPU:
„POWIEM CI, ŻE...”

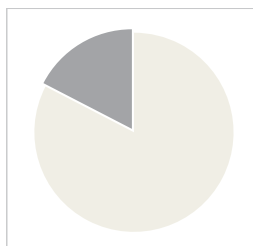
Wykres 15.
OPERATORY METATEKSTOWE
TYPU: „WIESZ?”

Wykres 16.
ZWROTY ADRESATYWNE TYPU:
„ANIU! / KOLEGO!”

Wykres 17.
WYKRZYKNIKI TYPU: „BRAWO!
BOŻE! OJ!”

Wykres 18.
„ELEMENTY MIĘDZYWYRAŻENIOWE” ŁĄCZĄCE ECWC (NP. SPÓJNIKI).

5.5. Trzecie (nowe) przesianie: *Sito Elementarnych Częstek Wypowiedzi Chwalącej*

Celem wyłonienia i gramatyczno-leksykalnego oraz semantycznego opisu ECWC jest stworzenie alternatywnej metody identyfikacji

pochwał, a także lepsze poznanie samej istoty pochwały. Metoda ta może być użyta w przypadku tych wypowiedzi, wobec których nie jest możliwe zastosowanie *Sita Reaktywnego Gatunku Mowy* (nie występuje po nich gatunek podziękowania). Polega ona na użyciu wyodrębnionych i zbadanych już *ECWC* jako matryc, które przykłada się do dowolnej wypowiedzi (np. do dowolnej wypowiedzi z *korpusu wstępnego*). Zakłada się, że im więcej *ECWC* w danej wypowiedzi (konieczne jest jednoczesne istnienie w tejże wypowiedzi *aksjologicznego plusa*), tym większe prawdopodobieństwo, że przynależy ona do „czystego” (nieskrzyżowanego z innym gatunkiem) gatunku mowy pochwały.

Poniżej zaprezentowano pięć przykładowych wypowiedzi, wybranych z *korpusu wstępnego*, po których nie występuje gatunek podziękowania (a więc zastosowanie w ich przypadku *Sita Reaktywnego Gatunku Mowy* nie jest możliwe):

- 1) to był najbardziej zawodowy występ dzisiejszego dnia (3.b.b.) / jestem pod ogromnym wrażeniem (1.a.a.) / brawo (4.d.e.) // [MT!I2(00:54:29)J1];
- 2) dziewczyny (4.c.d.) / no pełnia kobiecości (3.b.d.) / wspaniale (4.d.f.) // [MT!IV4(01:02:44)J3]
- 3) pokazałeś coś zupełnie nowego (2.c.d.) / jestem totalnie zaskoczona / totalnie (1.a.a.) / czegoś takiego jeszcze nie było w czterech edycjach (1.g.a.) / chłopie (4.c.d.) / jestes niezwykle interesujący / niezwykle (2.a.a.) // [MT!IV5(00:37:35)J3]
- 4) słuchajcie (4.b.a.) / fajnie dobrana muzyka (3.b.d.) / fajnie zrobiony układ choreograficzny / bardzo fajny (3.b.d.) / występ fajny (3.b.d.) // [MT!IV6(00:40:25)J3]
- 5) słuchajcie (4.b.a.) / dobra energia (3.b.d.) / radość (3.b.d.) / to jest właśnie to / czego szukamy w naszym programie (1.f.c.) // [MT!IX7(00:14:55)J2]

Jak wynika z analizy, każda z powyższych wypowiedzi składa się wyłącznie z *ECWC* [jednostki te podkreślono oraz podano w nawiasach ich klasyfikację (przynależność do rodziny, zbioru oraz strukturę)]. Każda z tych wypowiedzi zawiera ponadto *aksjologiczny plus*, który łatwo zlokalizować bazując na metodzie opisanej w podrozdziale 5.3. Identyfikacja danych wypowiedzi jako pochwał odbywa się więc w tym przypadku z pominięciem etapu *Sita Reaktywnego Gatunku Mowy* i – teoretycznie – jest możliwa również z pominięciem etapu *Sita Sytuacji*

*Komunikacyjnej*²⁵¹. Proces ten nazwany został na potrzeby niniejszej pracy *Sitem Elementarnych Częstek Wypowiedzi Chwalącej* (a ponieważ jest to proces przesiewania niejako niezależny od dwóch pozostałych wymienionych procesów, nadaje się mu także miano *nowego*). Przyłożenie matryc zostaje w niniejszych badaniach wykonane jedynie egzemplifikacyjnie celem ukazania takiej możliwości, stąd procesowi temu nie poświęca się oddzielnego rozdziału.

5.6. Podsumowanie rozdziału

Głównym celem niniejszego rozdziału był opis procedury wyłaniania *ECWC* z *korpusu pochwał* oraz zaprezentowanie sposobu ich aplikacji w poszukiwaniu pochwał wśród tych wypowiedzi, wobec których zastosowanie *SRGM* było niemożliwe.

W wyniku przeprowadzonej analizy wyodrębniono następujące *ECWC*:

- 1) wśród przynależących do **rodziny 1.**, tj. zbioru tych *ECWC*, które charakteryzuje semantyczne nakierowane treści na tzw. „chwalącego”:
 - przynależące do **zbioru 1.a. (wskazujące na przeżywanie przez osobę chwalącą emocji wywołanej przez podmiot / przedmiot chwaleń)** o następujących strukturach leksykalno-gramatycznych:
 - **1.a.a.** – np. *jestem zachwycona, jestem dumna*
 - **1.a.b.** – np. *uwiodłaś mnie, mnie ta choreografia zaskoczyła*
 - **1.a.c.** – np. *siedziałam jak zaczarowana*
 - **1.a.d.** – np. *wzruszyłam się*
 - przynależące do **zbioru 1.b. (oznaczające podobać się osobie chwalącej podmiotu / przedmiotu pochwały)** o następujących strukturach leksykalno-gramatycznych:
 - **1.b.a.** – np. *podoba mi się*
 - przynależące do **zbioru 1.c. (oznaczające lubienie / uwielbianie przez osobę chwalącą podmiotu/przedmiotu chwaleń)** o następujących strukturach leksykalno-gramatycznych:
 - **1.c.a.** – np. *ja lubię, ja uwielbiam*

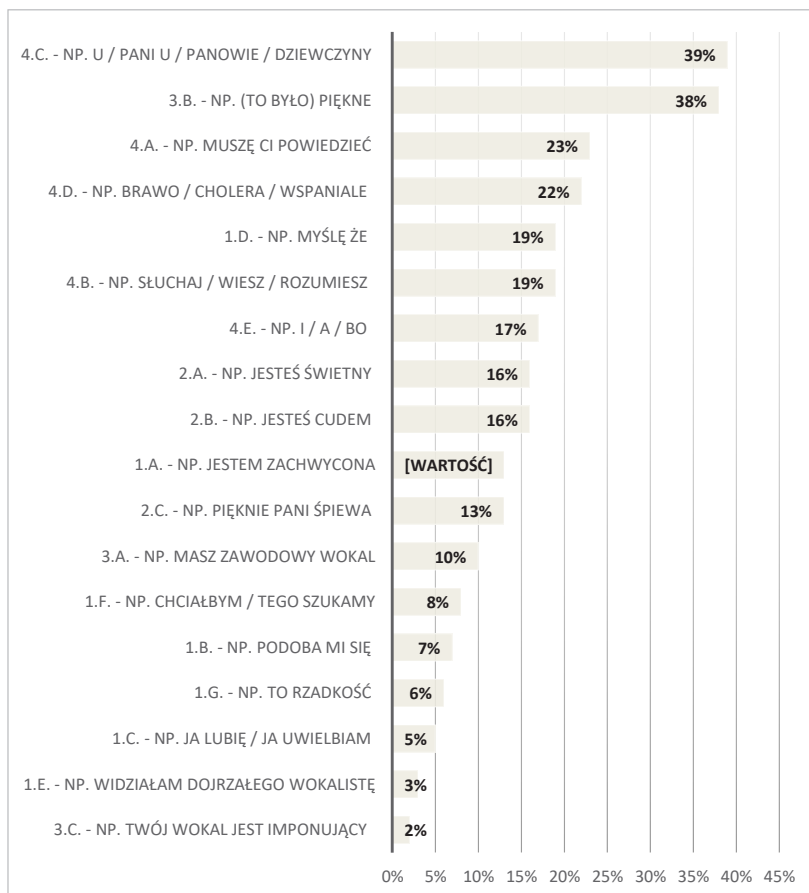
²⁵¹ Jednak w przypadku tym istnieje większe ryzyko błędnej klasyfikacji danej wypowiedzi jako pochwały.

- przynależące do **zbioru 1.d. (o znaczeniu informowania przez nadawcę pochwały o subiektywności formułowanej przez siebie opinii)**, wchodzące w skład następujących grup semantycznych:
 - **1.d.a.** – np. *myślę że, według mnie*
 - przynależące do **zbioru 1.e. [za pomocą których nadawca pochwały informuje o swojej percepcji podmiotu / przedmiotu chwalenia poprzez narząd zmysłu wzroku (dosłownie lub metaforycznie)]** o następujących strukturach leksykalno-gramatycznych:
 - **1.e.a.** – np. *patrzę na ciebie*
 - **1.e.b.** – np. *widziałam dojrzałego wokalistę*
 - **1.e.c.** – np. *takiego mistrzostwa nie widziałem*
 - przynależące do **zbioru 1.f. [za pomocą których nadawca pochwały informuje o swojej nadziei, chęci (życzeniu), zapotrzebowaniu – związanych z przedmiotem / podmiotem pochwały oraz o gotowości do dalszego obcowania z przedmiotem / podmiotem pochwały]** o następujących strukturach leksykalno-gramatycznych:
 - **1.f.a.** – np. *mam nadzieję że*
 - **1.f.b.** – np. *chciałbym*
 - **1.f.c.** – np. *tego szukamy*
 - **1.f.d.** – np. *przyszłoby na twój recital*
 - przynależące do **zbioru 1.g. (oznaczające odwołanie się przez nadawcę wypowiedzi do swoich wcześniejszych doświadczeń)** o następujących strukturach leksykalno-gramatycznych:
 - **1.g.a.** – np. *czegoś takiego jeszcze nie było*
 - **1.g.b.** – np. *po raz pierwszy widzę*
 - **1.g.c.** – np. *rzadko dzisiaj*
 - **1.g.d.** – np. *to rzadkość*
 - **1.g.e.** – np. *niewiele*
- 2) wśród przynależących do **rodziny 2.**, tj. zbioru tych *ECWC*, które charakteryzuje semantyczne nakierowane treści na tzw. „chwalonego”:
- przynależące do **zbioru 2.a. (oznaczające określenia tzw. „chwalonego” za pomocą fraz przymiotnikowych)** o następujących strukturach leksykalno-gramatycznych:

- 2.a.a. – np. *jesteś świetny*
 - przynależące do **zbioru 2.b. (oznaczające określenia tzw. „chwalonego” za pomocą fraz nominalnych)** o następujących strukturach leksykalno-gramatycznych:
 - 2.b.a. – np. *jesteś cudem, jesteś fajną wokalistką*
 - 2.b.b. – np. *jesteś jak seks na pierwszej randce*
 - 2.b.c. – np. *nie jesteś zmanierowanym gościem*
 - 2.b.d. – np. *fantastyczna dziewczyna*
 - przynależące do **zbioru 2.c. [oznaczające wykonywanie / wykonanie przez adresata pochwały (pozytywnie ocenianej) czynności]** o następujących strukturach leksykalno-gramatycznych:
 - 2.c.a. – np. *pięknie pani śpiewa*
 - 2.c.b. – np. *fantastycznie zaśpiewałaś*
 - 2.c.c. – np. *ujarzmiasz tę szarfę*
 - 2.c.d. – np. *zaczarowaliście scenę*
- 3) wśród przynależących do **rodziny 3.**, tj. zbioru tych *ECWC*, które charakteryzuje semantyczne nakierowane treści na tzw. „chwalone”:
- przynależące do **zbioru 3.a. [oznaczające posiadanie przez chwalonego przedmiotu chwalenia (tzw. „chwalonego”)]** o następujących strukturach leksykalno-gramatycznych:
 - 3.a.a. – np. *masz talent, masz zawodowy wokal*
 - przynależące do **zbioru 3.b. (określające przedmiot pochwały za pomocą frazy przymiotnikowej)** o następujących strukturach leksykalno-gramatycznych:
 - 3.b.a. – np. *to było piękne, to jest zaskakujące*
 - 3.b.b. – np. *to była rewelacja, to był dobry występ*
 - 3.b.c. – np. *genialne*
 - 3.b.d. – np. *rewelacja, udany występ*
 - przynależące do **zbioru 3.c. [określające przedmiot pochwały (ze wskazaniem na jego „przynależność” do tzw. „chwalącego”) za pomocą frazy przymiotnikowej]** o następujących strukturach leksykalno-gramatycznych:
 - 3.c.a. – np. *twój wokal jest imponujący*
 - 3.c.b. – np. *twój pokaz jest przeżyciem*
 - 3.c.c. – np. *twój impuls to jest najwyższy poziom jaki jest możliwy*
 - 3.c.d. – np. *twój głos jest jak dzwon*

- 4) wśród przynależących do **rodziny 4.**, tj. zbioru tych *ECWC*, które charakteryzuje semantyczne nakierowane treści na tzw. „chwalenie”:
- przynależące do **zbioru 4.a. (za pomocą których chwalcą informuje o swoim zamiarze powiedzenia czegoś, o rezygnacji z powiedzenia czegoś, o realizowaniu przez siebie w danym momencie aktu mówienia, o zrealizowaniu przez siebie aktu powiedzenia czegoś)**, podzielone na następujące grupy semantyczne:
 - **4.a.a.** – np. *muszę ci powiedzieć*
 - **4.a.b.** – np. *nazwę cię*
 - **4.a.c.** – np. *ja nic więcej nie powiem*
 - **4.a.d.** – np. *no ja mówię*
 - **4.a.e.** – np. *to tyle ode mnie*
 - przynależące do **zbioru 4.b. (wybrane operatory kontaktu ze strony nadawcy)** o następujących strukturach leksykalno-gramatycznych:
 - **4.b.a.** – np. *wiesz, rozumiesz, słuchaj*
 - **4.b.b.** – np. *nie?, ok?*
 - **4.b.c.** – np. *i co tu teraz powiedzieć?*
 - przynależące do **zbioru 4.c. (zwroty adresatywne)** o następujących strukturach leksykalno-gramatycznych:
 - **4.c.a.** – np. *U*
 - **4.c.b.** – np. *pani U*
 - **4.c.c.** – np. *panowie*
 - **4.c.d.** – np. *dziewczyny*
 - przynależące do **zbioru 4.d. (elementy językowe pełniące funkcję wykrzykników)** o następujących strukturach leksykalno-gramatycznych:
 - **4.d.a.** – np. *brawo*
 - **4.d.b.** – np. *boże*
 - **4.d.c.** – np. *oj*
 - **4.d.d.** – np. *cholera*
 - **4.d.e.** – np. *super*
 - **4.d.f.** – np. *wspaniale*
 - przynależące do **zbioru 4.e. (tzw. „elementy międzywyrażeniowe”)**, wśród których nie wyróżnia się struktur leksykalno-gramatycznych ani grup semantycznych (np. *i, a, bo*).

Rozkład ilościowy wypowiedzi w *korpusie pochwał*, w których stwierdza się obecność struktury leksykalno-gramatycznej (grupy semantycznej) zakwalifikowanej do poszczególnych zbiorów, przedstawia następujący wykres:

Wykres 19. Rozkład ilościowy wypowiedzi w *korpusie pochwał*, w których stwierdza się obecność struktury leksykalno-gramatycznej (grupy semantycznej) zakwalifikowanej do poszczególnych zbiorów.

Głównym celem wyłonienia i gramatyczno-leksykalnego oraz semantycznego opisu *ECWC* było stworzenie alternatywnego narzędzia identyfikacji pochwał mającego zastosowanie w przypadku tych wypowiedzi, wobec których nie jest możliwe „przesianie” przez *Sito Reaktywnego Gatunku Mowy* (nie występuje po nich gatunek podziękowania).

Wyłonione *ECWC* mogą posłużyć jako matryca, którą „nakłada się” („aplikuje”) na wybraną wypowiedź z *korpusu wstępnego* (celem sprawdzenia, czy jest ona pochwałą). Aplikacja *ECWC*, której dokonano na wybranych losowo wypowiedziach z *korpusu wstępnego*, wykazała, że możliwe jest w nich wyodrębnienie elementów charakterystycznych dla wypowiedzi chwalących, co może wskazywać na gatunkową przynależność tychże wypowiedzi do gatunku mowy pochwały.

Wnioski

1. Stwierdzono, że pochwała jako językoznawczy obiekt badań może być opisywana wielopłaszczyznowo, jednak istota pochwały (zawarta w jej słownikowych definicjach) zawiera się w dwóch płaszczyznach: 1) genologicznej (pochwała jako gatunek mowy) oraz 2) pragmalingwistycznej (pochwała jako akt mowy).
2. Zakładając uproszczony podział na tzw. „językoznawstwo zachodnie” (publikacje w języku angielskim), tzw. „językoznawstwo wschodnie” (publikacje w języku rosyjskim) oraz tzw. „językoznawstwo polskie” (publikacje w języku polskim), wyciągnięto ogólny wniosek dotyczący rozkładu zainteresowań badaczy z poszczególnych kręgów. Wniosek ten jest następujący: badacze reprezentujący tzw. „językoznawstwo zachodnie” preferują badania nad aktami mowy aniżeli nad gatunkami mowy; badacze z kręgów tzw. „językoznawstwa wschodniego” preferują badania nad gatunkami mowy aniżeli nad aktami mowy; badacze polscy natomiast preferują badania nad aktami mowy aniżeli nad gatunkami mowy, jednak poświęcają procentowo więcej uwagi gatunkom mowy aniżeli badacze reprezentujący tzw. „językoznawstwo zachodnie”.
3. Stwierdzono, że rozpatrywanie pochwały pod kątem genologicznym jest nieodłącznie związane z koniecznością rozpatrywania jej pod kątem pragmalingwistycznym (oraz na odwrót). Wynika to z faktu, że obie teorie „zazębiają się” i wzajemnie uzupełniają. W teoriach M. Bachtina oraz J. L. Austina wyszczególniono punkty styczne, w tym:
 - a) podobne postrzeganie procesu komunikacji rozumianego jako wymiana komunikatów pomiędzy nadawcą a odbiorcą (komunikatywna funkcja języka wysunięta na plan pierwszy);
 - b) austinowska lokucja, illokucja i perlokucja jako trzy istotne aspekty tzw. „mówionego”, które pokrywają się ze składnikami natury bachtinowskiej wypowiedzi (warstwą językową wypowiedzi, wolą mówiącego i tzw. *współodpowiadającym rozumieniem*);
 - c) austinowskie zjawisko fortunności oraz bachtinowska nieumiejętność posługiwania się danym gatunkiem mowy wraz z wynikającymi z nich podobnymi konsekwencjami;
 - d) rozważania nad performatywnością twierdzeń.

4. Stwierdzono, że akt mowy można zdefiniować jako „jednorazowy akt powiedzenia czegoś”, natomiast gatunek mowy jako „konstrukcję teoretyczną”. Pochwałę można w tym ujęciu traktować zarówno jako pojedynczy, konkretny i zindywidualizowany akt mowy (daną i niepowtarzalną wypowiedź chwalałą), jak i jako typową dla danej sfery obcowania językowej formę.
5. Stwierdzono, że pochwała zawiera się w zbiorze wypowiedzi pozytywnej oceny. W zbiorze tym, obok pochwały, wyróżnia się: komplement (przy założeniu, że jest to oddzielny gatunek mowy), aprobatę, przechwałkę oraz pochlebstwo. Główne cechy dystynktywne tych gatunków mowy, odróżniające je od gatunku mowy pochwały, są następujące:
 - a) w przypadku gatunku pochlebstwa – jest nią cel illokucyjny w postaci przypodobania się;
 - b) w przypadku gatunku przechwałki – jest nią nakierowanie treści pozytywnej oceny sformułowanej przez nadawcę na niego samego;
 - c) w przypadku gatunku komplementu – są nimi 1) cel illokucyjny sprawienia adresatowi przyjemności i wzbudzenia w nim pozytywnych emocji (co może być powodowane chęcią przypodobania się); 2) adresat, który jest zawsze tożsamy z odbiorcą wypowiedzi; 3) ocena rzeczywistości językowej, która „dociera” za pośrednictwem podmiotu i jest skierowana na przedmiot (komplementuje się kogoś ze względu na coś), przy czym przedmiot ten może być zarówno ważki (wymagający podjęcia trudu, np. działania i postawy), jak i błahy (niezależny od wysiłków adresata, np. cechy wyglądu fizycznego); 4) równa pozycja komplementującego i komplementowanego w przynajmniej jednej ze społecznych sfer;
 - d) w przypadku gatunku aprobaty – są nimi: 1) cel, którym jest zmiana stanu rzeczy poprzez czynnik zgody, przyzwolenia, usankcjonowania; 2) relacje pomiędzy osobą oceniającą a ocenianą (odbiorca komunikatu językowego może, lecz nie musi być tożsamy z adresatem jego treści, przy czym treść wypowiedzi aprobowanej dotyczy bezpośrednio rzeczywistości „wytworzonej” przez adresata); 3) sposób oceny rzeczywistości – aprobuje się coś (dowolny przedmiot, którego realizacja wiąże się z działaniem performatywnym).

6. Stwierdzono, że pochwała w zestawieniu z innymi ww. tzw. gatunkami mowy pozytywnej oceny jawi się jako: 1) komunikat szczery; 2) gatunek mowy, którego celem jest przekazanie merytorycznej oceny na temat jej podmiotu / przedmiotu, zmotywowanie adresata do kontynuowania i doskonalenia zachowań lub do trwania w przyjętych postawach, a także nagrodzenie go za podjęty trud; 3) gatunek mowy, w którym odbiorca komunikatu językowego (w zależności od celu, jaki ma zostać zrealizowany) będzie jednocześnie adresatem jego treści lub będzie nieobecny w konwersacji; 4) gatunek mowy charakteryzujący się następującą oceną rzeczywistości językowej – ocena ta „dociera” w przypadku pochwały za pośrednictwem podmiotu (chwalimy kogoś ze względu na coś), przy czym przedmiot chwaleń jest rzeczywistością ważką, wymagającą od osoby chwaleń podjęcia trudu (chwali się przede wszystkim działaniem i postawą); 5) gatunek mowy, który, aby był skutecznie zrealizowany, obliguje nadawcę wypowiedzi do posiadania swojego rodzaju „upoważnienia” (związane jest ono z posiadaniem przez nadawcę odpowiedniej wiedzy i doświadczenia lub pełnieniem w danej sytuacji komunikacyjnej funkcji polegającej na wystawianiu ocen i komentarzy); owo „upoważnienie” determinuje zależność hierarchiczną między osobą chwaleń (stojącą wyżej w hierarchii) a osobą chwaleń (zajmującą w hierarchii pozycję niższą).
7. Stwierdzono, że na komplement można spoglądać: a) jak na oddzielny gatunek mowy; b) jak na rodzaj pochwały (spojrzenie przyjęte na potrzeby badań będących przedmiotem niniejszej pracy).
8. Ustalono, że wobec zjawiska krzyżowania się gatunków mowy w odniesieniu do badań nad pochwałą można przyjąć dwie odmienne postawy: a) uznać, że współistnienie w wypowiedzi *Elementarnych Cząstek Wypowiedzi Chwaleń* z elementami typowymi dla innych gatunków mowy (tj. np. czasowniki performatywne) nie skreśla danej wypowiedzi jako wypowiedzi chwaleń, ale czyni z niej wypowiedź przynależącą do tzw. skrzyżowanego gatunku mowy; b) uznać, że obecność elementów typowych dla innych gatunków mowy w wypowiedzi, w której zawierają się również *Elementarne Cząstki Wypowiedzi Chwaleń*, dyskwalifikuje daną wypowiedź jako wypowiedź chwaleń. W niniejszych badaniach przyjęto drugie podejście, uznawszy je za skuteczniejsze w przypadku poszukiwań prototypu pochwały.

9. Stwierdzono, że występowanie aktów chwaleń uzależnione jest od ściśle określonych sytuacji komunikacyjnych, a na pojawienie się w dyskursie gatunku pochwały wpływa szereg czynników, tj. okoliczności czy postać chwaleńcy i chwalonego. Z tego też względu uznano za zasadne, aby prowadzone badania nad identyfikacją gatunku mowy pochwały (i poszukiwaniem jej prototypu) rozpocząć od zastosowania *Sita Sytuacji Komunikacyjnej* polegającego na 1) nakierowaniu uwagi badacza na taki „wycinek” *uniwersum mowy* (tj. sytuację komunikacyjną), która w możliwie jak największym stopniu sprzyja występowaniu pochwał (a zarazem umożliwia badaczowi ich rejestrację), a następnie: 2) poszukaniu w jej obrębie pomniejszych sytuacji komunikacyjnych (tzw. „podsytuacji”), w których możliwość wystąpienia wypowiedzi innych niż przynależące do gatunku mowy pochwały jest jeszcze bardziej zawężona. W wyniku zastosowania *Sita Sytuacji Komunikacyjnej* otrzymano grupę wypowiedzi, które stanowiły punkt wyjścia do poszukiwań pochwał na dalszych etapach badań (*korpus wstępny*).
10. Stwierdzono, że gatunek mowy pochwały może być zarówno gatunkiem inicjatywnym, jak i reaktywnym, przy czym uwagę w niniejszych badaniach skupiono na inicjatywnym aspekcie wypowiedzi chwaleńcy. W procesie identyfikacji gatunku mowy pochwały stwierdzono przydatność wypowiedzi będących reakcją na pochwałę (tj. wypowiedzi realizujących jeden z tzw. gatunków reaktywnych), zwłaszcza wypowiedzi przynależących do gatunku podziękowania. Aby skutecznie zidentyfikować gatunek mowy pochwały przy pomocy gatunku mowy podziękowania zastosowano w niniejszej pracy *Sito Reaktywnego Gatunku Mowy* (stanowiącą drugi etap *Metody Trzech Sit*). Rezultatem zastosowania tej strategii (polegającej na identyfikacji w *korpusie wstępnym* wypowiedzi dziękczynnych oraz usunięciu z tego materiału tych wypowiedzi antycypujących daną wypowiedź dziękczynną, w stosunku do której można stwierdzić, że nie jest ona pochwałą) było utworzenie *korpusu pochwał*.
11. Stwierdzono, że „przesianie” przez *Sito Reaktywnego Gatunku Mowy* nie może zostać zastosowane w odniesieniu do tych wypowiedzi, które nie są inicjatywne (nie występuje po nich gatunek mowy podziękowania). Aby nie ograniczać procesu identyfikacji pochwał wyłącznie do wypowiedzi o charakterze inicjatywnym,

w niniejszych badaniach zaproponowano zastosowanie alternatywnej metody identyfikacji pochwał, jaką jest trzecie (nowe) „przesianie”, tj. „przesianie” przez *Sito Elementarnych Częstek Wypowiedzi Chwalącej. Elementarne Częstki Wypowiedzi Chwalącej (ECWC)*, które są gramatyczno-semantycznymi lub wyłącznie semantycznymi typami wyrażień, nie mogłyby zostać jednak wyodrębnione, gdyby nie uprzednie zastosowanie *Sita Reaktywnego Gatunku Mowy* w odniesieniu do wybranych wypowiedzi inicjatywnych z *korpusu wstępnego*. Raz wyodrębnione mogą jednak na dalszym etapie służyć niezależnie jako „matryca”, którą „nakłada się” na wypowiedź. Zakłada się, że im więcej *ECWC* w danej wypowiedzi, tym większe jest prawdopodobieństwo, że przynależy ona do „czystego” (tj. nieskrzyżowanego z innym gatunkiem) gatunku mowy pochwały (przy jednoczesnej potwierdzeniu obecności w niej tzw. *aksjologicznego plusa*).

Bibliografia

- Antas J. (1999), *O kłamstwie i kłamaniu*, Kraków.
- Arutúnova N. D. (1988), *Typy âzykovyh značenij: ocenka, sobytije, fakt*, Moskwa.
- Austin J. L. (1993), *Jak działać słowami*, [w:] Austin J.L., *Mówienie i poznanie. Rozprawy i wykłady filozoficzne*, Warszawa, 543-729.
- Bachtin M. (1986), *Estetyka twórczości słownej*, Warszawa.
- Bartmiński J. (1984), *Definicja leksykograficzna a opis języka*, [w:] *Słownictwo w opisie języka*, red. Polański K., Katowice, 9-21.
- Bartmiński J. (2006), *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin.
- Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S. (2009), *Tekstologia*, Warszawa.
- Bigunova N. (2013), *Illokutivnye funkcii rečevyh aktov položitelnoj ocenki (na materiale angloâzyčnogo hudożestvennogo diskursa)*, [w:] *Vestnik Baltijskogo federalnogo universiteta im. I. Kanta*, t. 2., Kaliningrad, 7-13.
- Bigunova N. (2014), *Kombinatornost' rečevyh aktov položitelnoj' ocenki s drugimi rečevymi aktami (na materiale angloâzyčnogo hudożestvennogo dialogičeskogo diskursa)*, [w:] *Vestnik Nižgorodskogo universiteta im. N. I. Lobačevskogo*, t. 1.(1.), red. Martynov A. V., Niżny Nowogród, 454-461.
- Bigunova N. (2016), *Ob'ekt ocenki v rečevyh aktah odobrienâ, pohvaly, komplimenta i lesti*, [w:] *Zapiski z romano-germans'koji filologii*, t. 1., Odessa, 3-10.
- Cyluk A. (2012), *Akty podziękowań i ich repliki w mówionej polszczyźnie – studium oparte na korpusie*, [w:] *Linguodidactica*, t. XVI, red. Szymula R., Białystok, 15-30.
- Czapiga A. (2017), *Leksykalno-pragmatyczne wykładniki aprobaty jako aktu mowy. Na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego*, Rzeszów.
- D'áčkova I. (1998), *Pohvala i poricanie kak rečevye žanry (pragmaticeskij analiz)*, [w:] *Vestnik Omskogo universiteta*, t. 3., Omsk, 55-58, URL: <http://www.omsu.ru/vestnik/articles/y1998-i3/a055/article.html#begin> [24.05.2019], brak podanych stron w wersji online.
- Dawidziak-Kładoczna M. (2012), *Pochlebstwo jako konstytutywna cecha oracji Sejmu Wielkiego*, [w:] *Język a kultura*, t. 23., red. Burzyńska-Kamieniecka A., Wrocław, 67-81.
- Drabik B. (2004), *Komplement i komplementowanie jako akt mowy i komunikacyjna strategia*, Kraków.
- Drabik B. (2010), *Językowe rytuały tworzenia więzi interpersonalnej*, Kraków.
- Duszak A. (2008), *Dokąd zmierza tzw. lingwistyka tekstu*, [w:] D. Ostaszewska, R. Cudak (red.), *Polska genologia lingwistyczna*, s. 102-111, Warszawa.

- Fedosůk M. Ů. (1997 a), *Issledovanie sredstv rečevogo vozdejstviâ i teoria žanrov reči*, [w:] *Žanry reči*, t. 1., URL: <http://www.sgu.ru/structure/philological/linghist/sbornik-zhanry-rechi/materialy-vypuskov/vypusk-1> [23.09.2015], Saratów, brak podanych stron.
- Fedosůk M. (1997 b), *Nerešennyye voprosy teorii rečevykh žanrov*, [w:] *Voprosy âzykoznanija*, nr 5., Moskwa, 102-120.
- Furdal A. (1982), *Genologia lingwistyczna* [w:] *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego XXXIX*, s. 61–70, Kraków.
- Gajda S. (1993), *Gatunkowe wzorce wypowiedzi*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Współczesny język polski*, red. Bartmiński J., Wrocław, 245-258.
- Galasiński D. (1992), *Chwalenie się jako perswazyjny akt mowy*, Kraków.
- Grębowiec J. (2013), *Mówić i działać. Wykłady z pragmatyki języka*, Wrocław.
- Grice H. P. (1980), *Logika a konwersacja*, [w:] *Język w świetle nauki*, red. Stanosz B., Warszawa, 91-114.
- Grochowski M. (1982), *Zarys leksykologii i leksykografii*, Toruń.
- Jarmołowicz E. (2005), *Niewerbalne elementy aktów mowy*, [w:] *Investigationes Linguisticae*, vol. XII, Poznań, 89-96.
- Juszczyk K. (2017), *Mądrość metafory*, Poznań.
- Karwat M. (2006), *O złośliwej dyskredytacji. Manipulowanie wizerunkiem przeciwnika*, Warszawa.
- Kleszczowa K. (1989), *Verba dicendi w historii języka polskiego: zmiany znaczeń*, Katowice.
- Konsiel-Kaczmarek J. (2008), *Sygnaty ironii w wypowiedziach polityków*, [w:] *Językoznawstwo: współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze*, t. II, Łódź, 123-128.
- Kormilicina M., Šam'anova G. (1999), *Kategoria veźlivosti v ocenočnykh rečevykh žanrah*, [w:] *Žanry reči*, t. 2., URL: <http://www.sgu.ru/structure/philological/linghist/sbornik-zhanry-rechi/materialy-vypuskov/vypusk-2> [23.09.2015], Saratów, brak podanych stron.
- Marcjanik M. (2000), *Polska grzeczność językowa*, Kielce.
- Mayenowa M. R., Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, 201-219.
- Niebrzegowska-Bartmińska S. (2012), *Miejsce wartości w opisie gatunków mowy*, [w:] *Język a kultura*, t. 23, red. Burzyńska-Kamieniecka A., Wrocław, 33-41.
- Norrick Neal R. (1978), *Expressive Illocutionary Acts*, [w:] *Journal of Pragmatics*, 2, 277-291.
- Opoka J. (2003), *Gatunek mowy a akt mowy. Rozważania terminologiczne*, [w:] *Język, literatura, dydaktyka*, t.1., red. Opoka J., Oskiera A., Łódź, 255-262.
- Ostaszewska D. (2008), *Genologia lingwistyczna jako subdyscyplina współczesnego językoznawstwa*, [w:] *Polska genologia lingwistyczna*, red. Cudak R., Ostaszewska D., Warszawa.

- Ożóg K. (1990), *Leksykon metatekstowy współczesnej polszczyzny mówionej. Wybrane zagadnienia*, Kraków.
- Puzynina J. (1992), *Język wartości*, Warszawa.
- Pytel-Pandey D. (2014), *Komunikacyjna charakterystyka aktów rady, ostrzeżenia i groźby*, [w:] *Slavica Wratislaviensia*, CLIX, red. Łuczaków I., Sarnowski M., Wrocław, 357-366.
- Searle J. R. (1999), *Umysł, język, społeczeństwo: filozofia i rzeczywistość*, Warszawa.
- Searle J. R. (2005), *Expression and Meaning. Studies in the Theory of Speech Acts*, Cambridge.
- Sedov K. (2011), *Kompliment – rečevoj žanr suggestivnogo diskursa*, [w:] *Žanry reči*, t. 7, URL: <http://www.sgu.ru/structure/philological/linghist/sbornik-zhanry-rechi/materialy-vypuskov/vypusk-7> [23.09.2015], Saratów, brak podanych stron.
- Serebrákova R. (2002), *Nacionalnaâ specifiká rečevyh aktov komplimenta i pohvaly v russkoj i anglijskoj kommunikativnyh kulturah*, Woroneż (rozprawa doktorska).
- Sikora K. (2013), *Życzenia i wieszowanie jako akty mowy*, [w:] *LingVaria*, red. Skarżyński M., nr 2(13), Kraków, 179-189.
- Skwarczyńska S. (1965), *Wstęp do nauki o literaturze*, t. III, Warszawa.
- Šmelëva T. (1997), *Model rečevogo žanra*, [w:] *Žanry reči*, t. 1., URL: <https://www.sgu.ru/structure/philological/linghist/sbornik-zhanry-rechi/materialy-vypuskov/vypusk-1> [26.04.2019], Saratów, brak podanych stron.
- Sokólska U. (2013), *Tekst – akt mowy – gatunek wypowiedzi*, Białystok.
- Stróżewski W. (1981), *Istnienie i wartość*, Kraków.
- Szczyszek M. (2013), *O porozumiewaniu się międzyludzkim. Wariant mówiony języka polskiej wspólnoty komunikatywnej: słowotwórstwo, leksyka, składnia*, Poznań.
- Vendler Z. (1985), *Illokutivnoe samoubijstvo*, [w:] *Novoe v zarubežnoj lingvistiķe. Lingvičeskaâ pragmatika*, t. 16., Moskwa, 238-250.
- Wartecka A. (2015), *Analiza aksjolingwistyczna wybranych wypowiedzi chwalebnych w programie telewizyjnym typu talent show*, [w:] *Idee i wartości w języku i kulturze*, red. Matusiak-Kempa I., Naruszewicz-Duchlińska A., Olsztyn, 186-198.
- Wartecka A. (2017), *Chwalić, komplementować, aprobować – cechy dystyngtywne wybranych gatunków mowy pozytywnej oceny*, [w:] *Język w Poznaniu*, t. 7., red. Kamasa V., Mikołajczyk B., Taborek J., Woźniak M., Woźnicka M., Zabrocki W., Poznań, 137-150.
- Wartecka A. (2018), *Identyfikacja gatunku mowy pochwały w oparciu o strategię reaktywnego gatunku mowy (SRGM)*, [w:] *Investigationes Linguisticae*, vol. 40, Poznań, 49-61.

Wierzbicka A. (1983), *Genry mowy*, [w:] *Tekst i zdanie. Zbiór studiów*, red. Dobrzyńska T., Janus E., Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź, 125-137.

Wierzbicka A. (1973), *Akty mowy*, [w:] *Semiotyka i struktura tekstu*, red.

Witosz B. (2005), *Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki*, Katowice.

Wyrwas K. (2002), *Skarga jako gatunek mowy*, Katowice.

Słowniki i encyklopedie

Encyklopedia językoznawstwa ogólnego (1999), red. Polański K., Wrocław.

Miejski słownik slangu i mowy potocznej, URL: <https://www.miejski.pl/> [14.11.201].

Oxford Dictionaries, URL: <https://en.oxforddictionaries.com/> [16.05.2017]

Słownik etymologiczny języka polskiego (2005), Boryś W., Kraków.

Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego: www.sjp.pwn.pl/doroszewski [01.03.2023].

Słownik języka polskiego PWN (1978-1981), t. I-III, red. Szymczak M, Warszawa.

Słownik języka polskiego PWN, URL: <http://sjp.pwn.pl/> [02.05.2017].

Słownik polszczyzny potocznej (2008), red. Czeszewski M., Warszawa.

Słownik synonimów (1998), red. Dąbrówka A., Geller E., Turczyn R., Warszawa.

Słownik syntaktyczno-generatywny czasowników polskich (1980), red. Polański K., Wrocław.

Tolkovij slovar' ruskogo Źyka (2006), Ożegov S., Švedova N., Moskwa.

Uniwersalny słownik języka polskiego, red. Dubisz S., URL: <http://usjp.pwn.pl/> [02.05.2017].

Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego (2004), red. Müldner-Nieckowski P., Warszawa.

Wielki słownik języka polskiego, red. Żmigrodzki P., URL: <https://wsjp.pl/> [02.05.2017].

Wielki słownik ortograficznym PWN z zasadami pisowni i interpunkcji (2010), red. Polański E., Warszawa.

Wypasiony słownik najmłodszej polszczyzny (2003), Chaciński B., Kraków.

Inne strony internetowe

– http://filozof.uni.lodz.pl/prac/mn/mat/wyk_z_teorii%20akt_%20mowy.pdf [14.11.2019].

– <https://sjp.pwn.pl/poradnia> [14.11.2019].

– <http://nkjp.pl/> [15.02.2023].

– <https://www.tvn.pl/programy/mam-talent,19,pc> [28.05.019].

- <https://lexicography.online/etymology/> [30.12.2021].
- <https://synonim.net/synonim/pochwała> [27.12.2021].

Wykaz skrótów

- PWN *Słownik języka polskiego PWN*, URL: <http://sjp.pwn.pl/>
- WSJP *Wielki słownik języka polskiego*, URL: <https://www.wsjp.pl/>
- USJP *Uniwersalny słownik języka polskiego*, URL: <http://usjp.pwn.pl/>
- SEJP *Słownik etymologiczny języka polskiego*, W. Boryś, Kraków 2005
- SSGCP *Słownik syntaktyczno-generatywny czasowników polskich* (1980), red. K. Polański, Wrocław 1980
- SJPSzym *Słownik języka polskiego*, t. I-III, red. M. Szymczak, Warszawa 1978-1981
- OED *The Oxford English Dictionary*, URL: <https://www.oed.com/>
- SJR *Tolkovyj slovar' ruskogo âzyka*, S. Ożegov, N. Švedova, Moskwa 2006
- SRGM *Sito Reaktywnego Gatunku Mowy*
- ECWC *Elementarna Cząstka Wypowiedzi Chwalącej*

Streszczenie

Pochwała.

Identyfikacja i charakterystyka gatunku mowy. Analiza wybranych wypowiedzi chwalących z programu „mam talent!” (2008-2016)

Celem niniejszej pracy było przedstawienie autorskiej metody identyfikacji gatunku mowy oraz wzbogacenie stanu wiedzy dotyczącej gatunku mowy pochwały.

W dotychczasowych badaniach językoznawczych pochwała utożsamiana była zazwyczaj z komplementem i stosunkowo rzadko podejmowano próby spojrzenia, które różnicowałoby pochwałę od innych tzw. „wypowiedzi pozytywnej oceny”. Choć na potrzeby niniejszej pracy uznano komplement za jedną z możliwych odmian pochwały – uznanie to poprzedziły rozważania na temat dystynktywnych cech pochwały, komplementu, pochlebstwa, przechwałki oraz aprobaty.

W niniejszej pracy zdecydowano się spojrzeć na pochwałę dwuaspektowo – zarówno jak na gatunek, jak i jako na akt mowy. Większość dotychczasowych prac językoznawczych skoncentrowana była na jednym z ujęć badanego obiektu dociekań lingwistycznych (aktu lub gatunku). Spojrzenie łączne stosowane było rzadko, choć niektórzy badacze wskazywali na wzajemne uzupełnianie się teorii aktów mowy J. L. Austina oraz teorii gatunków mowy M. Bachtina. Myśl tę zaszczerpiono na grunt niniejszej pracy i rozwinięto. Rezultatem są rozważania na temat wspólnych cech obu teorii, co uzasadnia odwołanie się do płaszczyzny zarówno pragmalingwistycznej, jak i genologicznej w badaniach nad aktem/gatunkiem mowy. Pochwała jest w niniejszej pracy traktowana zarówno jako gatunek mowy (tj. typowa dla danej sfery obcowania językowego forma), jak i jako jednorazowy akt powiedzenia czegoś. Z tego też względu miejsce w niniejszej pracy poświęcono nie tylko rozważaniom dotyczącym istocie pojęć „Akt” i „Gatunek” oraz różnicom, jakie między tymi pojęciami zachodzą, ale również samej definicji pojęcia „Wypowiedź”. Punktem wyjścia

do tych rozważań było uznanie, w duchu bachtinowskich dociekań nad językiem, że nie da się prowadzić żadnych badań nad wypowiedziami bez dokładnego poznania ich istoty oraz granic.

Na potrzeby niniejszej pracy zostały stworzone obszerne korpusy językowe, których analiza miała doprowadzić do odnalezienia struktury wypowiedzi chwalącej. Wspomniana na początku metoda identyfikacji gatunku mowy zaproponowana przez autorkę pracy polegała na zidentyfikowaniu takiego obszaru komunikacji, w którym szansa pojawienia się wypowiedzi chwalącej jest stosunkowo jak największa (identyfikacji tego obszaru dokonano w oparciu o obecny stan wiedzy na temat gatunku pochwały). Z obszaru tego (co do którego założono, że będą w nim współwystępować wypowiedzi chwalące oraz wypowiedzi realizujące inne gatunki mowy) wyeliminowano następnie wszystkie te wypowiedzi, które uznano za wypowiedzi niebędące realizacją gatunku mowy pochwały (posłużono się w tym celu reaktywnym gatunkiem podziękowania). W wyniku tego działania uzyskano korpus wypowiedzi, które uznano za pochwały. Korpus ten użyto w celu zbadania pochwał pod kątem strukturalno-semantycznym. W rezultacie przeprowadzenia takiej analizy wyodrębniono pewne powtarzalne typy struktur gramatyczno-leksykalnych oraz wyrażeń semantycznych konstytuujących wypowiedź chwalącą (nadano im nazwę *Elementarnych Cząstek Wypowiedzi Chwalącej* i pogrupowano w odpowiednie rodziny i zbiory). Cząstki te zostały opisane jako samodzielne jednostki językowe mogące posłużyć do identyfikacji wypowiedzi chwalących (zwłaszcza tych, które nie mogły zostać zidentyfikowane gatunkowo przy użyciu reaktywnego gatunku podziękowania, ponieważ wypowiedzi przynależące do tego gatunku po nich nie występowały). W wyniku przeprowadzonych badań uznano, że wypowiedź składająca się wyłącznie z *Elementarnych Cząstek Wypowiedzi Chwalącej* (i zawierająca jednocześnie tzw. *aksjologiczny plus*) jest z dużym prawdopodobieństwem pochwałą.

Summary

Praise.

Identification and characteristics of speech genre. The analysis of selected utterances from the polish version of the tv talent show “got talent” (2008-2016).

The objective of this research study was to present an author's method of speech genre identification and developing the knowledge concerning speech of praise.

In previous linguistic research, the speech of praise is usually associated with a compliment. Relatively rarely were the attempts made to differentiate praise from various so-called positive assessment. Although for the needs of this thesis a compliment was recognized as one of possible forms of praise – this recognition was preceded by considerations of distinctive qualities of praise, compliment, flattery, boasting and approval.

In this thesis, it was decided to analyze praise in two aspects – both as a genre and as an act of speech. Most previous research essays were concentrated on only one aspect of a linguistically researched subject (act or genre). Connective analysis was applied very rarely, however, some researchers pointed out that J. L. Austin speech act theory and Bakhtin speech genre theory complement each other. That idea was planted in this research essay and developed. Considerations about common features of both theories are the results. It justifies referring to both areas – pragmalinguistic as well as genological in the research on speech act/genre. In this essay praise is understood both as speech genre (namely a typical form for a particular area of language communication) and as a one-time act of saying something. For this reason, in this research essay we focus not solely on considerations concerning the essence of concepts “Act” and “Genre” as well as differences that are between them, but also on the definition of a concept “Utterance”. The starting point for these considerations was the recognition that in Bakhtinian idea of language research there is no possibility to conduct

any research on utterances without precise understanding of its concept and limitations.

For the purpose of this research essay an extensive language corpora has been created, whose analysis is supposed to lead to finding a structure of praising utterance. The above mentioned method of speech genre identification proposed by the author of the research paper is based on identification of such area of communication, where the probability of praising utterance occurrence is the highest (identification of such an area was conducted in accordance with current knowledge on the topic of praise genre). From this area (it is supposed to contain praising utterances as well as utterances realizing different speech genres) all the utterances that are not considered as connected with praising were eliminated (for this purpose reactive gratitude genre was used). As a result of this operation an utterances corpora was obtained, which was recognized as praise. The corpora were used to research praise in a structural-semantic sense. As a result of such an analysis there are distinguished repeatable types of grammar-lexical structures and semantic phrases which constitute praising utterances (they were called *Elementary Particles of Praising Utterance* and were segregated into appropriate groups). These Particles were described as independent language units that may be applied to identify praising utterances (especially those that cannot be identified as a genre using reactive type of gratitude, as this kind of utterances did not follow them). As a result of conducted studies, it was acknowledged that an utterance consisting only of *Elementary Particles of Praising Utterance* (and containing the so-called *axiological plus*) is likely to be praise.

Anna Wartecka – italianistka, lingwistka, doktor nauk humanistycznych. W 2008 r. uzyskała na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu magisterium z filologii włoskiej, a następnie – w ramach kierunku „Lingwistyka” – dyplom studiów I stopnia na Irkuckim Państwowym Uniwersytecie Lingwistycznym. W 2022 r. na UAM w Poznaniu obroniła z wyróżnieniem doktorat z zakresu językoznawstwa. Od 2012 r. posiada uprawnienia pedagogiczne i realizuje się jako dydaktyk i nauczycielka języka włoskiego w pracy z młodzieżą szkolną i akademicką. Jej językoznawcze zainteresowania badawcze koncentrują się wokół zagadnień dotyczących pragmatyki językowej i gatunków mowy.

Wybrana problematyka badań nad identyfikacją gatunku mowy pochwały, była dotąd rzadko podejmowana przez językoznawców [...]. Struktura rozprawy została przemyślana i logicznie skonstruowana według postawionego celu badań: „przedstawienia komplementarnych informacji o cechach pochwały jako gatunku mowy”.

Z recenzji wydawniczej
prof. dr hab. Evelyni Kristanovej

ISBN 978-83-68006-07-0

DOI 10.48226/978-83-68006-07-0